

Стрельбицький Михайло Петрович (нар. 1949 р. в с. Майдан-Вербецький Летичівського р-ну Хмельницької обл.). Поет, критик, літературознавець. Кандидат філологічних наук.

Лауреат літературних премій ім. Михайла Коцюбинського, Олександра Білешького та журналу «Дружба народів».

Автор 15 книжок. З них основні: «Незрубай-Дерево» (1976), «Три тополі» (1979), «Прощання з морем» (1983), «Сторожовий вогонь» (1988), «Проза монументального історизму. Доробок Олеся Гончара» (1988), «Версія Прометея» (1990), «Йошемидассія» (1999), «Під небом Коновалюка» (Кн. 1 - 2000; Кн. 2 - 2004), «Прощаючи вік ХХ» (2001), «Місячник Росії» (2003).

*Ніколи не пізно признатись,
що любиш цей світ до загибю.*

*Ніколи не пізно вертатись
туди, де тебе не ждуть.*

*Ніколи не пізно зустріти
в житті пайдорожчу людину.*

*Ніколи не пізно збагнути
свою невмирущу суть.*

Михайло СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ • НАУКА ВДЯЧНОСТІ

Михайло
СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ

НАУКА ВДЯЧНОСТІ

ПОЕМИ
•
ЦИКЛИ

Михайло
СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ

НАУКА ВДЯЧНОСТІ

ПОЕМИ
ЦИКЛИ

**Михайло
СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ**

**НАУКА
вдячності**

**ПОЕМИ
ЦИКЛИ**

Вінниця
КНИГА-ВЕГА
2006

УДК 821.161.2-1
ББК 84.4 УКР 6-5
С 84

Книга видана за підтримки
голови Вінницької обласної державної адміністрації
Олександра Домбровського

Стрельбицький М. П.

С 84   **Наука вдячності.** Поєми, цикли. — Вінниця: Книга-Вега,
2006. — 348 с.

ISBN 966-621-273-0

Співпереживання як емоційна та етична основа вдячності; вдячність як активна пам'ять, що переходить у внутрішню потребу наслідувати тих, кому завдячуєш, — така світоглядна концепція цієї книги. Її склали нові поєми й цикли та своєрідне багатоголосся про героїку УПА «Армія Пресвятої Покрови», у якому віршовані тексти імпровізуються на основі документальних епіграфів.

Окреме місце посідають відновлені за чернетками фрагменти написаної напочатку 80-х рр. ХХ ст. і загубленої у редакційних портфелях міжчасів'я ліро-епічної моралістичної збірки «Іван Ходяча Совість».

УДК 821.161.2-1
ББК 84.4 УКР 6-5

ISBN 966-621-273-0

© Стрельбицький М. П., 2006
© Видавництво «Книга-Вега», 2006

ПРО НАУКУ ВДЯЧНОСТІ

*Не думай тільки про себе,
бо не вродився сам від себе.*

Старе українське прислів'я

Є наука перемагати,
в аксельбантах ходить вона.
Інша є — господарювати,
з охороною ходить вона.
Землеробська є,
є фінансова
(як не втрапити під Інтерпол),
естетична є,
є преферансова,
є спортивна (забити гол;
а забивши — втримати гол).
Є наука пристрасті ніжної:
від Овідія до Камасутр...
А наука вдячності гідної —
де уми, що її несуть?

Ти від себе вродивсь, небораче?
Сам від себе навчився, еге ж?
Тобі легше, юначе. Одначе
сам собі як натхнення даєш?
Вдячність-пам'ять і вдячність-продовження, —
їх почати навчатись — не гріх
будь-коли; щонайкраще — з народження,
але можна й сьогодні... Поріг!

ЧАСТИНА I

СТАНСИ

Сутулість скрадала від справжнього зросту,
машини довозили до перехресть.
Духовні проблеми рішались просто:
грав духовий оркестр.

Не кожна діждалася свого безпутнього,
але наречені — цвіли.
У платтях із шовку пливли парашутного,
небесні такі були.

Маївка єднала першотравнева,
узлісся пахтіло ситром.
Учителька перша, зоря полуднева,
прощалася спішно з селом.

Заходило літо у днину осінню,
літо обжинків жарких.
Хтів дядько доньку наректи Хіросімою —
відговорили жінки.

Робота роботу вела за собою,
робота роботі була не на глум.
Неділя між тижнів святою водою
кропилась, дзюрчала, вдаряла, як струм.

Фантазія мріями так володіла,
що кожна з тих мрій знала кола свої:
одна за обновкою черги гляділа,
а інша в цей час забувала її.

Примара війни бгала радіохвилю.
Примара шпигунства страшила й цапка.
Хтів правдолюб догукатись з екзилію,
а хтось тут — розчути, та... кишка тонка.

Відвага рум'янцями щічки вкривала,
рум'янці з морозу найкращі були.
Юнацтво тяглось до керма, до штурвала,
морози рипіли, скрипіли, гули.

Сорока розносила вісті строкаті,
майор за сорокою... ні, не встигав.
Портрети пикаті, носаті, булькаті
на місці ікон свіжий вітер хитав.

Нудьга не доходила, не долітала
ремонтних майстерень, токів, пилорам.
Сміялась гармошка, то скрипка ридала,
сміялася скрипка, то бас робив страм.

Задума, було, нападала зненацька,
бувала просвітла, тривожна — частіш.
За нею стояла судьба не лайдацька,
судьбу заступити міг списаний вірш.

Солома пружинилася під вагою
дитячих скакань, а й дорослих зітхань.
Солом'яний дух душі ранені гоїв,
духовну вивищуючи глухомань.

Стерня то колола, то пестила ноги,
стернисті в тернисті вбігали стежки.
Високих, найвищих чуттів перелогі
могли піднімати, здійсмати литки.

Сутулість у спадок не передавалась,
лишивши науці всі «чом?» та «кому?».
Якась молодиця на тому попалась,
якась підвела чарівницю-кumu...

ГРУША ПІЗНАННЯ

*Виса висе, хода ходе,
Виса впаде — хода з'їсть.*

Українська загадка

1

Яке це щастя: народитися під Грушею Пізнання,
Під її квітцям у час квітання!
Вдихнути ефіри, утертись пилком,
У рученьку взяти бджолине жалко;
Й тут же оплакати бджілчину Смерть,
Печаллю наповнивши душеньку вщерть...
Не буває більшого щастя!

2

А яке щастя бути вигодуваним
Грушею Пізнання
у час, коли на Грушу надія остання,
бо мамині перса... не досить молочні,
а сося куліш пропуска неохоче,
а круп на куліш не дає крупорушка...
Й отут тобі з Груші
являється грушка:
улітку — зелена, жовтюща, як мед,
узимку — сушена, солодша за мед;
пащека твоя як не смокче — гризе,
із Груші Пізнання висмоктує все:
всі сенси наявні, затаєні смисли,
дідівські надії, від вжитку прокислі,
але ще живлющі,
сиріч — не убійні...
Повзе і н ф о р м а ц і я в душу надійно,
в надійну повзе,
заповзає, ятрить,
у кожній клітинці уже мерехтить...
Не буває більшого щастя!

3

А яке щастя
заблукатися в гіллі Груші Пізнання,
до її вершечка
рушивши спозарання,
відвідавши по дорозі дупло та гніздо,
уперто пробираючись вершечка до:
звідкіль
хоч зірку надвечір вхопи,
а хоч до Господа
щось прохрипи —
від всенького роду свого
до всенького Господа-Бога!..
Не буває більшого щастя!

4

А яке щастя
одного разу зірватися з Груші Пізнання:
летіти,
шелепнути,
яко грушка зчервивіла, рання,
приземлившись на повну пазуху груш,
біля прикореня як стій — ані руш, —
помаленьку доходити тями
з мурашиними в носі життями...
Хоч найкраще шелепнути, соні,
у татуськовій теплій долоні,
від яких стане враз гаряче,
припече,
щоб не хтілося ще:
випадати,
із Груші літати,
мурашів собі в носі збирати...
Не буває більшого щастя!

5

А яке щастя
пізнати жону свою
(яко же і мужа свого)

під Грушею Пізнання
у час, коли тане на небосхилі Венера —
зоря передрання,
серцю найближча з-поміж планет,
з людом-Землею завжди тет-а-тет;
скласти молитву,
удвох поблідши:
«Земле й Венеро,
Груше найліпша!
Благословіте боліти удвох
бодем одним нам, де Бог наш не вбог,
і возсіяти,
переболівши!..»
Не буває більшого щастя!

6

А яке щастя
упіймати отроча своє,
з Груші падуще:
не упустити,
піймавши суще,
голосом же не зірватись на крик —
плечі розправити,
здатися дужчим,
на милосердя здобувшись Лик —
Лик невмирущий!..

І

запам'ятатися так отрочаті,
і
передатися в Пам'ять таким:
супроти неба,
на тлі сіножаті,
не порівнянним
ні з ким;
таким — немовби ведеш до причастя...
Не буває більшого щастя!

7

А яке щастя
бути похованим
під Грушею Пізнання
(бодай і на відстані кілометрів ста).....

8

А яке щастя
отрочаті отрочати твого
бути впізнаним Грушею Пізнання,
та й не знічев'я,
а — неспроста!

Грань перед гранню:
коли покотить й о м у до ніг
грушку свою —
найкруглішу,
найжовтішу,
наймедовішу,
найзапашнішу —
щоб т у т, розчулившись,
т а м — перемиг,
там, де правлять захланні...

Тобі з того світу бачити це,
тобі з того світу це осягати,
мовчки шкодуючи лиш про пірце,
яким би можна це записати —
це незбагненне причасть причастя —
ні,
не потрібно більшого щастя!

МАЗЬОХА

1

Народилася в лютому лютому,
як тепер би сказали, — під Рибами,
появилася кволою-кволою
(літо спечне, голодна зима),
тож було у ванькир її внесено
обсихатоньки та дибулятоньки,
наслухати, як матінка мукають
через сіни — з причепи-хлівця.

2

Вже до вечора звано Мазьохою,
знов до ранку у хаті зимовано.
Далі сталося, що пересівся мороз
і життя перейшло до хлівця.
І хлівця запашна напівтемрява
набрякала надалі весною лиш.
Відлучили від мамки у квітні аж:
щоб у мамку вдалася та й вже!

3

Готували, отож, на корівоньку
господиня з недужим господарем,
різникам та колгоспу відмовили.
І от сталось: надвечір (хрущі гули)
Марцеліна Гаєвська прийшла.
Дала хліба — цілушечку й крумочку,
попід шийку — «підгарля» — почухала,
добрим голосом звала «Мазьошкою»,
без налигача повела.

4

Господині нової подвір'ячко
зелентрав'ям невтоптаним тішилось,
а хатинка — смутна, перехняблена,
і причепка-хлівець — при землі.

Господиня самотня, присмучена,
зморшкувата, повільна, а — жилава:
різнотрав'я з левади доносила,
а на зиму був клевер-стерняк,
буряки і листки кукурудзиння.

5

З нелегкого зимівля виходячи,
перший раз придивилась до Хлопчика:
білочубий, худенький, зворушливий...
Залишали батьки його іноді
Марцеліні, йдучи на базар,
у гостину чи в клуб — до кіна того,
що, бува, диркотіло моторчиком;
забирали ж і вранці, бува.

6

Хлопчик був до Мазьохи уважніший,
малював її навіть у зошиті:
контур тіла хімічним олівчиком,
а у контурі с'як-так — латки
рудувато-цегельного кольору;
а підходити близько не смілий був
ні в подвір'ї, ні навіть на вигоні,
де Мазьошка брикала, хвицялася —
від перекипу радісних сил.

7

Припасаючи ялівку в череду,
Марцеліна покликала Хлопчика:
завертати Мазьошку і гзитися,
бо, сказала, ростуть пастушки,
тож і він підросте, бо пора йому,
вже на осінь, вважай, п'ятикласнику,
в ріст іти і мужнішати голосом —
бо який з нього вчительський син?
...Пастухи — хлопці старші — сміялися
із такого, при бабі, підпасича.

8

Та — припАсли. І вже пастухи кричать:
«Ти куди?!», «Щоб ти здохла!», «Мазепою»
обзивають Мазьоху, і палиця
зло і люто раз-по-раз хурчить.
Б'ють корови Мазьоху, фукАючи,
ялівки — роги в роги — поборюють:
бо у всіх у них роги — рогачиком,
а Мазьошчині вбоки ростуть
і тупенькі, гладенькі, примирливі.
Череда й невелика: десятків три,
але випас полями затиснутий,
неширокий і куций, затовчений,
бо на випасі цьому тирлюються
ще черідки дві-три — по п'ять-шість.
А до всього, й колгоспну вигулюють
тут — із табору літнього — череду.
Табір той і манить, і відстрашує:
молодняк, а печальні, зачухані;
сморід, мукання, мухи і рев.

9

Як «зірвала бики», то до табірних
утекла, замішалась, «відбігала».
Дуже бита була, а не скинула,
в зиму тількию гордо пішла.
«По зимі вже подалі від вигону,
Марцеліно, тримай свою первістку», —
люди раjali, знавши про череду
і про первістки норів плохий.
Марцеліна й сама розуміла все,
тож назад, до мішка, повернулася:
де вкрадеться, то там і насмикає,
а то водить на мотузку,
по ровах, попід яр підпасаючи,
ланового за те могоричачи,
бо колгоспний і яр, і рови.

10

Як, нарешті (бичком) отелилася,
Марцеліна німіла від радості
і сусідам — «на покушт» — молозива
рознесла всім-усім на кутку.
А в учителя хаті затрималась,
бо затримали, думка тут виникла:
«Чом би нам не тримати корівоньку,
молоду, таку славну, на двох?
Вам би й легше. Хлопчина ось пас би її,
зрозуміло, — на літні канікули
та з обіду коли виганяв,
якщо буде уроки пороблено.
Та й про сіно удвох легше думати:
два ж городи й садочків же два.
Та й хлівець наш тепліший, міцний».
Марцеліна недовго вагалася,
і в неділю пішли на базар
до корів молодих прицінитися,
й пів-Мазьохи учитель купив.

11

Дуже скоро, однак, з'ясувалося:
володіння «на спілку» — це ревності,
дріб'язкові, отож, дрібнозбирані:
хто взяв більше, хто більше дає.
Марцеліна частіше нездужає.
Молока ж того скільки їй треба вже.
А в сімействі учительським все-таки
хоч яких, а чотири роти.
Викупляючи решту корівоньки,
обіцяло сімейство учительське,
що і дбатимуть, і доглядатимуть;
Марцеліні ж то й так принесуть коли
чи свіженького, чи «колотухи» глек...

12

Хлопчик став пастушком

і пишався тим.

При одному «хвості»,

а пастух таки!

Спершу більше «крутився» на вигоні
в товаристві таких же, як сам,
на однім-двох «хвостах» зосереджених.

Потім — надто у літо посушливе —

з мотузком по ровах між посівами,

під ярком, за садком, під левадою,

чи в Казенний впадаючи луг,

чи в узлісся відважно впадаючи, —

сам чи з кимось таким же, як сам...

Напасалась Мазьоха — гріх гудити
пастуха-початківця сумлінного.

Але ж — молодість! То занудьгується

й до худоби чужої гайне,

а то стужиться за Марцеліною,

за подвір'ям її нештоптаним...

Перше літо тривожне було.

13

Згодом дружба між ними означилась.

Певне, мали подібні характери:

то пастух собі стане задумливий,

книжку, зошит тримає в руці,

то Мазьоха наїдків відкинеться

і чи думку пасе, чи вдивляється...

Стала більше щадити його.

Навіть «гедзкалась» вже помірковано:

дремене, мух позбудеться, спиниться,

пастуха з розумінням причікує,

щоб додому узгоджено йти.

А коли пастушкові нездужалось,

чи татусь наб'є, матінка висварять,

або — книжника — хлопці залякують,

фізкультурник при всіх осміє, —

розуміла його лиш вона одна:

мудро кліпала віями, ластилась,
а у зливу холодну, як град пішов,
одігріла — й ангіни не мав...

14

Дружба дружбою, а служба службою.
Восьмирічку скінчивши з похвальною,
вибирав, куди йти до дев'ятого:
далеченько, куди не піди.
Тої осени вже не пастушилось,
навесні були довгі екзамени,
а коли перейшов до десятого,
знов у череду слали її.
Черета не змінилась нітрішечки.
Пастухи ще хіба полютішали:
стали грубшими, важчими палиці
і прокльони, і матюки.
Тут і вперше (й востаннє) скинула.
Молоко переполовинилось.
А що діти «на ноги вже знялися»,
то учитель корову продав.
У колгосп! До соломи! До силосу!
Колективне щоб стадо розширилось!
Голова заплатив, не скупуючи:
знав про жирність її молока.

15

Хлопчик іспити склав та й до іспитів —
до вступних — готувався що сили є.
Склав і ті, і у місті приморському
відробляв, як усі вступники.
Завітавши додому на день чи два,
всіх про все з інтересом розпитував
і довідався, перевідався,
як Мазьоха бідує тепер
у колгоспному літньому таборі.
Раз втекла, Марцеліні явилася,
то побили, у табір вертаючи.
Там стоїть у кутку, сльози котяться,

а не мукає, слізно стоїть.
Марцеліна й ходила провідувать.
Ну, ходила — це гордо будь сказано:
як чалапала — Валентюк підвіз,
найсердечніший з-між їзових.
Марцеліна хлібця їй заносила,
Марцеліна сама там наплакалась;
пастухи на баберу нагримали
і сказали, щоб більше не йшла.
Марцеліна й не ходить. Тримається
то городу, то хати. Учительське ж
обминає подвір'я — та й вже.

16

Те почувши, Хлопчина розплакався,
хутко кинувся бігти до табору,
та вернувся — за хлібом чи булкою,
та й спинився: себе зрозумів.
Зрозумів, що не зможе дивитися,
в очі їй не зуміє поглянути.
Пізно ввечері в хату приплентався,
а на ранок в дорогу зібравсь
до приморського міста студентського.

17

У приморському місті студентському
віддалилось село, погарнішало,
з кожним днем вибірково гарнішало,
даленіло в напівзабуття.
Гриз науку, дівчата всміхалися.
«Буде вічним студентом!» — хіхікали.
Зазубрячений та захарчований,
раз в їдальні студентській хлебтав
суп «Харчо». Суп «Харчо»! Славний винахід
кухні, певне, якоїсь кавказької
(якщо тільки не азійської)
в виконанні приморського кухаря:
ложка рису та перцю й навар.
У наварі, на дні неглибокому,

хто шукає — знайде: хрящик, кісточку —
чи то рубану, чи гостро сколену, —
а кому пощастить, то й м'яся —
згідно того рецепту, баранини.
Але це була... ні... не баранина
(є із правила кухарські вийнятки:
через вийнятки постачальницькі),
був це яловичини
ошметь.

І — смачнющий! Хоч жилавий-жилавий.
Тож, смакуючи, Хлопчик прицмокував.
Коли раптом йому учулося:
«Ти за мною, дитинко, не плач!» —
наче з казки про дочку й корівоньку.
І Мазьошчині очі, проникливі,
зосереджені, всерозуміючі,
зупинились на нім... Його знудило.
Ой же знудило! Бідні дівчатонька,
його вирвало страшно, навиворіт —
як останнього «алкаша»...

18

Написав до села — повідомили:
«Так, на м'ясо Мазьоху відправили,
вже давно, бідна, десь в холодильниках
чи якісь десь солдати їдять...»

19

Хлопчик виріс, але не зістарився.
Назбиравши дипломів колекцію,
посімейство сяке-таке вивівши,
залишається: вічний студент!
Напророчили дуті насмішниці!
Сміх той їхній позверхній, відразливий
час від часу відлунює ще.

20

Перепробував: вегетар'янствував,
та здоров'я на тім не позбувся ледь.
Добре, вчасно те всяке «рослинництво»
лікар-друг йому заборонив.

21

Удає поміж циніків циніка,
може дурневі навіть піддакувать,
лиш не може двох тем ні продовжити,
ні продовжити дати комусь:
про «братів наших менших» — тікає він, —
та про «дружбу міцну чоловічюю,
вірність в дружбі справдешніх мужчин...»
Хлопчик Хлопчиком!

БУТИ-НЕ-БУТИ

Бути відмінником у першому класі,
і в третьому,
а й у десятому класі;
бігти додому з похвальним листом,
ой же й кушпелити,
дощ доганяє,
і не втекти;
тільки ж, замість прикритись листом похвальним,
всяко листа від дощу прикривати,
так прикривати:
за пазуху рурочку бгати
й нахильці бігти.
Промокнувши наскрізь,
кашляти глухо крізь літо,
відмінником бувши...

Не бути

відмінником бувши,
«ябедою» язикатим,

донощиком тріумфальним:
ні в першій, ні в третій,
ані в десятому класі
не спокуситись на ницу ту роль
ніколи, нізащо, ні разу;
хай хоч куток,
хоч учительська,
п'яний директор,
а хоч би й на класі,
до класу лицем,
кару терпіти:
читанку над головою
(«рученьки терпнуть»!)
тримавши затято
усі сорок п'ять хвилин.

Бути відмінником на першому курсі,
й на третьому,
та ж і на п'ятім;
диплом, як Бушу, захищати,
і захистити,
і думати, що з ним робити...

Не бути ж,
відмінником бувши,
ні вухами, ані очима
сили безликої,
владної, хижої,
щедрої, що за м'якими дверима
гострить пазур'я, і силе спокуси,
і душі незгірші
скуповує дорого «впрок».

Бути!
Бути пасажиром щоденним
на вічну свою роботу,
заробітку з якої
не задрить невчених тьма...

Не бути
роботі байдужим,
нелюбим не бути роботі,
яка хоч ти що, а не марна,
у принципі ж — зовсім не марна,
й цікава ж собою сама...

Бути у підлеглості
в однокурсника-трієчника,
в безпосередній;
вже мати від нього догану,
і другу,
й розмову бундючну
не першу...

Не бути
випханим з праці проте
«за скороченням розписів штатних»,
як же й «за власним бажанням»:
ув останній тривожний момент
на підвищення круто
(за доблесний стиль керівництва)
однокурсника вчасно взяли.

Бути не без товариства...

Не бути
винним нікому.
Бути нарозхрист у колі...

Не бути
в резерві ділків.
Бути здатним на крапку,
але, при потребі, й на кому,
і, звісно ж, на знак питальний
в оточенні окли-
ків!..

Не бути,
одначе, зоїлом...

Бути поміченим своєю роботою
і в роботу зануреним більшу,
в таку, за якою ще більша,
ще глибша манить-зове;
в громади даху не втявши,
у Бога теляти не з'ївши,
цейтнотне своє щодення
провадивши як межове...

Не бути

званим на бенкет лукавих,
де миро п'ють,
а заїдають миром,
і цноту тлять,
і витирають пам'ять,
і мертву воду хлюпають в лице,
боготворять натомість ахінею
і честь гвалтують
з криком «Честь імє-є-є-ю-у-у!»,
й не те міняють хвацько на не це.

Бути першим й останнім коханцем
такої-сякої дурепи
(бо якби не дурепа,
то собі чи ж такого знайшла б?),
підставляти їй рани свої,
їй навзаєм зализуючи розрепи;
думку гнати гірку
про життєвий дует незграб.

Не бути

аж таким уже шанувальником тої горівки,
тої (кажуть в Карпатах) паленки,
за Стельмахом — скаженівки,
що її, вогняної води, наростає потоп;
надто ж — тої, що з трав, із суцвіть,
корінців чи, бодай, окоренків,
не взяла, не нацупила
ані сил, ні духмян,

ніже барв, —
віддавати їх щоб.

Бути оглашеним політвіри нової
(політичної, так, де польоти не тільки вві сні),
пропадати на мітингах —
цмокати, плескати («Слава героям»!),
восени починати,
продовжувати навесні.
На справедливість молитись нову,
ще новішу!
З мітингу тільки на мітинг спішити,
вітрами продутому до сивини;
не зважати, не бачити,
як вчорашній кумир пожирнішав;
навесні запалившись,
не вичахнути й восени.

Не бути

вписаним у святці переможців
(нібито переможців?) нової політвіри;
з того радіти навіть:
«Не за зиск воювалося, вже ж!».
Кризи нитками благоденськими
мітингОві заштопати діри,
на вулиці не потрапити
під владців нових кортеж.

Бути «аборигеном»

у вітчизні своїй,
прозиватись «стурбованим»,
навіть «нашистом»,
захищатись від тяжчих «-ізмів»;
клястись у любові до інших
народів, країн, їхніх мрій:
мовляв, будьмо щасливі й турботні собі
усяк
при своїй вітчизні.

Не бути

не перебреханим
про вітчизнолюбство своє:
мовляв, заважаєш «і нам також»
вітчизну твою,
і страви, й пісні, і дівчат, і труди її,
крепко любити;
мовляв, а якщо у вітчизні твоїй
співвітчизники й наші є,
і є інтереси наші,
яких нам не остудити?!..

Бути останнім у черзі по капусту,
аж поки не спитають: «Ви — останній?» —
«Вже ні, — відповідати не без густу. —
Цю місію вже Вам передаю.
А й Ви ж її надійно передайте,
принаймні передати не баріться:
не будь-кому, а тому, хто питає —
здобутись щоб на місію свою...»
В таких балачках добре час минає,
до істини тут легше йти гуртом:
«Хто був останнім, стане першим той!..»

Не бути

найостаннішим на святі,
влаштованим зненацька щирим птаством
відразу по прильоті-перельоті
на честь небесноцвітної пори;
у складчину це свято, і на ньому
всяк зі своїм, всяк про своє-усіхне
шебече, криче, цвірінчить, говорить,
як всяк, хто є народжений згори.

Бути почутим високими силами неба
(розумом знавши, що неба ж теперка немає —
тільки ефекти, грайливі оптичні ефекти:
денний, вечірній, нічний, опівнічний, ранковий,
хмарний, захмарний — ефекти, летючі ефекти —

грізна гроза поміж них,
але — бути почутим!
І — нашорошиться,
і перейнятися: є!
Є таємниця покликання, кожному — інша:
карма не карма, судьба не судьба,
але ж є!
То й постає,
лиш вдивляйся-вслухайся, ріднішай
небу і голосу!
В небі і в голосі
вчуєш своє.

Не бути

почутим людиськами рідними,
грець би їм гречний,
почутим не бути... То й що ж?
Аби сам собі знав, що волав,
що на цілу пустелю краянську,
на всю-всеньку пустелю вселюдську,
ой, пустелищу! —
криком і шепотом —
скільки сили мав,
стільки й волав.
Крик же з шепотом все ж...
відбивалися?
від шибок, від мембран поверталися?
Відбивалися-зогрівалися,
бумеранжили, ой, оранжово,
били боляче,
а — не мовчав!

Бути продавцем батьківської хати,
яку почали розбирати
ясними ночами
споночілі дрімучі мутанти.
Її — продавати?
Її, невимовну, невигойну, підсліпувату:
тамуючи слово остюкувате «хатопродавець»,

ковтаючи сльози рапаті,
ціну називати,
купити просити,
врешті-решт самому покупцям волю вчинити —
доплатити...

Не бути

для нащадків людоїдів,
цих узурпаторів майна, ідеологій,
і перемог, і партій переможних,
спілок довірчих, товариств, конфесій,
і натовпів,
і геніїв сліпих, —
для всіх них, людожерів (ой, плодючих!) —
ні виборцем,
ні найманцем, ні спецом,
ні консультантом,
ані лавреатом,
у злиднях розкошуючи, — не бути!
То й стравою для них, ікластих трутнів
та їхніх всепросмерджених шакалів,
не стати,
ні!

Бути собі на умі. Не бути

рекомендованим.

Бути жартів героєм. Не бути

героєм пліток.

Бути зірко примруженим. Не бути

в нікуди скерованим.

Бути втомою втомленим. Не бути

упхатим в порок.

Бути оббреханим. Не бути безликим.

Бути перебреханим. Не бути безмовним.

Бути таємно собі великим.

Не бути на торжищі крамом
коштовним.

Бути символом аборигена многотерпеливого,
але непоступливого.

Не бути

убезпеченим від нещасного випадку
на дорогах своєї вкраденої вітчизни
чи в під'їзді брудного будинку.

Бути

ексклюзивним приви́дом
на побігеньках у Сили Всевишньої,
на людоджерів насу́пленої.

Не бути

згаданим у «Довіднику хоч скількись відомих аборигенів
епохи повторного встановлення ринку».

Бути тінню над полем легкою, леткою.

Не бути тяжкою лайкою.

Бути пахощами... незабудок?.. левкоїв?

Не бути догматику-цитатоманові за лакітки.

Бути свідком горішнім:

біжить хтось маленький з похвальним листом.

Не бути до нього, малого,
в іронії.

Бути радим за лист його незамоклий,
осіненний хрестом,
на столі, під букетом півонії...

Бути — й по всьому! — собою.

Не бути — й по всьому! — охвістям.

Травневого грому луною —
бути!

Не бути — безвістям!

Бути?.. Не бути?..

Будь-що, будь-що-буде, — бути!

Й, як наслідок, отже ж, — не бути!

Бути-не-бути — не-бути-бути...

Жодних питаннів!

Будьмо-не-будьмо! Не-будьмо-будьмо!

Жодних, найменших ваганнів!

ПРО КОХАННЯ ТА ЛЮБОВ ЗНОВ І ЗНОВУ, ЗНОВУ Й ЗНОВ

Уривки нескінченної поеми

Анатолію Подолінному присвячується

*«Люблю слизькі і мокрі вікна,
Які так хочеться помити,
Люблю на повний місяць вити,
Не констатуючи свій вік...»*

Оксана Барбак

Люблю гойдатись незабутньо
на колоскові, на стеблі —
ще в маминім якімсь майбутнім,
ще в батьковім недотеплі;
аби, усотуючи всоте
пилок, пергу, жагу, снагу,
перетворитись на босоту,
бодай комусь, а дорогу.

Люблю уроки фізкультури
у школі на початку дня,
коли тверезий фізкультурник,
таки ж тверезий фізкультурник,
найтверезіший фізкультурник
нас, напівсонних, підганя
й через козла, попід коня
жене в майбутнє навмання;
його слова — батіг весняний,
бичачий бич його слова:
у піт вганяють несказаний,
як двієчника два по два.

Люблю стікати потом, потом,
спливати, сходити — здоров! —
не відкладаючи на потім

лопату, м'яч, сіна, любов;
і піт — змивати, був би струміль
або й ставок, де воду п'ють
корова, кожна собі струміль,
овечки, кожна собі суть.

Люблю весняну хляпавицю,
йдучи з Білецького-села
(або — в Білецьке), мжичко-кицю,
була б ти теплою, була...
Якщо й холодною — не лихо:
намерзне льоду-кристалю
і продзвенить кришталь не тихо,
як хляпавицю я люблю.

Люблю і сніговицю голу,
найпершу (хоч останню — теж),
її, плондровану по колу,
її — понадхімічну все ж;
таку немов понадхімічну,
що uzдоровлює: вдихни
її — побічну чи навстрічну —
і не страшися й сатани!

Люблю жаждиву літню зливу,
що відмиває всякий хист
від брудів і служінь намиву,
від налипань прожухлих міст;
крізь зливу бредучи з-під зливи
між блискавиць та мигавиць,
комусь скидатися на привид,
космічний, ге ж, еге ж, тиць-Гриць.

Люблю столярного верстата
міцну поставу й площину
і стружку жовту пелехату,
й шерхебля жовту глибину;
така-сяка була б майстерня,
обаполи, смердючий клей,
в майстерні — животата стеля,

в віконці — сонячна куделя,
і скрип впізнаваний дверей.

Люблю любити на верстаті,
якщо до того вже дійшлось,
і стружка в стружку, стать до статі
злилось, живицею взялось, —
аж дошки падають нечутно
на гостровигранений брус
і горнуться багатокутно
до гостробрусових спокус.

Люблю студентського сп'яніння
то від вина, то від книжок —
того сп'яніння до світіння,
до проступання стежечок
через бруківку, крізь асфальти,
окрай тропи Сковороди,
де многі русла річки Альти
висьохкують на всі лади;
до просвітління не дійшовши,
надію мати все-таки:
щоб тверезішати — подовше,
протверезіти у рядки.

Люблю, студентом вічним будши,
перепитати хоч кого —
із тих, хто, лекцію відбудвши,
бажає «доброго всього»
бігцем до інших аудиторій, —
перепитати, будь-що-будь:
«А ви є арій, а чи орій?
Ідейний верть, питомий круть?
Вам не болять ночами жили?
Вас не Мамона привела?
Самі Ви що й на чім щепили?
Себе Ви чом так не щадили,
оравши з усієї сили
колись на розі у вола?»

Люблю, щоб інший біля мене
себе по лобі хляснув — хлясь! —
«О Боже! О життя шалене!
Нам перепитувать не зась!»
Бо ж родимось ми не для пут,
не для вериг багатств щоденних, —
для принагідних, хлопче, Крут
і перепитувань щоденних.

Люблю в президію вглядатись,
в останнім сидячи ряду,
на їхню мудрість покладатись,
у них собі не на виду;
коли ж свердлючі їхні очі
прочісують вряди-годи
прочісують вряди-годи
(з підозрою чи неохоче)
ці найостанніші ряди, —
сама собою вічна дуля
в кишені крутиться з жалю...
Її розкручую, тверду, я,
бо... вже ж... розкручують люблю.

Люблю розкручувати дулю!
Свою, авжеж. Бодай свою!
На неї, на гарячу, дулю.
Її, холодну, тру, аж б'ю.
Бо дуля ця, внутрікишенна,
ця дуля дуль, ця кітва кітв,
судомить руку цілоденно,
неволить душу достеменно,
на себе замикає світ.

Люблю маленьке товариство,
його великі почуття
і пристрасті не гонористі,
і не картинні каяття;
його неопалимі узи,
його невизрілі думки,
його чіпляннячка до музи

під незлобіві з неї глузи,
поблажливі — не навпаки.

.....

Люблю одеського перону
всю тупиковість, тупу-туп,
її квіткову оборону,
до канни канна, струп у струп;
тупик же тільки залізничний
ці канни зранені значать,
а для думок, дерзань незвичних
їх є початок і печать.

Люблю морської хвилі хвилю,
найпершу, найгострішу мить
її завжди нового стилю,
що вічно в головах шумить;
стиліст, ніякий не стиляга,
утім, не дуже-то й стиліст...
її, таку солону знага,
обожною у повен зріст.

Люблю той пляж «Біля торпеди»,
якого, кажуть, вже нема,
бо, мов, якийсь-то деп чи педик
взяв берег «ксивою» й трима,
побудувавши гріх-твердиню,
фортецю щастя та утіх,
де возвеличує гординю,
всебічно розвиває гріх
(торпеда ж в сні йому явиться
та й — іменем моїм — помститься,
щоб знову відновився пляж:
бодай у сні моєму аж).

Люблю одеського «Привозу»
ринковий, а ранковий дух:
товару гори, гори-поза,
прискіпування вередух

до краших в світі грон і камбал,
до мудроокого тунця,
одні й ті ж дотепи роками,
одні й ті ж міни без кінця...
і мін, і дотепів не злецьких
люблю вершину ту, що тре':
коли — Сушинський?.. Суховецький?.. —
уже сторговане бере.

Люблю одеського причалу
байдужно-кличний гам і гук,
де втома хвилі і металу,
невтомність пристрастей і рук
таку благу являють гідність,
що хоч пливи і не вертай,
а хоч вернись, проси на бідність,
живи, сповідуючи край...

.....

Люблю вітання галичанське,
достоту мов галілеянське,
це неспростовне: «Слава Йсу'!»
В одвіт: «Навіки Богу слава!»
Львів — Чопу, Самбору — Свалява
гукають, творячи красу
духовної самопосвяти
і хресних путівців, Голгот, —
люблю боготривкий народ,
якого не переназвати,
в яким що не чота, то лава,
що не поріг, то мур,
державав...

Люблю московськими словами
розповідати москалям
про все, що діялось між нами,
про все, чого не треба б нам
ні тут, розчулившись, твердити,

ні там, насупившись, верзти
задля втопичної мети,
яку спожили троглодити
у місянських ковпаках...
Люблю розмови братські, ах! —
як власний «Місячник Росії», —
люблю, вкраїнці-ротозії!

.....

Люблю у вірш ввійти зненацька,
зненацька вийти будь-де-будь,
судьба дивацька та бідацька
манить на виході: не гудь!
Не гудивши судьбу ні долю,
пишаюсь наодинці-сам
своєю роллю і юдоллю,
що їх ні за що не віддам.

Люблю районних графоманів
перегортати книжечки
і фоліанти мальовАні,
промакіяжені, рум'яні,
люблю, їй-право, насправжки;
у них, книжках таких безкарних,
між секунд-хенду тем і строф,
бува, в рядках — не між рядками! —
таке щось зблисне,
що аж
страх!
Як голка у копиці сіна,
як крапля в морі чи в росі,
як на дні амфори насіння,
як скалка скельця в ковбасі.

Люблю крізь дощ брести осінній
задля останнього гриба
до лісу, що без сонця тіні
свої талує, передба-

чуючи мій прихід. І чує,
і відчуває все моє:
думки, передчуття, причуди
(з-між тих причуд, що передчуди)
... і що там ще у мене є?

Люблю, як дощ бреде крізь мене,
допоки грію я пенька,
а пень мені своє студене
передає, земля тонка.
Дощ... репетирує? Пень... також?
Крізь мене наскрізь та окруж
перепроходячи окато,
вужисто, сіро, не строкато
чимдуж.

Люблю мовчання про кохання,
про ту за давнену любов,
про те кохання-колихання,
аж те кохання-невстигання,
якого хміль-болиголов
не прочитає, а ятриться,
не розважає, а в'ялить,
перелицьовуючи лица,
перетрактовуючи мить
то на годину, то на вічність,
то на провалля між годин,
то на ілюзію-космічність,
то на розмноження сивин...

.....

Люблю шкільний латунний дзвоник,
його розгойдану латунь,
в літах роздзвонену стодзвонно:
літань-літань, літунь-літунь!..

Люблю, як хвиля чорноморська,

вдаряючи, збиває з ніг
і тягне, хтива та проворська,
від берега, у свій блищ-кріг.

Люблю косити рано-вранці
мільйоннолезу осоку,
її прудких протуберанців
красу болотяну гірку.

Люблю жовтаві води Бугу,
настояні на сітниках
та лепесі, та пугу-пугу,
та прибережних хаточках.

Люблю біленьких стін у плесах
переображення святе,
де поночі млинів колеса
крізь води пнуться, як на те.

Люблю, минаючи Дяківці,
де Стельмах ставив вітряки,
вдивлятись у Зарічку схильці
крізь роки, літа і роки...

Люблю небачені простори
і нерозпізнану глибінь,
в яку зливаються мінори
і контрапунктів світлотінь...

Люблю вертатися по колу,
люблю ходити навпростець.
Люблю, ге ж, сніговицю голу.
Люблю увірваний терпець.
Люблю шляхи, люблю дороги,
люблю зсередини вікно.
Люблю й під водами пороги.
Люблю корогвою рядно.
Люблю сіна, люблю осоки,
люблю луги, люблю сади.

Люблю неспокій, люблю спокій,
люблю завжди, люблю вряди-
годи... Любовної години
люблю неповторенну мить.
Люблю легенди Батьківщини,
яким за нас, за всіх, болить...

.....

Люблю шевченківської хати
мені явлення будь-де-будь:
в селі далекім, пелехатім,
з гравюри, в книжці-роздобудь...
чи в першій-ліпшій галереї,
куди ведуть шляхи не всі,
а тільки ті, що по росі,
і тільки тих, хто не в лівреї.

Люблю в шевченківській хатині
(бодай у сні чи напівсні)
посидіти на тій ряднині,
що завше суца в однині, —
з городу бгана, домоткана, —
у всякій нитці пісні слід, —
ряднина — пристрасть і нірвана,
ряднина — семицвітний світ...
На ній, такій, сидівши хвильку,
в віконці видивився б, ге ж,
судьбу і долю-коломийку,
й воскреслий гетьманський кортеж...

Люблю черешні лісової
недосягненну висоту,
її травневі сувої,
її червневу смаготу...
хоча найбільш... таки ж квітневий
мені до шмиги парашут:
між граб'я — драний, черешневий,
завислий, рвійний парашут.

Люблю у дурня підкидного
в гурті розумників сільських
змагались строго і нестрого
задля дурацьких призових:
не гранчака, то анекдота,
не солоспіву, то танця, —
була би виграти охота
або програтись до кінця...

Люблю труським велосипедом
минати славне казино,
де Ванька й Сруль, Альона з Едом
шматують золоте лайно:
щоб ним колись-то подавитись,
а відкупившись, в раю
велосипеда доступитись,
на раму заздрячи мою.

Люблю, в сідлі велосипеднім
прегордо сидячи, крутій,
крутити й колесом переднім
чіплятись за жорству, як змії:
щоб врешті виповзти, зітхнути
аж на Теребушці-горі,
з якої... варто вниз майнути,
як те робили школярі,
ох, школярі-пролетарі
о неприкаяній порі...
а нині роблять поштарі.

.....

Люблю своє палке кохання,
як не з-під палиці воно,
тривке кохання-вичахання
й у спину з місяцем вікно;
або вікно — ув узголов'ях,
і місяць — подухом м'яким,
і млість безмов'я, маломов'я,
й у зір натрушені зірки.

Люблю, зірки хваливши в небі,
не забувати ні на час,
що ні небес, ні сфер хвалебних
давно, на жаль, немає в нас;
і що зірки, мільярдносонці,
різновіддалені безмеж,
клепочуть плазмами бігонцій —
космічних звивистих пожеж.

.....

Люблю екстаз сівкий, полинний,
вже й понад силу, ов-в та ав-в,
коб' лиш колега Подолинний
над ложем свічку не тримав;
а як потримавши — не взяв
ні до подільських хрестоматій,
ні в антологію яку,
ні в «Ов-в!», ні в «Ав-в!». На цім віку
яких ще, Боже, хрестоматій?

Люблю, з Летичева вертавши,
праворуч уявляти Бар
(Хмільник — ліворуч) і — назавше —
попереду святий узвар;
святу свят-вечора святковість,
легкий понад сніги туман
й життя мого куценьку повість
не без купюр, не без доган...

2004, 2006.

Вінниця — Майдан-Вербецький

ВДЯЧНІСТЬ КОНОВАЛЮКОВІ

Разок сонетів іменних*

1

Фавор-горі подібний горб найвищий?
Евое! Й скирта - тій-таки горі.
Дитинства весни і дитинства хвиці
Іскрять крізь роки, наче ліхтарі.
Рояться бджоли, матка на порі,
Косар мантачить тишу, лезо свище,
Обіддя пнуться: сил пружнасте грище
Неважать кобзарів поводити.
Осанна дням, просвітла, звідусіль
Возноситься у передчась весіль,
Аж сяєво мовляє над горою.
Любов'ю всіх до всіх просякне ніч,
Юхтові прориплять під схлипи свіч.
Комоні проіржать від мезозою.

2

Афонська стежка губиться в полях
перістого, хрещатого Поділля, -
здогадно, освященного привілля, -
цілющого, зцілющого про страх.
Зринає оддалік за птахом птах,
скликаючи озер засохлих вкілья;
Дорогою дорожитья весілля,
снага весіль строкатиться в горбах.
Чомусь-то стежка все-таки, афонська,
звертаючи в поля, бринить, бринить,
латаючи-зшиваючи, сторонська,
алюри, шури-мури і труди, -
суди-туди, всякчас, на всі лади:
як Бог боронить, то оборонить.

---

* Коновалюк Федір Зотикович (1890—1984) — український пейзажист, портретист та ілюстратор літературної класики, один з найвитонченіших колористів ХХ ст. (Авт.)

3

ДеФолт Москви в блаженній Україні
іще ніякий, жодний ворожит
ніде не провіщав, камінням сит:
анІ дефолту мамці діоксинній!
Дари данайських дружб ще мали спит,
поКлони братні ще росли у ціні,
отОж людяцям здавалось між корит,
неНаче все завмерло в непрозрінні.
Проте серця при пензлях, при словах,
буВало, в корінь зрили попри страх,
свАвіллю не підвладні можновладців;
коЛи ж людяці сахнулися людеЙ,
уСюдно проступив дефолт ідей
таКих ідейно діоксинних братців.

4

Не Форма тільки, але й форма теж,
перЕформатуванню не піддатна,
знаДливо-недосяжна, благодатна,
помІтна зрячим, тончена безмеж.
ЗдоРоженим прочанам красно все ж
у сКомороха правдоньки питати,
парОнїмом - йому відповідати
знеНацька добре, всяк відтінки стеж.
У фОрмотворцях кожен походи.
СпіВає гонор твій на всі лади,
однАче зміст прийде колись помститись.
ПокЛикання докличеться хоч як,
колЮчкуватий квіт - не згірший знак:
проКолеться душа, почне поститись.

5

МураФа-річка то, чи Бог-ріка
здаЛека-лека, здалеку, здалечка?
ПередОсінній угорі лелечка
навКісно дражнить працю літака.
ПереРвно днинка сяє нетривка,
козаК в дорозі, при дорозі - гречка;
нескОро тчеться дум-думок вервечка,

про **Н**их смакує істина глевка.
Трив**О**жний берег, де очерети
пона**В**здогін вигойдують чорти,
аж на**А**хабніють клятвенно, рогаті.
Їх улещати можна б, та дарма;
їх л**Ю**лі-дулі вічні крадькома
одна**К** лиш Бог-ріці дано скрушати.

6

Во Ві**Ф**леемі сталося те знов,
що дн**Е**сь і на палітрі висяває.
Во Іудеї дух-зоря являє
на вс**І**х про всіх всевишню Люб**О**в.
Гра п**Р**оменів, картон-променелов,
розто**К**и світла, про яке весна є;
зимов**О**му пейзажу об'являє
карто**Н**олов, що во Христі прийшов.
І див**О**: у пейзажі україннім
(дере**В**а, хата, льох, в повітрі іній)
стрив**А**є нам святопромінне щось.
Тривал**І**шає штрих метеорита,
іде **Ю**ди зими ранкова свита, -
є зна**К**: ранкове дещо почалось.

7

Не в Аф**р**одіти це - в Мороз Тамари
й студ**Е**ні ж плечі: тридцять третій рік!
І не здуріти б це: із-під повік
така з**І**ходить - солоніша кари.
І по к**Р**аїні - тисячні примари,
по бру**К**у - мільйони недорік:
так, м**О**вби глузд завбачливо утік
з кра**І**ни, що для світу знала чари.
Із гол**О**ду поїли діточок,
не з'ї**В**ши комісара ні одного;
за Бог**А** заступаються з нічого,
до кар**Л**и-марли тичуть квіточок:
увага **Ю**дам і юродству шана,-
живи, Країно мертва та кохана!

8

Вервольфа зуби клацнули над світом
та й, щерблені об вінницький граніт,
осіли зДвигом в потойбічний світ
перед нІщотним нібито «совітом».
Мара ВеРвольфа сорок п'ятим літом
волає сКону всім і вся з боліт,
над білОхату кинув тінь «совіт»
і розпаНахав білу біль: боліти!
Несеш БОління пензлем на картон,
німі паВісма болю і півтони,
і світлА додаєш, і ті картони
щитами Ллються в сонячний полон.
А увіллЮться - вволють вищу Волю
про знаКи і шляхи спасень на браннім полі.

9

Глибока фреска вивищить склепіння,
аж обізвЕться враз іконостас,
де моці Деісуса квітний фас
волає всІм духовного хотіння.
Проте скРиплять риштовання боріння,
важка руКа німує повсякчас;
задушливо легеням: свічкогас -
газ обміНу, й його помпують стіни.
О сило гоЖа! - молитесь душа,
яка немов до раю вже руша:
аби утомАм кинути там виклик.
І їй зішЛеться, маляра душі,
снага усЮдна в бабському книші,
щоб фресКа углибала легко-звукло.

10

Кричав суФлер, кричали глядачі, -
то грав ШЕкспіра калівський гурточок:
учитель, Дяк, синів кількоро й дочок,
що глядачІв боялись, харпачі.
У грі актРис були до серць ключі,
гротеск аКторів бурхав з-під сорочок,
страждав Отелло - чорно! - про «платочок»,

а Дездемо**На** висла на плечі.
Усе б ніч**О**го. Та дійшло розв'язки.
Душити ма**В**... А перейшов до ласки,
як шиї зв**А**жно, врешт**І**. доторкнувсь.
Уважна за**Л**я, доблесна на віру,
такому ус**Ю**сюкала Шекспіру,
аж Яго по**К**отився назадгузь.

11

Сосна кані**Ф**оллю сльозиться і плаче,
а ранок вс**Е**ленський, полянський такий;
тринога ра**Д**іючи грузне, і кий
радіє сосн**І**, при сосні ставши зряче.
До сосон п**Р**иносячи щастя бурлаче,
талан недо**К**лятий свій, а нелегкий
носити щод**О**лі, щовік, щоріки,
щолісу сосн**О**вого, око ходяче.
А як кані**Ф**оллю брунатна стече,
і видиво с**В**іт промузичить до болю,
тоді і душ**А** пропахтить каніфоллю,
і серце за**Л**леться в струні гаряче.
А спогад л**Ю**дський, може, все це забуде,
чи переіна**К**шить та переостудить?

12

Мистець апо**Ф**еозу не пильнує,
свого натхн**Е**ння славити не го**Ж**:
мілкий, як Д**н**іпр, холодний, наче Сож,
пливе звідт**І**ль, де джерело пульсує.
Тече туди, Р**і**вниною гарує,
де небеса у**К**вітчує не лож,
де сили одн**О**вірницьких сторож
сторожею ог**Н**ів стоять не всує.
Сторожовим О**г**ням апофеоз
доречніш бу**В** би між прозових проз, -
його ж ім л**А**штувати - діло гоже.
А власну до**Л**ю в тому - Боже, збав!
Не те, що л**Ю**лі-люляти не став,
а й упаси у**К**мітити, о, Боже!

13

Тамари й профіль: лінія звитяги,
з варяг у греки шлях попри шляхи,
де у шляхи зДорожені ляхи
упали і, голІнні, дали тягу.
Бо лінія енерГій того змагу,
де фехтував Козак проти пихи,
й де зараз коЗакують дітлахи,
Тамарі, тітоНьці, являючи повагу,-
це лінія собОрності чуттів
і помислів, Великих поготів,
освячених зМаганнями за вроду,-
ту вроду, воЛі й честі оберіг,
оту, чю колЮчість переміг
лиш Той, до Кого небеса походу.

14

Кричевському Федору з Калівки тезко
явився пейзажЕм журка-вітряка,
якого в безрадОсті біля ярка
тонкішає профІль - з дороги на стежку.
Він Майстра уРадував тихо і дерзко,
оскільки, науКу п'ючи не з лотка,
вправується рОсно і сніжно: пругка,
пружка й осіяНна його етюдеска!
Йому виростатОньки б, Калівки сину,
щасливо та доВго, не знаючи впину,-
рости, наче маЛьва в етюді його..
Епоха хоч підЛа, та не безконечна ж?
Смілішай, селЮче, дерзай, друже гречний,
підтримуй летКий самосвітний вогонь!

15

Во врем'я ж інФерналії таборових,
і чуд, і раю сЕрпо-молотка,
коли земля, біДова і тонка,
відписана тонкІшати од крові,
а небо, перекіРливе, здорове,
приниженням доКинуто злегка
і свиням, що поГрузли в матюках,

пайовано для зНеважань гвалтовних, -
тоді лиш у ХудОжника, бува,
земля і небо зВ'язувались: пензлем!
І ставив він наА диво, на дива,
й відважно покЛадав автограф-вензель.
Щоб вутлу землЮ вдати до небес.
(А небесам вреКти земних «чудес»).

16

Павла Тичини арФи придорожні,
золотокуті, а неГолосні:
тополі-арфи, лаДжені весні
цим жовтеном ввІчлИвим, та порожнім.
У світі струнноРизиків тривожнім
звучання барв сКромніші та скіснІ,
і все-таки на хОлодку піснім
вони звучать, зНенацька непреложні.
Перегуки з ПавлОм, що із Тичин,
непередбачні, зВісно, між рівнин;
між пагорбів здаВніш непередбачні.
Перегуком зневоЛишся хіба,
якщо до всіх усЮд твоя ходьба
й народів зразКи твої подячні?

17

Десь тутка було фенікса гніздо.
Воно згоріло і пЕрегоріло.
І тінь його, розДмухана невміло,
літає онде вдосвІта, бідо.
Радіохвиля раз прО Віардо,
удруге - про РасКольнікова діло
сюди доносить вкОтре та уміло,
щоб вивчити чекаНню на Годо.
Малюй, малий, крОпиву для гнізда,
і будяки, ожин сВавільних дуги,
і терну-глоду прАведні потуги,
і світить як у зЛиву резеда, -
упівока присвічуЮчи птицям:
сяким-таким намоКлим блискавицям.

18

Карпатського МольФара очі-жала,
і визирки ЧугайстЕра з-за пліч, замислені
про вроДу предковіч:
її полжють, перелІтні, жалять.
Вона ж хирлява, зРоду нездужАла,
сама летить, хіхіКало, навстріч.
Як наслідок, кругОм житейський кіч
гигикає, повзе, вНатрус ся розплоджає.
Кіч, він е кіч, хоч звідки б не являвсь,
з художником про Вік не позивавсь,-
його окітне кічувАння натле.
Кічує кіч? Все валиться із рук?
Хтось тут стук-грЮк, ти ж тут - Коновалюк:
зиркнеш - гу-гуп Кентаврисько невдатне!

19

Гіганти сузір'я ЦеФея цвітуть -
у небі голчасто, ЦеФеева слава:
далекі-далекі, а вДаца - хупава,
крізь далеч парсекІв цілують і ждуть.
Мільярдами сонць зРіє їхня можуть,
і що їм земних розКумекань потрава?
і що їм земна скорОстигла уява,
якою нахабства двоНогих ростуть?
А все-таки, все ж Опрісноки думок
печуться тут нами Відважно про Строк,
і наші чуття тут нАтужні не всує.
Якби ж тої руни велике знаття:
для чого і як Землю живить Життя? -
умову художник мізКує-мазкує.

20

Дракон епохи боре сФінкса ер,
якого, сфінкса, занЕдбали ери
аж так, що бруд брудної ЕсеСеРи
взяв гору, в ріст пІшов, погнавсь, попер.
І розплодивсь аматорР-людожер,
полізли вгору лепсьКі живодери,

і навіть волоокі піОнери
волають в бік заклаНних: «Щоб ти вмер!»
Та сфінкс - віщує! Осторононь драконів
віщує він із праху Во дні оні,
і чують його, хто наДавсь не в прах.
І збудеться: хоч КоЛима лютує,
ярма позбуде і усалЮтує
люд вище зло у сфінКса на плечах.

21

Прокруста царство: оФіси і леза,
втинають навіть мудреЦям книжки,
а пензлям - ворс, а Діжечкам - кружки,
і думку будь-яку, знІчев'я, що твереза.
Прикинься п'яним, дуРнем з пошту Креза,
Прокрустенком, з ПроКрустенків-таки,
опецьком, з прокрустованих, ніким,
тополю звеличати стаНь: «Береза!»
Та де тобі! Й куди тоБі звідсіль?
Замки кордонів царстВа - гнів та біль:
болиш собі, а церберАм - розвага.
То ти минаєш офіси бЛизькі
(що з них, до них баЮряться слизькі
путі, дороги, стежечКи варяга).

22

Тут шашку ще бере за фук: «Не вбив!» -
рука мозильна, тупо переможна.
Тут для вінця тримає Дика рожа
шипи й коралі, родженІ між нив.
Сюди на правду сам АндРій ходив?
Сюди доходив, бо й рокита кожна
про те звістує червонО-тривожна
всім, хто щодень МамоНі не годив.
Шипшина і рокита розгОрілись,
колюча і тягуча розгоВілись
південним вітром зранА об рідні.
За фук узято шашку доЛежалу,
ганьбою вкрито; вбитоЮ вважають
її рокита й рожа у віКні.

23

Поет навік Іван Окнар **Ф**ранко,
Його книжок мурована **д**ержава:
сонет, сюжет, аналіз! **Д**октор права -
Іван Окнар, зіркий доз**І**р - Франко!
Його б ілюструвати за **Р**ядком?
Підтекстами його проро**К**ів слава
мандрує, переходить, **м**оложава,
до поколінь, що давсь **н**е їм журко.
Й **ф**ранка ілюструвати **м**ожна б, звісно:
щоб контур - вглиб, а **в**сім відтінкам - тісно,
а пристрастей підтекст**а**м - білий біль.
Не страх є уступити ко**л**ьорами,
не лячно перекроїв крою драми,
а... острах йнятись д' **к**раю божевіль.

24

Намалював, побачте, дро**ф**и слід -
цей у траві і той он, **н**ебесами.
Дари дарами. Епілог до **д**рами
повис епосі ситій на об**і**д.
Людинодрофи драма? Говор**і**ть!..
Страусолюду ар'єргарди **к**арми
за крилами убачте, за **н**огами;
хоча ні крил, ні ніг, **а**ні політь...
Лиш гострий, віщий зір **о**дного з люду
та зрячий пензель на до**в**ір'ї чуду,
а більш нічого у полотн**а**х цих.
Зір ранить, скорий пенз**л**ик обміркує,
митець полює, тихо упо**л**ює
правічну бачність людсь**к**остей журних.

25

На полотні - плюсквампер**ф**екту зріз:
полукіпків щітки жнива **ш**ерхато тичуть,
труд величає постать труд**і**вничу,
що з кониками бештає узв**і**з.
Ще й мовби вихор їм напе**р**еріз

здаля рушає, й допомогу **К**личе,
і туча прокидається, й **П**оличчя
її страшно в такій хвили**Н**і криз.
Бог, звісно ж, бачить, що не винні ж коні,
та вдіє що? Прецінь начу**В**ся дзвонів,
розчулився, та й думно з**А**дрімав.
Плюсквамперфект панує си**Л**ьно й штивно,
життями важить вщент вол**Ю**нтативно:
під майбуття наклав, під**К**лав, заклав.

26

Такий виразний, що аж ем-**Ф**атичний,
контрастами відтінки пров**Е**деш,
пройдешся ними сам і попа**Д**еш
на хвилю сам собі у рай л**Г**ричний.
Шануеш сміх: і майже гоме**Р**ичний,
і той, що в вуса спатки у**К**ладеш.
Шануеш піснь змугикану, **Б**о де ж
здійснитись пісні - співа**Н**ці тонічній?
Трипільський глек співає **О**біруч,
підспівуючи, найда, милоз**В**уч
про се, про те митцеві ул**А**годжень.
Приснивсь картині горній **Л**уцький мур.
Коню в картині марився ал**Ю**р,
а скибам у етюді - біль **С**короджень.

27

Горішній голос давніх пате**Ф**онів,
чий нікель над голками леб**Е**дів,
над чорні плеса платівок в**Д**овів,
з облич вдовиних ваблячи п**Т**воній!..
І жилка бабці билася на ск**Р**оні,
і дідуган, проходячи, не **С**кнів,
й пастушеня, забувши про **К**орів,
лучилось до музичних Пар**Ф**енонів.
А на столі стояв собі карт**О**н,
залишений малярником мандрі**В**ним:
картон собі з пейзажиком на**І**вним
якогось із тутешніх зелен-**Л**он.

До нього звикли, майже полЮбили...
Аж при нагоді глека ним наКрили.

28

Двадцятий ще свого не відчиФірів,
як двадцять перший вже припЕр своє:
сповна запарив, хлебче, не Дає
сусідам по двотисячлітній вІрі.
Ще молодий, уже гнилючі шкіРить,
а сьорбавши, ну „заграє“ - Ключе:
„Ге, підставляйтесь, геї, поКи є
кому тут'о підставити свої Ніри!“
І сміх, і гріх! І не лише соДомський.
Бо де содомський, там же й Вавілонський,
і двадцять перший в них помАгачем.
І все ж, усе ж, усе-таки, зЛобива
геть, думко, що верзеш життЮ не дива,
а див чифірних, зГвадзяних Квачем!

29

Сон пропече шевченківський оФорт,
прокинешся з провогненим пекЕльно
сумлінням-хистом. У душі скуДельно:
душа пашить - не вбив душі біЛборд.
Дарма з білборда цілив її чоРт,
дарма білборд партачився насКельно,
а ніч шуміла тупо та готельно,
сплавляючи заїжджий з Остом Норд.
Офортів тих незаБудь аж кислОтна
спасенна - в діях добрих приВоротна
і відворотна для фантомів зЛА.
Не спиш? Почув: іще погода зЛиться?
Художній образ їй на злам ключиться:
як зерно з-під ваги, із-під Кола.

30

Ущертне сонце, ранок без метаФор,
невпинний ранок, сонця трудодЕнь.
В лугах смарагдів тане дзень-Дзелень,

в попіднебесь пругку легким лІтає птахом.
Мчить древнім шляхом вихор веРтопрахом,
стрибає шляхом, ніби в річці Клень,
той клень, що перемети рвав щОдень
і рватиме, щодень, болотний зНахур.
Знічев'я блудить, вичахає вихОр
і нітється, і пахне спечним зВихом,
так, наче тут ніколи й не бувАв.
Ущертне сонце тче небесні схиЛи,
під сонцем крил не мало ся з'Юрмили.
Під сонцем цим, людино, не луКав.

31

А десь же й тут звучала пісня Феба,
кирпатий був удатний, певне, ФЕб,
співець, знавець, звеличник неДотеп,
які - до кирпичи кирпича - в склепІ неба,
де, в склепі неба, їх була потРеба
(хоч небо раз по раз з'являло Креп,
в яким то спав, то туживсь лісОстеп), -
всі, як один, лучились до крайНеба.
Щоб за крайнебом світлих літ коМуни
знанацька-враз навік зростити Вруна,
з тих врун найбільші мати врожаї;
наївшись їдлом, прославляти доЛю
та й оспівати їдло, вольну воЛю,
свій край-розмай, фاینіший із Країв.

32

Цей за вождя, той, навпаки, за Фюрера, -
всяк визначайсь, було, лиш грянеЕ час.
Та й досі ж так: хто є не дуринДас,
той хрін піддається на зловмиснІ дурива.
Вождь або фюрер! Хто буріший буРого? -
питань питання, гостре, без приКрас, -
не зводь до контр про пиво і прО квас,
до прірв, ага, між віллами й коНурами.
Як малорос, то будь же праворосОм,
будь та й перебудь, не муч себе Вопросом

про редьку-хрін, відступник-дур**А**чок.
Вожді тобі, такому, вже ж, суди**Л**ись:
про твоїх дбали б, в тебе б зал**Ю**бились...
Малюй до цирку церкву і - мовч**О**!

33

Розпишеш храм, а хтось кафе „Де-**Ф**акто”.
З-під купола не вбившись ледве-л**Е**дь,
щасливий, що земну трамбуеш твер**Д**ь:
не ймуть тебе ні біс, ні гріш, н**І** кварта.
Підкупольна ж чогось-то праця ва**Р**та,
відчув-пізнав: Господній з тебе **К**меть.
Рід, міт, гріхи, - Божественна **К**омедь:
підкупольно удач несеш понурам з**Н**ак, та...
Несеш - неси! Пронсячи, дбай ср**О**дно
(Сковорода казав). Бо сродно є с**В**ободно;
фонтан кипить, тож не забракне ч**А**ш.
Ні лад, ні біль із хистом не роз**Л**учать.
Біль болем б'еш, така судьба бол**Ю**ча.
П'еш чашу чаш, в мисчині - каша **К**аш.

34

„Маскульт-привіт!” - крик ери на **Ф**утболі.
„Фізкульт-ура!” - в тон вторить в**Е**рнісаж.
Змішалось все. Дрібцюй в ім'я продаж,
фуршеть на волі з доброї ж ти вол**І**.
Тут же й личин та в меценатській **Р**олі:
заплічних справ магістри, спец по**К**раж,
зять Ірода, Каяфа, сам Пілат, - к**О**ллаж! -
усім то „Мурку” дай, то рухи рок-**Н**-рольні.
Повстання мас (воно ж було?) вдал**О**ся,
до тринь-муркинь прикинь-„еліт” з**В**елоя,
змішались в купку коні, люди й кр**А**м...
Сни сняться, снять: душа витає в **Л**уврі,
а Менк втомивсь, то слово дав Сос**Ю**рі:
„Хай про кларнети фарб Володько с**К**аже нам!”

35

День п'є з лица молільниць та просФорниць,
п'є-не-нап'ється: бо Великдень, вжЕ ж,
бо ж - Бож! То й гоЖ ассист його одЕж,
й просфорницям надав він ролі сЯй-Ігорниць.
В уявах їхніх гоЖо образ горніх гоРниць
враз постає - на мить, чи навік-віКи все ж? -
бо ж - Бож! - по яву янгольський кортеж
мчить, і лихий паде, шануючи його Ниць.
Яв і ассист справ, страв сих великоДніх
в зусиллях жон сих, творчих, понадВодних,
сповна лиш е, то й вбачиться сповнА.
Вбачай же, знай, вмальовуй - якнайЛучче!
Бо ж... Бож твій дар, еге, КоновалЮче?
І нерв твій в полотні ткнувсь волоКна?

36

Художнику, ad Fontes, на коня!
Добривечір, маЕstro, кінь спіткнувся.
Віддунилось anDante, пензель гнувся,
аки комиш in vIno - о, рідня!
Озався NikifoR з Криниць до дня,
очима щасно NiKifor всміхнувся, -
O tempora, o mOres! - поперхнувся:
май-стрів memenTo mori підганя.
Когось in vitro носить по світах
оте щиреньке «Vale!» задля благ,
кордони ламле A priori вічні.
Не зна тя googLe? Не видасть? Дідько з ним,
з таким, a la Ukraine, безпам'ятним:
зате й post faCtum доцент не скалічить.

37

Путь від Саргаса - шлях через ГольФстрім
малий вугор - невже? - здолав на тЕ лиш,
щоб хтось ним кендюх свій будив неДремніш
за землячків-сплюхів, щади ж їх грІм!
Інстинкти все? А що ж інстинктів кРім?
Щось мало б бути! А що? А лад: спокРевні ж
усі на цій землі, де, знати б: що Окреміш,

то не змудриш - хижіш усяк пан анонім.
З'їдається ім'я. Вернути як до його?
Заїв, запив, ікнув: що в тому є нового?
Останнім в ланцюжку пишаєшся? Дарма!
Дух тіло рве? Куди? Рефлекси у рефлексій?
Ще є Антигольфстрім, екстрімів полюс лепських,
наука, врешті, теж... у складі НаУКМА.

38

Хто слави раб, той втричі раб конфузів.
Хто не пізнав конфузів, той не грець,
не жнець, не швець, не на губу гудець,
не друг-товариш для завзятих друзів.
Тож славу йми - хоч на вечірнім прусі, -
і в рабство паню гни, подавши їй Корець,
і - навпростець, все-все їй навпростець
скажи, зізнайся, поплачся... при Нарусі.
Лишень - по тому - не хвались нікому:
ні другу, ні з профкому, ні з глевкому,
що от, мов, славу ймивши, славу мав...
В часах мутантів, стріч задля розлучень,
щоб хоч в мистцях не множити розлючень,
кажи: „Конфуз: сам в себе славу вкрав!“

39

Під градом слів, словес, еге, софізмів, -
вже ж не софійних, вицвілих словес, -
стоїш, бредеш кудись; аж тут „Гадес“ -
вітчизна звісна славних організмів.
Є в організмів сенс, добряче визрів,
той сенс, що лайдакам засвідчив Крез, -
той Крез, що мав на в'язах не протез,
не шик, не пшик, не чортіщо для Ніздрів.
В „Гадесі“ все ж не „гадством“ поживеш -
в трудах, у днях, у розмислах, авжеж,
у злиднях гордий, мов козак на палі.
Сам собі станеш, ніби в хмарах ключ -
той коливкий, аж рвійний, аж колюч:
летівши на скрижаль, влетів на скали.

40

Сонет про те, як Хлою любить ДаФніс,
вона ж від нього драпака в райщЕнтр, -
де їй, свят-свят, присвячує... Доцент
сонета: холоднючий, як вода в нІс.
Іже доцент кудись свій марне даР ніс,
той дар, що хист і городський аКцент,
доцент - нейтральних текстів проОдуцент,
в які вкладав свою профнепридатНість.
Ага, з доцентом, гейби з офіцерОм,
була б гайнула, хвойдисько, в сВіти,
їй були б вітри ім, як дурним свАти,
і злидні, як в Одесі з хвиль хоЛера...
Заїжджий портретист врозуме ХлоЮ:
ества спокусника змалює сенс поКрою.

41

Не хтось і десь, а онде днесь Фен-шуй
тихцем шумить, яснить неділю вЕрбну;
журбу яснить, з'ясовуючи стверДну
прамисль про Божий дар, її й вІншуй.
Вона ж, прамисль, загадує: „ГаРуй!
В тім гаруванні сенс є. Геть сКаредну
зусиль ошадність! Здай кому в Оренду
таку ошадність. Праці ж не марНуй!”
Китайщина? Е, щось в ній є такоГо...
Є лад про лад, є й видатні триВоги,
що їх долаєш, тільки б розпізнаВ
чи взнав від предків: як вони Ладнали -
страх, вроки, звабу гнали чи люляли?
Узнавши - не злякався б, не ляКав...

42

Похмурий день, як усміх утдро-Фінна,
що у слав'яни здуру, знай, брЕде,
в дорозі сп'яну б'ється та гуде,
то лаючись, то молячись про вІна.
День загадковий, як у прозі ГРіна:
який про те, що хтось кораблик жде -
в яким, мов, щастя, щастя молоде,

Йому ж бо, лиху, море по колі**На**.
Похмурий день згадав понуру п**О**вість,
колись чомусь прочитану на со**В**ість,
бо й вірити хотілось в ті див**А**.
Якби ж було лучилось щось-то Л**У**чче -
бодай смішне про себе і смішн**Ю**че...
А так: ця угро-фінська тут мо**К**ва.

43

Гам кольорових і стрімких ев**Ф**оній
то тут, то там свавільні пер**Е**гуки.
То скрізь, то всюди їхні трудні злуки, -
як ряст між айстр, козодра м**І**ж півоній.
А шум і гам, а виск і писк і **Р**оній
понад корони, мантиї й клобу**К**и, -
митецькі зваги, замисли й сп**О**нуки,
дорожчі й вищі всяких церемон**І**й.
Тому до пензля прирівняй пер**О** ти,
а пензель до пера, долот і **К**воти,
що й єсть тобі у Господа вона**А**.
Усе, що треба, встигнеш, не **Л**інуйся,
в автопортретах навіть помал**Ю**й ся:
бо то є світ в душі твого ві**К**на.

44

У кого гроші, скоро той про**Ф**есор, -
у кого більші, то із двома **Е**Ф**Ф**, -
гукають один одному: „Н-не **Д**-дрей-ф!
Визнань та звань вживай дел**І**катеса!“
А ще ж єсть „Автор чуда и п**Р**огресса“ -
звання щорічне - платний, с**К**орий блеф:
з цілунками естрадних к-кор**О**леф-ф,
важкотілистих, наче із Локх**Н**еса.
Бо - „таке врем'я“! Знов і **О**такеє.
Взяв гору „Орден лицарів лів**Р**ей“,
і справ ліврейних врем'я уд**А**лось.
Професори крадійства та кам**Л**ання, -
цур їм!.. Єси навчитель мал**Ю**вання:
глянь, ваші пензлі - нивонь**К**а колось!..

45

Хабар, засівши справа при **Феміді**,
їх спільну честь завзято **Береже**:
„Вам мадригал? Похвальну **оду**? Вже!“ –
у муз самих торгує не за **мідні**.
То й музам радість: гонора**ри** – гідні!
„Ну, меценат! Але й політи**к** же!
При тому зовсім він не люд**Ожер!**“ –
завили журналюги, люди бід**ні**.
Продажні музки, але не худ**Ожник**.
Якщо художник – розуму три**Вожник**
і згорбленої совісти друж**бАн**.
Порок такому в вічі не заг**Ляне**,
знайомити з ним слуг та шл**Юх** не стане:
Феміді щоб не став художни**К** пан.

46

Вожді не доросли й до пре**Ферансу**,
раби й не чули, ге, за пре**Феранс**.
Післяколгоспний гупа дека**Данс**:
гуп-гуп, під патронатом М**І**ськсільтрансу.
Перекупямс надавсь переп**Родамсу**,
впав нарцисизм гупасто в **Крикунамс**.
По кому б'є смугастий дис**Онанс**?
Кому смакує тюря перформан**Су**?
Пленер підкаже? Добре б **тО** було.
Пленером пензля й душу од**Вело**.
Нехай живе пленер очисток**Арий!**
Проміння пряхить? Холод з**Леготить**,
не роздратує, ні, не розл**Ютить** –
озонно осоруж торкнеться **Карми**.

47

Пейзаж автопортрету шле **Флюїди**,
автопортрет – пейзажу шл**Е**, авжеж.
Таких енергій де іще най**Деш**?
Які підкажуть пошук усев**Іди**?
Могли б, хіба, нараяти д**Руїди**
чи відуни з Січі, убога **Креш**:

сріберну креш пропивши до безмеж,
парменом закусивши парменіди...
Мистецтвознавці суцї наговорять
мішечок вовни, тему заговорять
і перескочать ловко до манер.
Нехай собі. Аби лишень слід слідом
репресій не чинив уже флюїдам
товариш Іванов, рожевий Кхмер.

48

В околицях неспізнених фіалок,
у затінках заблуканих черемх
зростає знов комусь бліда хуррем
у тихих бідах мильних вртуалок;
в білядзеркаллі мод і примірялок,
де пудрам удає зневагу крем,
у забутті навчальних теорем
во славу світових провінціалок.
Сльозою фарби, брате, розчини,
щити віконниць пензлем відчини,
і дівам розпочни передбачати.
Напередбачуй вілл не з лободи,
та звідусюд вертатися сюди,
й якщо кричати, то перекричати б...

49

Перебрести зарошені асфальти,
ступити на запечені стежки,
де над стежками маяні дубки,
а під дубками жолуді зі смальти.
Іти-брести собі в бік річки Альти,
чи то одночасово навпаки,
минаючи навстрічні кузочки,
яких тобі післано упізнати.
Лишив позаду життьового поля
рівненькі гони, де тривка красоля
крихкенько плаче про жагу життя;
лишив край поля коновалюківське,
шипшинне диво: коновалюківське
заповідання вам на відкриття.

50

І Бог, і Пан, і сили Феба ранні,
і Голуб-Дух, не спізнений однак, -
усе як є; й напроти одинак -
твій творчий дух, самітник у вмиранні.
Яка печаль! Які у зморшках длані,
яких мізерій побілів Кулак!
Не пережив новітніх вовкулак,
не здужав їхніх горланів горланних.
Хоч сядь та й плач! Коли б то сісти змога
та й, рюмсавши, у гнів не ввести Бога,
і Пана, й Феба, й Духа-Голуба:
на одрі смертнім вимолити годі
відстрочку, шанс дов'ючитися моді...
Дов'ючився б? Знеобачки. Та - ба!

51

Дружко мольберта, кіфаро ставна,
долинь з давнини далєкої дружно,
розваж, переваж, проДзвени не натужно,
поклич, затумань, осіни, осяйна.
Кіфаронько, доню Кіпріди журна,
звучати перевчена таК харалужно,
що дзенькіт мечів упОтужнюєш кружно,
а дзенькіт пісень в Небесах засина.
Стужився-таки за тобою мольберт,
змагаючи студінь, неВолю і смерть
на сизих, на сивих марнотних просторах.
Та ти - одізувалась! Любові вогнем
і полиском давнім, любовним, і днем,
якого звучання просяКне кольОри.

52

Традицій давній неоФіте, рано,
зарані-рано ти взалєжнив світ,
цей світ, що назавжди взалєжнив міт:
якому сенси угорі вІддано.
Приструнків барв торКнувшись первозданно,
умів еси й межу проКлятих літ

переступити враз: колючий дріт?
тупу доктрину? штучно дану прану? -
ніщо не зупиняло: бо носив
в собі трипільську Віру - чудо з див -
і гарбузяну кашку мав за щастя;
і помаранча барву улещав,
її до гарбузових паював, -
Вродило урожайно, уквітчасто.

53

Мета фізики - метафізики суть?
То за чим тоді з пензлем ганяються люди?
А об мармури жала долот ревно трудять,
а у глині розм'яклий тужавості ждуть?
А про що тоді говори корінь несуть,
а навіщо у риму закінчення лудять
римувальники? А прокуратори - судять:
тупо знавши, що їхній - неправедний суд?
Може, є це тому, що мистецтво й життя
поєднались так кривно в личині Буття,
як в Писанії Дух та натхнення пророків;
а наука, їх пізне лайливе дитя,
все ще згарбує, злючка, чуже майбуття,
все ще чубить, ладкуючи: око за око!

54

Соняхи - липня софити чімхаті,
їхнього світла едемська смола
тане і ллється щодня спроквола,
нині ще й вікна підклеє хаті.
Мальвам, ой, заздРО! Квіткової знаті
заздрість в солодкім - гірка, немала.
Заздрих, однак, полишає бджола,
джміль мимо них сновигає в завзятті.
Соняхом бути - вкорочує вік:
ще процвітаєш, а вже допивають,
з тебе усячину, пак, добувають
жала, дзьоби і малий чоловік.
Але підсвічуеш: люду і жалам;
як же й дзьобам, квітникам нездужалим.

55

Не змалюй кенотафа на вбитій землі,
 де на все порожнечу обійми розкрила,
 де і камінь дорідний, загіджена брила,
 означати могильні мотиви приліг.
 Не змалюй і кумира пикате драглі,
 і кумирень, що вклатились у форму барила,
 не окресли престолу, нечиста де сила
 запопадливо ордену чіпить в Кремлі.
 Інші все те прожогом відтворять, ще й як,
 согрішити їм знов не завадиш ніяк,
 та й чи треба зважати на славу розмінну?
 Хто без крил, долітається, вже ж, заgrimить,
 хто на всіх наплював, сам плювком пролетить:
 пролітаючи, скрикне, уляпнеться в піну.

56

Десь збоку тут футуро-прерій гони,
 в них можна б легко двічі увійти.
 Але навіщо? Знуджені чорти
 у преріях вчортшено горгоняць.
 Крізь прерії угрузлих днів фургони.
 вглибаючи, високо мчать в світи.
 Футуро-прерій жовані мости,
 понад мости - сновійні перегони.
 Сусідство гонорове! Для вихляння
 просторища чудовні (справа давня:
 сомнамбулу сомнамбулам яви)...
 Одначе не розгуклюйся, козаче:
 досвисни солов'ю, що зазно плаче;
 малюеш тінь воскреслої трави.

57

Несе цупку порфіру клен канадський,
 з Канади далеченької несе,
 йому тота Канада - над усе
 і в цій місцині, де Немирів градський.
 Кричав тут звір, горлав мисливець лядський,
 роз'їзд козацький не лякав гусей,

сльозив Юрасько очі - досі ссе, -
сльозив сестринські карі й ум вояцький.
Чи ж не тому порфіроносний клен,
принесений сновійним вітром ген,
так, лепська зайда, тутай гетьманує?
Єдиний, ба, палкий аристократ
на вигоні мамлюцькім, бий 'го кат:
подасть листочка, зверхньо повиншує.

58

Це руссіше куфайка Білокур,
тож достеменне очі Катерини
оце зорять над нею, й світло рине
оце її очей після тортур.
Колхоз всю тортурує, жур не жур,
шугають воронки на дух людини,
та дух - не лопотання сокорини,
душа - не крик в руках нічних понур.
Душею Дух жіночою таки
у білий світ впроваджує квітки:
саджає, вишиває, в'є, малює.
Позаздри ж Білокуровій - малюй,
й аж так, малюючи, собі зміркуй,
що й руссіше Куфайка тут не всує.

59

Царство дельфіна тремтить первозданно,
трепетно й пензель над царством вита.
Синька до кадію має питань,
ой же питаннїв! Та відповідь - дано!
Танкеру в борт лине хвиля таранно,
силу несе, скік-поскік, прибутна,
хвилю ж скеровано до полотна
грою тружденного пензля спонтанно.
Оку мистецькому слухна рука
служить зі швидкістю перетікань
хвиль у завважені зсмісли, звільготна;
й поки на Дельфі дельфіни пливуть,
поки знехвилюють хвиль каламуть, -
перетікатоньки морю в полотна.

60

Дим від торФовища - прядиво сиве,
пряжа сивесЕнька, сірий хосен.
Вчасно ж поДібняться до веретен
древо у лузІ, людина на ниві.
Тчеться покРов собі про неможливе,
світом протКнутим плуганиться крен, -
непритореннОму неприторен, -
світові крен: криво хай, аби живо!
Поспіхів, поТоптів попіл і рани
шерхнуть, сВаволячи людність, мосьпане,
хоч бери плАч, сльози лий-перелий.
Вмівши ж заЛюблено сльози ковтати,
слізеньці люленьки-люлі співати,
димом у смаК посмакуеш, сидий.

61

У вік телеФонного права-безправ'я
чудово естЕтики скніє закон;
поскніє, здОбудеться на самогон,
але захмелІвши, п'є чай з різнотрав'я, -
несито твеРезий! Мовляв же ж: «Мовляв я,
що зможу сКазати, немов Соломон,
устояти зМОжу, мов той Парфенон, -
ну хоч Подніпров'я, як не Подунав'я».
І всіх уздОровлює трохи-потроху:
салаги, моВляв, хоч плещіть на епоху,
та іншої вАм - хоч розбийсь - не дано;
критерій, Лайдаче, тримай естетичний,
героєм горЮй - хоч під сміх гомеричний,
а живши віКа, - розмальовуй рядно!

62

Голінний Фашенко в Одесі ще веселій
тримає стЕлю думки ще, дивак,
і добру вДачу власну, одинак,
на учня мІрить, як Марко Аврелій.
Між тим уРядник у Москві дебелий
іде, босяК, про випадок про всяк,

до держимОрд очільника і знак
дає: «МицНіш узяти мудрагелів!»
І тут хорОба справжня настає,
такої здаВна в краї не бувало,
таких марАзмів не гараздувало:
налигач сЛову кожному скрізь є.
А ти змалЮєш думку – от заманка,
ота заманКа, що в японців – манґа.

63

Межи проФанів у профанні дні,
в літа не з краших, у профанні роки,
співати Дніпр ревучий та широкий,
оту узьмІнь – гнилих морів на дні.
Оту, котРа не є на трудодні,
ту й нескоренну, що в казках, нівроку;
не до проФанів мрію зірноюоку
не навманНня доносячи, о ні.
Покликано, тому й не відпроситись,
сваволі-Волі-долі підкоритись
у днів на дні грузькому довелось.
Які аннали? Де, в яких нащадків?
Була б любов насущна, без завдатків,
як колоски на стернях – десь, ось-ось...

64

Весна оФірує, офіруєш весні,
змішаєтЕ не раз сукровицю й кольОри:
сади-саДочки, хмари-медобори,
прозірні води об одним човні.
Шовки тРавиці, бгані, запашні,
горби сКановані про космосу підпори;
кирея нОчі, зоряні повтори,
тінь тіні в інкарнованім вікні.
Й усе тО те, – цитуючи Шевченка, –
щоб оноВилась єдність немаленька
і злегка відгукнулась давнина;
ховай сЛьозу, – про всяк випадок, звісно, –
перемалЮй шляхи попідколісно,
в ТамарКи заслуживши дереуна.

65

Філософам на посохи комолі
нага лЕтить, чіпляючись, перга.
Іде заДруга, в Бозі дорога,
Йде в Істині заблукана - не в школі;
Й довіРливо, таки ж по власній волі,
в цю шКолу увіходить, що знага
пребілО-біло тьму сільську змага,
острішНо осміхнувшись мимоволі.
І школОю цією це село
мандріВникам вже ніби й допомгло:
бо в рАдості спішить навстріч учитель.
Й веселіє, як то мовляв Тарас,
уже в'Юниться, в добрий день і час,-
уже у Колі дружнім, нарочитім.

66

Її анФас просвітлений, просвітлий,
у весЕн запозичений і зим,
її недБалий шарм, жагучий стрим,
її осІнні смутки в передлітті.
Її поРтретувань час перелітній,
позирКування кроткі поміж тим:
щоб поГляд довший здався не святим,
але зНенацька цнотним та... лолітним!
КоловОроти поглядів навкруг,
але вВоляє лиш один, о Боже! -
чия жаГа, крилатячи, поможе
до ролі доскакати без попруг;
окрилЮє потроху та щодня
анфасКа - маска Божого дання.

67

КараФка, ябко, сало, пастернак -
спасЕнна сила й велич натюрморту:
город не видасть гОроду, ні чорту,
спасІння пастернак означить знак.
Не зРадить чарки жоден із рубак:
де вКмітить, там же й вважить за реторту,

з якої джинів випустить когорту,
буде^нно позіхнувши, о, байбак!
Війно^ю не грозився б тут ніхто, -
не з^вожвати натюрморт нікому:
труч^ай планету, розд^овбай плато,
перел^юби свою і наську втому, -
роз'^юшиш носа врешті сам собі,
а як^о й сало влечать, далєбі!

68

Шал^фейні пагорби і мислі калинові,
пол^егле жито, що квітує ще,
гор^дливі будяки, врожевлені вотще,
з-м^іж них найбільш рожеві - малинові.
Уго^ру, в ріст літа йдуть хлопчаківі,
раз^ками полинів біжать попід дощем
в по^ля-луги, де хвощик із хвоцем
про^низливо фехтують при корові.
Зак^очується сонце, як здавен,
пла^вучі тіні будяць творчий ген,
і ба^чне око раптом відблиск бачить:
заб^лисло то йому від Божих іскр;
пал^ючих іскр сахнувся василіск,
а с^комороша доля серце гачить.

69

До^фінівці Одеса - на долоні:
Од^еса-мрія, ге ж, Одеса-шик!
Бу^динки, труби димні, - материк,
зн^ічев'я уподібнений короні.
Цу^ратися ніяк не гоже доні,
та^кої-от, До^фінівці, в час-пшик:
о^говталась Одесонька, вжик-вжик,
за^нурює в труди свої долоні.
Зг^одиться день, і мить, і настрій цей,
на^віки невідривний від очей,
зн^агоджений до вересня початку;
на^ліво - море, а направо - степ,
з'^юрмились думи, думаючи: де б
до^кластися й собі - До^фінівці на згадку.

70

Фелії сільської ти не Гамлет,
вЕселодухий, - навіть не Лаерт; вДай
адресата: мимо йде конверт,
нГчийний понад ситими лугами;
фРивольні мислі - уперед ногами
сКриплять і випаровуються в лет:
мОв примірявсь не Гамлет, а ГамлЕт,
зНадливі мислі класику плюгавлять.
ЧОму ж села полянського красуня,
сВавільна, й задушевна, і парсунна,
чАрує, не окрилюючи, втім?
ЗЛеліяна вітрами і трудами,
кЮветами гартована й снігами,
оКручує не тих, подобається всім?

71

Фавор-горою світу не заступиш,
Едем - позаду, так далеко, аж
Давнішає і всякий творчий раж,
І сенс, якого в долі не відкупиш.
Радянщини солодкий куций «кукиш»
Комусь ще сниться, благодатна блаж;
Окружинами планових покраж
Неважилась душа і сковувались руки ж.
Однак - не всі! Залежить від нагод,
Відомо, той лиш, хто знебув народ,
А дух традицій уступив Мамоні.
Лежить попід горою путівець,
Юра Святого декілька овець
Картинно сонцю підставляють скроні.

ЧАСТИНА II

СІМ МОТИВІВ ДАЯ СЕМИ ТИСЯЧ ЛІТ

1. Пісенька трипільська перша

РАДІСНЕ рало оре землю,
землю радісне рало оре!
Оре землю радісне рало,
рало оре землю РАДІСНЕ!

СТАРІЙШИНА пов'язує мертвих духів,
духів старійшина пов'язує мертвих,
мертвих духів старійшина пов'язує,
пов'язує мертвих духів СТАРІЙШИНА!

РУКА СОНЦЯ гладить руку поля,
поля рука сонця гладить руку,
руку поля рука сонця гладить,
гладить руку поля рука сонця,
сонця гладить руку ПОЛЯ РУКА!

2. Приспівує толока, толока

А як наша толока, толока,
толочити молода, молода.
Глину топчем у заміс, у заміс,
ведем стіну понад зріст, понад зріст.
Й-а що в нашій толоці, толоці
вальки носять молодці, молодці,
стіни ліплять жіночки, дівочки,
пригладжують старички, мастачки.
Й-а щоб наше Трипільля, Трипільля
дивилося у поля, у поля,
видивлялось надовкіл, надовкіл,
красувалось до всіх пір, до всіх пір.

3. Друга приспівка на толоці

Солома в глину втоптується вправно,
ой Ладо!
В солому глина проникає справно,
Див-Ладо!
Вода між них ухлюпується хлипко,
Грай-Ладо!
Над толокою сонце ходить хитко,
Хить-Ладо!

Що толокою люди і комоні
двигтять натхненно,
соломоглина чи глиносолома, —
нерозрізненно.
стовпи готові і замість готова
прийняти вальки.
Стовпи тесові і замість тесова —
зусиль не жалько.

Волога древо щемно обіймає,
Линь-Ладо!
Солома заздро в глині усихає,
Бринь-Ладо!
Невхильна хата гладиться шерхато,
Шурх-Ладо!
Дуби підвалин пнуться проростати,
Щем-Ладо!

4. Вранішня пісенька Чистого Четверга

Ти мусив творити дива,
почавши з вина для весілля.
Ще добре, вода хоч була:
завчасу її наносили.

А далі — більше: годуй
п'ять тисяч п'ятьма хлібами,
приречених вмерти лікуй,
померлих приводь до тями.

А далі — більше: неси
хреста свого на Голготу,
а сам воскреснув — спаси
усю многогрішну голоту!..

І все це для того, аби,
втомившись жерти і пити,
увірували раби,
що треба по совісті жити.

5. Прочани

Нога за ногою, за посохом посох,
всяк вихуд, ніхто не зачах.
Повільніші речі, надійніший поступ,
побільшало миру в очах.

Аж світ, гордовитий і грішний, довкола
немов просвітлів, прояснів.
І здалеку видко, де світиться школа,
а де — кагани корчмарів.

Побільшало Бога, не вивіє вітер.
Побільшало зморшок — дарма.
Лісам не горіти, землі не вдовіти,
допоки йде з миром юрма.

Хоч хрестик — дешевий, іконка — маленька,
а книжечка то-ню-сінь-ка,
доходиш, чим Йсус був ісхож... на Шевченка
і чим Моїсей... на Франка.

6. Трипільське голосіння над похоронкою-1944

Ой синочку мій, колосочку мій, ой кровиночко ж ти моя остання.
Ой пролили тебе, пролили вороги люті, неспокутнії, а начальники
не доглянули, не заступилися. Ой же ж як погнали вас у тих чорних
куфаєчках на кулемети вмуровані та так же ж, певне, і поскладали
у землю чорную, у могилу ту братськую.

А це ж ти мав тільки вісімнадцять годочків, як вісімнадцять зерняток на долоньці, як вісімнадцять карасиків у торбинці, а вісімнадцять трудоднів у книжечці...

Ой таточку наш ріднесенький, а зустрічайте там, а вітайте там синочка нашого єдиного найдорожчого.

А вітайте, сестрички, свого братика чорнобривчика, ой що ви йому тут останнього сухарика лишали, для нього останньої картоплиночки недоїдали: «Хай хоч він жити зостанеться та наш рід продовжить», — казали.

А вже ж він роду не продовжить, кровиночка серця мого остання, ой не продовжить. Вже чужі люди, чужаниці, будуть стежками нашого роду ходити, чужі речі замість наших речей говорити, чужі думи думати, чужі надії справджувати.

Сину мій, сину, світаночку мій кароокий, днинко моя укоротана. Та допомого ж моя єдина, безвідмовная. Як ти ж, було, і квасольку помолотиш, і ягідок нарвеш, і картоплі викопаєш, і мамко, де вам болить? — питаєш. А від кого ж мені тепер помочі сподіватися-надіятися? Як я маю кізенькою орати, а гіллячкою волочити, сльозами засівати, а вночі в порожню хату вертатися?

Порадонько моя, як же мені тебе забуватоньки, а звідкіль виглядатоньки: чи з гори, чи з долини, чи з високої могили, чи з глибокого яру, чи з далекого краю? Та не йди ж полем, бо ніжечку поколеш, та не йди ж морем бо утонеш, а йди попід Теребушкою-горою та бери мене з собою. Щоб уже мені тут рясту не топтати, віка не коротати, Бога милосердного плачами бабськими моїми сирітськими не прогнівляти.

А будуть, мій соколику, сади розцвітатъ та будуть зозуленьки куватъ, і соловейки щебетатъ. Будуть мені, безщасниці, жалю завдавать, а я вийду за ворітєчка та й буду питатъ: ви зозуленьки сизесенькі, а соловейки малесенькі, та ви високо літаєте, ви далеко буваєте, чи не чули, чи не бачили дитиноньки рідненької? Як бачили, то хвалітьсѧ, як побачите, поклонітьсѧ моїй дитині рідненькій. Хай же він прийде та хай мене одвіда, як же я тут світом нуджу та як горюю.

Сину мій, сину, а що мені з цим папірчиком сірим, з цею вісткою чорною робити? Чи її на цвинтарі поховати, чи її за образом святим схоронити? Так на цвинтарі ж начальники уповномочені не дозволять, а на святий образ тепера всяка лиха личина чигає.

Ой схороню ж я, поховаю його, папірчик сірий, звістку нещадимую, у своєму серці зотлілому. Ой насиплю над ним могилу із попелу неізгасимую. Та й нехай та могила мене палить-допалює, нехай біль мій по всьому світу іскрами гарячими розноситься...

Ой людоньки, ой Боже ж мій! Ой нема вже мене на світі, нема, бо не я це вже, не я, а тільки могила його, синочка мого, ходячая, мовчазна-а-а-я.

7. *Донкіхотдонжуан*

(*Неформат 1991 — 2006*)

І сказав Дон Кіхот: «Не сердься!»

Відказав Дон Жуан: «Ступись!»

І зійшлися вони у герці,

в моїм серці навіки зійшлись:

Дон Жуан — Дон Кіхот, Дон Кіхот — Дон Жуан:

зброю піднято, випад на випад.

Крешуть іскру клинки, червоняться від ран, —
що за січа несамовита?

І рече Дон Кіхот: «Покайся!»

І кричить Дон Жуан: «Впади!»

«Ти сахався!» — «А ти зрікався!»,

«Ти — біда!» — «Ти — призвідця біди!..»

Дон Кіхот — Дон Жуан, Дон Жуан — Дон Кіхот, —

зброю щерблено, випад на випад, —

затупили клинки, ошаліли від ран...

Що за січа н-не-са-мо-ви-та?!

Ось один похитнув-ся... Що ти?

Половинко серця, дзвени!

Мені жити на світі доти,

доки б'ються несхитно вони.

Дон Жуан?.. Дон Кіхот? Зброя зброю лама!

Дон-н... котрий... без клинка?.. О, Боже!

І мене вже нема, тільки тиша німа,

і вдавати живого негоже...

ПОСТТРИПІЛІВСЬКІ СИНДРОМИ

Ті, що сидять...

Той, що у глині сидить,
знає у глинах товк.
Той, що в болоті сидить,
так вимок, аж, мов, примовк.
Той, що зирить з дупла,
так бачить, що не змигнИ.
Та, що у серці була,
інших веде до війни.
Ті, що без воєн жили,
світлом приходять у сни;
світлом перемогли,
сяєвом борозни.

Сяєво чорноземлі
сяєву світлих глин
солom'яні ростить брилі,
нацуплює на часоплин.
Бо глини спиняють час,
коли в них вогонь пригас,
і той, що в глині сидить,
він в інших епохах рядить;
в епохах знаючи товк,
він, може, до часу примовк.

Ісход назустріч сонцю

Гар Орій, Яр Шумер, Смик-Шарп Пелазг
край поля стали, щось-то видивляли,
аж очі їм сльозитись ледь не стали,
і щось, мов, мовив друзям друг Пелазг.

І вдома, мов, Пелазю вговоряв,
і завтра вранці рушили кибитки
назустріч сонцю, тупцю-хитьки-хитьки,
і пил недовго позад них стояв.

А селище осталося, Тальне,
вісток чекати, видивляти прИїзд,
гострити рала і шукати привід
горшків не бити, не щербити, не...

Лишень — ліпити, наповняти вщерть
чим Бог пошле, чим пригостить Богиня,
життя вітати і щадити смерть,
стебло різнити поміж бадиління;

в зимі — про літо, влітку — про зиму
тужити трохи, хвалячи закуску,
і спуску не давать Хромку Етруску,
що мандри й мантри маряться йому.

Вогнеглина

Вогонь пішов у глину, вогонь подівся в глині,
там розкошує нині і завтра, і завжди.
А хоч би й без поливи, вогонь собі щасливий:
завжди і навіть завше вогонь, раз відпалавши,
у глинянім скафандрі стирчить серед гражди.

Розбитись може глина, вогниста — безневинна,
аж череп-череп'яна, на друзки, на скалки,
на порох перетреться — вогонь в ній не минеться,
не вичахне, не згсне, — живіть, гончаруки!

Гончарські ваші душі вогнем пропеклі дужче
понад найкращі глини з-поміж космічних глин.
Вогонь у душах лепських хистить весь люд від кепських
учинків та причинків і від ламання спин.

Година до години у моці вогнеглини
час набирає сили про вічність і про дні.
Зіпершись на череп'я, тут Хуст, а там Халеп'я
гукаються, паліють — родина до рідні.

Кепська історія

Як настала велика війна,
а по ній нескінченна поразка,
то прийшли шинкарі,
опосіли і всім налили.
Хміль кує переможених,
панібудьласка,
переможці підхваляють їх,
здоровенькібули;

називають мирянами їх
і добрянами, славлять за вдачу,
найхмільнішим присвоюють
найдивніші почесні звання:
«Підлабузник заслужений»,
«Споглядальне всесвітнє ледащо»,
«Переможений праведник»,
«Незворушна матня».

Був Поет, то спиняв:
«Шинкарі, ви шинкуєте кров'ю!»
Забрехали Поета,
забрехавши, у святці ввели.
І триває поразка,
і римується — звісно! — з «любов'ю»,
і прошмульгані гнуться
від непевних наїдків столи.

ПОМІЧНИКИ СОНЦЯ

*Зелений листок переможе, вистойть
лише у спілці з червоною кров'ю.*

Автоцитата часів «Незрубай-Дерева».

І
Хоч замисли Світила двоногим невідомі,
та вислід певний був ще у полях Трипілля:

що ловить Сонце кайф, коли найперший промінь
просяного листка торкає для годівля.

А й інших промінців не любить марнувати,
а любить навпрямці листкам, квіткам, полотнам
поживку і тепло ущертно дарувати,
а забирати хворість, півбарву сон-дрімотну.

II

Допомагати Сонцю рука сама смикнулась,
прапредківська рука, трипільського покрою:
розпушила ґрунтець, листочка доторкнулась,
підсиливши ростка нових проміннів грою;
прибрала бур'яncia, що гнав безперестання
стебло своє туге, впирався корінцями,
а спечної пори вдалась до поливання,
приносячи з Дніпра чи з копанки корцями.
І, сушачи сіна (мінявши верх зі сподом),
легеням додала просончених ензимів;
А вибіл полотна відтак почавши згодом,
одежам додала весни і літа в зими.

III

Допомагати Сонцю! То Сонечко й віддячить.

Якщо вітри із градом
захочуть пощадити,
а хмарка дощівлива
полле, не будь ледача,
а приморозки пізні
не зважаться побити;

а приморозки ранні не вдарять передчасно,
а сарана летюча
зважніє стороною,
а воїни понурі
свою війну нещасну
не понесуть крізь нивку
ледачою верстою;

морозище зимою не вичавить коріння
кущів сонцепоклонних
і підозимих злаків,
а провесінь не спалить
промерзлих віт промінням —
туманцями й хмарками
бруньки розм'якшить паки...

Умов таки немало. Та руки помічнюці
довчаються потроху
нешкодити ті вмови:
втепляють корінь листом,
принесеним із пуці,
води з ріки не носять —
ведуть з рова до рову.

IV

Допомагати Сонцю
з худібкою не згірше:
пасе худібка пашу
й піддобрює її.
А по зимі в пригоді
стають полям ще більше
жирнюці, смаковиті
гної-перегної.

Життя телячі втіхи
житам передаються.
Життя овечі мрії
не зайві ячменям.
Життя козячі звиски
круг соняшника в'ються.
А соняшник до Сонця
глаголе
день до дня.

Життя бджолиний танець
розгадано чи буде?..

З худібкою не згірше
допомагати Сонцю!..

V

І склались судьби волоконця,
поткались в тканину тканин,
вросло помічництво Сонця
в спадковість людин і родин.
І честь дорога возсіяла
покликанням понад усе —
над жрецтво, над розкіш Ваала,
над інший житейський хосен.
Пливуть трудівничі моря:
«Помічникам Сонця — привіт!»
Вугляр з ковалем говорять —
«Помічникам Сонця — весь світ!»
І навіть князі (з найсмирніших),
для розмислу мавши час,
казали своїм (з наймудріших):
«Вони є важніші за нас!»

VI

«Сонечко ясне, світило красне, уроди!
Уроди на трудящого і на страждущого-болящого,
але й на лядащого, у лінощах занепащого,
вічно повсюдно розкритопащого,
як же і на крадущого,
мимо ідущого, розбой несущого,
як же й на птиць-горяниць,
і на мишей-полівок,
гострозубих норівок,
такожди на ховраха прожерного,
на байбака остороженного
та на вепра лісового, лихого,
і звіра всякого потравного,
літувати при нивці справного, —
уроди!
Уроди ж ти на них, усяко сущих,
щоб не вмер з голоду трудящий найдужчий!

Уроди за труди,
щоб далось мені сили на нові труди
сонцю помагання, а душі дозрівання, прозрівання
від рання до рання та й з весни до весни,
від літа до літа, від осени до осени,
від зими до зими
щоб були собі з Сонцем ми,
як і ти, Сонечко, з нами.
Амен!»

VI

— А «куркулили» першим ділом тих, хто ото Сонечкові молився та на Христа оглядувався. Так і знай!

— Знаю.

— Знай не з книжок, а з пам'яті живої. Оно'о Ганьки Рябцунки вже скільки літ як нема, а мусим знати і переказувати про її Сибіріаду.

— Що конкретно?

— А як їх, «куркулених», кинули в дебрі сибірські в одному висілку голодних конати, і як вона єдина врятувалась.

— Здається, пішки дійшла до якогось такого в тайзі радгоспу, де директор-земляк пожалів.

— От наскільки земляк, зараз не скажу. Я як молода жінка туди двісті кілометрів тайговою дорогою самотуж дибуляла, то це уяви собі.

— Уявляю.

— Нічого ти не уявляєш. Каже, день йду-йду, а на ніч збоку дороги в чагарнику спати вкладаюся. Тільки головою вперед, до мети, значить, щоб вранці не переплутати та назвороть не піти. А по обидва боки тої дороги кістяки людські, звіром загризених ноги у валянках та чоботях. Оце уяви!

VII

— Ну, Михайло Богдан, то це такий Помічник Сонця був, що вік звікував, а так і не зістарився.

— Ага, ага. Все узнавав та вигадував щось. То новий спосіб саджанці окулірувати, а то, останні роки, з цими німецькими надарованими плугами коло бараболі приклад показував.

— І — пойми — все це при тому, що судьба та професія його від земельки та від саджанця ніби відводили: шахтарював, бухгалтерував, фермою колгоспною завідував...

— Шахтарював на Уралі, то це за те, що п'ятнадцятилітнім хлопчаком дався поліцаям себе зловити та в тії... остарбайтери запакувати.

— Але саме в остарбайтерах, в бауера, хазяїна, значить, німецького, і слави хліборобської найбільшої доробився. Знай наших, оратівських із-під Оратова! Там такі вміння коло землі та худоби показував, що після війни осиротілий бауер захотів його всиновити. Каже: «Хоч син мій поліг на тому Східному фронті, лишайся, будеш нам за рідного!»^a

— Німці! Німці — теж нерозгадана сила, не з лопуцька душа.

— Ще й яка нерозгадана! Це ж уявіть, що й той Карло, ну, сякий-такий приятель Богданів тодішній, сусіднього бауера син, яким дружба-баном себе показав! На старості літ розшукує «Міхеля», влаштовує поїздки «Міхелеві», два тижні гостить «Міхеля», збирає посиденьки односельців, де ровесники в один голос хвалять все того ж «Міхеля» в його присутності...

— Еге, а після посиденьків, гостинний вдівець печальний, випитує в «Міхеля», чи не знає той чого про одну Ганну з Кіровоградської області, симпатію спільних літ...

— Ну й прекрасно, що випитує, що не забув!

— Але найпрекрасніше не те. А те, що коли Михайло Богдан побачив там раптом знайомі плужки на кінній тязі — один для садіння, а другий для викопування картоплі та й сказав, що йому їх нині бракує, то через місяць ті плужки були в нього вдома тут у Каземирівці.

— Мало того! Доставили з німецькою точністю: день і година. Молоді шофери, що возили «гуманітарку» через Мінськ на Казань, зробили на зворотнім шляху такого собі «гачечка» до Оратова...

— І «гуманітарки», мила та чобіт, прихопили для цілої Каземирівки...

— А харчів дідових Михайлових, всякої нашої консерви рибної, їсти не стали.

— Зате молоком кислим обпивалися: від дідів-фронтовиків знали про наш кисляк.

— Про харчі не брешіть! Хлопці взяли їх з собою в дорогу. Ніколи їсти було: кінчалася віза. А кінчалася, бо тиждень змарнували на нашій митни-

ці, поки не догадалися митникам хабаря дати. Подумати тільки: взяли за свій рахунок відпустки, везли якомусь нашому інтернатові комбайна у подарунок від своєї церковної громади і ще мусили митницьким стражам з останнього на хабар скидатись!

— Ну, то то ж не прості німці — штунди! Що й село їхнє називається по-нашому... ой!... Черешнева Церква...

— Райскірхен по-їхньому!

— Та не штунди, а євангелісти!

— А це одне і те саме!

— Що ви все: німці, німці! Оно'о казав Богданів зять Толік Власюк, що йому казав його знайомий філософ Хома, що ще десь чи не в столітті вісімнадцятім у французів була приказка: «П'яний — як німець», «Напився, як німець!»

— Ти на шо намікаїш?!..

— Еге, — на що? Що, нам ще два століття пиячити? Нема в нас цих двох століть!

— І не треба нам аж двох століть! Ми — трипільці! Ми вже, може, десять раз цими кругами пройшли: від пуття до безпуття і назад вернулись...

— Вернімся до Михайла Богдана: авторитет мав! Такий, що й ці молоді німецькі хлопці-шофери заповідали...

— Авторитет — то це трохи й від жінки його, Олі Лопатинської, йшло. Ех! Мені б тоді в сорок восьмим таку Олю: фронтовичка, з медалями — так і дзвенить вся!..

— А за остарбайтера післяуральського й пішла!

— А вже тепер, було, з цими плугами, то й ніяк не доганяла його мислі — противилась: «Хочеш — веди собі свої експерименти на бабиному городі, а нашого не руш!»

— Це перші роки. Потім, як поменшало здоровля, уже була не дуже проти. Одне ж діло два тижні з лопаткою копати-горбатитися, а друге — запрягти коника та покликати сусідів на півдня, щоб допомогли за шестируким агрегатом бараболяки позбирати.

— Що правда, то правда!

— І поверх усього ж ідея яка: «Щоб наша, — казав, — людина нарешті хоч трохи розігнулася та й собі сонця побачила!»

ІХ

— А оце, що Степко Драпацький так на своїх десяти гектарах чорно робить і доробитися не може, то це йому від його діда Бронька така доля і такий наповіт. Бронько, вже скільки років колгоспу було, а все про свою земельку та про свою земельку при чарці заводив.

— Еге. Мов, як лежали в снігах під Москвою, то прийшов від Сталіна комісар обіцяти: скасуєм після війни колективізацію, назад віддамо землю, тільки зараз спасіть-порятуйте Батьківщину від Гітлера.

— А я скажу, що ще й ім'я багато значить. І його матері, Ангеліні, я казала: записали Степаном, то не робіть з нього Степка. Бо це ж судьба дитині перекособочиться.

— От воно й перекособочилось. Клеверу три гектари, а пашні сім, свині, худоба і город. А техніка яка? Старий тракторець, старий «газон» і дві руці. Ні току, ні сушарки. А комбайн, цей, що наймає в Петра Франчиного, врожай переполовинює...

— І скажіть, таке дурне, таке хліборобне: дві години в літній час спить, а очі горять. Хвалиться: «В цьому році на ноль вийшов!»

— Як це?

— Ну, якщо порівняти те, що потратив на солярку та на ремонти, з тим, що виручив за зерно, молоко, бичка і поросята, то шите на пробите виходить...

— А робив же, надривався за що?

— Ну, раз з голоду не вмер, то виходить, що за сякі-такі харчі свої...

— Ой, горе мені! Недурно ж за нього і ця Леськова Оксана відказалася йти, як те господарство ближче побачила.

— Не вжениться, то, може, так і треба: припиниться така дурна порода на світі.

— Легко сказати. Але хто хліб буде робити? Паразити собі з-за кордонів ще кращого завезуть. А нам, пенсіонерам, бабам виробляним, де взяти?..

Х

Не хлібом єдиним
(бо й хлібу — таблетки на зміну!),
і люди — вмирущі,
не вічна Земля,
і у Сонця — конечний ресурс.

Але помічництво у Сонця —
космічний же досвід і вміння! —
ще десь знадобляться в галактиках
колись-то комусь-то чомусь...

ГАЛЬЧЕВСЬКИЙ

Поема з героєм

І от когось бракує за вікном,
де червень закипає — червониться,
і ця чиясь відсутність... гостролиця?..
і ця (чомусь) відсутність окошиться:
чи громом? чи посухою? чи... сном?
Непевна тінь майнула над зелом,
зело безвітрію хруснуло назустріч,
гул реактивний репнувся слідом,
непевну тишу плямкає Прокрустич.
Яка тут вічність? Ялова пора,
між бур'янів людське собі болото.
Чуже «ур-ра!» загусло в стовбурах,
магнітофон
чужинця множить потопт.
Чужинця самосійного олжа,
осквернювача матерів і дочок
скрізь прийнялася, мовби й не чужа:
плюється, матюкається, гигоче.
Однаково: Сахни чи Майдани,
Головчинці, Дяківці чи Білецьке,
Летичів, Літин, Вінниця, — зітхни,
перехрестися,
ухопись за серце...

1

Але ж було: Гальчевського орли
звідсіль довсюд летіли, досягали,
його самого лиш Орлом взивали,

ні долі, ні судьби не прокляли;
вмираючи у сідлах, у темницях,
оббріхувані, зраджені навик,
польовані уже й по загрянцях,
замовчувані пильно рік у рік;
нарешті, мовби з пам'яті зітерті,
заставлені опудалами, — ні,
не відреклись цієї країни смерті,
чорноземів цих в цьому бур'яні...
Їх душі тутай тихо пролітали
напровесні, а більше — серед жнив...
І ті з-між нас, либонь, хто серцем жив,
тут іноді — казали — відчували
то сінь небес,
то сил якихсь приплив,
то ясновиддя диво серед див,
то силу повставати на Ваала;
такі, звичай, бували сахнярами,
сахняр при сахнярі: бо ж у Сахнах
вчителював Орел, і не за страх
училися у нього й вечорами...

2

А там, он там, де мулить Заставки
Майдан-Вербецький чмулено і п'ярко,
тужив не раз начштабу Коноплянко.
А ворогу було те невтямки:
що до пори до часу між дядьків
дядькує, ятір кида в Вовкотруби,
а на Різдво різдвяні палить груби,
зятює, заглядає до підків.
Гостей приймає. В гості вирушає.
Таких гостей сам Юлик Антошук
вітати був би радий: вистачає
одної пляшки вишняку до щук.
Антощукам же трохи і незвично
ловити гострі погляди гостей,
крізь гостроту — світіння фосфоричне,
крізь фосфоричне — зовсім щось просте,

але до часу. Буде з'їзд повстанський
на Заставках, і скаже пан Павло
про цей Майдан, всім МайданАм майданський,
з якого півсела в лісі пішло:
це — місія, це — знак, це — та натуга,
після якої — пан або пропав;
це — хвиля друга, та, по першій, друга,
після якої вже хіба — УПА...
Вродитись мала б це ж яка горлянка
в Майдані цім (хоч хай зійшов на пси!),
щоб клеїти «бандит» до Коноплянка,
брехать на недорізані ліси?

3

Невже минулось аж настільки все?
Повицвітало, випрісніло, згізилось?
До кореня перепорохнявилось,
до сімени струхлявіло й несе
в собі, собою і понад собою
лишень поразку —
не жагу до бою?
Прийнявши москаля та Сруля-пана,
що комісаром зватись восхотів
(за жезл Господній маючи нагана,
а за послушниць дів твоїх та вдів),
куди ти йшла, впокорена сіромо?
У «праведники світу»-не-всі-вдома?
У шуцмани-послушники? Овва,
така хода твоя була свідома,
як до Різдва відкладені жнива.
Та й так сказати: взятись мало б звідки
в сіроми те, що кшатріям лишень
(брахманам ще хіба)
дається?
Божий світку,
ти є такий, як є,
і твій святиться день.
А кшатріїв у зародку потято,
брахманів же покуплено в полон.

Але бува, й сірома править свято:
рождає ліпших...

4

Світку, це не сон!
Однак... Однак... На них чатує відчай,
вагаються вони а чи спішать.
І, аж уже програвши стратегічно,
стають у лави і на смерть стоять.
Помігши повалити Скоропада,
Петлюри відступившись, отоді
в лісах, на роздоріжжях, — «до упаду»,
у пасіках, у клунях, в лободі:
відстрілюються, рейди учиняють,
нащадкам героїзм передають
і прозрівають, вічно прозрівають,
і, ледь прозрівши, голови кладуть...

5

Ти, Господи, казав: «Хіба тобі не знане,
учителю народний, це пуття?
Як програно в містах, штабс-капітане,
то виграти в Сахнах, Лознах, Майданах —
однаково, що в «к собі» із «гаття»
влетіти на крутому повороті.
Ти ж, Якове, немовби не в жароті?»
У відповідь Ти, Господи, почув лиш:
«Я знаю все, але на все готов!»
І, те почувши, може, Ти розчуливсь,
беріг від куль, від зради, від обмов.
Хоч від обмов... ну як оберегти?
Та за життя однак не прилипали;
брехню учинки твердо касували
доведеної й ворогу мети:
«Я на своїй землі і йду на ти!»
Ось комісарчик люто депешує:
«Гальчевського, учтите, банда вновь
вошла в деревню, как буржуй к буржуям,

и за харчи платила серебром...
Опасней же всего, всего наглее
их поведенье в случае с евреем,
который из Америки, еврей,
семейство вез и доллары. И что же?
С деньгами отпустили, бля! Его же
мы облегчили к пользе ко своей...
Понятно: пропаганды подлой ради
еврея пощадили эти гады!..»

6

Ти, Господи, спиняв: «Надію маєш, може,
що правда українська заболить
в Америках комусь? в Європах? Плюнь, небоже:
крім гаманця, давно усе там спить!
Не май ілюзій, Якове, не май
про їх капшукосердіє чи мудрість:
їх пробудити, їх зігріти студність, —
однаково, що в пекло впхати рай!»
У відповідь було Тобі: «Та грець їм!
Одне, мій Боже, маю на меті:
козацький дух у хліборобським серці
збудити і подовжити в житті.
Хоч славу та звитягу й перебрешуть,
але відчути нині має кат,
що блискавки відплати над ним крешуть,
і що з гвалтівника буде кастрат.
Ти ж, Боже, знаєш, що і Маккавеї
були повстанці, а не макосвяти,
і що межа є (й кат дійшов тієї!),
де й християнин мусить повставати.
А чи згадають? А чи зважать? Зважать!
На компроміс посунуться бодай
азійські фалоси і кендюхи продажні,
священний опановуючи край».
І лячно депешує комісарчик:
«Кастрированы тридцать пять бойцов
в Лознянском сахзаводе: это значит,
жесточе нету мести подлецов!»

Но впродь и нашим вывод сделать надо,
по бабьей части меру чтобы знать:
хотя б десятилетним дать пощаду
и групшовухи как-то изживать».
І тут же плани власні подає
над «бандою» здобути перемогу:
мовляв, «из местных» знову кілька є,
«сотрудничать» готових із-за рогу.
«Буханками им платим, колбасой,
но требуем отчетности большой».

7

У козаки не взяв
парубчака Степана,
хоч той, просившись,
голосом міцнів.
«Дитино, — відказав, —
дорога наша знана:
ми смертники єсмо
між цих горбів, лісів.
Хто де впаде, того там і прийме земляця,
товариші йому закриють очі, вже ж.
А раненому де
прихистком заручиться
між нишпірок і зайд,
сексотських стеж, пожеж?
Без слави й нагород за мужність, за хоробрість
проходимо, пройдем, такі, як мусим быть.
А ти — живи! Люби.
Хай серця твого добрість
нашадкам перейде,
її хай переймуть.
Згадаєш нас колись, щоб не перебрехали, —
ото і буде чин твій, пам'ятай.
А зараз — до батьків, які тебе кохали,
і викохали ж, мов.
Рости і dorостай».

8

І коли, наче ряска зелена,
переможно червоні спливли
над болотом людським стражденним,
то Гальчевського вголос кляли:
по чужій чи по власній охоті,
всі, хто вижити брався в болоті.
А якщо із Гальчевським пішов
чоловік або син — всю родину
виселялось до «нових містов»
геть за двадцять чотири години.
Там, на «землях чорних», в степах,
їх розсіювано ретельно,
заміж давано жон, а в синах
пам'ять прізвища тятю пекельно.

9

Оженився зрадник на зґвалтованій,
вдвох кляли Гальчевського-Орла.
Діткам їх
життя було роковане —
поки голодівка не зайшла.
Людоїдством вижити старалися,
вижило дитяточко одне;
по світах літало, женихалося,
повернулось кволе та сумне.
Спородило донечку-повійницю,
дочекалось внука-байстрюка.
Внук знайшов собі якусь розбійницю,
ніч крізь ніч шугають по кутках.
Курокради, стали мискокрадами,
не щадять картоплі й качана,
спородили трьох із трьома вадами,
п'ють гуртом від рана до «темна».
Лихословлять чорно, один одному
по кишнях шастають щодня;
лихословлять «по-магнітофонному»,
схожими стають на щуренят.

10

«Стояв хімічний день чудовний,
переназався пшик на смик.
Скакав комп'ютер чужомовний,
мчав телевизор-гвалтівник.

З тополі виросла береза,
з екрана виповзла мара.
Над товариством нетверезим
росла озонова діра.

В екрані взявся Недоріка,
рождав словесний екскремент;
його усмішечка дволика
екран заліплювала вщент.

Якась велика порожнеча
кудись просторами пливла:
тут зупинилась, як предтеча
непереможеного зла.

Дзвінка, як дзвін, глуха, як бодня,
та порожнеча, Боже наш,
наскрізно бовваніє, шкодня,
уми вбовваніюючи аж!»

11

Біжить конячка до млина,
біжить з Вербецького Майдану:
вже не колгоспна, не сумна,
от тільки хурман трохи п'яні.
У Голенищевому — млин,
а у Вербецькому спинили,
доценту камінь докришили,
коли колгосп ішов на згин.
(У спосіб, правда, найдурніший
колгосп-нетяга погибав:
якийсь драбуга, з найспритніших,
його із вдячності придбав).

Конячці склалось не найкраще,
але й не голодно однак.
Все́дно, у возику — лядаще,
все́дно, батіг,
все́дно, «пужак».
Конячка поглядає в поле:
бує пирієм воно.
Між пирію... лісок глаголе:
берізка й сокір заодно!
Ліси вертаються в ті ріллі,
що здуру взяті з-під лісів.
Ґрунти підзолисті змарнілі
святкують вигнання плугів.
Конячка набирає в ніздрі
повітря: пахошів сита!
Чутно конячці: в тім повітрі
іржання предківське вита;
аж тих, тамтих удатних коней,
що під сідлом несли в алюр,
несли до скону, і від скону
в життя виносили з баюр...
Баюру обминає справно
конячка: ось воно й Сахни.
В Сахнах життя вирує славно,
авжеж, Сахни — не Майдани.
Що не город — якась теплиця,
бодай тепличка — хоч яка.
Під вітром плівка шамотиться,
бадилля пнеться сторчака.
Пашать від праці людські спина,
неначе в добрих коненят.
В подвір'ях легкові машини,
між них підводи мерехтять.
... З Сахнів так гірко вибрідати,
неначе з червня в падолист.
Але батіг почав лящати:
це хурман свій згадали хист.
У Голенищеве!
Негоже

туди баритися, мовляв:
в столицю-не-своїх-халяв
(Ну що за назва, людський Боже!).

12

«Наполохано, криво лелека летить,
недостріляна зайдами птиця.
Батьку Орле, веди — в грудях серце гримить,
ув очах закипає сториця.

У галопі атаки алюр гопака —
отамана Гальчевського свіжа наука.
Наша воля легка, наша доля стрімка,
наша честь — у віках запорука!

Кряче ворон здаля у ліси, у поля,
що в селі комісари-мамлюки
згвалтували дітей, найняли коваля,
закайданили душі і руки.

У галопі атаки алюр гопака —
отамана Гальчевського добра наука.
Наша воля легка, наша доля стрімка,
наша честь — у віках запорука!

... Стука дятел, вистукує перепочин,
добігає галявини сонячний зайчик.
До Збруча залишилося десять хвилин,
до історії — декілька значень.

У галопі атаки алюр гопака —
отамана Гальчевського вічна наука.
Наша воля легка, наша доля стрімка,
наша честь — у віках запорука!»

Майдан-Вербецький — Вінниця; 2001 — 2002, 2006.

ІВАН ХОДЯЧА СОВІСТЬ

(Уцілілі фрагменти однієї феноменології)

Частина перша: Іван, коротка характеристика *

1. Знає

Знає строк сусідській корові
і що там удасться — бичок чи телечка. Знає,
скільки уряд який, якщо всім обіцяє,
ще протримається. Знає,
де Макар телят не пас
і де козам роги правлять. Знає,
почім у Костянтинові гребінці
і почім ордени на фронті. Знає,
звідки ноги ростуть
і в голови колгоспу. Знає,
куди зникає щебет малюка
і шепоти закоханих. Знає,
звідкіль буркотливість до нас причіпляється-липне,
авжеж, — з того світу. Знає,
добре знає, що весь не умре,
і тому не бурчить,
і все, що захоче знати, —
знає.

2. Вміє

Копати, орати і засівати,
саджати, полоти і підгортати,
пасинкувати і жнивувати,
всілякі плоди до снігу збирати,
їх зберігати,
роздарувати,
от лиш не вельми — їх продавати.

---

* Дійсна ця для пред'явлення в усі часи і на всіх континентах

Вміє з сокирою, з стругом вправлятися,
за що узявся, з тим довго не длатися.
Сокирою робить роботу найтоншу,
найнебувалу,
пахучу при тому.
Ніхто ще на нього в тім не надививсь:
от наче з сокирою він народивсь.

Була би йому карельська береза,
дуб морений, думка твереза
(конструкторська думка, що окриля), —
космічного виладнав би корабля.

Вміє робити мости — переправи,
якщо вже дійшлося до вояцької справи.
Вночі їх наводив і під вогнем
білесеньким, сонячним, снайперським днем.

Вміє пошити і залатати,
і не вимагати ніякої плати,
вміє вчиняти і вичиняти,
вміє чогось дурного не знати;

шоферувати, мулярувати,
камінь до каменя так поскладати,
щоби любились, не лічачи літ,
із каменем камінь, допоки світ.

Вміє всілякої трохи роботи,
секретів не держить в шухлядах таємних.
Вміє свиню так заколоти,
щоб їй це було приємно.

Вміє прийняти на світ поросятко,
гусятко, телятко, ягнятко, лошатко,
а як доведеться, то й людське дитятко,
мовити кожному вчасно:
«Живи!»
Відповідають: «Спасибі, дядку!»

Виповідають найпершу подяку
мовою сонця, вітру, трави.

Вміє почути ту дивну мову,
їй дивуватися знову і знову.
Міг би навіть піти тлумачем,
якби попросили, як слід, з калачем.

3. Може

Може з вітром погомоніти,
може з сонцем порозумітись,
може очима трави придивитись
до всього, що діється доокруг.

Не полишила й тоді ця спромога,
як у підпілля впроторили Бога:
«Потягнеш, Іванку, за себе й за нього?
Знай, він не великий був тобі друг!»

Їж, Іванище, сіно-солону.
Права не маєш, бідако, на втому
ані рукам, ні очам, ні уму.

Бо смолокурить все чортик-загнітко:
скинули Бога — впроторився дідько,
кличе на звіт хоч кого в Колиму...

Аж повелись знову капіталісти —
здебільше вчорашні палкі комуністи
і трохи колимських «братків»;

цим від Івана лиш голос потрібен,
ну та щоб був собі Йван не безхлібен,
сяк-так при них животів.

Підступи марні, смішні зазіхання,
шкода їх — не знають панове Івана,
не знають, що може Іван.

Може їм дулю в кишені скласти,
може всі їх капітали закласти:
з чемності досі так не вчинив.

За українську чесняцьку ідею
буде стояти, впаде хіба з нею.
Стане війною супроти війни.

Може достоту стояти оружно.
Може на сонце дивитись безмружно.
Сам перевисне в собі аркодужно
проти облудних потал.

Може (бо сам аж ніяк не всеможний)
розплакаться там, де розплачеться кожний,
і сміху (того, що не втримає кожний)
не втримати.
Сміх той разить наповал.

4. Сміє

Сміє
ослухатись бригадира,
коли той, правильні, зрештою, речі,
говорить, хвилюючись, напідпитку.
Ніколи не вірив речам таким.

Сміє
на зборах колгоспних загальних,
коли голосують «за цілий список»
(хто до президії нині достойний),
встати і, слово узявши, сказати,
внести пропозицію тобто, аякже:
«Давайте вже «за», лиш окремо
за кожного,
щоб кожен, аякже, був на видноті».

Сміє
святкових газет не читати
на тій підставі, що сам все те знає,

що краще у свято шукати балачки,
на сонці поніжитись і при столі.
Шанує газети буденні, робочі,
газети читає, мов робить роботу, —
потрібну, важливу,
авжеж, невідкладну,
таку непросту, аж немов керівну.

Сміє,
як хто коли дуже спішить кудись,
його зупинити чемненько та вибачно,
перепинити невчасно та весело —
не з дурнопусту, авжеж, зацікавлено:
«То як, чоловіче, життя?»

Сміє,
до міста в потребі приїхавши,
не заспішити, не понуднішати,
просто з вокзалу кожному стрічному
вголос бажати:
«Доброго дня!»

Сміє
жінці своїй, половині своїй,
більшій, як мовиться, половиноньці,
щодня нагадати,
що славна вона,
охайна така, чепурнесенька.
А знає й вона, що йому нагадать,
і сміє сама, догадлива.
Тому, певне, їх і літа не беруть —
у кого б про те поспитатися?

5. Вчиться

Вчився у добрих людей
доброму.
Вчився у всяких людей
доброму.

Вчився в недобрих людей
доброму.

В кожного вчитись зумів.

Вчився у гречних людей
гречності.

Вчився в негречних людей
гречності.

Вчився в останніх людей —
гречності.

вчилися у нього вони.

Вчився у щедрих людей
щедрості.

Вчився в звичайних людей
щедрості.

Вчився в нещедрих людей —
щедрості.

В ніяких нічому не вчивсь.

Вчився у мудрих людей
мудрості.

Вчиться в немудрих людей
мудрості.

У мудруватих — все' дно
тільки мудрості.

Наука в ліс не веде.

Вчиться у щедрих людей
щедрості.

Вчиться в звичайних людей
щедрості.

Вчиться в нещедрих людей
щедрості.

Вічна наука ця.

Вчиться у гречних людей
гречності.

Вчиться в негречних людей

гречності.

Вчиться в останніх людей —

гречності.

Вчатся у нього вони.

Вчиться у добрих людей
доброму.

Вчиться у всяких людей
доброму.

Вчиться в недобрих людей
доброму.

В кожного вчитись зумій.

6. Вірить

Вірить кожному стрічному,

хто не ховає очей,

не змигне.

Чії очі не бігають,

чії речі медами не ллються.

Не вірить газеті «Правда», під якою пройшов не одне
десятиліття, і не вірить у світову,

остаточну таку,

незавжди таку революцію.

І що до неї дожити непросто,

давно його те не гнітить.

А якщо не гнітить, то, відома річ,

не пригнічує.

Вірить самому собі,

і тому йому легше на світі жить.

Вірить самому собі,

хоч тут похвалятися начебто й нічим.

З вірою певність приходить,

щезає непевність,

і не старіється все, що насправді нове.

Вірив у комунізм як прийдешню душевність

і, бувало, при комунізмі

цілими тижнями

наперекір парторгам
собі
живе.

Тижнями,
днями,
годинами
хвильку до хвильки тулить.
Чує-не-чує, як дме над ним сонячний вітер.
Вірить у світле майбутнє,
і в світле сучасне,
а й трохи — у світле минуле
вірить.

7. Любить

Любить тиху розмову
о тихій порі.
Любить пісню душевну,
в бувальцях бувалу.
Та сорочку нову,
та штани нестарі,
та взувачку,
в якій би ходить непомаду.

Любить пил за машиною,
за чередою,
а найбільше — за кінським
жарким табуном.
Любить тишу безстрашну
перед грозою,
любить в травні грозу
над барвистим селом.

Любить ластівок ніжних
концерти на дроті,
коли вторять їм відблисками
лемеші.
Любить Чарку Заслужену,
по роботі,

коли ясність велика
панує в душі.

Любить
гроші додому приносити жінці,
любить радитись,
що б то за них підновить.
Любить дітям робити
цікаві гостинці,
любить в пам'яті їхній
вигадником жить.

Любить життя
(не вродивсь церемонником)
без перемов, недомовок, обмов.
Любить —
із гарним аби співрозмовником —
гарно помовчати
про любов.

8. Хочє

Хочє знати, звідкіль беруться всезнайки,
докопається, звісно, рано чи пізно.
Докопавшись, захочє притьмом узнати,
як вдається їм почестей не уникати,
процвітати вівіки і прісно.

І куди їм вдається запропадати,
коли черга доходить плече підставляти?

Хочє з щастям своїм хоч би раз розминутись,
відпочити від нього, поглянути збоку.
Як воно без Івана: уміє не гнутись?
Як йому без Івана: щасливо, нівроку?

Дуже хочє спізнатися
з силою чистою,
отією, що крутить планети вкруг Сонця,
електрони вкруг ядер

і чарку іскристого
по лозі піднімає, збираючи в гронцях.

Дуже хоче спізнитися
на шапок розбирання,
коли кращі, найважчі,
вже розхапано дужчими.
Не спішить в Мономахи
голова його рання,
а під легшою шапкою
легше думка ворухиться.

Хоче встигнути з ділом,
щоб діло почати,
відрізняє не-діло від діла
охоче.

Хоче завжди зі словом
до речі встигати.
Спромогтися на слово пророче
хоче.

Забаганкам чужим не суддя непідзвітний,
перебачив усяких, набрався терпіння.
Але так уже хоче, щоб люди у світі
мали чесні, прості,
благородні хотіння.

9. Мусить

Мусить Сонце зустрічати
рано-вранці,
мусить Сонцю догоджати
цілий день;
ні на крок не відставати,
випивати з ним по склянці
(в косовицю по відерцю)
з дня у день.

Мусить Сонцю довірятися
в усьому:

що замислив,
що згадав, а що забув,
і куди прогнав утому,
і коли прийшов додому,
і яку не обійшов журбу.

Мусить Місяця у хмарах
не губити
(Місяць — то ж козацьке Сонце
як-не-як),
з ним на голос ворожити,
кип'яточку пригубити,
зоряний розгадувати знак.

Сонцю, Місяцю
довірився в усьому,
а вони багато де в чому —
йому.
І тому в житті земному
ані блискавки, ні грому
не страшивсь ніколи,
і тому:

мусить дурневі казати,
що він — дурень,
мусить прихвосням
казати — хто вони;
і любителям халтури,
й тим, хто любить
шури-мури, —
всім, котрі на ниві людства —
бур'яни.

10. Мріє

Мріями ситий не був ніколи,
не знав, що бувають вони голубі.
Мріяв, бувало, й для протоколу,
та в думці завжди бачив собі:

Як без крику росте пшениця,
як дурніші мудріших не вчать,
як на малого Тарасика стають схожими лица
його, Іванових, онучат.

Бачив зміни — не перезмінки,
мрію не гнав, як дурень коня.
Мрію, однак, не виводив з загінки,
перепочити давав — поганяв.

... Бачить, як колос росте без крику,
без паперових над ним вітрів.
Як онучат онучата велику
правду не ділять на кількість чинів.

Все там росте від Правди самої,
Правда, мов друге Сонце, зійшла,
люди, жита, чорнобривці, левкої, —
в променях Правди, без відблисків зла.

Славно живуть, стільки знають-уміють!
Вмирають — то лиш від сердечних ран.
От лиш цікаво: про що вони мріють? —
бачить-не-бачить, замріявсь Іван....

Далеко замріявсь. Пора вертати
до невідкладніших справ і потрав.
До поля вертати, вертати до хати,
до мріянь, які на вечір відклав.

Мріє, щоб дощ перейшов на посіви,
щоб не озвалось на дощ ребро,
щоб по дорозі до вирію сіли
бусли на хату, а з ними — добро.

Мріє, аби у районній пекарні,
не економлячи марне муку,
пекли паляниці не вельми гарні,
але — на капустяному листку.

Вранці на люди ведуть його мрії.
Шлях до людей через поле. Туман...
В тумані, пригляньмось, Іван —
ледве мріє...

Нумо назустріч!..

Частина друга: Так не буває, або Буває ж і так...

Аби не сваритись

Це в Івана друга жона,
вдруге прийшлося женитись.
А й перша була не те, щоб дурна,
не те, щоб любила журитись.
Примовку ж мала незмінну, чудна:
«Аби не сваритись!»
Роблять щось, чи купують що,
чи думка зайти до винарки, —
спитаєш її, то вона: «Мені — що?
Аби не було сварки!»
Не жінка, а диво. Божий дар!
Що може так бути, не вірилось.
Розпалювавсь дужче сердечний дар,
до думки думка примірювалась.
І ніколи він «брешеш» їй не сказав,
всі бажання її відгадував.
А любилися ж як! Бригадир відривав,
коли на роботу загадував.
Та якось (з роботи ноги волік)
кумась його перестріла
і тихо, відводячи очі убік,
сердешного «пожаліла».
Сказала, що дивиться він не туди,
довірівсь своїй господині,
її ж, — не питай, за які труди! —
п і д в о з я т ь щ о д н я в и ї з н и м и...

... Додому приплентав за північ. Мовчав.
Поглянула — все зрозуміла.
Знітилась. Взялася усовіщать,
доводила, як уміла:
«Та чи ти, чоловіче, у чарку пірнув?
Чи тобі випадає злитись?
Ну, підвіз. Ну, вщипнув. Пригорнув.
Ну навіщо нам
з н и м сваритись?» —
«Га? Навіщо? Авжеж». — Відказав
і спати пішов у повітку.
І щось там у серці вузлом зав'язав,
і місяць-підповень був тому свідком.
Їв цибулю, пропах часником,
на роботу спішив — не з роботи.
Усміхалась. Журилась. Прийшла з пиріжком...
Не умів себе перебороти.
Вже й старався. Хазяйства глядів пильніш,
на три роки дрівцят понавозив.
Клепле сапу, сусідці нагострює ніж.
Дочекався морозів.
Пізня осінь, морози у хаті звели:
що тут, вирішив, мудрувати?
Сам себе присоромив, на себе злий,
сам себе став усовіщати:
мов, не зможе, крім неї, ні з ким все одно ж,
мов, на світі така одна є.
Вже до неї і словом, і серцем... Так що ж:
ніч прийде — не єднає.
І лежиш, мов колода німа, сам не свій,
підмінили тебе неначе.
А воно у жіночкій спроможі своїй
то косує на тебе, то плаче.
Думка тужить твоя,
мов сова на суку,
над собою вчинив би свавілля.
А воно, сердешне, на третім кутку,
чуй,
для тебе напитує зілля...

Ех ти ж, горе гірке,
обопільна бідо!
Та бувай ти, небого, здорова.
Поклонився криниці:
«Спасибі, водо!»
На прощання погладив... корову.
Взяв сокиру, махорку,
забрав «Кобзаря».
У дорогу взяв яблуко з саду.
Та й по всьому.
Провідна вела зоря
недалечко —
у другу бригаду.
Став при кузні.
При кузні до часу жив.
Щось довгенько, жіноцтву на глум,
не женився.
Жив — немов не тужив.
Прізвисько заробив.
Жив — на людях немов не журився.
В «Кобзарі» почитає про долю гірку:
«От де, — скаже, — було журитись!»
Чи шукав? А шукав. І знайшов. Не яку,
а таку, щоб, як треба, то вміла сваритись.

Медаль-рятівниця

Узяли, послали, то йшов.
Оглядатись не брався, бо служба.
Ішов, хоч би й без підошов,
мовчав, бо народів дружба.
Лопата, шанці, сухар,
гвинтівка, шинеля куца,
трофейні харчі, портсигар
і рідна зоря п'ятикуця.
І — в ритмах топтання рясту:
шпиталь — оборона — наступ.
І сталось: медаль перед боєм
дали, причепили — і: «З Богом!»

Медаль не яку — «За відвагу»:
мовляв, дошуруй до рейхстагу,
зайчиськом стрибучим полями петляй,
«ур-ря!» верещи, щоб не чуть «Ай-яй-яй-й!»
Далі все — уповільнена зйомка:
рвавсь батальйон, вибухав і зойкав,
і ось уже мчить на ворожий стан
попереду інших шалений Іван.
Снайпер під серце йому кулю вислав... Впав.
Снайпер його в заліковому списку мав.
Тільки даремна була фрицу радість, бач.
Не про Івана, бач, крупівський той спотикач.
Куля — в медаль, «За відвагу», і — ковзь по ребру.
Госпіталь, сестри. Та й знов «настанова на гру».
Ігри зі смертю, мовляв, це, Іванку, — твоє,
щастя у тебе, й медалька ось ще одна є.
Бій. Після бою розказуй бери молодим,
що нагороди на грудях в атаці не зайві завжди.
Хвалиш медаль, було, думка ж лоскоче не зле:
«Хай — «За відвагу», нехай. Але й ребро не гниле».
Думку ще іншу ще далі ховаєш (ховати — талант!):
«З Богом!» — сказав тоді, при тім вручанні,
зух-лейтенант.

Так не буває!

Так не буває, щоб кожному кожен подобавсь,
щоб кожній подобався кожен,
щоб кожному кожна... То й що ж?
Чи в цьому шукати причину,
знаходити привід у цьому,
щоб кожному з кожним сваритись,
щоб кожному кожна всміхалась,
щоб кожен кожна любив?

Любити ж... воно найлегше,
відомо, якщо не любиш...
Хоч це окрема балачка,
окрема, сказати би, стаття...

Воістину й так не буває,
щоб з кожного кожен сміявся,
чи кожен пишався кожним,
про кожного знати хотів.
То й що ж? Так воно навіть краще:
не засміють до смерті
(хай навіть ти геть наївнющий,
такий, що рахуєш зірки
щоночі і пишеш у зошит);
пустої пихи не додається
від зайвих пишань взаємних
і знати про друга не будеш
зайвої зайвини.

Бо повниться світ зайвиною
і голови — зайвиною.
Тимчасом бракує сумління
спекти як належить хліб...

То й що ж, хай існує хоч дехто,
навік зачарований деким,
подеколи мудрий у чомусь,
деінде всебачний чомусь.

Буває ж і так...

Буває ж і так, навперекосяк,
що гору беруть захланні,
а просвітлений лізе в шахту, бідняк,
поки ті всі в небесній манні.
То злидневі куплять дешевий футбол,
вивчать його футбольному щастю,
пропишуть йому аспірин, димедрол
перед будь-якою напастю.
Й аж так буває та й переотак,
що хтось найщиріше собі увірує,
що він усіх ошчасливить мастак,
хоч сам давно перед прірвою.
Чи дурник-спокусник спокутує гріх?

Йому в тім допоможуть спокушені?
Буває ж і так, що один дурить всіх,
одним усі понадкушені...
(Всіма... один понадкушений?)

Буває, наміри палкі...

Буває, наміри палкі,
але бракує звички
д'схід сонця встати, принести
водички із кринички:
умити очі, носа втерти
собі, а потім вже комусь,
і лити піт — супроти смерті,
не вибачаючись за впертість,
аж несподівану комусь.

Буває, наміри палкі,
але бракує хисту
в путі до щастя берегти
щоденну совість чисту,
признатися насамоті
таки ж собі самому
про — часом — роздуми не ті,
не ту від них оскому...

Буває... Звісно, що буває...
Чого лиш не буває,
але людина — не бовван,
себе не забуває.
А що те значить? Берегти —
звичайне ж! — чисту совість:
спокуси й ті перемогти,
що шле нам випадковість.

А як було, так було

На дні чарки не шукав радості,
не шукав.

На дні миски не шукав силюньки,
не шукав.
На дні чорнильниці не шукав вигоди,
не шукав,
а й нікому б там шукати
не бажав.

А зумів шукати радості
у полях.
А спізнав шукати силюньки
у трудах.
А довмісь шукати вигоди
у казках:

там найменший, найлюбіший,
найдобріший — наймудріший
все, що треба, здобуває,
сил же сам своїх не знає
попервах.
Ах!..

Гра у війну всерйоз

Внук Валерик по сніданку
піф-паф, паф-піф!
Внук Валерик по обіді
піф-паф, паф-пуф!
Аж до самої вечері
паф-пуф, піф-паф!
Попоївши, каже «Danke!»
З-під корови п'є три склянки,
тенорить не по-дитячи: «Oh! my Love!»
Ще якби не «лаф», то Бог з ним:
щось таке, як той пан Возний,
а нехай би тим батькам росло.
Світ широкий, не бездумний,
хтось би десь би напоумив...
Тут же «лаф» те, як на зло,
зауважило село.

Вже до прізвиська доходить,
піф-паф, паф-піф!
На ганьбу усьому роду,
піф-паф, паф-пуф!
Ще цього нам бракувало,
піф-пуф, паф!.. лаф!
Пояснив — уваги мало,
насваривсь — сваритись стало:
«Діду, діду! Ти мене не лай!»
Отакої, не якої!
Наче Йван чого накоїв,
наче не життя прожив —
курйоз!..
Ні, рідненький, так не буде,
щоби з нас сміялись люди:
у війну пограємо всерйоз!
Припізнівся до вечері —
зоставайся без вечері:
кухню, знай, розбили нині вороги.
Не носив дров для обіду —
зоставайся без обіду:
кухню знов розбили вороги!
В черевиках міряв воду,
заросив штани — на шкоду
не лишень батькам, але й собі;
до плити щоб не підходив:
за умов цього походу
спробуй-но сушити на собі!..

Губи, молодець, кусає,
але чесно, вперто грає —
щось немов бере до голови.
Напросився зранку: «Діду,
я з тобою нині піду:
мирної накосимо трави».

Ластів'їне

Ластів'ята вмовляють Івана летіти із ними до вирію,
горобці та синички — лишатися,
переказують від снігурів.
Ластів'яток напутить,
горобців не напудить. Червоними вирвами
бересклету кущі і калини кущі
на просторах лугів.

Ластів'ятам сказав, що в путі їхній
буде незримо присутній він:
змружить очі — побачить,
підтримає, остереже —
навіть понад глибинами, понад штормом,
у згущених сутінках
(бо ж і Бог береже тих, кого око людське береже).

Горобців не здивуєш; цікаві синички — з повагою
супроводять від ранку: «Ці — цінь!» —
залітаючи просто в думки.
Змружив очі — побачив: снігурі кочують ватагою,
борють вітер навстрічний легкі ластів'їні хмарки.

Гнізда їхні висять, глину їхню останні дощі перемішують,
щоб морозам віддати її
нерозтріскану — номер один!
Осіпається лист, хтось з людей непоправно
сумнішає,
хтось — добрішає
(і цей хтось — ластів'їно-людських родин).

Ластів'ята повернуться. Деякі.
Назовемо їх більшістю.
Абсолютною більшістю позміцнілих своїх голосів
проголосять весну —
кругойдучого гамору збільшиться;
проголосять Івана
добрим духом полів і лугів.

Іван та корова. Осінній вальс

Ряба корова, сад рябий і — небо:
рябе в рябому, над рябим — рябе.
І тільки думка незворушно світла,
і думка ця впрозорює тебе
біля корови в небесах
посеред світа.

Корова думці покивала в лад,
гойдає сад останні з яблучат,
гойдає небо світові печалі.

Листок гойднувся, одірвався — вниз
ковзнув, летить, затримався, завис,
не поспішає по своїй спіралі.

Листок вальсує! Передзимний вальс!
Сентиментальний вальс,
вальс ненароком.

Кивнув листок: «Іване, прошу Вас!»

Пождав — не жде: «Запрошую, корово!»

Воно би й можна. Скинути літа...

Але: «Корова — свідок...»

Але: «ЙІван посвідчить...»

Хіба що подумки... цей вальс... сентимента-
льний вальс,

о, вальс,

мотив північний.

Про всіх полеглих важишся згадать,
про всіх, кому ти трохи небайдужий,
корову власну врешті розгадать —
на вищій рівні поновити дружбу.

І зрозумів: відкрилася жага

високих слів, найвищих. І промовив:

«Корівонько моя Ви дорога! Поремігайте,
я — скажу промову».

Зірвав листок пустирника шорсткий,
читав з листка пустирника шорсткого
слова незнані, дивно говіркий,
рябі слова,

і смисл у них рябий,

і розуміла ті слова корова.
Промову ту писали... цілий штат:
вітри, дощі, кузьок не бракувало,
а сонце не спішило представлять —
в ній кожен знак півроку вивіряло.

Сімейна ідилія

Щойно зазимки перші насиплять дусту,
себто паморозь денну на все покладуть,
починає Іван рубати капусту,
вговоряти капусту: «Морози не ждуть!»
Покотила одна,
котить голову друга.
Першу — хап, другу — хап,
третю — повен мішок!
До твердої — тверда,
до м'якої — м'яка,
а котра недолуга,
ту морозам лишив,
ту засипле сніжок.
Серед хати росте і росте пірамідка —
не страшна, не сумна,
не про смерть — про життя.
От і свято прийшло, шатківнице-сирітко,
капустяне прийшло, лиш святкуй до пуття.
«Жінко, гей не спіши!» —
«Не спіщу». — «Розійшлися,
бач, за літо ножі». — Вивіряє Іван.
І співає в руках її, мов коса, шатківниця:
перший ніж — мов коса, другий — мов ятаган.
А Іван,
задивившись, заслухавсь... Тоді спохопився:
миє моркву, обшкрібує, тре на терточці, втер...
Звеселяти шатковану цю заходився,
аж ота нешаткована звеселіла тепер.
Капустяні веселощі,
капустяне весілля.
А яке ж то весілля без пісні? Не те!

По-весільному вільно, в ладу, обопільно
на два голоси
терен цвіте.
На два голоси тут же тобі
козаченько
криниченьку копає
неділеньку, дві...
На два голоси — вечір близенько,
на два голоси — радість вдові...
«А чорнявим як був — пам'ятаєш, Іванку?» —
«Це як ти ревнувала мене до гарби?..» —
«...І заснути тоді не могли аж до ранку...» —
«А тепер — треті півні аби...»
Сміх та й годі!
Сміється щербата капуста,
непечата сміється (що на голубці).
Діжка сміхом гуде, не було би їй пусто.
Діжці пусто не буде,
поки твердість в руці.
Топче й топче Іван,
мов яку гаківницю,
набиває діжу, як мортиру яку,
чи — сказати — капустяну копає криницю,
невичерпну до липня
в четвертім кутку...
На два голоси терен цвіте, опадає,
на два голоси б'є ворогів — до ноги, —
так попереду Йванко конем виграває,
аж йому забілі... заболіли сніги.

Заради небувалого

Увесь секрет: заради небувалого
живеш, для небувалого живеш;
його, на час, буває, підупалоого,
вимріюєш,
навороживши, ждеш.
Від колеса — до колеса зубчастого,
від пісеньки — до пісні «Кобзаря»,

від колоска — до колоса гранчастого,
безостого,
від птаха, що ширя, —
до птаха, що двигить-реве турбінами,
від казки — до високої мети,
одвічної, вселюдської, невинної,
яка для того й суща, щоб іти:

від усмішки до усмішки, від радості
до радості спільнішої, ачей,
від празника до празника,
від празника
до свята нелукавлячих очей;

від слізеньки гіркої до щемливої,
як пісня на чотири голоси;
від звичної любові до щасливої,
до якомога глибшої сльози.
Увесь секрет: живеш для небувалого...

***Іван назустріч бджолам,
бджоли — назустріч Іванові***

Літо над світом, літо у світі,
літом просончений світ.
Пташка у небі, пташка у вітті,
думка деінде, думка в zenіті.
Вільної думки політ.

Ноги за думкою просто рушають,
стежка тікає, втекла.
Бджоли назустріч, важкі, поспішають,
впала найважча бджола.

Впала на квітку, де інша сиділа.
Ділиться з іншою. О!
Трішки полегшала — вільно злетіла,
та й полетіли удвох.

Добре Іванові перестрівати
бджілок, а бджілкам — його.
Добре йому їм дорогу давати,
добре їм ніжно його облітати —
всім одного.

Але найкраще йому зупинитись,
усміхом добрим нараз освітитись,
бачити кожную наскрізь:
ця — чебрецевий, а ця — споришевий,
ця — ще липневий, а ця — вже серпневий
несе, донесе, не бійсь!

Кожна свій план, не хитруючи, робить.
День не стоїть, день назустріч пішов.
Літо ще родить, сонце ще бродить.
Думка ще водить, не жаль підшов.

***Іванове несказання:
світ шорсткий, шелесткий***

Світ шорсткий, шелесткий,
затісний для охлялого
себелюбства.
Саме враз для жаждивої,
мозолястої сили-душі,
для співочого хисту,
для того прогресивного людства,
над яким збиткувались, збиткуються
тоги, ряси, порфіри і смокінги
(вже не кажучи, ой, не говорячи,
про сякі-такі кунтуші).

Світ шорсткий, шерехкий,
не втаїти й найменшого звуку,
ані призвуку, помислу навіть
втаїти ще не удалось:
все у ньому відлуниться,

переструниться,
у якусь передасться спонуку,
засмакує, як в хлібі смакує нам
шепіт колось.

Вчіться дихати легко,
прагніть мислити чисто і зірко.
Почувайтесь гречно,
відчувайте себе і мене, —
і шануйте цей дар,
як зароблену чесно четвірку,
як Тарасове Слово —
росянисте, журне, вогняне.

Хай до ніг вам — спориш,
безвідмовний, жертовний, стомовний,
непідкупний спориш,
незворотній, як часу плин.
Хай в дорозі до всіх
келих неба, надіями повний,
вам судилося пить
для найкращих у світі хвилин.

Іванове невимовне: ніколи не пізно

Ніколи не пізно признатись,
що любиш цей світ до загину.
Ніколи не пізно вертатись
туди, де тебе не ждуть.
Ніколи не пізно зустріти
в житті найдорожчу людину.
Ніколи не пізно відкрити
свою невмирущу суть.

Згадати всіма забуте
ніколи, ніколи не пізно.
Забути всіма забуте
ніколи не пізно, але:
сміється денниця в криниці,

сміється Слово на кутні,
сміється кутя у чашці,
бабуся сміється незле, —
прощаючи світ, а у світі —
підроблених Нефертіті,
фальшивих титанів і фей,
несправжніх — надутих людей...

Ніколи, ніколи, ніколи
не пізно, не пізно, не пізно
зізнатись, зізнатись, зізнатись,
прощати, прощати, прощати,
любити, любити, люби...

4 000 000 013-й пасажир київського метрополітену

Дзвонили із Києва в область,
видзвонювали.
Дзвонили із області в Київ,
уточнювали.
З області — в район,
з району — в село,
як по маслу пішло,
до Івана дійшло.
«Що? Га? Як? Чому?»
«Не гайтеся!
Із п'ятниці на суботу
збирайтеся!
В суботу у Києві в готелі «Москва» —
заселення,
комплексний сніданок,
комплексний обід,—
душі звеселення».
«Що? З ким? Як? В чий
присутності?»
«Буде колектив — ого!
Не суптеся.

Вже ж нема про що та й нема об чім
турбуватися вам.

Будуть із колгоспів, будуть із району —
делегація!

Як це не про вас, як це так, що знов
вам ніколи?!

Зрозумійте: честь, ой же й немала,
вам випала.

Так, не тільки вам, а й району, це —
не секрет який,

та найбільше ви щось їм підійшли
за анкетною...»

Писали Іванові «Слово»
хлопці з «Колгоспної правди»,
райпарткабінет поправки
у «Слові» доречні робив.

Було там про успіхи певні
за роки народної влади
у здачі хлібопоставок,
зростання родючості нив.

І про культурне дозвілля,
турботу про ветеранів,
про значення для ветеранів
та інших сільських трударів
недільних екскурсій в столицю,
де ваблять їх не ресторани,
а тільки музеї й книгарні,
театри, оперний спів.

«Район наш ніяк не з останніх,
хоч дехто й вважає: глухенький.

Та варто таким нагадати,
героїв яких він дав.

Та варто бодай у підтексті
сказати: сам тов. Тихоненко —
відомий Тихін Петрович —
не в Києві —

в нас починав!»

З усього цього неспростовно
виводився висновок певний,

що з містом село все міцніше
єднаються з року у рік,
і чинником цього єднання
є зали Метрополітену,
єдиний в своїх устремліннях
оцей пасажиропотік.
Мовляв, от і ми — з колгоспу,
культурну тут мали програму,
наслухались екскурсводів,
наїздилися вздовж і вшир,
підземкою прокататись
рішили, добро його мамі,
і ось вам: чотирьохмільярдний
один із нас пасажир!..
Звичайно, це факт типовий,
а разом із тим символічний,
такий для душі відрадний
у цей наш радісний час,
що хочеться дужче трудитись,—
зозуля літа хай лічить,—
від внуків не відставати,
дозвольте запевнити вас!..
Ну, треба, то треба. Громадська ж
це справа — не особиста.
Ну, «Слово», то й «Слово»,
це ж Київ — не збори артілі «Вперед».
Приїхав Іван святешній,
приїхав Іван урочистий,
снідав, обідав, з екскурсій
мав певну користь — не вред.
Районні йому догоджали,
набридли, а все крутились.
Немовби яку породіллю,
його зусебіч берегли.
Настала неділя нарешті,
поснідали, причепурились,
з усіх сторін оточили
та й на метро повели.
До станції тої «Хрещатик»

іти, як в селі до сільради,
це значить — авжеж — недалечко,
то й поспіху в них не було.
Ідуть собі, шпацірують,
на лицях — затаєна радість.
Годинники звірено добре:
годину, хвилину, число.
В хвилину потрібну ступили
до станції, перепитали
в святкової контролерки —
та їм показала униз.
Мерщій п'ятаки найновіші
до отворів повкидали,
чин чином на ескалатор
ступили, униз понеслись...
...Іван потім згадував часто,
божився, що вкмітив одразу
попереду групку подібну:
всередині, в лентах — вона.
Божився і божитья досі,
що навіть малої образи
ні в мить ту,
ні в мить наступну —
повірите? — не спізнав.
Відразу, мовляв, здогадався:
доярка або свинарка,
відразу, клянеться, визнав
за нею більші права.
Щоправда, однак, занімів був,
коли почув, як-то шпарко
Читала вона своє «Слово»,
а в ньому ж — знайомі слова:
«Район наш ніяк не з останніх,
хоч дехто й вважає: глухенький,
та варто таким нагадати...»
І — майже за текстом... От лиш
чомусь замість тов. Тихоненка
пишалася... тов. Петренком,
який із глухого району

сягнув столичних узвиш.
«Це нині такі всі мудрі,
один з-перед одного хитрі,
шанують Петренка свідомо,
свідомі усі позаяк.
Тоді ж нам у тій підземці
було таки трохи прикро,
що Тихін Петрович не втримавсь —
«За станом здоров'я» — земляк».
Пригодонька майже весела,
забулася б тихо-мирно,
якби не земляцька громада,
словечко її гірке:
«Яким же вас, дядьку Іване,
тепер величать пасажиром?
Яке там зайняли місце,
у п'ятім мільярді, — яке?»
Насмішники, звісно, відомі,
удатні, що тут казати,
вже здавна такі: ні пальця,
ні ліктя їм в рот не клади.
От хоч би й цей, що сьогодні,—
з сусіднього механізатор, —
зустрінеється — сонечком сяє,
Вславляє на всі лади.
Ви, — каже, — тринадцятим, дядьку,
у п'ятім геройським мільярді,
тож годі вам сумувати,
печаль — найстрашніший яд.
Ви в дюжині другій — першим,
то й будьте собі ви раді,
Ви, — каже, — ще досить почесно
у п'ятий пропхались мільярд.

Про всяк випадок

Про всяк випадок
в подвір'ї жорновий камінь лежить,
від землі набирається сили.

Про всяк випадок
за бантиною серп і в'юрок,
а у прискринку — веретено.

Про всяк випадок
ціп недобитий стоїть,
підпирає кутка у сараї;

а стоїть біля ступи,
а ступу шануй
про усяк, звісно, випадок.

Про всяк випадок
у городі з весни
знов темніє одна коноплина;

в іншій боці сонях,
сам де й узявсь,
умикає на ніч прожектора;

під вікном же як стій —
тютюн-самосій
не виводиться, зизо підморгує;

мак же десь чи від сорому, чи від жури
заподівся,
не насівається.

Лиш
щороку, щороку в городі корчуй бузину:
позаяк далеченько від Києва.

Іванова радість зірка: трансляють жайвора

Трансляють жайвора по радіо!
Село від радощів аж мліє,
примружилось і в небо дивиться,
шукає жайвориний слід.

Хлоп'яточка біля транзисторів
магнітофони налаштовують:
трансляють жайвора із Києва,
понад республікою спів.
(Безпечність плюс механізація,
ерозія плюс хімізація,
ще сто плюсів плюс хімізація —
та й... мінус жайвора гніздо).
А пісня лине,

консервована,
село від заздрощів аж міниться,
все виглядає з боку Києва,
листи до Києва пошле.
Лукає внучка: «Діду! Діду, ді-і...» —
до неба пнеться рученятами,
і ти примружешся жалісно:
його для неї уявить.

Забазганка

Під найбільшим секретом
признався самому собі,
що найбільше йому, виявляється,
в світі хотілось би:
білу майку вдягти,
білу майку, нечорні труси
і тією... ракеткою
в той... баб-мінтон повправлятися.

Хоч би й з ким.
Звісно, краще б — із кимось з чужих,
незнайомих,
подалі від ока селянського.
Щоб сама тільки гра
хвилювала, як лихо святе,
щоби сила вкладалась
в удар по опереній кульці.

навіть якщо ти молодший,
спокревна йому рідня.
Сонце по той бік черешні,
сонце по цей бік хати...
Двоє у піжмурки грають,
немов з рівнею рівня.

Можна...

Можна знати,
скільки кілометрів до Місяця
і не знати, скільки у тебе дітей.

Можна бібліотеку дотла прочитати,
бібліотекарці наснитись ночами,
а не вміти заспівати
«Ой гук, мамо, гук...»

Можна «Добрідень!» завчити напам'ять,
усім з ним по всюдах усіх обриднути,
а лінуватись прибрати з дороги камінь,
об який сам ти перечепивсь.

Можна жінку свою ревнувати до всіх на світі,
а не знати, що їй сьогодні болять.

Можна жінку чужу обіймати,
якщо вже таку маєш совість,
і не здогадуватись, що ти їй справді чужий,
геть чужий.

Можна штаньми обіймати посаду,
промов начитати годин до тисячі,
а не відати, що нині за день
і яке тисячоліття надворі,
і яка у річці вода.

Можна про себе геть чисто забути —
в роботі, в любові, в піснях не прогаяних, —
і не згадати, допоки й живеш.

Можна себе розлюбити,
підбрехачами вбезпечитись
і постаменту щодня приміряти
замість зарядки,
але то вже зоветься: смерть.

Найстрашніший Іванів сон

На непотрібних посадах
сидять непотрібні люди,
на непотрібні наради
збираються кожного дня.
Дають непотрібні вказівки
і непотрібні промови
читають, читають, читають,
розмахуючи руками,
які непотрібні їм.
Беруть непотрібні гроші
у непотрібних касирів,
плодять непотрібних діток,
у непотрібних машинах
коштовний непотріб везуть.
У непотрібних коттеджах
втомливо відпочивають.
У мріяннях непотрібних
бачать тільки себе
та власне благополуччя,
та діток своїх непотрібних,
та внуків своїх непотрібних,
на теж непотрібних посадах
(ще більш непотрібних посадах),
у теж непотрібних машинах
(ще більш непотрібних машинах),
у теж непотрібних коттеджах
(ще більш непотрібних коттеджах)
й т.д., і т.п., і т.б.*
І двічі на рік, схопившись,

---

* Тим більш (авт.).

шлють непотрібні вітання
Іванові — з днем народження,
а також під Новий Рік.

***Що за таке любительство,
що за така любов?***

Наїхали гості.
Немов без принуки.
Із вірію, мов, завернули.
Наїхали гості:
із зятем онука
та внук із невісткою,
та мізинець з невістою,
малих не забули.
Наїхали — добре!
та от, як на зло,
всього навезли.
Кожне щось привезло.
Гостинці квітчасті,
гостинці пухнасті —
старому на втіху,
старенькій на щастя.
Ще й серед гостинців —
г у с т и н ц і, у пляшці:
«бальзам».
Від усякої, кажуть, напасті.
Що добре, то добре.
Та от, як на зло,
харчів навезли.
Кожне щось привезло.
Провізії вкупі, либонь, душ на триста,
на першому місці —
«Сніданок туриста».
Поблискує грізно,
як боєприпас,
немов аж ненаське,
немов не про нас.

Ну, добре, то добре,
хай буде туризм.
Та в інших пакунках —
не менший сюрприз.
Лю-би-тель-ське все,
отакі чудеса:
любительська, тобто пісна,
ковбаса,
любительський... хліб
і любительський сир,
любительський, вибачте, комбіжир,
любительське масло
і, страшно дивитися,
горілка у пляшці —
також любительська!
Сумнів Івана причіпливий ссе:
стільки всього —
й на любителя все!..
Любительський
в банках скляних салат,
любительський, як його...
сервелат,
любительське пиво,
любительський суп
в пакетах, з любительських, значиться,
круп...
І що воно в світі
така за любов,
що за таке любительство?
Перепитати незручно немов.
Ще скажуть: розвів чорнительство.
Думав, гадав,
а питати не став,
звелів, увіходячи в роллю:
«То що, господине,
вари-неси-став
любительську бараболлю!»

***Скрушаня Іванове:
от є ще такі правдолюбці***

От є ще такі правдолюбці,
і носить їх ще земля,
що так вже ту правду люблять,
як листя капустяне тля.

Придивляться: хтось шкутильгає.
Підкажуть йому: ти кривий!
Хтось інший недобачає —
підкажуть йому: ти сліпий!

Підстережуть невдачу,
сміливця остережуть,
безстрашному трохи страху
кудись там, а наженуть.

Напутять дурного вчитись —
підвищував рівень аби.
Хвалька підохотять хвалитись —
для певної похвальби.

І висунуть підлабузника —
всім миром його засувай, —
шинелю пришиють до гудзика
і скажуть: «Іванку, вдягай!».

***Сусід морочить Івану голову,
щоб той дав йому прізвисько***

Морочить сусід,
могоричить сусід,
макітрить, заходить по-різному:
«Дядьку Іване, допоможіть,
давайте дамо мені прізвисько!»

Давайте дамо
та давайте дамо.

Так, наче Іван тим завідує.
Таж прізвисько має вчепитись само,
з народного, чуєш, відома.

Давайте дамо
та давайте дамо,
та хоч би яке незгіршеє.
Випрошує, в Ялту путівку немов,
так просить, що аж... грізнішає.

— А що ти в житті своїм любиш найбільш?
— Всього щоб було побільшенько.
— Ну, значить, удався ти інших не згірш,
то, може, візьмеш: Незгіршенко?

— Та що Ви,
та нащо,
та це ж, як на глум.
Про діток, Ви ж знаєте, думаю...
— То, може, підходить тобі: Однодум?
— Якесь воно бідне, ану його!

— Як знаєш.
Не знаєш? Тоді признавайсь,
на світі без чого (без кого)
ти жити не зміг би?
— Звичайно без Вас!
— Піддобрюєшся, їй-богу!

Такі балачки.
Нелегкі балачки.
Але відступати не личить,
тож ходить сусід,
макітрить сусід,
піддобрюється, могоричить.

А статися може, того і глядіть,
само до нього приліпиться:

чи

Дядькуіванедопоможіть,
чи
Давайтедамоменіпрізвисько.

Хто як росте

Капуста —
із хрускотом сонце обламуючи,
проміння колюче листками облапуючи,
в головку солодку
’го переінакшуючи, —
ненажерливе сонцяня.

Цибуля —
цибато до сонця простуючи,
із променем кожним зелено фехтуючи,
на зиму до сала припас нам рихтуючи, —
запахуще сонячне байстрюченя.

Картопля —
зелені свої нашорошуючи,
біло-рожевим шорсткі прихорошуючи,
кожного-всякого в гості припрошуючи, —
всяк себе не забувай.

Жито-пшениця —
всіляко зітхаючи,
сонечку шану-подяку складаючи,
наше майбутнє найближче
гойдаючи,
гей, перехожий, спинись, наслухаючи,
піснею допомагай!

Телята на луці —
з телячої радості,
хлопчиська в науці —
до радості крадучись,
солдати —
звичайне, вві сні.

Іван —
поціляючи пальцем у небо,
в балачці безматірній, небезпотребній,
де мудрістю важить і досвідом гребує
в одвертості навісній.

Хата від поля

Добре мати хату від поля,
навіть якщо ти не ходиш з мішком.
Оку привільно,
і курці воля,
і ближче до ночі тобі вечірком.

Під ранок тобі ж найближче
до ранку,
у травні — до літа,
у жовтні — к зимі.
І кіт твій полівку пасе, побіганку,
і сам ти собі на умі.

Що хата скраю, не думай: погано.
Подорожнім вона достоту маяк.
Наразі близько ж і в партизани,
ти їм завжди
найперший свояк.

Нікому з-під тебе не вибити ґрунту.
На тому стоїш,
тим і живи.
Трішечки далі тобі до медпункту —
ближче до звіробою-трави.

Туди і сюди перспективу справдешню
маєш — цінууй, як би там не було.
Залізеш на дах або на черешню —
співай соловієм:
«Ой, видно село!..»

Видно, ой, видно,
ой, все ж тобі видно.
Очі заплющиш — іще видніш.
Видно, аж страшно,
видно, аж встидно,
коли ж не видно, іще страшніш.

Бачиш, як хтось там від когось таїться,
прагне громадське тихцем приручить.
Бачиш, у кого в очах двоїться,
хто інший очима одними кричить.

Бачиш до кореня все,
до зерняти.
От тобі, Йванку, і
скраю хата!

Нескінченні діалоги

— А чому я народилась?
— А тому, що ти ростеш.
— А які ще є світила?
— Справедливість, Совість, Честь.

— А навіщо люди — різні?
— Це тому, щоб я був твій.
— А чому прийшов ти пізно?
— Щоб не був я сам не свій.

— А яка найкраща зірка?
— Ти у мене, так і знай.
— Ні, у небі, справжня зірка?
— Яку хочеш, вибирай.

— Сам ти чом не вибираєш?
— Я свої вже перебрав.
— Де ж свої ти зорі маєш?
— Перебрав — пороздавав.

— А чому не сходить місяць?
— А тому, що не пора.
— А чому в селі не місто?
— Бо земля ще не стара.

— А куди подався котик?
— Місяченька викликать.
— Аж до нас його прикотить?
— Якщо будем гарно ждять.

— А чому ти любиш — «гарно»?
— Це тому, що давній я.
— А чому у місті гамір?
— Бо нема там солов'я.

— Мама, ти казав приїде...
— От лиш татка прожене.
— А чому він нам не рідний?
— Бо горілку він жене.

— А чому смутна бабуся?
— Це щоб радісною стать.
— А чому я так зовуся?
— Щоб надії подавать.

— А чому не сниться мишка?
— Подалася на базар.
— А яка найкраща книжка?
— А така, як наш «Кобзар».

— А чому не сниться зайчик?
— Це тому, що мало спиш.
— Я вже ж не маленька наче б...
— Наче б ні, коли не спиш.

— Ой, а я уже спа-а-ту-у-сик...
— Зайчик це спішить сюди.
— А чому ти — прадідусик?
— А тому що молодий.

*Анти-дурень,
або
Ходяча Совість*

Не читав «Анти-Дюрінга»,
все сварився із дурнями,
от люди й прозвали...

І приліпилось, і дивувались,
особливо в Німеччині
та по інших світах:
«Іван без «Анти-Дюрінга»,
Іван Анти-дурень, —
ах!»

Іван діставав з гімнастерки не Енгельса,
добував не Леніна із-під самого свого
Іванового
серця,
а коли хто з тамтешніх не слухав,
бурчав, ерепенився,
він того ніжно просив: «Ти, герр-камрад,
сам на себе сердься,
слухай всеньку правду про Дніпр широкий,
як реве та стогне він про всіхній неспокій.
Лиш неспокій не той, що веде до війни,
а з війни повертає — хоч би й через Рахни.

І додому прийшов «Анти-дурнем» уже,
і сварився із дурнями дуже-дуже вже.
Досі з ними все менше мириться,
про що й слава все ширше шириться.

Але прізвисько те чи зносилося,
чи за іншим ким закріпилося?
Чи прикинулись дурні півдурнями,
а розумні — напіврозумними? —
не звучить...

Не звучить, хоч ти що. Переріс його.
Інше душу тепер підперізує.
Це ж таке, що аж лячно вимовить —
ще подумують: в долі виміняв.

Сам себе сяк-так заспокоює,
Сам на себе собі наговорює:
Річ не в тім, мовляв, що най-совісний,
але в тім, що чинить по совісті,
а найбільше в тім, що ходячий він,
тупу-тупу-туп — не ледачий він.

Дурник і мудрагель з появою Івана

Сільський дурник Васько Самосій,
або просто Вась-Вась,
на прізвисько — Тряпочка,
йде туди чи сюди,
чи звідтіль чи звідсіль, —
все одно
Родіону Струку
по дорозі трапиться.
Родіон Силович Струк,
сільський мудрагель,
головбуха заступник,
правлінець вчорашній і завтрашній,
зупиняє Васька
дужим окриком: «Гей! —
капелюха знімає, вклоняється: «Здрастуйте!»
Не тікає Васько, зупиняється, жде,
і стоять, усміхаються
кожен по-своєму:
дурнувато — дурний,
мудро — мудрий. Ніде
не знайти їм доречнішого
співрозмовника.
«Кажуть, буде війна», —
мудрагель почина.
«Що ж, — зітхає дурненький, —
підем партизанити». —

«Кажуть, атомна, — мудрий, —
хімічна страшна...» —
«То сховаємось, — дурник, —
хіба ж ви не знаєте?» —
«Ні, не знаю. А де?» —
ледь не пирскає Струк.
«А у Вінниці, я ж вам розказував!
Як возили там Васі робити тук-тук,
Вася бачив
і людям показував».
Тут уже мудрагель
від душі реготне,
про подробиці все ж порозпитує:
і чи справді спиняв там
міліціонер,
і чи клали залізні плити там?
Насміявшись досхочу отак над Васьком,
Струк поблажливо врешті пояснює, звісно:
«Та то ж, дурню, новий будували обком,
так, новий, бо в старому тісно».
А тоді про здоров'я Васькове, про сон,
про хазяйство — чи курка здорова? —
розпитається Силович Родіон,
озираючись гонорово.
Озирається: публіка щоб була,
дуже Силович дбає, Васька перестрівши,
про Васькові любовні гріховні діла
з'ясувати усе,
в такт Васькові сопівши.
Але станеться, з'явиться близько Іван, —
розпадається враз
дує нарочитий:
Струк надметься, як м'яч,
і летить, як волан
чи недокурок, смоктаний та не зужитий.
А Васько розпливається в усмішці: «О!
Ви послухайте тільки-но, дядку Іване,
Струк — таки мудрагель: розказав тепер'о,
що не буде війни, бо війна не настане!»

Неспростовне

Подейкують,
кулясту приручив,
там ходит в нього, наче
кіт в чоботях,
а сам ніби в сільраді заручивсь
підтримкою, про випадок усяк.

Подейкують, над Бахом
сльози лле,
мовляв, не має іншої гризоти.
подейкують, Мамай у скрині є —
підморгує звідтіль йому, ще й як!

Подейкують, ніколи не журились
ні долею, ні чином, ні судьбою.
Подейкують, нітрохи не наживсь,
подейкують, нічого не надбав.

Приказують: «Щасливий, як Іван».
Завидують: «Щасливий сам собою!..»
Він, може б, щось із того спростував,
лиш ніколи. Чи, може, — не судьба.

Величання обіду

Його величність Борщ,
її пресвітлість Каша
не терплять суєти,
запобігань, кривлянь...

Під поглядами вдячності й любові
і відданості — більша чи буває? —
його величність Борщ,
її пресвітлість Каша
зіходили врочисто на престол.
І правила любовно й узвишались
на липовім — не липовім! — престолі,

і воздавали кожному по змозі,
по совісті — це, значить, і на виріст,
авансом — на майбутнє, на любов.

Чи влада справедливіша буває,
чи влада непомітніша буває?
Свободи царство ближчим, ніж тоді,
для тебе особисто
чи бувало?

Перший і останній раз в президії

А було, що в президію —
р-раз! — посадили.
От, мовляв, така думка є.
Хто — за? Усі — за!
Посадили — сиди:
це не цупити жили,
це учитись пишатися,
як... з руїни гюрза.

Тож як місце зайняв, втаковивсь, —
засмутивсь:
ні тобі посміхнутись,
ні тобі поперхнутись,
ні сусіда розворушить,
ані слово до речі втулить.
Ну, смутитись — не злитись,
з цим ще можна б миритись,
коли ж інша діймає нуда:
хоч у стелю втелющуй,
а хоч зовсім заплющуй, —
тішить око така юринда:
мовби ті, хто у залі,
віддаляються далі,
сам ти вище і вище,
вже їх бачиш ледь-ледь:
ні очей, ні облич їх
не розгедиш. «Облиш їх!», —

звідкілясь тихий голос,
сируватий, як смерть.
Щось за горло хапає,
дзвін в ушах наростає, —
не про тебе, виходить, цей поклик висот?
Агрономи-всевіди, односельці, сусіди
знизу пильно мовчать,
розвеселий народ.
І тоді він скрутився,
по столу подивився
та й, десницею,
хап олівця!
Той олівчик під носа —
чим вам, люди, не вуса,
ще якого вам молодця?
Руку враз віднімає,
лиш губою тримає,
впізнавайте, мовляв, своїх:
вуса сині, летючі,
очі гострі, сказючі! —
в залі оплески, реготи, сміх.
Не чекав аж такого
розуміння палкого,
миттю «вуса» сховав у рукав.
Регіт в залі ще дужчий,
доповідач нуднющий
побілів, зацімів, занепав.
Тут Іван червоніє,
зала дружно німіє.
Доповідач с'як-так закінчив.
Головуючий просить:
«Потішатися досить,
виступайте, хто слова просив.»
Хто до слова простує,
на Івана косує:
чи олівчика не дістає?
Він же лиш пустомелям
натякав достеменно:
в рукаві, мов, олівчик той — є.

Тут одним як приспіло:
кожен мовить про діло,
прагне з совістю бути на «ти».
Іншим — зовсім непросто.
Обліковець Короста
пирхнув, пхикнув,
«доклад» скоротив:
«Хай на мене догана,
але прошу: Івана
відізвати з президії,
щоб усмиривсь!»
«Хто, щоби відізвати?»
Люд ізнов реготати.
Ну, тоді вже й Іван запросивсь.
Відпустили, зітхнули.
Душ зі сто підморгнули.

Іван здійснює свій щорічний провесняний обхід

Гудуть вітри, над хатою гудуть,
на чорноземну кличуть первопуть.
Гудуть вітри над полем молодим,
гудуть вітри над станом польовим.

— А що тут, хлопці, як ідуть діла?
— Райтехніка гайок недодала.
— Гвинтів хоч не бракує, вистача?
— За цими лиш послали прохача.
— Мене гукніть, не погордуйте мною,
якщо дадуть із лівою різьбою.

— А що, пшенице, як ідуть діла?
— Спасибі, синку, добре, жду тепла.
— Авжеж, підмерзла? Корінь приболів?
— А ти нових надбав десь мозолів.
— Старі, але поновлені, авжеж,
тебе ж хіба, старенька, проведеш?

Гудуть вітри над лісом, ліс гуде.
До друга в гості давній друг іде.

— А що тут, лісе, як ідуть діла?
— Та вже береза нині почала.
— Зайчиха ж відходилася з тих пір?
— Та вже, усім смертям наперекір.
— Шпаки вселились?
— Більше горобці.
— Ну, що ж, наразі знадобляться й ці.
Мене на тижні із живцями жди,
порозширяємо твої сади.

— А що тут, ставе, як ідуть діла?
Бомагу шука в суд не подала?
— Але збиралась (то вже дні минулі).
На карася: засидівся в намулі.
А що це, Йване, чуєш? — відгадай.
— Та вже ж не що — жабиний самограй.
Прочумалась кумпанія півсонна,
розгойдує болотяного дзвона.

Гудуть вітри над світлою, просторою
натхненною колгоспною конторою.

— А що, дівчата, як ідуть діла?
Циферія тут вам не коїть зла?
— Шануємось, дідусю, все, як слід.
— Дурненька, це сусід у тебе — дід.
— Овва!
— А от тобі й овва.
Замерзла, бач, як баба снігова.
Ну, ну, не задавайтеся, дів-ки,
мої в процентах полічіть роки...

Гудуть вітри над полем молодим,
гудуть вітри над станом польовим.
Над кожною прожитою весною,
над думкою — великою й малою...

Коли ж його йти до лісу?

І треба б сходить до лісу,
дак часу не підбереш:
надворі якщо не літо,
то осінь, зима чи весна.
Улітку подайся до лісу —
затопчеш як стій мураша.
Піди восени — не легше:
луна не туди заведе.
Зимою попрись до лісу —
сполохаєш зайця як стій,
та й вибіжить, сіромаха,
під п'яне чиесь ружжо.
Гайнув би до лісу весною —
останній витопчеш ряст.
І треба б піти до лісу,
дак часу не підбереш.

Лекція заїжджого лектора перед Іваном: «Про те, чого немає» *

Треба, то треба:
комусь читати,
комусь же й слухать. Прийшов Іван.
Бо й, не без того, кортіло узнати:
що воно таке —
те, чого нема?
Чи запчастини до комбайн-машини,
чи оселедець дунайський в сільмазі?
Чи, може, з «Червоної книги» тварини,
а чи культура трипільська наразі?
«Ге! — каже лектор. — То, знали б ви, — бог,
і досить у нього по селах вам вірити.
Я нині читаю ще в двох чи у трьох,
то прошу мені тут зуби не шкрити,

---

* Так назву лекції було написано в афіші (Прим. авт.)

об'єктивно служити, імперіалістам...» —
«Ну, а Ви, — не утримавсь востанне Іван,
так від слів тих зробилось йому противно, —
Ви — кому? — не утримавсь востанне Іван, —
із пробіркою Вашою, —
об'єктивно?»
Встав — аж виріс,
аж тиша запала німа,
встав-повстав, ніби став насторожі:
«Чув я, — каже, — раніше що Бога нема,
але, бачу, лишилися дурні божі».

Не останній лист до автора

І вологу закрили,
й добули вино непочате,
завершили сівбу (я почесним пройшов сівачем).
Розпускається сад — біля цвіту поставить на чатах,
бо морози в прогнозах
причаїлись, немов за кущем.
Бачся, клопотів є, не сидіти ж на пень-колодах.
Влучиш днину — прискоч.
Обіцяю н о р м а л ь н о зустріти.
Тут така великодня,
партизанська,
гагарінська, чуєш, погода, —
вишиванку вдягти
і на тракторі гайда круг світу.

Казочка для найстарішеньких

Десь колись була країнка,
не велика, не мала
(посудіть самі: сніжинка,
шестикутинка-хламинка,
вкрити всю її могла).
Менших не буває, певне,
але в цій малій-малій
уміщались достеменно,

Там вели життя недремне
Сотня тисяч людських мрій.
(Посудіть самі: немало —
сотня тисяч! І при тім
ворожнеч не виникало,
всім ресурсів вистачало
і під сонцем місця — всім!)
Бо були то непідзвітні,
не зазначені ніде
мрії світлі, заповітні
(значить — не одноманітні),
мрії не лихих людей.
Не лихих, не загребущих
(день до вечора аби!) —
у роботі чесно сущих,
значить це: не невмирущих,
не невольників хвальби.

Сам собі годинник

Годинник «Победа» справно іде,
з кожним роком точніше й точніше,
хоч по ньому куранти звіряй-вивіряй,
хоч ізвечора Сонце заводь-накручуй.

Зможеш — молота в небо чимдуж закидай,
сам вкладайся, скільки треба, спати, —
не проспийш. Не проспавши, за молот хапайсь,
все, що треба, зумівши, викуєш.

Пожовтів циферблат,
але стрілки стремлять
і дарують чуття часу,
та й таке, що, не дивлячись на циферблат,
і годину й хвилину кажеш вчасно.

Він — в тобі.
Він тебе
перебудував

і такий ти став налаштований — дивно.
Надлюдина? Ба ні.
Чи дивак? Не дивак.
Просто так — хто зна як —
Сам собі годинник.

— Скільки, дядьку?
— Либонь, без тринадцяти сім.
— Перевірте, котра?
— За дванадцять восьма.
— Без годинника?
— Вже ж. Пожалів. Річ у тім,
тут робота така:
хай полежить удома.

Не розтруситься він,
то напевно, що ні.
Але краще тримати його
в пошанівку.
Не махати ним з року у рік
день при дні,
не впускати в криницю
чи там у вишнівку...

У вишнівку вронив — сам себе не гризи,
доливай — за здоров'я жінок сказати
тих, котрі в сорок восьмим
крізь лінзу сльози
гостро бачили,
вміли рубіни складати.

— Скільки, дядьку?
— Либонь, без п'ятнадцяти п'ять.
— Перевірте, котра?!
— Я кажу, а ти слухай!
— ?
— Ні, я сам не стою,
і мої не стоять,
а твої — не моя скруха!

З кожним роком точніше й

точніше —

«Победа».

З кожним роком точніше й точніше

Іван.

Проблеми селекції

Якби вдалося схрестити

пшеницю, овес і просо

або з кукурудзою гречку,

що б то було за зерно?

Агрономія теперішня

дивиться гостро і косо:

сиди, мовляв, чоловіче,

не підривай основ.

Сміятися будуть в обличчя,

почувши; та що тут поробиш,

коли зав'язалася думка

у непрактичний гудз:

схрестити б квасолю й картоплю,

або дещо інше з городу, —

скажімо, буряк і редьку,

із помідором гарбуз

(ні, не кавун, а гарбуз).

Тут є за що постраждати,

насмішок знести мільйони, —

пилوک дозуючи ніжно,

дозуючи сонце й дощі,

розгадуючи в післягрози

кількість тих... як їх... іонів, —

щоб все те нарешті втонуло

у хитромудрім борщі.

Думка така (під секретом!)

мається, *contra spem spero*,

що для борщу незамінним

стане той овоч-гібрид,
борщисько ж той мудрагельний —
таким, що котре його сперло,
то вже йому його справжній
назовні проступить вид.

Бодай не відразу — потрошку
справдешній почне проступати,
бодай не у кожнім разі,
бодай у десятім, знать:
коли перед нами, пробачте,
вже геть екземпляр свинуватий,
почне відростати рильце,
і вуха, і ратичок п'ять.

Борщисько ж такий смаковитий —
за вуха не повідтягаєш,
законом не заборониш, —
такий смаковитий харч.
От навіть горілку «Посольську»
ніяк з ним не порівняєш,
для наркомана наркотик
смачний не настільки, бач.

А до борщу якби хліба
такого ж спекти вдалося,
тобто з таким же секретом,
щоб хліб з борщем — заодно!
...Якби вдалося схрестити
пшеницю, овес і просо
або з кукурудзою гречку...
що б то було за зерно?

Іменний кавун

Пудовий, неподільний,
спецупакований,
собою сам надійний
ще й не кантований;

машиною, вагоном
поштовим, з рук до рук,
іде (не сам — з поклоном)
Іванові до рук:
зі смугастого степу смугастий кавун,
не простий — іменний, ясне сонечко,
отаман кавунячий, кавун-веселун...
В чім тут річ?
Чи такий з тебе, дядьку, ласун?
Все розкажуй, не буде соромно.
А було, що у родича там гостював,
у степу, і в степу приключилося:
серед білого дня чорна хмара жива
на баштан опустилася.
То — граки! Мовби в них оселилася лють,
знавіснілі немов, почумлені,
кавуняччя дзьобами щосили довбуть
і, розбивши, аж давляться, м'якить ту п'ють.
Леле, збитки нечувані!
Сторож перший — в ружжо!
Бригадир — по ружжо
до села, по підмогу озброєну.
Хто примчав, хто прибіг, хто неквапом прийшов, —
фронтом стали, мобілізовані.
Бах та бах! В пух і прах
шротом вцілений птах
розривається, лячно дивитися.
Але хмара росте, не бере її страх, —
хто живий, поспішає напитися...
Спрага!
Спрага до цього їх довела.
«Воду, воду в канали, давайте! —
чимчикує, горланить Іван від села, —
Як не совість, то розум майте!»
Заясніла вода — чорна хмара знялась,
та й на воду упала, впивалася.
Хлюп та хлюп! Бульк та бульк!
Хлясь та хлясь!..
Зупинились стрільці,

загадалися.

Кожен очі відводить убік та мовчить.

Аж об землю тоді бригадир дубельтівкою —
каже: «Дядьку, пробачте!..» І стало в ту мить
так Іванові легко, як
бджілці над квіткою...

Дивуючи пошту,

дивуючи світ,

зі степу смугастого до лісостепу

мандрує кавунчик, а в ньому — привіт,

а в тому привіті — сто по сто літ

і

неможливість смерті.

Іван пропонує започаткувати нечуваний почин

Пише, пише

Іван в інстанції,

ходить,

спиняє людей, проповідує:

«Люди, людиська, начальники, людоньки,
започаткуймо новий почин!

Щоб називавсь: «Тиждень Чистої Совісті».

Сім тільки ж днів, а яких — домовтеся,

оголосіть у газетах, по радіо —

ніхто нічого ніде не бере.

Ані зернини, ні гайки, ні трісочки,

ані рибини, ні нитки, ні кісточки —

вже про центнери й тонни не кажучи —

ніхто нічого ніде не бере.

Ані з роботи, ні там, де лежить воно,

так вже погано лежить, що аж проситься, —

сам одвернись і одмов товариша:

ніде нічого —

цілих сім днів!

Це — для початку,

там можна місячник... Звучно ж як:

Місячник Чистої Совісті!

Це означало б, що протягом місяця
наше, громадське, усіхне за так собі
ні до чийх не прилипло рук.

Скільки б мільярдів тоді заощадили!

Можна в Фонд миру,

А можна — в окремий фонд,

Чистої Совісті — так і звать його!

Чистої Совісті Фонд.

Але, звичайно, мільярди мільярдами, —
совісті в людях відчутно побільшало б,
всі ми були б люди з чистою совістю,
всі водночас! Що за світлість настала б тут.

Діти б які зачинались в ті дні!

Діти дітьми, їх ще треба виховувать
з року у рік, не поможеться тижнями,
але й сигнали з далекого космосу
краще могли б ми сприймати в ці дні.
Й наші сигнали у космос далекий той
краще пішли б, не кляніться наукою.

Ну та сигнали сигналами. Совісті
в людях, повірте, відчутно побільшало б;
започаткуймо великий почин.

Сім тільки днів для початку, благаю вас,
сім тільки ж днів, з вихідними рахуючи, —
звісно, з умовою: не надолжувать
протягом року за «втрачені дні»;
так, як, бува, водії надолжують
тиждень водіння безаварійного,
так, як доярки, бува, надолжують
декаду чистого молока.

Пише, пише Іван, звертається,
ходить, спинає людей,
проповідує.

Ніхто йому прямо не заперечує,
надії не губить ніхто.

Один лиш сусіда, мотора гамуючи,
допитувавсь скрушно, сміявся межі очі:

«А як ті мільярди вам облікуватимуть?
Тут зранку не знаєш, возитимеш що».

Залізна Риба Мінтай

Як почуєш вночі
схлип води, не гадай,
що водяник русалку мордує, —
то Залізна Риба Мінтай, так і знай,
у колгоспнім ставку розкошує.

Там зажерла щуку і карася,
не забула в'юном поживиться,
там теперка полює на порося —
підійшло б лиш водички напитися.

Дітвора не купається,
лячно старим.
А самій їй нітрохи не вадить,
що змивають мастила
в ставку трактори,
усілякі «Шкоди»
і «Лади».

Приїжджали із Києва
вчені мужі,
в окулярах такі, рибознавці,
з дівицями.
Підступались напевно до тої межі,
відкіля у бінокль
безпечно дивитися:
як полює підступно на порося,
у колгоспнім ставку розкошує недремно;
уточнили про щуку і карася
і здвигали плечима непевно.

Не питали Івана, але розказав,
що підозру сильну на себе має:
під пахвою ніс через став
три кіло замороженого мінтая.

Рівно три.
Продавщиця ж була нова,
то не стала б применшувати кілограми.
Не інакше: задумався — от голова! —
та й вронив... до лихої мами.

Бо коли додому його приніс,
ледве стачило на сковорідку.
Знать — вронив.
І не де, бач, поплутав біс —
на ставку, бач поплутав дідько.

Біс — до слова. Ніякого біса нема,
ані дідька, у Києві будьте спокійні.
Ну, звичайно, що мав би краще тримать,
але ж ходять тим ставом
і їздять кіньми.

Хтось би міг підібрати, бодай для пса,
міг би пес який не погордувати.
А воно до весни провалялося,
почало навесні відтавати.
Оживати!

Чи з легкої руки? Чи з живої води?
Обернулося ж не на добробут...
Посилали Івана узяти води —
першу, другу і третю пробу.

Що ж, вода, як вода.
В тій воді, не біда,
допустимий процент міндобрив,
допустимий — мастил.
Прісна майже вода.
Ну, на смак не відомо, чи добра.

Імовірно, рука в цього дядька така,
отже, біологічно активна
(як він каже: легка;

чи ж настільки легка?),
як він каже: чудо із дивом.

Розпитали, яка в нього живність є,
скільки пес живе,
скільки корова.

Молоком, яйцем підживилися,
Все хотіли знать про здоров'я.

І — не знати, чи був тільки в тому сенс
експедиції їхньої, — постановили,
порішили, що дядько цей є
ек-стра-сенс,
несвідомий носій біосили.

Обіцяли Патонові розказать,
доступитися до Глушкова,
неодмінно Амосова потурбувать
і, можливо, —
кількох майстрів слова.

Попрощались чемненько,
тепер дожидай
ще нашестя у білих халатах.
А тим часом Залізна Риба Мінтай
дітвору заганяє до хати.

Та й коли сам Іван через греблю йде,
хай не ловить гав,
думку хай не гадає,
бо й на нього, кощавого з-поміж людей,
несмачного такого, як ніхто і ніде, —
гострооко чигає.

Куляста блискавка в Івановій хаті

Відчинив вікно у сад,
взяв газету. Що ще треба?
Відчинив, то певне, в сад,
аж воно виходить, — в небо.

Чи планида, чи напасть:
тільки заходивсь читати,
тут як тут куляста — шасьт! —
та й до хати,
та й по хаті.

Ну, куляста, ну, метка,
розрази її залізо!
Першим ділом — до кутка:
де, мовляв, тут телевизор?

Є, на місці, але ж він
вимкнутий, мовчить на совість.
покотилась мимо стін:
де, мовляв, тут гучномовець?

Є, на місці, але й цей
відпочити трохи схильний.
Підкотилась до дверей:
де, мовляв, тут холодильник?

Є, на місці, у дворі,
споконвіку не бракує:
льоx — ніхто в нім не нагрівсь —
без електрики слугує.

Хочеш, вір, хочеш, не вір,
хочеш, кумцю, перевір.

Ні, не хоче, не дурна,
круть по хаті, верть по хаті.
Придивляється вона
до речей: чи є тут варті?

Є, аякже, іздавен.
Сам робив, хіба не ясно? —
ліжко — липа, мисник — клен,
скриня — явір, шафа — ясен.

Стіл — морений чесний дуб,
шахівниця — липа й груша,
коцюба — торішній зруб,
макогін — макітри крушить.

Вже, куляста, вибирай,
розганяйся, налітай...

Є й неоціненна річ,
навіть вимовити лячно:
піч, снарядом бита піч,
гріє тепло, пахне смачно.

Розганяйся, не скупись,
я впаду, маневра знана.
Ні, сердита стала: блись!
Покотилась на Івана.

Що ж, і це не первина,
не найбільша дивина.

Сам гранату викидав,
що сичала, із траншеї.
Міну сам перестрибав,
інші обминав трофеї.

А кулясту — й поготів
дурить, скільки захотів.

Скік туди, поскік сюди, —
не яка — колгоспна школа!
Збоку глянути — лади,
грає дядько у футболу.
Заморив чи задобрив,
здивував чи то розчулив?
Чи злякав-заговорив?
Чи сигнал який учула?
Зупинилась, не страшна,
покотилась до вікна.

Тільки й сліду. Прощай!
Звук немовби, сумно стало.
Всяк тепер сиди-гадай,
всім загадку загадала.

Думка

Горлиці кричать,
не перекричать
звичайнісінького репродуктора.
Яблуні мовчать,
не перемовчать
Івана, якщо задумався.
Травень поспішить,
не переспішить
звичайнісінької думки-видумки.
Хмарка набіжить,
не перебіжить
грядки, на совість виробленої.

Горлиці кричать,
яблуні мовчать.
Яблуні мовчать, цвітом осипаються.
Травень не спішить,
хмарці не велить.
Хмарка над Іваном проливається.

Загадка-відгадка

Хто живе-поживає,
спішить — не спішить,
сам не має, то роздаровує, —
тільки тим, роздарованим,
і дорожить,
слово мовить за них, обдарованих?

Там за лісом, за пралісом хазяйнувать
не розучиться, переконаний;
семирічку — за сім,

п'ятирічку — за п'ять,
рік за рік,
день за день виконує.

Ногородою втома солодка —
кому?
Нагородою совість чиста,
Сонце світить — кому?
Вітер грає — кому?
Нічка сходить над ким
урочиста?

Не зобидив ніколи ані черв'яка,
для загарбника ж був — Побиваном.
Що за вдача така,
доля що за така?
Як зовуть його? Нуте...

(*монстр*)

Є така думка

Є така думка:
не надавати Іванові квартири у Києві,
хоч би й сам він того хотів,
а хоч би й просив за нього
увесь колектив київського Метрополітену.

Є така думка:
розважати його душеньку
по радіо:
«Ой у гаю при Дунаю
соловей... бринь, бринь,
бринь».

Є така думка:
сприяти Іванові в усіх починнях його —
що лиш почне, у тому й сприять,
не прогавити б тільки,
не переплутати:

де, що й коли починає він,
а що, навпаки, рад би із голови збути,
забути.

Є така думка:
підбивати йому підсумки
раз у раз,
а хоч би й були вони геть порожні.

Є така думка:
поставити над Івановою хатою
грозовідвід
за бюджетний рахунок
(хай відводить од неї
блискавиці — прості,
і кулясті,
й тарілкоподібні).

Є така думка:
безкоштовно виписати йому
міндобрива на город —
все одно він за ним не прийде,
не приїде.

Є така думка:
продати Іванові позачергово
велосипед уцінений,
з півдюжиною шин запасних,
запасними шпичцями
й фарою.

Є така думка,
а є й така, є:
поки оце Іван полуднує,
допомогти йому (як виняток, вже ж)
грядку скопати.
О-онде стримить лопата його,
як обточений сонячний промінь.

Придибенція натщесерце напровесні

Добре старому парубкові,
і не тому, що він старий,
а тільки тому, що він парубок,
і літа його йдуть догори.

Погано старому дідові,
і не тому, що він старий,
а тому, що кличуть дідом,
і літа його йдуть згори.

Добре бабі-дівці,
і не тому, що вона стара,
а тільки тому, що дівка,
і заміж їй все ще пора.

Усі, кому добре та й добре,
хто сам собі геть щаслив,
цю пісеньку всюди виспівуй
на який завгодно мотив.

Усі, кому погано,
цю пісеньку теж виводь,
виводь через пень-колоду,
а слова в ній не пошкодь.

Усі, кому добре-погано,
співати не поспішай,
цю пісеньку небездоганну
де ходиш, там наслухай.

Саморівності

Верби вербами,
груші грушами,
гречка гречкою,
вовна вовною,
каменем камінь;

діло ділом,
а слово словом,
сміхом сміх
і сльозою, відомо, сльоза;

а по всьому,
без сумніву,
ей-же-ей,
що й казати,
Іван Іваном, —

без такої тотожності,
чи, сказати би, авжежності,
хай там що — саморівності, —
світ не світ,
а одна тобі тільки гриза.

Правда правдою,
сила силою,
совість совістю,
користю користь,

поговір поговором,
та вже ж не з лопуцька
душа,
хай там що,
хай там хто;

щось без добрив
росте,
а чогось — хоч розбийсь —
не прискориш,

хтось в сорочці
родився,
а хтось —
в шкіряному, пробачте, пальто.

Втіха втіхою,
чесність чесністю,
певність певністю,
ясність ясністю,
а туман, споконвічно,
туманом.

Оптимізму в таблетках
не треба,
нікому не треба,
а треба бодай

знати твердо,
що завжди і всюди,
при усякій погоді
Іван зостається Іваном,

що при ньому,
із ним,
вколо нього, Івана,
жура не жура
і біда не біда.

Хазяйство і космос

Зозулястій не займають кебети,
мудро виє в невідомість пес.
Дзьобиками кволими ракети
шкаралупку пробують небес.

Зозулясту не страшить ніхто,
всіх курчат виводить, довгожителька.
Вже дітей тих має понад сто,
вже пережила їх понад сто,
а іще ж у поколіннях житиме.

Пес у райгазаті славу мав,
там на фото з квочкою в обнімку.
Але нині в небо завивав

Райлікар паленіє,
мовляв, от тобі й на,
випише спрожогу
йому не той рецепт.

Йде дядько до аптеки,
півкабана при нім,
півкабана з рецептом
в віконце подає.

Аптекарь паленіє,
аптекарь спаленів,
спрожогу не ті краплі
сердезі продає.

П'є дядько не ті краплі —
здоров'я прибува.
не ті, що у рецепті,
але достоту — ті!

Таке, авжеж, буває,
не часто, а — бува:
дві помилки виводять
до істини як стій.

П'є дядько натщесерце,
після обіду п'є,
смакує наодинці,
прокинувшись вночі.

Радіє, що у нього
ще поросята є.
Не знає, що кабанчик
тут, власне, ні при чім.

Іван проти Івана

— Чи тобі найбільше треба,
що туркочеш все про вічне?
Чи тобі найменше треба,
картопляний чоловіче?

— Ой найбільше не найбільше,
аби день довкруг білішав.
Ой найменше не найменше,
аби апетит не меншав.

— Чи тобі того, що маєш,
так-таки всього й доволі?
— А чого ти не вважаєш
на чотири вітри в полі?

— На чотири вітри в полі?
— На чотири, слава долі.
— Там що кожен невгає?
— Знай, до мене повертає.

— А чого за всі старання
не зажив ти величання?
— Знай, історія то давня,
що вродивсь на світ зарання.

— Так-таки й не пожалкуєш?
— Щоб хотів, то не зумію.
— Так-таки й перебідуюєш?
— Що пожну, все те посію.

— Все-усе? Чи ж так буває?
Все-усе — таке ж бо різне...
— Як буває, так буває.
Ну, не все, найкраще, звісно.

Іван — піаніно

Внук Івась, хлоп'я голінне,
як не ліпить з пластиліну,
то бере на піаніно
не простий акорд —
рекорд!

Сам Іван те піаніно,
послухняне-неодмінне,
не розстроєне нітрохи, —
піаніно перший сорт.

Та — та — та — та,
та — та — там!

Де — там?

Тут — там!

А слова придумай сам,
які хочеш,
сам.

Кожне Йванове реберце —
добрий клавіш,
безвідмовний
(лиш один, що біля серця,
зберігає слід
ремонту).

Але жоден білий клавіш
(навіть цей, що найбіліший)
не дає звучання фальші
ув акорді найсмілішим.

Та — та — та — та-
та — та — там!

Де — там?

Тут — там!

А слова придумай сам,
які хочеш,
сам.

А за тими за словами —
грому повен — сам Бетховен;
ще й за тими за словами —

Бах, Шопен, Чайковський, Ліст...
До такого виконання
чергу вистоять готові:
не підводить піаніно;
доростає піаніст.

Міньки-позички

Хто міняє, той не має, —
річ відома, не міняй!
Але той, хто позичає, —
трохи має. Позичай.

Позичай, коли попросять,
коли здалеку прийдуть, —
мірку жита, мірку проса;
якщо вродить — віддадуть.

Позичай свердла, драбини,
шатківниці — удові,
позичай ясної днини,
але краще мати дві:

краще мати двоє, двійко
свердел, шатківниць, драбин,
зайву шпичку, зайву лійку,
найясніших двійко днин.

З'їли позички драбину,
з'їли позички свердло,
з'їли зайву світлу днину,
зайвої — як не було.

Але є ще зайва думка,
не найгірша, про запас:
аби свині, аби дудка,
був би з когось свинопас.

Й не остання зайва думка,
позаяк не безголов:

аби доля, аби дудка,
був би з Йвана

Щуролов!

День за днем життя минає,
сам його лиш не минай.
Тільки той, хто позичає,
щось, та має. Позичай.

Одиниці виміру

— І далеко, кажете, йшли?
— Так утричі, як до сільради.
— І багато туди віднесли?
— Завважки, як мішечок солі.
— А коли повернулись назад?
— На дві коцюби сонце підбилось.
— То антонівки ваші висять?
— Там завбільшки із півхлібини.
— Кажуть, стрівсь вам нечуваний звір...
— Десь таке, як теля у півроку.
— Кажуть, сало їсте до цих пір...
— Там в обід з сірникову коробку.
— А якби до сіна чи дров,
то у день би скільки спожили?
— То напевне би вже умов
трохи більше: як кусник мила.
— Стільки яблук йому віддали
за чернівця. Недорого ніби.
— На шістнадцять копійок діли:
скільки вийшло буханчиків хліба?

Яке неподобство!

Ви сідаєте мовчки у чеський трамвай,
і туди ж, людей перепитуючи,
пропихається — хоч ти що —
Іван з мішечком картоплі.
Яке неподобство!

Увійшов,
«Добрий день!» сказав,
дістає три копійки зітертих,
виставляє їх, наче медаль,
і питає — у вас! — квіточка.
Бр-р! Яке неподобство! Іван!
Добре ще картоплину не тиче.
А мішок той у нього, мішок, —
ну достоту партнерша у танці.
А з мішка того, ой, із мішка,
фу, сирою картоплею пахне!
Ну, вже їхав би.
Тільки ж — але!
Тут Іван собі встановляє,
що він сів не у той трамвай,
що він їде не в тому трамваї.
Ну, а як же ж мав бути той?
Таж базар — в протилежному боці.

Фу! Кидається він до дверей,
так, неначе десантник до люка,
і мішком вас, мішком вас, мішком, —
ай, сякий-не-такий Іванюра!
А щоб ти, щоб тебе, щоб тобі,
подавись ти своїм «пробачте!»
Слава Господу, полетів...
з тим мішечком,
як з парашутом.

Хто б міг подумати

Сниться Іванові,
буцім-то сниться селу, що Іван
переставивсь:
буцім-то дивиться-бачить село уві сні,
що душа його вознеслась,
стала супутником навколоземним,
летить-пролітає,
розподіляє на села дощі,
а взимку — сніги.

По справедливості ділить
липневі роси; лютневі морози
од виноградників вдало одводить
та й мимо садів,
градові хмари підсмажує на суховіях,
в градовій хмарі навіки schoлов не один суховій.

Все розділивши,
усіх наділивши,
не обділивши
свого району — бо як же його обділить? —
спільну веселку возводить над своїм городом,
сім кольорів над кутком, а відтінків сімсот.

Хто б міг подумати!
Хто б міг таке передбачить! Нікому
таке і приснитися в сні, ей-же-ей, не могло б...

Сниться Іванові,
буцім-то сниться селу...

Великий слухач Баха

Копав на цибулю,
і —
випростало, поставило.
І, сонячно бренькнувши, вмовкла
музична лопата в руках.
Із прочиненого вікна долинуло,
вдарило, заласкавило —
піднебесне,
земне,
аж зоряне:
Йоган Себастьян Бах!
Божественна,
гемонська музика!
От тільки б динамік витримав,
навколоземним супутником
себе нараз не відчув.

От тільки б хата витримала,
садочок, городець — витримали б...
Іван — постарасться, витримає,
йому таке по плечу.
Знялося ж плече Іванове,
за лівим праве, аж хруснуло.
Міцніше в землю ногами він
уперся, бо вчув: росте!
Росте, щоб на світ поглянути,
відповідально поглянути,
усе в нім і скрізь розглянути:
що всохло, а що — цвіте
в країнах, в народах, у пралісах,
в оселях та на шляхах,
де — правдою, де — неправдою
(а де, як бува, — напівправдою, —
цвіте, візьми його прах,
цвіте, побий його Бах!)

Козацьке ж прізвище: Бах!
Здоров'я козацьке і вичинка,
і йде козаком в небесах,
дороги напам'ять вивчивши.
І зорі, і дерева, травинки
напам'ять вивчивши!
Й хвилина така настає
і довго вона не минається:
від Баха не відстає
Іван,
іде, роззирається.

О 4-й годині ранку

О 4-й годині ранку
народжуються і вмирають.
Дуже зручно народжуватись
і вмирати о цій порі.
Ніколи про те не знав би,
якби не умів читати,

давно про теє забув би,
якби та й не був живий...

Прокинешся пів на четверту,
про всяк, звісно, випадок. Мовчки
вчорашню додумаєш думку. Нічого.
Почнеш нову.

І чуєш, як Сонце ближче
до обрію підступилось,
ну, тобто Земля повернулась
на відповідний кут.

Земля собі, знать, повернулась,
і хата твоя повернулась
з усім твоїм видимим скарбом,
нехитрим начинням твоїм,
з городом, садком і лугом,
і полем, — з усім тобою
Земля собі, от, повернулась,
і повернулась душа.

Дрімає твоя «половина» —
чутливо, але дрімає, —
кудись тебе кличе спросоння
чи, може, назустріч тобі
сама поспішає спросоння,
не відаючи, сердешна,
як гарно себе народжувати
о цій передсвітній порі.

Іван — Місяцехід

Раз при місяці копав,
два при місяці копав,
за лопатою вкруг яблунь
у садочку походжав.
Хтось побачив — недобачив,
«Луноходом» обізвав.

Раз на Місяць задививсь,
два на Місяць задививсь,
гострим зором на підповню
загулявся, заблудивсь.
Хтось підмітив — не укмітив —
порівнять не забаривсь.

Наректи спішить нарід
а бодай на кілька літ,
хоч на літо, хоч на місяць
обвістити білий світ:
був, мовляв, Іван Іваном,
став Іван-Місяцехід.

Тобто залишивсь Іваном,
став іще й Місяцехід.
Помічник відомий сонця,
уночі Місяцехід.

Так, то й так, переконали.
Так, то й так, самі узнали,
думкою обзавелись.
Ще б тепер запам'ятали,
при нагоді нагадали
інколи-колись.

Іван — радіослухач

З телевізором горе та й горе:
любить ремонти, очі ссе.
«Радіоточка» — точка опори,
очі заплющив — бачиш усе.
В кольорі бачиш,
бачиш у звуках,
від запахів обертом йде голова.
«Радіоточка» — превигідна штука,
якщо оживають в тобі слова.
Якщо засвічуються інтонації
рисами вгадуваних облич,

якщо навіть слово іншої нації
в тобі засяє чи заболить.
Хай телевизор модернізується,
хай за японцями поспіша,
«радіоточка» в цей час не марнується,
в «радіоточку» вселилась душа.
З телевизором горе та й горе:
любить ремонти, очі ссе.
«Радіоточка» — точка опори,
очі заплющив — бачиш усе.

Іван про свята та святкування

Свято у календарі — то гарно,
і в газеті дуже гарно,
і по радіо,
в ефірі від зорі і до зорі...

Лиш не гарно, якщо в себе, —
так-таки, в самого себе,
сам собі у тому свідок, —
свята ти не заробив.

Чи не заробив у жінки,
чи — боронь, синичко, — в саду,
чи — у поля, чи — у лісу,
у бджоли не заслужив.

Вже ж тоді хоч не показуйсь
ні на люди, ні на луки —
з несвятковістю твоєю
недоречний будеш скрізь:

упізнають, розгадають,
інші здалеку почують,
і потягнуться до тебе
всі, хто з святом розминувсь.

Іван купує черевики

Те, звісно, робить на базарі,
де, річ відома: вибирай
між продавцями, між товаром —
вже вибирай — перебирай.

Іван купує черевики:
щоб на півпальця завеликі,
щоб шкура груба та міцна.
Внизу — щоб рант, не шито-крито,
чи, пак, не клеєно; підбити —
підіб'є сам, не первина.
Підіб'є цвяхом мідним, гнучим,
пройдеться рипом милозвучним,
чиєсь виважуючи «ах!»,
відчує силу у ногах.

А на базарі хтось базарний
в Іванів посміхнеться бік:
«Між незугарних незугарні
цей вибирає чоловік.
По довоєнній вибирає,
для найглухішого села, —
і сам собі не чинить зла,
і бракоробів виручає».
Іван відкаже нелукаво:
«Не бракоробів, а товар!
Бо пропаде, бач, спишуть браво.
Воно ж таки цих грошей варт.
Росло, ходило, годувалось,
нас годувало, вичинялось —
усе, як треба, а вкінці,
сам бачу, не майстрам дісталось,
не в тій звершилося руці.
Та можна взять за гроші ці...»

Отак розваживши, велика
душа Іван зітхне сповна.

Несе з базару черевики:
наскільки треба, завеликі,
і шкура груба та міцна.

Пам'ятник Іванові

Внук-мізинець, Івась, відмінник,
гостює у діда
з своїм пластиліном.
Набивши залепугами живіт,
ліпить старанно довколишній світ:
вишню і яблуко,
кицьку і пса,
курку зелену,
руде порося.
Ліпить ізрана, ізвечора ліпить,
в ліпленні тому мина йому літо.
Ліпить ізвечора, ліпить ізрана,
от доліпився до діда Івана.
Кебету має, уміннячко має,
зверху Івана, як Бог, починає:
перше-найперше — кашкет, непростого
кольору пам'ятного, захисного;
носа під чубом, під носом — вуса,
в вуса ті ніби Іван усміхнувся, —
от тобі, діду,
і вся голова;
шия до неї
без зморщок, нова.
Тут же, одначе, і перша зупинка,
перша у скульптора творча запинка:
в чому ліпити, у що зодягти,
вдома дідусь чи рушає в світі?

— Вдома, — відказує чесно малому,
щось неохота рушати із дому. —
Ну, та в малого вже інша гризота:
— З роботи, дідусю, чи на роботу?
— Це вже тобі, онучатко, видніш,

робота родилась за мене давніш.
Може, зліпи,
що з одної прийшов,
але на другу
іще не пішов.

Ліпить Івасик, аж виступив піт,
ліпить Івана межі двох робіт,
ліпить сидячого, щоб відпочив,
ліпить — нікого ще так не ліпив.
Ліпить,
серйознішає чимдалі.
Лиш перепитує про деталі:

Івась:

— Що тобі краще: літняк чи піджак?

Іван:

— Та вже аби не який кобеняк.

Івась:

— Може, тебе в душогрійці із зайця?

Іван:

— Аби в кишені не без крайця...

Івась:

— А в черевиках чи в кирзяхах?

Іван:

— Та вже аби не в яких постолах!

Врешті-нарешті: «Виліпив, діду!»

Іван: «Ну то ходи, онуча, до обіду!»

На п'єдесталі з бляшанки консервної
(от же ж довмівся малий вітропас!)

Іван возсідає — в роботах перерва йому —
подібний потроху до кожного з нас.

Уваги надмірної не привертає,

і місця у квітів не відбирає,

і жалю великого з того не має,

що голуб йому на плече не вціляє.

На зпідконсервному цім постаменті
пам'ятник в позі немов... Перебенді?
Весь пластилін пішов — райдуга вся! —
задля улюбленого дідуся.

Пам'ятний пам'ятник! Думою пружний,
вічний Іван, пластилінова твердь,
бач, виглядає... ніяку не смерть.
Журиться тільки... ні, не про дерть...
Журиться тим, що — хоч круть, а хоч верть —
мовби колись був собі більше дужий...

— Пам'ятник,
що там казати, удався.
Я схожий на нього, на мене — він.
Наліпи ще: «Іванові від Івася»,
та й ходім до сільмагу по пластилін.

Знешкоджувач, або Децо про одну Іванову задавнену болячку

Від чийогось лихого слова
здригнеться, отерпне душа,
і серця гостряк діткнеться,
і стелю до ранку стеж:
це значить, вона, болячка,
це тобто в о н о — нещадне —
спіткало, дістало, убило
надію на віру й любов.

Легше бувало в шпиталях,
де правили білі халати
і янгольські лиця сестричок
тебе не давали біді.
Тут
сам собі тихо і скрушно
виболюєш, чахнеш німотно,
убивчому слову лихому
вчинившися за... саркофаг?

І тут тебе враз осіняє:
ти справді давно саркофажиш
дурисвітству і лихослів'ю,
що рветься і раниць довкруг.
Ти... інших прикрив тихосумно:
на себе прийнявши, нешкодиш,
знешкоджуєш, терпнучи терпко...
Знешкоджувачем ти в часі —
за всіх, і для всіх, і про всіх.

Талан-доленька

Чи літа забирають своє,
чи душі стало в тілі затісно,
що витіває вона
з тобою одне і те ж:
в хаті заснеш, прокидаєшся — людоньки! —
в пісні:
коником граєш,
його напувати ведеш.

Перестріває в саду тебе
біла, як біль, дівчинонька.
Повниться бозна-чим
відерце її золоте.
Просиш напитися, п'єш,
й така вже тече розмовонька,
що з-під копита коня
дуб столітній зросте.

Або — заснеш в саду,
у солов'їному тлумі.
Долю свою, однак,
тутечки теж не проспшиш.
Під яблунею заснув,
не спав, прокидаєшся — в думі:
з Голотою-козаком
на яничарів мчиш.

Фесько Ганжа Андибер
по-братськи тебе вітає,
вшановує, як ніхто,
мову крізь ніч веде.
Чи гаразд-добре тобі
У світі ведеться? — питає,
і вірить, що ти його
ні в чому не підведеш.

Отже ж таки душа,
літа — розтряси їх тряся!
Хороба його забери,
отже ж судився талан.
У сніні заснеш? Заснеш,
так що ж: прокидаєшся — в казці,
ще й, мов, ти — не зовсім ти,
а... як його?... — дурник Іван.

Годуєш сінцем коня,
непоказну шкапинку.
Гей, мудрагелі, сюди,
ви, мудрістю торгівці!
По-нашому по-дурному
не все продається на ринку,
шляхів прямиших нема
за наші ж таки манівці...

... Чи літа забирають своє,
чи душі стало в тілі затісно?

***Оскарження Іванове:
«Не називайте дідом мене»***

Не називайте дідом мене,
покіль моє молоде не мине,
покіль
за пояс мене не заткне
онук мій, мені б його окуляри!

Та поки я ранками не смутний,
та поки я невісткам не смішний,
та поки ведуть мене
од весни до весни
думок моїх піднесені отари.

А й поки думки ті шукають рідні,
а й поки ще дні мої — трудо-дні,
а й поки мандрівонька пахне мені
від хати до хати,
від поля до ферми.

Корови і коні
покіль впізнають,
дерева і трави
покіль визнають,
та честь віддають,
та снаги додають,
та кім мені пам'ятає той вермахт...

Допоки за давнім чимсь не затужу.
Допоки на тую не вийду межу,
де тишиться біг неледачої крові.
Допоки ще слово своє стережу.
Допоки я сам вам не підкажу,
а будьте мені здорові!

День за день

Це послати б Івана —
ні, ні, не по масло, —
це послати б Івана —
ні, не до Києва,
а послати б його,
про усяк, звісно, випадок...
Ні, ні, ні, не туди, куди вже посилали
різні ті, кого подумки він посилав, —
спорядити б його у ракеті фотонній
недалечко, бодай у сусідню галактику,

не на позички, ні, —
про усяк, звісно, випадок, —
у далеке майбутнє Землі.

Рік чи два там летітиме —
тут епохи минатимуть.
сіро-буро-малинові
хай гудуть там йому кольори.
Хай всього там набачиться,
а назад повертатиме —
хай вдивляється мужньо,
видивляється зірко згори.

Вічну зиму застане — рідну Землю відхукає.
Не застане нічого — ... нюхом орбіту знайде,
до уламка уламок
прибуксирує, зліпить, пригрюкає,
щось посіє на камені,
час новий заведе.
Сотворінням поглинутих,
воскрешати покликаний,
заговорить і глину він —
відгукнеться, німа...

Лиш не хоче летіти він.
Повертатись боїться він.
Хоче тут, до останнього,
день за день,
з усіма.

Проблеми хронології

Чи не тоді це було,
коли Іван народивсь
та й побіг виганяти курей з городу,
а неньці його ікнулось, немов
хтось її згадав непоштиво?

А чи тоді це було,
щойно вперше в житті закохався Іван

та й любові своїй ненаглядній
із-під груші найбільшу гнилицю приніс,
а вона його брала на руки,
виціловувала,
звала Телесиком,
теплу купіль йому із трьохсот добрих трав
в ночвах липових учиняючи?

Чи тоді, як до школи пішов —
не вернувсь,
бо ж відомо: Іван Іваном,
досі вчиться в тій школі
рахувати зірки і читати по зрізу,
й писати на листю?

Пригадайте, а може, це сталось тоді,
як Іван батіжка намастив (здогадавсь!)
запахущим тракторним маслом,
і сириця пісна роздобріла нараз,
великодньо йому
виспівувала?

А якщо це тоді, того ранку було,
як Іван збив поважність
з уповноваженого —
серед поля прикликав:
«Хоробо, диви’ ,
це з твоїх вказівок
очманіло зерно,
бач, не вгору — донизу
кільчиться?»

Ой, а може, було це
в наступні ті дні,
для Івана самотністю мічені,
коли яблуко взяв
і забрав «Кобзаря»
од привітної-несварливої?

Ой та ой, пригадайте,
а може, тоді
це було (починалося, сталося),
як Останню Зернину Іван рятував
для грядущих посівів планованих —
сам не з'їв і вивозити не велів,
сам собою її затуляючи?

А можливо — а що там у вас? — це тоді,
коли Йван розписавсь на Рейхстагові
(а нужду під Рейхстагом справляти не став,
перед світом посовістившись,
перед оком союзницьким, перед людьми;
здивився на іншого Йвана:
як старався той, аж сопів, аж упрів,
на стіні тій учивсь розписуватись)?

Бути може, це сталося тоді, уточніть,
як супутник найперший, малюсінький,
із орбіти увечері підморгнув
незворушній Івановій хаті.

Може, й зовсім недавно було це, в ті дні,
коли тільки й розмови про блискавку,
про кулясту, було —
і в газетах було, —
гостювала як в хаті Івановій,
як Іван приручити її захотів,
як до льоху чимдуж заманював?..

Ви без жодного дратування
добре дбайте про датування.
Все ув'язуйте чесно в надійні вузли:
що, і як, і чому,
й безпрямінно — коли.

Втішання спізненим

Не застали Івана у хаті,
то застали Івана у книзі:
не гордуйте, вітайтесь, заходьте.
Все, що зможе позичить, — позичить,
все, що зможе завбачить, — завбачить,
все, що зможе пробачить, — пробачить;
не сховається поза сторінку
і попросить заходити знов.

1982 — 1985, 2006. Вінниця — Майдан-Вербецький.

АРМІЯ ПРЕСВЯТОЇ ПОКРОВИ

Відкопана книга; фрагменти

*«Супроти Гітлера дурного,
супроти мудрого Кремля...»*

Марш «Юність УПА»

ДЕМ'ЯНІВ ЛАЗ — РУСЛО?..

«Ще не пролунав ні один постріл зі сторони УПА у ворога, ще сама УПА не була створена, а могили Дем'янового Лазу під Станіславом вже були наповнені тисячами невинно розстріляних і закатованих українців, і зроблено це було катями НКВД... Своїми жертвами вони вщерть заповнили камери тюрем, замурували живцем, ще живим жертвам виколювали очі, відрізали язика і вуха, жінкам — груди, розпинали живих на стінах тюрем і розтинали їм животи так, щоб нутрощі вивалювались. Серед жертв були жінки і діти, юнаки і дівчата — усі безневинно закатовані. Найбільшою виною закатованих було те, що вони були українцями, бо більш нічим вони перед Москвою не завинили!»

*Олесь Зеленик, лікар УПА з Чорного лісу, «Пастер».
Національно-визвольна боротьба ОУН-УПА ... —
«Заграда» (Стрий) — 2002, № 16, С. 8.*

Дем'янів Лаз — ото і є лазівка
в майбутнє світле, те, що напрозорчив
сповірникам Белінський-Пушкін-Гоголь-
-Тургенєв-Достоевський-Белій-Блок?

(Ах, «птаца-тройка»! Ах, Ісус в віночку
попереду босяцької ватаги
числом дванадцять: матюки, гвинтівки,
ще й зорі на украдених шапках).

Дем'янів Лаз — русло? Ручай слов'янський
(пак, український) тим руслом до моря
Московського (звав «Руським» камер-юнкер
чомусь те море, теє море-горе,
що в ньому всім слов'янським ручаям
пророчив і бажав чимдуж зіллятись, —
співаючи між тим хвалу звитяжцям,
нищителям племен, аулів, гір,
смирителям несхибного Кавказу),
отож... це — він? це він, ручай фатальний,
крізь Лаз Дем'янів нашу кров несе —
і кров, і мізки, й тельбухи в те море, —
вбираючи в дорозі ручаї
з-під Вінниці, з-під Биківні, Катині... —
усі-усі: щоб морю — глибина,
і теплі хвилі, і солоний присмак?

Упасти мусить поперек УПА:
щоби русло хоч трохи загатити...

1942. У КРИВОМУ РОЗІ. КВІТЕНЬ

«Инж. Сергій Шерстюк, уродженець Харківщини. Окружний провідник
Криворіжчини, розстріляний німцями в Кривому Розі в квітні 1942 р.

Сл. п. Анна Максимець, визначний член ОУН, розстріляна німцями в
Кривому Розі, в квітні 1942 р.

... Розстріляні гестапом на ОСУЗ:

Степан Кумин — Кривий Ріг, Іван Потапенко — Валявка, Теодор Най-
дич — Кривий Ріг...»

*Петро Мірчук. Українська Повстанська Армія.
1942 — 1952. Документи і матеріали. — Львів,
1991 (репринт). — С. 18, 20.*

У Кривому Розі квітень
ледь від березня відбіг:
квітень-вітер, квітень-звітень —

поза, понад оберіг.
Сорок другий рік. Облави
вибірково — на ОУН:
ще не квітнувши, кривавить
квітенъ-мітенъ, кривавун.
Айн-цвай-драй, біжать еСеСи
(майже як еНКаВеєСи),
«Гальт!» — ушпетять навздогін,
і не «рус!», не «швайн!» балбесять, —
вимовляють: «україн!...»
Допит перший... Допит сьомий...
На синцеві вже синець:
«Ви — Сергій Шерстюк відомий?
Ви — відома Максимець?»
Добиваються м е р е ж і:
«Не доб'ємося — уб'єм!»
«Скрізь мережі, скрізь і стежі», —
чує квітенъ навзаєм.
Довго-довго катували,
не добилися, ведуть...
Довго постріли звучали
у квітневу каламуть.
Впали перші — не останні:
Найдич впав, паде Кумин...
Той і той — нерозкаянні:
де Ідея, там і Чин.
Течія часу кружає:
щоб із виру — в чорторий...
А хто знає, хто згадає,
як і чом в крицевім краї
покривішав ще Кривий —
в сорок другому, у квітні,
коли ще не все цвіло,
коли крізь вогні досвітні
Лик судоною звело?

ПЕРЕГОВОРИ: УПА — НІМЕЦЬКА ВЛАДА

«Німці пішли своєю дорогою, а українці — своєю. Щоб досягти якихось результатів з українцями, німцям треба було на 180 градусів змінити свою політику на Сході Європи...

Все ж таки із наслідків переговорів особливо був задоволений доктор Пиц. Він їхав до «бандитів» у ліс на явну смерть. Як нам звітував поручник Ковальчук, доктор Пиц перед виїздом у ліс написав свій заповіт і видав купу розпоряджень «смертного порядку». Яке ж було здивування, коли охорона впровадила його без роззброєння у культурне приміщення, де за гарним столом сиділи культурні люди, які провели з ним ділову розмову і так само з честю, культурно, як парламентаря чужої держави, вивели з приміщення і випустили на волю живим і здоровим. Усе відбулося точно так, як було гарантовано Головною Командою УПА перед переговорами...

— Це не бандити, а справжня армія кришталевих патріотів. Як шкода, що вони не з нами!»

Тарас Бульба-Боровець. Армія без держави. — Львів. — 1993, С. 149 — 150.

Шеф СД Волині і Поділля,
доктор Пиц — ніякий дипломат:
критикує Гітлера свавілля,
пирогів смакує аромат.
Марні мирні ці переговори,
повноважень доктор має — пшик.
Кровеніють гори, доли, звори,
кров'ю підпливає материк.
Бути крові, бути ще прокльонам,
предкам кумельгатися в гробах.
Докторе, біліші ваші скроні,
але ваш розвіюється страх.
От і добре. Кажете — лицАрство?
Вам видніше, докторе. Проте
снігової королеви царство
азіятський грудень вам мете.

ПСЕВДО СПРАВЖНОСТІ

«Розкриття псевдо зволене тільки після смерті... і то лише тоді, коли це не може стягнути репресій... на рідню, ні пошкодити справі».

*Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія. 1942
— 1952. — Львів: Просвіта, 1991. — С. 10.*

Крига, Ясен, Залізник, Чорноморець,
Богун, Шабля, Тепловій, Луг, Дозорець,
Розум, Квітка, Скуба, Хрущ, Сивень, Диня,
Меч, Кавказець, Сміла, Кущ, Господиня,
Ратай, Коник, Тур, Алярм, Алтай, Кладка,
Стріла, Вірна, Ус, Грузин, Звіздар, Латка...

Псевдо кожен собі мав,

мати мусив:

обирав чи вибирав,

ділом, словом заробляв,

видом, усом...

Псевдо справжності відтак

це бувало,

товариство вояка

визнавало.

І траплялися дива перероджень,

кращих здатностей, умінь

ряд відроджень.

Ворогам же то було

не на радість:

слід губив, що аж гуло,

навіть зрадник.

... Горе лиш, що опісля, в час огуди,

гору брали, наче тля, псевдолюди:

ПІБ у нього, десять звань, три личини

(одинадцятье — Герой України:

проскрибований, ага, на папері,

невідомих нам змагань піонер він),

а характеру нема і не буде,

офіційне: «Слава нам — псевдолюдям!..»

Як не меч, не розум він, не дозорець,

був би вже собі хоча б чорноморець,

а й хоча би подоляк, слобожанин,
волиняк, космополіт, марсіянин...

БЕРЕЗНЕВА КОЛЯДКА

«Відчуваю ліс... Мій псевдонім був Медвідь, бо в лісі я чув себе, як у хаті. На отаких куцах, — показує рукою півметрову висоту, — спав, як на ресорах...»

Василь Кук. «Вони хотіли, щоби я допоміг убити Бандеру». — Газета по-українськи, 2006, №38, С. 28.

Пресвята Покрова —
Матінка здорових.
Радуйся, людино Медведю:
сніг зійшов,
кущі м'якші!

А на м'якших куцах
сниться про грядуще...
Радуйся, людино Медведю:
куля б'є —
не вбиває!

Медведю Людині
кущі, як перини,
ще й бруньки
розпукають!

Від твого тіла
брунька ся прогріла,
буде цвіт —
най-первоцвіт!

Радуйся, ялівцю,
що не добув кривцю,
радуйся,
дерезонько!

Не сумуй, шипшино,
не журиш, тернино:

ще вам є
при нагоді!

Пресвята Покрова —
Матінка здорових.
Радуйся, людино гаряча,
зелен-ліс
одігрівши!
Білий світ — й одігрівши!

ДИКІ СВИНІ У СВИНСЬКИЙ ЧАС...

«У лісі схованки допомагали шукати дикі свині. Вони завжди знають, де безпечніше вивести поросят. Ми з хлопцями займали їх місця, — від сміху на його обличчі з'являються дрібні зморшки біля очей».

Василь Кук. Там же, С. 28.

Дикі свині у свинський час
у комірне приймають вас,
поспіль легше не датись мисливцям.
Дикі свині ікласті, однак
не поранився жоден вояк,
і нічого не чути про сказ,
і промахується через раз
тут комар-кровопивця.

Десь вовчиця,
десь Ромул і Рем.
Десь воюють за розкладом кухні.
Тут — колись — поросячий едем,
тут сьогодні спання день за днем,
ніч у ніч враг сміється на кутні.

Нефатальність, не відчай, не злість,
Бог не видасть, то й льоха не з'їсть,
рушить веприк до іншого сховку.
Корінь — в боки, а жолудь — в матню,
день доточиться шезнику-дню,
мухомор справить літу обновку.

ВІД «САМОГО» ТОВАРИША СТАЛІНА ГЕРОЇЧНІЙ УПА ПРИВІТАННЯ

«Нова антигітлерівська партизанська акція УПА була дуже на руку більшовикам. Про неї, як ми довідалися потім, попливли тисячі звітів з усіх закутків України до Москви. І Москва, як досвідчена імперська метрополія, відразу вирішила змінити курс своєї політики, щоб використати цей антинімецький рух національного українського Опору на свою користь під час війни, а потім його знищити...

Підполковник Лукін, як офіцер спеціальної служби, розпочав переговори привітанням героїчної УПА та її командування від «самого» товариша Сталіна... Якби цей комісарчик не говорив російською мовою та що хвилини не згадував осоружного двійника Гітлера — Сталіна, то цю делегацію можна було б прийняти не за більшовицьких людоджерів, а щонайменше за емісарів якогось українського національного уряду, що прийїхали з-за кордону вітати свій рух Опору в поліських багнах.

*Тарас Бульба-Боровець. Армія без держави.
С. 136 — 138.*

Та й так воно, отакечки: як вдасться,
брехнею знову хочуть світ пройти,
петлюровбивці і махнопродавці,
Грушевського затаєні кати.
Усіх ви-ко-рис-то-ву-ва-чі, вмільці
міняти гасла, стяги та герби,
то плачуться вони, як погорільці,
то припрошають: з нами, мов, греби!
Звання присвоять, викажуть амністію,
обкомісарять і... паняй в русло...
в те саме, — Боже милий! — в те самісіньке,
що через Лаз Дем'янів пролягло
в Московське море мертве, камер-юнкерське;
Лукін-посол очиці шурить вже,
«вождівські» свої вусики покусує,
неначе вже і голить, і стриже...
Бісівщина! Біс бісом біснுவатіє,
об свастику мантачить лже-звізду...
Ще добре хоч, що образи в цій хаті є,
«політрука» ж досмалюють в саду
(пак, веприка: всеціло для бісів,

щоб кожен з них ще тиждень цвів і млів).
Задобрено бісів — репресії відстрочено.
Задобрено, ще й як, «політруком».
Хай тиждень-два побуде їм наврочено
і тиша ця побуде за садком.

В ЛЮБАЧІВЦІ ПІД БЕРЕСТЕЧКОМ

«Ще в березні 1943 року сотня Остапа — Олексія Брися з села Рачина кілька разів штурмувала гарнізон міста Горохова. Перед тим сотня розгромила концтабір у селі Любачівці під Берестечком. Крім советських військовополонених, там були й наші селяни, які відмовилися давати збіжжя й харчі німецьким окупантам... У повстанців втрат майже не було. В Берестечку, Киселівці своїх гарнізонів німці більше не ставили».

*Василь Пахаренко. Віті єдиного дерева (Україна
Східна і Західна в апокаліпсисі XX століття). —
Черкаси. — Брама-Україна. — 2005, С. 232.*

Упав концтабір в Любачівці,
уміло вряджений, упав.
Там стрільці, як червонокрівці,
жиливи славоньку УПА;
аж звільна й червоноармійці
влились до лав: «Пан чи пропав!»

Під Берестечком Любачівка,
в землі — підвалини-кістки.
Фашист сахнувся й більш не чімхав
навальню звільнені кутки.
Вдавився збіжжям і харчами
недоосвічений фашист
і в небуття ночами чалив,
губив грабіжницький свій хист.
Остапа ж сотня
не дрімала
(Остапом звався Олекса Брись),
в атаку йшла, то «Пріч!» кричала...
... Нащадку, імені вклонись.

ЯК ЛАСКІВ НІМЦІ БОЄМ ВЗЯЛИ, В БУЖАНКУ СОТНЯ ВІДІЙШЛА

«23 червня 1943 року німці великими силами провели наступ на село Ласків, де на той час дислокувалася сотня УПА. 25 автомашин карателів розпочали операцію. На той час в Ласкові було лише 69 стрільців. У бою загинуло 18 повстанців, чотовий Нечай — Павло Тиховський із Самбірщини — був поранений і разом з іншими відвезений до шпиталю у село Печихвости. Повстанці змушені були відступити в село Бужанку. Знаю лише, що німці загинуло не менше, ніж наших» (Спогад Галини Островецької).

Василь Пахаренко. Там же, С. 232.

Було в тій сотні 7 десятків,
69, ге ж, стрільців,
а все ж ходили зайди задки
довкола Ласкова, прецінь.
Настало ж 23 червня,
і 25 автомашин
зольдатен бравих
(лейбла — череп)
на Ласків рушили з долин.
Стояла сотня кріпко, братця,
під шквалом лайки та вогню.
упало смертю вісімнадцять,
ворожу цілячи броню.
Але й нападників не менше
надбали ласківські ґрунти,
з-між них кількоро юберменшів,
а ті — пролетарі-брати.
Як Ласків німці з боєм взяли,
в Бужанку сотня відійшла.
Нечая-чотового дали
в Печихвости — до шпиталю.

ГОРИТЬ КОЛОНИЯ СТРІЛЕЦЬКА

«Спогадами ділиться розвідниця УПА Галина Островецька: «...Німці напали на Колонію-Стрілецьку. Убивали селян, які йшли до церкви, палили хати, грабували майно і худобу, людей кидали у вогонь. Обманувши пильність чотового Комара, я слідом за розвідником Лисом увійшла в село зі сходу. На західній околиці ще стріляли. Лис сказав, що карателі залишають

село. Хвилини через 15 — 20 вони натрапили на засідку іншої чоти і були знищені. Підійшли ще два повстанці, яких чотовий послав мені навздогін. Це були советські військовополонені з Далекого Сходу — Алтай і Ляля. Умовила хлопців піти в село, може, хтось потребує нашої допомоги...»

Василь Пахаренко. Там же, С. 233.

Постава справжності і хисту —
повстанське псевдо: Лис, Комар...
Зникання днів, вертання свисту
з-за чагарів, із-попід хмар...
Ще є стрільці Алтай і Ляля,
що дав нам їх Далекий Схід, —
знавці слідів, заліза й сталі,
тверді знавці людських порід;
відбиті в Гітлера з полону,
червонозоряні колись,
вони повстанському закону
собі на радість присяглись.
Спішать в село на поміч людям,
що їх каратель скатував,
поміж пожарищів не блудять,
від смерті ж їх мов хто закляв.
(Не хто, а правда-мста: не злецька,
вона, ця правда-мста, веде)...
Горить Колонія-Стрілецька,
набої рвуться де-не-де.

СЛОВАМИ ВАЖКО ПЕРЕДАТИ

«Вдалося врятувати кілька хат, що тліли, наповнені соломою. Скрізь валялися нутрощі худоби. Біля однієї спаленої хати, де вже обвалився дах і горіли людські тіла, на порозі мурованого льоху лежала молода жінка, однією рукою притискаючи до грудей немовля, а в другій стискаючи дитячий чепчик. Обоє мертві, спалені головошками. Нам здавалося, що це страшний сон. Нами трусило, наче в лихоманці, ми майже втрачали глузд, готові були голіруч іти на ворога, навіть коли їх були б тисячі, готові були гризти зубами, душили. Важко словами передати цей психічний стан...»

Василь Пахаренко. Там же, С. 233.

Вже не людей,
лиш хат кількоро

порятувати ще вдалось.
Хати й дивились... мов... з докором,
і серце розпачем зайшлось.
Той розпач дрібно лихоманив,
і холодив, і в піт вганяв,
і очі гаряче туманив,
і, врешті, люттю
обійняв.
Тією, на фашиста, люттю,
якої й Сталін убоявсь,
тією, людство, мстою-суттю,
якій
Ісус лиш не піддавсь;
натомість воїни Христові,
було, не раз несли її,
несли, прихищені в Покрові,
несли не в хати — у бої.
Словами важко передати,
серцями важче пережить...
Стоять в очах спасенні хати,
повітря, спалене, дрижить...

ГРУШКА ДОПИТЛИВОСТІ

«А Бурачинський: «... Спочатку я участі в бою не брав. То вже потім, як убиті з'явилися. Був другим номером біля кулемета. Кулемет той під грушею коло цвинтаря стояв. Бій ущух, і кулеметник встав, зірвав грушку. Тільки вкусив, а тут куля німецька. Так і запам'ятався він мені з грушкою в роті, вже мертвий».

Василь Пахаренко. Там само, С. 235.

Груша зелена,
а корінь рожевий,
чорні кулі,
а білі тріски;
на груші зеленій
гнізда сірі смушеві
і перші жовтаві грушки.
Оце ж то та сама

груша пізнання?
У павзі бою з неї вкуси
солод терпкий:
присмак життєзмагання
з присмаком кулі
чи то оси.
Вжалила ж куля
точна німецька:
був кулеметник —
жертва еси.
Смерть випадкова,
а молодецька;
уже убитий,
ще грушку їси.
Груша Пізнання,
грушка досвідчень,
павза скінчилась,
бій задзвенить.
Плямкнути годі,
сповзаяш навічно
в пазуху тьмаву
святої війни.

ЛЮДИНА-МІНОМЕТ

«А. Бурчинський: «А мінометом не скористались. Він у школі залишився. Або не встигли принести міномета в окопи, або не змогли цього зробити під вогнем, бо ходу сполучення від школи до окопів не було. Міни принесли, а міномета — ні. То після того, як кулеметника мого вбили, хтось показав мені, як те робити, і кидав я з горба міни на німців, наче гранати...»

Василь Пахаренко. Там же, С. 235.

Другий номер, уцілілий,
ти не вмієш з кулемета,
а не маєш міномета,
що його не донесли..
То береш хапаєш міни,
гейби тлусті поросета
(пак, гранати), і жбурляєш,
щоб фашиста досягли.

Із горба в долину жбуриш,
і летять, вищать ліново,
їм назустріч — вереск, лямент
і — про тебе — скоростріл.
Фріци, ганси, фердінанди
залягають полохливо,
стиха кленучи Адольфа
за арійських купу тіл.
Гнів твій ярий — бурачинський! —
не поцілити сьогодні:
сам метаєшся, метавши,
й не стискається кільце,
хоч їх вдсятеро більше
й лізуть, як чорти з безодні,
хрест святий, Маріє-діво,
гніву праведне лице!

ФРОНТ ТРЕТІЙ — ПОЛЬСЬКИЙ

«Шовіністичне польське підпілля далі вважало Західну Україну невід'ємною складовою частиною Польщі і на переговори з українськими «зрадниками Польщі» не хотіло дати своєї згоди... Така дивна постановка питання у новій міжнародній ситуації нас дуже дивувала, а Броніслав Ходоровський був розчарований позицією своїх земляків. Його совість палив сором за цих незрячих поляків... За допомогою поляків Москва почала посилено здійснювати в Україні ту програму, яку пропонував Лукін нам... Майже всі поляки пішли з більшовиками проти українців... Для УПА це означало 3-й відкритий фронт — польський».

Тарас Бульба-Боровець. Армія без держави, С. 157, 159, 160.

Умре Броніслав Ходоровський,
його заступить з Гути ксьондз, —
й те не pomoже. На московський
гачок ловитись почалось
ще раз наївне драбинкове
і всенький посполитий люд:
вже Ян Камінський Кузнецова
пригрів у Рівному і — лют

на давню «пся крев» — присягає
сам диверсантові і вчить
його (так, мов той сам не знає),
сліди чиї де залишить...
Те значить: третій фронт відкритий —
фронт польський, взяв би його прах.
Диявол тішиться, корито
лаштуючи для сіромах;
та креслить табори і зони
ще раз — не лиш для «уродзоних».

ГОЛОД ПРО ВІВЦІ

«...Курінний Рен був змушений вислати кілька роїв до сіл Осмолода, Підлюте, Кузьминець, Остодор, Ангелів і Ясінь, де місцеві кущі ОУН заготовляли для нас харчі. Пам'ятаю, одного дня пригнали нам п'ятдесят овець, подарунок місцевого харчового референта. Вівці паслися отарами на полонинах, ми їх не раз бачили, але, хоч як голодували, ніхто не посмів їх брати».

*Іван Дмитрик. Записки українського повстанця
(В лісах Лемківщини).— Львів. — «Червона калина». —
1992, С. 35.*

Тих овець не смів узяти,
хоч би і вмирав.
Бо узяти — значить, стати
там, де ворог став:
себто вже не в обороні
краю та людей,
а в хмільному беззаконні
живота страстей.
А це значить
(Бог же ж бачить,
совість не мовчить!),
боротьбу переіначить
за єдину мить.
Може, хтось і зрозумів би,
навіть з-між селян:
голод, мов, — не тітка ніби,
криївка — не лан...

Але все пішло б до дідька
в боротьбі святий,
якби навіть дуже зрідка
с а м узяти смів;
не уміли б відрізнити
люди: де стрілець,
а де той, чужий, зо світа,
молодець д' овець.

У ПОШУКАХ БОЮ

«Було ще темно і важко було просуватися. Під ногами тріщав і шелестів хмиз. Тих з нас, що не привикли ходити лісом, гілки били в обличчя і здирали шапки. По двох годинах напруженого маршу ми сіли на відпочинок.

Далеко за горою сходило сонце... Лісові дороги ми обминали з двох причин — по-перше, на дорозі нас могли скорше побачити; по-друге, дороги могли бути заміновані».

Іван Дмитрик. Там же, С. 28.

Комусь уперше хмиз нічний під ноги.
А хтось на хвою впав би і заснув.
Нема спання,
пристріляно дороги,
ще інші заміновано дороги
й там-ту он... заміновано... сосну?
Гілки в обличчя б'ють,
шапки здирають:
довчає ліс ходити земляків.
У верховіттях промені заграють,
а слухаєш уступів та ярків:
чи не засада? Відпочинку трохи,
і знову марш — ламання в лісі дров...
Вже скоро бій.
Останні тихі кроки.
Смердить... чужинський табір... під горов.

НА МОГИЛАХ СВОЇХ ВОРОГ ПИШЕ СВОЮ ПРОПАГАНДУ

«...Тут недавно таборував ворог. Усі стежки на поляну забарикадовані великими колодами. Серед поляни височіла могила з написом російською мовою. «Тут лежать герої Радянського Союзу, що загинули за Батьківщину і за Сталіна в боротьбі проти українських буржуазно-націоналістичних банд». На вершку могили — висока п'ятикутна зірка».

Іван Дмитрик. Там же, С. 29.

Ворог знає, що робить:
він мовою пише своєю
на могилах своїх
у чужій, ще не взятій, землі.
Тим могилам він... рад?..
Бо ті написи в'ються змією,
що сичить і паплюжить
тубільців на їхній землі.
Ворог цей, де б не йшов,
там своїх величає героїв.
Ті герої гвалтують і тлять,
«просвітити» аби глухомань;
стелять трупом шляхи,
а кричать про принесену волю
і розписують скрізь:
«Ми б'ємось проти бандформувань!»
Ворог цей прапори
поміняє при першій нагоді,
і герба, і свій «лад»
поміняє за першу грошву,
але шкодити буде
тубільцям на рівні мелодій
і могили свої
як залоги свої наяву
заклинатиме вічно:
мов, скрізь там моя Батьківщина,
де героїв моїх
освятила ту землю кровина...

СТРІЛЕЦЬ КОЛЯ-КАЛМИК РОСІЙСЬКОМОВНИЙ

«В Царинському зроблено операцію стрільцеві Зрубіві — витягнуто кулю. Операцію зробив лікар Гуцул без знечулення, бо ми не мали відповідних медикаментів. Тут дійшов до нас і стрілець Херсонець зі своєю групою. Він розповів, що після втечі з оточення вони мали чимало клопоту через нашого стрільця Колю, бо куди б вони не зайшли, побачивши калмика і почувши російську мову Колі, селяни брали їх за більшовицьких провокаторів».

Іван Дмитрик. Там же, С. 53.

Був Коля-калмик стрілець хоч куди,
прийняв до серця правду українську,
але у село стрільці з ним прийди —
всяк мову його завважить російську;
до того ж очі його... степові, —
такі степові, плоть від плоті пустелі —
дарма що сердечні, зичливі, живі,
аж по-козацьки майже веселі.
І нітиться тут українська душа,
гнітиться розум і глузд краянський,
рішаючи з кумом удвох, тихо-ша:
«Північна людина! «Загін» це радянський!»
А їй би, душі українській гіркій,
українському глуздові, кметю кмітливому,
замислитись трохи, в подобі якій
являються тут лжеповстанці шкодливії:
Держинського вишкіл, вдягнула казна, —
підробка пекельна — від мови до ниточки, —
розбій показовий; хто ж мови не зна,
той мовчки розстрілює, шкїрється нищечком.

ЙОРДАН В СЕЛІ ЗАВІЙ

«В селі Завій ми були перший раз і тому й думали, що безпечно відсвяткуємо Йордан... Коли перша зірка вийшла на безхмарне небо, господиня приготувала все до столу, покропила свяченою водою і запросила нас до вечері. Всі спільно помолились і серед спогадів про далеких рідних їли з одної миски, як одна родина. Ми були зворушені гостинні-

стю незнайомих людей і то тим більше, що ворог міг важко помститися на них...»

Іван Дмитрик. Там же, С. 56.

Після завій знайшли Завій,
з хат першу-ліпшу у Завої.
Йордан! Зоря не мружить вій.
Вечеря! З миски всім одної.
Молитва спільна, спогад — свій.
Не хата — спогадів країна.
Благословен перебує, Завій,
Душі святкова переміна.
Але чатує ворог пильний,
світанку жде НКВД:
коли обляже сон всесильний
світлоусміхнених людей;
коли охлянуть стійки-стежі,
а тіні — пустяться у рух...
Зоря на шапці — знак пожежі.
Іде в Завій
пекельний дух...

ПАМ'ЯТКА СТРІЛЬЦЕВИ АРМІЇ ПРЕСВЯТОЇ ПОКРОВИ

«Вирватися можна було тільки через двері пробоєм і я, не маючи іншого виходу, рішився. Перехрестившись, я відбезпечив гранату і, вибігаючи, кинув її в той бік, де заліг ворог...»

... Я вистрілив останню кулю в його бік і попав у ногу. Він наставився мені відповісти з автомата, але, на моє щастя, йому затялася зброя. Енкаведист, вовтузячись з автоматом, почав утікати.

... — Боже! Тобі одному подяка, що охоронив мене. Лише Твоїй милостивій опіці завдячую життям... Я почав молитися і бродити по снігу».

Іван Дмитрик. Там же, С. 56, 58.

Без Бога, вже ж, — ні до порога.
Тим паче з хати — на поріг,
котрий пристріляно (облога!).
Крім Бога, хто б тут допоміг?
Хоч Бог не кожного почує,

де канонада нароста,
хрестися твердо задля чуда,
клади упевнено хреста;
як змалечку батьки навчили —
отак, розмірено клади,
молися ревно що є сили
й не смикайся туди-сюди.
Собою будь, то й будеш — з Богом.
Життя тримайсь, та не скавчи:
чи за порогом, під порогом,
аж на самім порозі, чи...
Затнеться ворогові зброя
тоді під поглядом твоїм;
а уцілів — не корч героя,
подякуй Господу на тім.

У РАЙСЬКОМУ

«Пограбоване і зібране збіжжя поляки звозили до районів та заповнювали ним магазини і будинки. Один такий магазин збіжжя був у селі Райське в польському жіночому монастирі...»

На другий день після нашої експедиції на збіжжя до Райського прийшли енкаведисти і польська міліція та почали списувати протоколи й переслухувати монахинь і селян. Їх найбільше цікавило, як ми поводитися з монахинями, і були дуже лихі, коли довідалися, що монахині нас хвалять. Це боліло та сердило їх більше, ніж втрата збіжжя...»

Іван Дмитрик. Там же, С. 62, 63.

О вже ці «наречені Христа»,
Матки Боски болільниці щирі!
Не далась їм наука проста:
те казати, що треба, в цім мирі.
Їхні очі — дурненькі — блищать:
«Ах, ті хлопи із лісу — культурні!..»
Вже бодай би навчились мовчати,
інтереси шануючи шкурні.
Де там!.. «Що ж, — похмурніє с т а р ш о й
і нотує: «За тиждень прислати
в монастир цей о т р я д н е б о л ь ш о й,

розудітих в повстанській «шати».
Хай культуру покажуть таку,
від якої здригнешся, дурепо,
заскавчиш — на пеньку, на суку,
задихнешся від поту і лепу!»

«БАЖАЮ ПОПЕРЕДИТИ», АБО КІНЕЦЬ СОТНІ ВЕСЕЛОГО

«У другій половині квітня НКВД почав стягати свої гарнізони з сіл до Тісної, Балигорода, Ліска й Сянока.

Одного дня до сотенної застави під табором зайшов селянин і сказав, що має записку, яку йому передав у містечку Тісна якийсь золотопогонний командир. Цей командир записав його ім'я та прізвище і погрозив, що власноручно вб'є його, коли він не виконає негайно доручення.

Сотенний покликав старшин і прочитав їм записку приблизно такого змісту: «Передаю щирий привіт і признання вашому командуванню та бійцям за геройський спротив військам НКВД під Струбовиськами. Зараз ви квартируєте в масивах лісу Мочари». І тут було визначено точно місце постою сотні. «Бажаю попередити вас, що завтра точно о сьомій годині ранку війська НКВД у більшій силі зроблять наскок на ваше місце постою. Негайно вийдіть з цього місця далі в ліси, не залишаючи слідів за собою». Підпису не було, тільки слово «гаразд». Письмо було каліграфічне, написане вправною рукою.

Сотенний зарядив гостре поготівля й вислав спішну естафету до курінного... але місця таборування не покинув».

Іван Дмитрик. Там же, С.79.

«Бажаю попередити...» Чому
аж так бажав, що йшов на ризик смертний:
вручив записку Бог знає кому, —
життям не битий, смертю не тертий?
Сумління голос, а чи голос крові
в душі озвався, може, перший раз?
І слово не чужої ж, певне, мови
озвалося і сповнилось: «г-а-р-а-з-д»?
Він зраджував карателів, їх план,
лишившись невідомим для горян.
І сотенний Веселий, сто раз битий,

до курінного запита послав:
як бути? що чинити? як чинити?
Посилив стежі, місця ж не міняв.
І сталося: о сьомій на світанку
упали стежі, скошені вогнем.
Заскочив ворог звідусіль «стоянку»,
вистрілював упень під білим днем.
В бою загинув сотенний Веселий,
упав Кривуля — політвиховник,
бунчужний Хитролис, вояк дебелий,
ранений був, як колосок, поник.
І ще стрільців багато
смертю впали,
розсіялася сотня; хто вцілів,
до інших сотень згодом потрапляли,
а дехто до боївок — як хотів.

СЕРП БЕЗ МОЛОТА

«Розпрощавшись зі станичною, ми пішли горами Хрещатої до села Суковате...

В цьому селі ми затрималися кілька днів, щоб допомогти селянам у жнивах. Жінки не могли надивуватися, як ми швидко звиваємось із серпами. Місцеві селяни не вміли жати; вони косили збіжжя косами».

Іван Дмитрик. Там же, С. 87.

Хоч тут а й не степ, але теж краса:
за косою — серп, за серпом — коса.
Заважає кріс, важить автомат,
але є покіс і снопи лежать.
Темно зирить яр, неспокійний шлях,
але жне «батар»: не забув в боях?
Місяця вже серп небеса протне,
поперек отерп... Товариство — жне!
ДИва та й дивА косарям, жінкам:
«Чули раз чи два... а й не снилось нам:
щоб таке мале, й аж таке криве,
до роботи зле — аж отак сливЕ!..»
По жнивах. Столи крий, чим є, проте:
з-під дощів спасли збіжжя золоте!

Далі йти, в похід. Ворог — по слідах.
Просльозився дід. Зблиснуло над шлях...
Лишиться в умах загадки жало:
«Маленьке, кривеньке весь світ обійшло...»

ЛИСТІВКИ. У ВОЛІ МИГОВІЙ

«В наших пропагандивних листівках говорилося, що УПА не воює проти польського народу, ані проти польської армії. Вона воює проти московсько-більшовицького окупанта України й Польщі. Ми закликали поляків спільно боротися проти Москви, не виступати проти українського населення, не нищити і не грабувати його. В листівках було теж сказано, що УПА не буде зачіпати польського війська, а буде стріляти лише, щоб оборонити себе і українське населення... З часу поширення листівок польське військо сміливіше переходило шляхами та лісами, знаючи, що на нього не посипляться несподівані постріли. Бувало й таке, що помітивши здалека українських повстанців, поляки махали до нас шапками. Деякі станиці польського війська навіть розповсюджували наші листівки. Передовою в цій роботі була польська міліція у Волі Миговій».

Іван Дмитрик. Там же, с. 93 — 94.

Знають села, у гори йде гомін,
що поліція польська не спить,
особливо — у Волі Миговій:
над читанням за північ сидить.
Студіює ж не «Карла-марла»
і не ленінське вічне вчення, —
здобуває — бодай же не змарла! —
із листівок УПівських знання.
Заперечити ніц не знаходить,
правду, кривду трактує — як є,
і нарешті до того доходить,
що... к а н а л о м л и с т і в о к стає.
Розповсюджує певно і чесно,
пацифістує все сміливіш:
«На холере сусідські нам креси?
На холере — Москви інтереси?
На холере чужий нам куліш?
Вороги на холере все ті ж?!.»
Гомін владу ще більше заводить,

але вічний урок у тім є:
слово правди нікому не шкодить,
неприятелів навіть нешкодить
(якщо сила за ним постає!).

НЕПИСАНЕ ПЕРЕМИР'Я: ДРУЖИТИ МОЖУТЬ НАЦІОНАЛІСТИ УСІХ КРАЇН

«Польський капітан виявив, що належить до підпільної організації «Вольнощі і неподлеглощі», а інші співрозмовники є симпатиками цієї організації; йому відомо, що між УПА й ВІН заіснувало порозуміння і тому він бажає цього на своєму терені».

Іван Дмитрик. Там же, С. 89.

«Згодом поляки примирилися з фактом існування УПА. Деякі справи обговорювали на зв'язкових пунктах польського підпілля, а акції проти нас поляки переводили лише тоді, коли їх змушували до цього російські наставники.

Але жити з поляками в мирі довго не довелося. У вересні 1945 р. польський уряд, довідавшись про неписане перемир'я, почав перекидати військові і поліційні частини...»

Там же, С. 95.

Отакечки: настало перемир'я.
Отакечки: старшини гостювали!
Ділилися набоями та хлібом
поляк з козаком
(встань, Шевченку, встань!).
Недовго, правда: донесли «сексоти»,
і зверхники дізнали — одізвиали;
доганили, поганили, судили,
везли із глухомані в глухомань.
Та залишилось — в Книзі не зотліло, —
вартує, щоб світам переповісти,
всім пояснити — що б там не було:
до діла правого тяжіє праве діло,
дружити можуть націоналісти
всім шовіністам всіх країн на зло!

ПРО ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД

«Жовніри були перестрашені... Розмовляючи, ми розглядали наших гостей. Вигляд їх був жалюгідний — мундири полатані, черевики обв'язані дротом, сорочки брудні. Мабуть, їх вигляд віддзеркалював рівень життя в народньо-демократичній Польщі. Бо хоч у нас була суміш одностроїв — польських, німецьких, словацьких, та радянських — але чоботи в нас були начищені, сорочки і мундири чисті на головах шапки-петлюрівки з відзнакою тризуба. До речі, ці тризуби робили самі стрільці з алюмінієвих ракетних набоїв. Були стрільці, що виконували ці тризуби справді по-мистецьки».

Іван Дмитрик. Там же, С. 94.

Коли військо правду має,
то йде через вир;
на нім всякий гудзик грає
і всякий мундир.
Не тьмянішають відзнаки,
чоботи блищать;
сорочки, — най не однакі, —
зіллями пахнуть.
І до вуст не липне лайка,
а нудьга — до лиць,
і ситить найменша пайка
і вода з криниць.
З канонади в канонаду
машерує враз
військо — заки має правду —
раз-два, раз-два, раз!..

ЧАС МОЛИТИСЬ І ЧАС ВАРТУВАТИ

«Не зважаючи на стан напруження, ми ходили в села до церкви. Одного разу поляки хотіли заскочити нас в церкві. Але вони не врахували, що коли одні з нас молилися, інші вартували. Наші застави обстріляли їх з кулеметів, і ми спокійно вийшли з церкви і відступили до лісу».

Іван Дмитрик. Там же, С. 95.

Годі, братику, баритись,
хвоїнку жувать:
моя черга йти молитись,

твоя — вартувать.
Бачить Бог, Свята Покрова
виглядає вже:
хто несе молитви слово,
хто — «ґо береже.
Й-а наспіють ворогове, —
братику, пильнуй:
з трофейного «дегтярєва»
причеси під нуль
нерозважні голівоньки
неприятелів:
утікали б додомоньку
д' своїх молитвів!

ЗА ХУДОБУ

«Тим часом наша сотня, дві сотні Хріна і деякі більші боївки в одно-
строях польського війська наскочили на найбільші польські гнізда в селах
Буковинське, Новотанці і Нагоряни, що брали участь майже в кожному
грабунку й облаві на наші села. Це були села-фортеці, обведені навколо
бункрами, ровами і колючим дротом... В кожного поляка в стайні було по
десять, а деколи і по двадцять штук худоби, по кілька свиней та кілька пар
коней. Місцеві хлопці з Буковинського знали, що велика частина добра
була награбована в наших селах і тому всю худобу і коней наші забрали і,
все інше пустивши з вогнем, зникли в лісах».

Іван Дмитрик. Там же, С. 109, 110.

Найперші в світі війни — за худобу,
останні війни — за худобу теж.
Людську найлегше втратити подобу
в такій війні:
береш, дереш, ревеш.
Загарбавши, одначе, стережися:
хазяїн упізнає чи сусід —
і відберуть, і поженуть — держися!
Держатися тоді, щоб не здуріти, слід.
Худоба дивиться печальними очима:
осудливий такий рогатий суд.
Даремний суд? Година одержима?

Свої стріляють, приступом ідуть...
Вертається худоба в стійло рідне,
де, може, й не такі тривкі сіна;
спішить худоба, мукає побідне,
немовби ця кінчилася війна...
Трудніше тій, що трапила при цьому
в чужинське стійло, під незвичний крик:
та — плаче, в снах вертається додому,
звикає довго до нових владик.

У КОМАНЬЧІ

«В той час хлопці з Команьчі принесли потрясаючу звістку. Поляки в дикусський спосіб закатували о. Венгриновича і цілу його родину. Приходство спалили. Закатованих кинули у вогонь. В'язали шнурами дітей і живих жбурляли в полум'я.

Тим, що будуть читати цей спомин, важко буде повірити в це, бо і мені самому часом здається, що це був кошмарний сон. Але це була правда і був би гріх про це мовчати».

Іван Дмитрик. Там же, С. 109.

Брехати — гріх.
А правда — чи допоможе?
Як спляча брунька, випросталось Зло
і, наче ніж, що сам гостритись може
(коли шматує), Зло щодня росло.
Згадались давні розмахи криваві,
помножились на розмахи нові,
і в чорній славі, варварській забаві,
інстинкти викривлялися криві.
За тим виднілась зверхність до «схизматів»?
За тим стояла певність власних сил,
Союзом краснозоряних пилатів
натхненних все пустити в прах і в пил?
Чуття труїв ідейної корости
мікроб імперських виплодів старих,
що звавсь новим: Здобудь-життєвий-простір-
забудь-самі-уявлення-про-гріх?
Але — було.

І змовчати не можна,
і записати треба: «В Команьчі
те діялось бездушно і безбожно
посеред дня,
тривало і вночі...»

У ТІЙ ЖЕ КОМАНЬЧІ. ДИВНІ СТОСУНКИ

«З Лупкова наша сотня вернулась до Команьчі, щоб знищити всі бункри і муровані будинки. Хай поляки покуштують, як то вигідно жити в землянках!

До мурованих будинків належав і монастир польських монахинь. Бунчужний Кудияр, що керував акцією висадження будинків, не знав, що робити з монастирем (наказ був знищити всі муровані будинки!). Післав гінця до курінного Рена і одержав дозвіл залишити монастир.

Внаслідок цього пізніше створилися дивні стосунки. З вдячності сестри постачали нам бандажі і ліки, за які УПА їм платила. Не один з наших вояків вилікувався в мурах польського монастиря, за стіною якого квартирувало польське військо і нічого не здогадувалось».

Іван Дмитрик. Там же, С. 110.

А хто те знає, що то є —
жіноча вдячність?
А хто те скаже, що то є —
чернича гречність?
Ну хто вгадає: відкіля
вони беруться
понад бар'єри, де в полях
дві сили б'ються?
Один узнав би — верещав:
«То — зрада крові!»
Другий — слідочки б цілував:
«То — сінь Любови!»
Лиш не узна ні той, ні той,
звідкіль — гайда-но! —
сестринське вміння, як ніхто,
таїти тайну.
Один по-свойськи жарти гне:
«Cos' taka blada?..»

Другий з акцентом пом'яне
у сховку «Dzjadu».
Жіноча вдячність немала,
черничка зважність
цей світ розсудять — догола! —
а не розкажуть.
Сам догадайся, прочитай
в очах сестринства:
де правди грань, де кривди край,
де — осуд свинства...

КОЛИ НАЗВУТЬ ГРАБУНОК НЕ ГРАБУНКОМ

«В ім'я правди треба сказати, що невелика частина поляків трималася осторонь від грабунків. Вони розуміли, що таке безправ'я викличе наші відплатні акції».

Іван Дмитрик. Там же, С.110.

Коли зовуть грабунок не грабунком,
переназвавши якимсь-то його,
і для грабунку й вождь покине бункер,
і генерали цуплять — ого-го! —
народ не встоїть, хоч би і лежав,
народників поб'є і кине в лунку:
щоб не м і ш а л и, як їдка іржа,
щоб не лишитись осторонь грабунку.
Забувши Бога і усіх святих,
велика більшість рве і торжествує...
Але бува, те бачачи, сумує
маленька меншість — чесних, не дурних.
Не в силі стати поперек дороги,
ці осторонь тримаються чимдуж:
жують сухар духовної спромоги
та цуплять власний, прадідівський гуж.
Чи тільки страх відплати береже
гріха подалі отаку меншину?
Чи, може, сама згадка про чуже
їм нудить, ображає в них людину?
Не вабить їх ніяк такий хосен,

вмиваються таємною гіркою...
Упав народ, і все ж благословен,
допоки із меншиною такою.

ВІД ПЕРЕСЕЛЕНЬ — ПІД ПОКРОВ

«Говорилося теж про масове переселення, що його плянує ворог. В короткім часі ці чутки почали ставати дійсністю. Почався вивіз селян з сіл, які були поза засягом наших дій. Люди утікали до сіл, що ближче до нас».

Іван Дмитрик. Там же, С. 111.

Так не втікали від часів Батия:
худобу й кужіль прихопивши ледь,
посеред ночі — сіл за три-чотири
пластались, як від повені на твердь:
під Армії Покрови певний засяг.
І не приймали так уже давно
утікачів незнаних — в ніч, у засвіт, —
в хатах, де теж було одне рядно.
З-під переселень! Під Покров! Хоч розум
підказував: мов, сила силу гне,
ламає сила силу, і прогнози
в Москві й Варшаві зведено в одне.
Але — втікали! Ближче до надії.
Відстрочити б розлуку з Краєм лем.
Зарані святкували лиходії.
Зарані утішалися вогнем.

МОГИЛИ ЗАМІНОВАНІ

«Дикий ворог знущався над убитими повстанцями. Він поколов їхні тіла багнетами і порозбивав прикладами голови. Ми поховали їх в селі Репедь.

Ледве встигли ми поховати Обласного і Вужа, як селяни донесли нам, що поляки розрили могилу наших стрільців у Смільнику і знищили хрест з таблицею. Сотенний Бородич наказав висипати нову могилу. До Смільника прийшли ми ввечері, взялися до роботи, і на ранок могила стояла вдвічі вища... На хресті знову виднівся напис. Коли все було готове, сотенний наказав замінювати могилу з усіх боків.

Довідавшись, що могила знову насипана, поляки пішли її руйнувати. Але робота їм не вдалася. Кількох з них розірвало цілком, інші лишилися без рук або без ніг. Відтоді поляки могили не зачіпали».

Іван Дмитрик. Там же, С. 115.

От винахід: міновані могили.
Хоч патентуй; лиха б його взяла,
той день і час, коли переступили
живі через могили край села.
Могили — вибухають.
Научають
могили християнства християн.
Проста наука. Та часу не гають
в науці «правовірні без доган»:
поморщать лоба, прокленуть «схизматів»,
«Пся крев!» — простогнуть з кров'ю на очах
та й метикують: як кишки зібрати
свої на «лотрів-варварів» хрестах.
Зібравши, в'яжуть вузлик: «Не чіпати
могил ніяких більше у житті...»
Бородич в лісі молиться завзято.
Селяни усміхаються, святі.

БОРЦІ ЗА ВОЛЮ НЕ П'ЮТЬ АЛКОГОЛЮ

«УПівець був поранений і переховувався у нас на горищі. Йому, мабуть, дуже боліло, був блідий. От мати наливає йому гранчак перваку, каже: «Випийте, воно й попустить». А він — ніколи не забуду — відсторонив самогон і якимось так гордо: «Борці за волю не п'ють алкоголю!»

Іван Бурлака, м. Літин на Вінниччині.

А буряки росли, росли, аж репались,
а перваки трофейне роз'їдали скло;
а він, УПівець ранений, відхекавшись,
в кутку горища вмощував кубло:
ну, як для сойки. Матінка ж — борщу йому,
а до борщу — сідого гранчака:
«Притлумить біль, повірте». Він же: «Цур йому!
Не п'ють борці за волю — річ така».
І так тримався, уві сні постогнував.

Прокинувшись — кріпився і міцнів.
І якось уночі, в грозу розвогнену,
чи то вознісся, чи у ніч побрів.
Не повертався. Друзями, знайомцями
вітань, сердега, не передавав.
І залишився в пам'яті: просончений,
тверезий во ім'я тверезих справ.
З роками все чіткіше профіль креслиться,
далекий голос все тепліш звучить,
сніпок над головою перевеслиться,
по стрісі злива знічено мрячить...
Але далекий даленіє ввічливо,
а наростають голоси олжі.
Спивається земляцтво запобігливо,
на жарти підхіхикує чужі:
пустивши дух і душу по руках,
втопивши волю вкотре в гранчаках.

ДОКТОРСЬКЕ ОББРИХУВАННЯ В ЛЕТИЧЕВІ

«...Проводячи 26 липня 1943 року в Летичеві нараду сільських старост та громадських дворів Летичівського району, окружний комісар д-р Гаммер, зокрема, говорив: «Досі банди були лише в місцевостях, багатих на ліси, як, наприклад, на Шепетівщині. Там були банди большевицькі та націоналістичні (ОУН), останні нічим не різняться від большевицьких...»

Борис Володимирів. Повернення із забуття (Діяльність націоналістичного підпілля на Летичівщині під час Другої світової війни в 1941—1943 роках). — м. Летичів, 2004, С. 27.

Вустами бо доктора глаголить істина,
нічим не різняться від перших останні:
з'явившись, останні, першими, звісно,
так само невловні, стріляють так само.
Хоч зброю самі собі мусять добути:
не мають з небес ні припасу, ні зброї,
ані комісарів, ідейно підкутих,
не мають з небес харцизяки-герої.
Дарма, що моляться небесам
та все уповають на Матір Божу,

та вірять, що гру «Визволись сам»
зможуть зіграти, і виграти зможуть...
Гаммера-доктора слово тверде
і задум мудрюючий: зрівняти дві сили —
ту, що від Тризуба спадок веде,
з тою, що тут півнароду скосила.
Слово тверде, але голос... здригнувся,
на ноту високу зірвався, знаця:
коли наголошував назадгузь
підкреслено так: анічим не різняться!

БРЕХНЯ БРЕХНЮ ДОТОЧУЄ, БРЕХНЯ БРЕХНЮ ЗУРОЧУЄ

...«Летичівські вісті» // 4 серпня, 1943 року. Число 9: «...Ми можемо нашим читачам зараз подати докази, що духовні провідники ОУН — це НКВДисти і жида. Вони оббріхують і ошукують свої народи. Вони вбивають і грабують так само, як це робили большевики цілими роками».

Борис Володимирів. Там же, С. 27—28.

Зробити ОУНівців НКВДистами
бодай на годину, на днину, на час,
бодай у свідомості мас-перемас, —
райх третій узявся своїми «правдистами».
У цей час московські «правдисти» фашистами
ОУНівців тих же завзято зовуть,
являючи світові власну могуть,
ідейну всесильність, морально розхристану.
Отак зізнаються дві сили проворних,
що є у них спільно оббреханий ворог.

ПОДВИГ ПРО ПОДВИГ

«Іван Сабодан розумів, що він не вирветься з лап катів. Будучи єдиним сином у батьків, він просив Олексія, проти якого в гестапівців не було доказів диверсійної діяльності, не розповідати мамі й батькові, як катували його в гестапо. «Я знаю, відчуваю, Олексію, ти виживеш! І коли повернешся у Марківці, не розповідай мамі й татові, як мене тут мучили, як били, як з живого здирали шкіру. Не говори, що засудили до розстрілу. Хай думають, що я за-

лишився живим, що мене забрали на каторгу, і мають надію дочекатися мене до рідного дому!» — просив Іван. Олексій дав йому клятву і дотримав її. Григорій і Марія Сабодани, батьки І. Сабодана, до кінця днів своїх вірили, надіялись, що їх син живий. І забрали цю надію з собою в могилу».

Борис Володимирів. Там же, С. 35—36.

Сюжет цей, селу Марківцям ниспосланий,
якийсь-таки євангельський, апостольський:
свята неправда во спасіння сил, —
душевних сил, надії животворної
для двох, осиротілістю пригорнутих,
батьків героя
між чужих могил.
Тягар неправди тої Олексієві
вдалося пронести над голосіннями:
щадив-бо Сабоданів Сабодан.
Батькам героя світ не перетьмарився,
надією останньою вівтарився
(до вівтаря вів
Віктор Сабодан —
найменший з Олексієвих братів,
що... теж мовчанню вчитися умів
святому?)

МОЛОДОГВАРДІЙЦІ КРАСНОДОНСЬКІ — ХАЙ, АЛЕ ЧОМ НЕ ЛЕТИЧІВСЬКІ?

«Населення всього колишнього СРСР, та й усього світу знало і знає про подвиг підпільників краснодонської «Молодої гвардії», оспіваний російським письменником О. Фадеєвим в однойменному романі. А про молодіжне підпілля з Лeticева, «летичівських молодогвардійців», ніхто ніколи й доброго слова не сказав, їх постаралися забути, хоча й вони, молоді та юні, загинули мученицькою смертю в гестапівських катівнях і завдали ворогові не меншої шкоди, ніж краснодонські патріоти...

Більшості читачів, які прочитають ці рядки, така інформація здасться неймовірною, але керівник підпілля ОУН на Донбасі з тієї ж підпільної групи «Південь» Євген Стахів стверджує, що організацію «Молода гвардія» в Краснодоні організували... націоналісти: «...Наші хлопці наразилися у Ворошиловграді на молодих людей, які займалися військовим шпи-

гунством. Потім ми вже знали, що й до чого: Шевцову перекинули сюди з рацією... Мала кілька хлопців, які приносили їй ті новини... Мої ж хлопці мали розмову з інформаторами Шевцової. Ми почали їх переконувати у важливості нашої боротьби. Згодом вони погодилися з нами й писали на своїх листівках: «Смерть Гітлеру! Смерть Сталіну! Радянська влада — без більшовиків!» До речі, все це було відомо О. Фадеєву... Його з усім тим ознайомили, але сказали приблизно так: «Напиши роман патріотичний, такий, у якому молодь бореться з іменем Сталіна і партії на устах»...

Хоча в Луганську напередодні окупації дійсно були створені підпільний обком ... та райком партії... але їх члени тікали попереду відступаючої Червоної Армії... привласнили чималі гроші, золото та коштовності, призначені для підпільної роботи... загубили секретні документи облпарторганізації... Розвідслужбам ворога все це попало до рук і вони особливо не напружувались, виловлюючи «ворогів рейху»...

Борис Володимирів. Там же, С. 44—46.

А факт — то факт: Фадеєв переписував найперший свого тексту варіант: партійну (компартійну) роль домислював (стояв над ним ідейності гарант). А чувши дзвін, для ролі постраховища творець придумав зрадника Стаховича.

БОРЦІ ЗА ВОЛЮ — ЕКЗАМЕНАТОРАМИ З МАТЕМАТИКИ

«Діялося року 1945 в с. Заболотці Бродівського району Львівщини. Темної ночі до помешкання новоприбулого директора школи та його молодой дружини-математички постукали озброєні люди з лісу. Зброю поставили в кутку, а господарям влаштували... екзамен: «Подивимось, що за учителі. Може, агітатори які. Що молода пані викладають? Математику? Пишіть задачу!» Я того не пам'ятаю, бо мав усього місяць від народження, але мама згадувала часто, як руки тремтіли, коли умову задачі записувала і яка радість була від успішного розв'язку...»

*В. П. Кожем'яко, заслужений діяч науки і техніки
України.*

— Боже, що вони вчинили,
таж лісовики оці:
три задачі — Боже милий! —

молодій учительці.
З арифметики найлегша,
друга — з алгебри, нуда.
Третя — вищий матаналіз,
чи яка там ще біда.
— І вона рішила? — Рішиш,
коли гвери у кутку,
тут не рішиш — дуба вріжеш
з жаху та з переляку.
— А директорові-мужу,
мов, диктанта диктував
їхній зверхник: «Знати мушу, —
каже, — хто вас тут післав:
чи освіта, чи полковник,
і чому ви навчите
людських діток; що за коник,
на якому сидите?»
— І директор без невдачі
написав? — А написав!
Десь-то, будши не ледачий,
грамотійство запасав
цей наш Прокіп. Кожум'яка!..
— Ну і що ж тоді вони,
хлопці з лісу? — «Наша дядя, —
мовби мовили вони, —
що вчите дітей на совість,
що не липовий диплом,
що до іспиту готові, —
віддаєм за те чолом!..»
— Ой, то це ж тепер про іспит
цей мовчати треба нам:
бо дознають комуністи —
не вціліти вчителям!..

— ... Ой, це ж літ уже та й років!..
— Ой же ж та й десятиліть!..
— А й повужчав світ широкий!
— А й змарнів, що не кажіть!
— А чи правда, що Володько

Кожум'яків, той дрібний,
виріс аж такий роботько,
аж такий там видатний?
— Академік! Винахідник,
учні-послідовники...
Кон'юктурі не догідник,
доктор електроніки.
— Ти диви'! Всього добився.
В добрий час та добра путь!
Бач, з колиски надивився,
як екзамена здають
мама й тато...

***А ЯК ЧЕРВОНОАРМІЄЦЬ —
ПО ВЕРХАХ СТРІЛЯТИ ВМІЛЕЦЬ:
ОСОБЛИВО ФРОНТОВИК,
ЩО ОБЛАВ ВЕСТИ НЕ ЗВИК***

«Прикладів небоєздатности Червоної Армії проти УПА можна навес-ти дуже багато... Бували випадки, що під час несподіваної зустрічі Черво-ної Армії з УПА не загинув ні один стрілець. Бувало, що відділи Червоної Армії відкривали «через помилку» вогонь по відділах НКВД, що перево-дили проти нас облави...

В нашій сотні був такий випадок... З'явилася група червоноармійців з двома вівчурами. Вони були так близько, що ми навіть чули запах махор-ки. Наша ситуація була погана. Але бійці, покуривши, встали й пішли до села Затварниця. Пізніше ми довідалися, що вони говорили в селі, що ба-чили в лісі «ету вашу УПА», але «оні нас не трогали» і «ми їх тоже не трога-ли». Подібних випадків було безліч...

*Іван Дмитрик, Записки українського повстанця. —
С. 84, 85.*

Пішло життя в зелений свист,
щебече 45-е літо:
«Фронтівиків вояцький хист
в лісах Москвою буде вжито!»
Але ідуть фронтівики,
то батальйони, то полки,
та й по вершках дерев стріляють.

Їм брат — не чорт,
«не бачать» чот,
стрільця в куцах «не добачають».
Ще й похваляються в селі,
які вони таки не злі,
листівку про запас читавши.
Листівку вбачить комісар —
боець, назвиклий до покар,
стирчить, махру в листівку бгавши.
Бо правда правді — не мурня
(ще й мирного такого дня),
хоч би й серм'яжна — личаковій...
І каже нам зелений свист:
армієць — не енкаведист, —
«Бывайте, людоньки, здоровы!»

МУТАНТ КОСТЕНКО

« — Якою була погода? Чи були заболочені чоботи? — уточнював питання «знавець» своєї справи майор Костенко.

— Погода була... Напередодні падав невеликий дощ, але чоботи у них були не дуже замашені...

— Так! Видно, не здалека йшли. Бандитська криївка десь тут, — закінчив Костенко... — Я пообещал товарищу Слоню найти бандитов и слово сдержу. Искать, искать...»

*Микола Когут. Герої не вмирають. — Дрогобич,
«Відродження». — 2001, С.19.*

Майор Костенко, очі — шилом,
а замість серця — гострий нюх.
Мутант Костенко — вража сила
і вражий, найвражіший дух.
Мутант Костенко! Він за кістку,
що дасть йому «товарищ Слонь»,
перегризе повзком півлісу,
а винюшить «бандитський схрон».
Такий талант, такий «іскатель»,
зумів би — гори підірвав,
ліси скопив би, щоб зіськати,

всіх, хто посмів, не здався, повстав
на кісткодавців. Боже сильний!
Пощо караєш знов аж так
цим самоз'їдством, цим спесивством,
спесивішим усіх собак?
Це ще не все? Піддресирують,
в світі Костенка поведуть?
До зброї долампичать зброю,
в енциклопедії введуть?
На те Твоя Господня воля?
Нам на науку? Знов? Щади!
Щади, бо вигризуть довкола
людське у людях «назавжди».

ЯК ЗАГИНУВ ЛІКАР ЯРОСЛАВ МАРТИНЕЦЬ «БЕРЕСТ»

«Повстанці перекусили трохи і покинули хату Настуні Матіїв. Недалеко було весілля — у Катерини Данів. Молоді літа взяли своє — вирішили зайти і скуштувати весільного короваю...

Повстанців увиділи, прозвучали перші автоматні черги. Їх хтось зрадив... Сили були нерівними... Поки «Муха» відстрілювався з автомата, «Берест» спалив під мостом документи й інші папери. Наостанок порізав на собі ножом шкіряну куртку, а після чоботи, щоб не дісталися ворогу. Вистрілявши останні патрони, лікар гранатою покінчив з собою.

Тепер відомо, що повстанців того зимового ранку 15 лютого 1948 року зрадив харчовий села Завою Михайло Данів».

Микола Козут. Герої не вмирають, С. 49—50.

Було на Стрітення весілля
в селі Завій, о Боже мій!
Був сон-пересторога; звільна
було б вертатись на постій.
Та ба! Весілля поманило,
а зрадник вистежив як стій,
і от життя іде в горнило,
востаннє у селі Завій.
Порізав чоботи і куртку —
гранаті мов не довіряв, —

чужинця уявивши хутко
в своїй одежі («Боже, збав!»).
Мерзенний дух і піт від ката
зганьбити одіж, знав, могли б.
Патрони вистріляв. Граната
рвонула чесно, вишир і вглиб.
Відомо, зрадив хто, відомо:
Михайло Данів, харчовий.
Те з'ясувалося по всьому,
по всіх — і вже хоч вовком вий.
Мутанти, ідучи на нерест,
героїв жерли: давня річ.
Упав УПівський лікар «Берест»,
герой живих десятиріч.

НАЙБІЛЬШ ІНТЕРНАЦІОНАЛІСТСЬКІ ЗАСОБИ ВІЙНИ

«...Тотальний терор. У 1946 році почали масово випалювати ліси в районах великих скупчень УПА — на Равщині, Радехівщині, Сокальщині, Станіславівщині, майже всі соснові ліси спалили на Ковельщині. У липні 1946 року НКВС розгорнув проти партизанів бактеріологічну війну. Довідавшись, що УПА скуповує на «чорному ринку» протитифозні уколи, чекісти випустили в продаж отруйну вакцину... У боях з УПА часто використовувалися розривні кулі».

Василь Пахаренко. Віті єдиного дерева, С. 246.

Як запалили пан-ліси
левіафанові біси,
горіла сосна, палала,
над нев Покрова маяла,
сльозивсь Марії
Лик Святий.

Як замість ліків сто отрут
пустив Левіафан-банкрут,
мерли Покрови воїни,
та пам'ятали, хто вони,
не проклинали рід людський.

Як перейшли на розривні
в тій найслав'янській війні
сили, звіздою мічені,
Москвою в ум калічені,
заплакав сам суворий Спас.

Щоб людський рід не проклясти,
збирали букові листи,
на них писали кровію,
Новий Завіт з любовію:
Боже, не відступись від нас!

ГЕРОЯ МАЛО УБИТИ...

«Анна Плечій з села Головецького Сколівського району Львівської області згадує... Коли вбивали повстанців у Плав'ї, то прив'язували до коня, тягнули по всьому селу. Зганяли людей упізнавати, а тоді машиною везли в Славське. Багато лежить в Славську хлопців і дівчат. Пороздягали їх догола. Дівчат поклали горілиць знизу, хлопців — зверху і реготали плюгавими пашеками».

Василь Пахаренко. Віті єдиного древа, С. 247—248.

Героя мало убити,
героя треба зганьбити.
А як його зганьбити,
сину болота й ганьби?
Наморщуй вузького лоба,
гни матом — вождівська подоба
озветься в тобі й підкаже:
не сумнівався аби.
Печерного віку спосіб,
неандертальська втіха:
убитого вкласти на вбиту,
укласти-прикласти, ги-ги!
Самому ж себе величати
то сп'яну, то сперебріха,
про себе пісень співати,
ать-два, нога до ноги!
Цю вдачу свою людодіську —

нащадкам передавати,
мутантам-аборигенам
прищеплювати її,
ансамблями танцю і пляски
побіду свою втоптати
в місцеві ґрунти рахманні,
в підбиті звори й плаї...
Героя і героїню,
убивши, зганьбивши, болотний,
брешти на них лавреатськи,
трибунно, пісенно брешти.
Невтомно брешти: в поколіннях,
в нащадках своїх сволотних
сволотно брешти-прибріхуй,
у генах сволотних
ґріши.

БУНТ І СМЕРТЬ КОНЯ БІЛОГО

«Анна Плечій згадує... Енкаведисти тримали двох коней — чорного і білого. Не годували їх, виводили до трупів і прив'язували, щоб голодні коні почали їсти людей. Потім коні вже самі йшли в місця, де багато лежало вбитих... Не можу цього пояснити, але якось голодний білий кінь кинувся до живого чекіста і, напевно, з'їв би, та другий енкаведист убив коня. Чорного віддали в лісництво возити дерево».

Василь Пахаренко. Віті єдиного древа, С. 248.

Ніхто такого не вигидає,
в таке й не повірить ніхто:
зайдам коней людьми годувати вигідно,
в коней зуби, як долото.
А очі у коней — мигтючі корали,
сполох не тоне на дні очей;
коні не слави — коні навали,
їм славу топтати,
з них піна тече.

Голод не тітка й для жеребця,
імперія коням — те ж царство Аїда:
нап'єшся води з людського лица —

людським лицем... пообідай.
Не просто людським — героя лицем,
землі цієї сина чи доньки;
хоч потім ставлять тебе правцем
Господь Бог і природа, о горе, лю-
доньки!..

Якщо до того ж ти вродився білим, як сніг,
святого Юра нести був би гідним,
тебе місцевий кінський Пан Біг
смородом точить,
як дротиком мідним.

І ти не витримуєш, ти повстаєш:
жертви погонича мурзо-мармизу!
І в груди гарячі вогню дістаєш
остудного — диск цілий! —
пущений знизу.

ПРОМЧАЛИ ДВОЄ ПОВЗ...

«Якось удень я йшла вулицею і зненацька почула тупотіння. Просто до мене біг чоловік, його наздоганяв інший, із револьвером. Як кожна львівська дівчинка, я відразу зрозуміла: біжить бандерівець, за ним женеться енкаведешник в цивільному. Я зайшла в найближчі двері. Відтак повз мене промчали двоє — бо ж кожен будинок мав внутрішній дворик, звідки можна було кудись перебратися. Я вийшла й пішла собі вулицею Демократичною, колишнім Новим Світом».

*Скатеріна Короткова. На околиці імперії. —
«Критика», 2002, липень|серпень, С. 38.*

Бандерівець то був, чи мельниківець,
бувалий унеерівець, — однак
український одинак-червонокрівець,
живкий червонокрівець-одинак...
Якби ж то лиш якась мале дівчисько
отак собі у двері — й на той бік:
де не біжить цієї миті близько
за іншим чоловіком чоловік.
Якби ж то та коли б то! Але нас
отак мільйони, раз за разом більше,
вишукували двері про запас,

вишукують по досі найвірніше:
лиш розминуться! Тільки б перейти
на той бік від звитяги, від розправи:
не знати, не впізнати, не знайти,
не виявити власної постави.
Демократична Вулиця, авжеж
(вчорашня Новий Світ) нас там чекає,
простора, світла, може, що й без меж...
Куди ж веде вона?
Чорт її знає.

ПЕРЕПОХОВАННЯ В БІЛЕЦЬКОМУ

«Підпільне наймення-псевдонім Зубенка — Холодний... Ми нині навіть ім'я героя не знаємо, невідомо також, чи це справжнє його прізвище — Зубенко, чи конспіративне. Суворода доба диктувала небуденні умови».

Володимир Вовкодав, краєзнавець. — Між двох вогнів. // Проскурів, — 2001, 28 грудня.

«Принагідно хочеться згадати людину, яка в післявоєнні роки доглядала могилу провідника, якого карателі закопали біля рову, що ним було обнесене шкільне подвір'я. Це нині покійна жителька села Білецьке Надія Тарасівна Гевак».

Борис Володимирів. Повернення із забуття. — С. 39.

Не знає навіть Вовкодав —
герой тодішній наймолодший,
ходяча пам'ять молода,
сільський інформаційний Ротшильд.
Сахни, Білецьке — й поготів:
не знавши, гірко вимирають;
Білецьке про Гевачку навіть
дізналось нині зі світів:
що ту могилку берегла,
що хрестичок на ній маленький
давно поставила тихенько, —
знай, скрадаємци від села.
А все ж, не знаючи, зійшлося,
летичівським не заважало,
Зубенка перепоховало

і ніби... думати взялось,
старечо думати: «Ну чом,
чому такі ми неухажні
зробились, аж немов... фуражні
(біля фуражних ходуном)?
Якийсь-то відкілясь Борисов
Зубенка встановляє риси,
а цей сахнівський Вовкодав
урок подячності знов дав...»

ПІСЕНЬКА ПІДНЕБЕСНА

Оббрешуть мя, моя нене, та й стануть брехати,
ой, що йшов я людські діти в керниці вкидати;

що повстав я з товариством, щоб у хащі сісти:
чужу мерзлу бараболю під землею їсти;

а що ївши бараболю від тризни до тризни,
шукав, кому запродати бодай шмат вітчизни;

бо не вмів, бач, шанувати з-за Уралу брата,
того брата, що у нього в самого не хата;

ой, не хата, не стодола, й аніяка гражда, —
одна пильність та відвага, та до брата вражда;

ой за теє ж тая вражда, що був сам собою:
не мінився, не хилився, а ставав до бою;

в бою впавши, й на тім світі собою лишився:
од Христа не одцурався, Марії молився.

Не журися ж, моя нене, й-а всміхнися, доню:
що я в раю собі гою пробиту долоню;

а там, в пеклі, всі здорові, але безутішні:
брешуть, вуха затуляють від моєї пісні.

ЧАСТИНА III

КУПАННЯ КОНЕЙ КОДЬОРОВИХ

Естетика на два голоси з хором, також двоголосим

— Был саврасым ты савраской,
гой ты конь мой,
гоев конь!

Стал от кровушки ты красный,
красный-красный,
самый красный,
распрекрасный конь-огонь!
Горбунёчек потаённый,
победительный скакун...

— Був ти, купаний у сонці,
чеберайчик-веселун,
струнноногий семилун,
згусточок сонце-блакиту,
вушками вушко-прядун...

— Был ты звёздочкой отмечен,
хоть и белой, на челе...

— Зіронька ж, було, надвечір
світлонько у серце лле.

— Беляки тебя отбили
из-за звёздочки, видать...

— Що червоні, а що білі,
ой, одна в них «с-сука-мать»,
«перемать», «переимать»...

— Был в бою отбит обратно,
кровью всадника умыт,
покраснела безвозвратно...

— зіроньку залив блакит!..

ХОР:

— Но разве не всё равно?..

— Однаковісінько, вже ж!

— ... якого цвета пшено?
— Каша була б, авжеж!
— Всадник решать, не конь,
куда вонзиться копыю...
— Гей, пролетар, на коня!
— Какой там гей, мать твою?!..

— Ти від пшеничних степів...
— Орловских лучших кровей...
— ... подільських тарпанних горбів...
— и кабардинских очей...
— А очі, віченька, то —
хіба вкраїнніше є?
— Каб на мировых плато
растаптывать всех, ой-е'!..
— Карпатський у тебе слух!..
— Алтайская стать твоя!..
— Надсянний зграбнесенький рух...
— Кавказская чисто струя!..

ХОР:

— Но разве не всё ровно,
кто, где и когда рождён,
если, словно в кино,
становится красным он?
— Гей-гой, червонці ідуть,
червона вгинається путь,
ідуть, ще й коня ведуть,
червона судилась майбуть!

— Пойду красного купати,
как бы кровушку-то смыть...
— З-під багнуки відмивати
час прийшов сонце-блакить!..
— Глаз-то... синим отливает...
у копытец — белизна...
— Слава Богу, відмивас...
Тризубця?.. От тобі й на!
— Вместо звёздочки... что-й это?..

что-й-то хищного хищней...

— Ой, сюди, мої поети!

— ... что-й-то... страшного страшней!..

ХОР:

— Но разве не всё ровно,

если на месте звезды

Истории волей дано

Двуглавному взмыть?!..

— Назавжди?

— Орёл Двуглавый — ведь он,

окрестный мир осеня...

— Авжеж, конечно, ага,

трёхцветного жаждет коня?

— Значит, красный подмывая,

надоть два иных отмыть!

Глаз уж синим отливает...

белый где-то у копыт...

— Не обов'язковий третій:

сонечко та й небеса!

Сонячний такий... одвертий,

небесний — така краса...

— Подмывается не очень

кровушки-то вечный цвет.

Отступать никак не хочет

кровушка великих лет...

ХОР:

— Но если приказ гласит:

«Купая, покрасить коня!» —

не проще ли наносить

слой на слой, цветами звеня?

— Червоний щоб там лишивсь,

де найчервоніший є,

а синій із білим прийшлись,

де фарби для цього стає!

— Значит, не в купанье дело?
Значит, «Сам раскрась» важней?
Рыбы смотрят очумело,
волны хлещут повлажней...
— Горнеться жовтогаряче
до блакитного чимдуж...
Серденько від щастя плаче.
Виплакатися кому ж?
— Рыбы смотрят очумело,
лягушонок брюхом всплыл:
нету синьки, нету мела,
нету мочи, то бишь, сил...

ХОР:

— Но разве не всё ровно,
если получен приказ...
— ... то навіть кінське лайно
фарбуєш, товаришу, враз!
— И, значит, в который раз
ты, мир перестроив, раскрась.
Была бы краска, авось!...
— Звичайно, імпортна...
— Ась?

— Ай да краски: «Тиккурилла»!
Не Лифляндии ли спесь?
Кроме синей, есть белила,
и краснее крови есть.
Их вода не растворяет,
к ним влечёт магнитом взор,
ими солнышко играет...
Ах ты, конь мой — триколор!

ХОР:

— Но если милее нет
трёхцветного в водах коня,
то что же тогда, мил-свет,
тревожит день ото дня?
Ужели на берегу

в противоположной дали,
там, где давно ни гу-гу,
б л а к и т н ы е всходы взошли?!..

— Блакитна гривонько, сяй!
Голівонько сонячна, грій!
Попононьку вишивай,
дівчинонько щасних надій!
Грай, конику, вигравай:
мирнішого в світі нема
над наш наймирніший край...
— Ну-ка, трёхцветный! Эх-ма!..

ХОР:

— Но если опять и вновь
трёхцветнее нету нигде,
и всего мира любовь
к Двуглавному крепнет везде...
— ... то як же ж ти можеш, блін,
не пОняти, не зрозуміть,
що з жовто-блакитним своїм
ти випав з потоку століть?!..

— Эх-ма, Тиккурилушкин блеск,
а свежесть — роднее родной!
Где ж ты, мировейший комэск,
где ты, генсек мировой?
Сумел бы, вестимо, вести
всех лучше, как встарь, Белый царь, —
вести, чтобы веры спасти
у всех океанов алтарь!..

ХОР:

— Но разве нельзя, чёрт возьми...
— ... блакитне, авжеж, підсинить?
— Да, Господи, благослови...
— в таку історичну мить!
— Полоской хотя бы одной...
— ... а співпадать на скаку!

— В начале — хотя б синевой...

— ... у мить історичну таку!

— Що мить історична, то так:
що хочеш, собі відмивай,
іржи чи свисти, наче рак, —
собі рідний край прославляй!..
Судьбу не наврочить би, йо',
тим паче, що синька ж ось — є?..
— Ну как там, закончил своё?!
— Вже зараз, ага, да, о, й-йес!

ХОР:

— Вот так-то! Обряще же се
цвет силу, а сила — цвет.
И если б так мыслили все,
то разум стяжал бы побед...
— ... нових та й нових!
— Бог ты мой!..
— ... як сине до синього йде!
— Какой неплохой пристяжной...
— ... при першій потребі будЕ!

РАЙОННІ, РАЙОНОВАНІ ПОЕТИ

1

Районні, районовані поети,
щоденні римодавці, кров-любов,
пітняві човнярі здовж річки Лети,
пірнальники невтомні, знов-любов.

Мозоляні серця, хата-лопата,
незграбні руки, дублені носи,
оспівувачі з сурмою на чатах,
носи — за вітром на усі часи.
Попутники усіхніх революцій
(в надії пропечатати стихи),

страждальці ословеснених полюцій
палкого недомислія, апчхи.

Районні, районовані, озимі,
підсніжні, кризьболотні, весняні,
невимерзлі, кустраті, незборимі,
незрідка тлусті, а частіш — пісні.
Сповільна переходячи в пісні.
Нахрапом перелазячи в пісні.

Пісні пісні. Піснющі, але й тлусті,
коханнечко-жаданнечко, йо-гей,
калинонька-вкраїнонька; в капусті
лелека повно навроняв дітей.

2

Сурма зове, іржа її не з'їла,
спаситель на спасителя іде,
і рима не залишиться без діла —
поцілить, вдарить, в душі прогуде.

Суспільництво державництву заклавши,
державництвом прикривши тілеса,
гундосить муза про «шляхи назавше»,
танцює фестивалі бокаса.

Але й ридає фестивально гучно
(іще один місцевий фестиваль).
Ридання й танець ходять нерозлучно,
сивушно надриваючись, на жаль.

Папір! Паперу! Книжку! Треба книжку
іще одну; на книжку грошей дай,
дай, владо, меценате, нишком-тишком
подай, а був би лопнув ти бодай!

Нехай поети вчені та голінні
паперу не доступляться, ги-ги!
смакує фарба про сурми горіння,
голінні почезають — до ноги!

3

Біс у ребро вчепірювся і миче,
ребро серцебиттю дає сигнал,
і серце, бідне, чайкою кигиче,
і на папір — чуттів дев'ятий вал!

Подумати: сусідка — моложава,
собою гожа, як зоря ясна,
і до криниці ходить, наче пава,
і до крамниці, — й позбавляє сна.

А муж — дрібненький, тож, либонь, не любить,
принаймні недокохує — то так;
її ж пасе (ніяк його не здубить!),
а віршів не присвячує, слабак.

Посвята за посвятою хай лине,
папір щоб аж палав і запалив
її, єдину, бо із н и м загине,
дарма, що він ні разу не запив.

Спаплюжити його: скупий і ниций!
Яка ганьба! Для рими — ще й «позор»!
Для рими ще одної — гнівне «гицель»!,
для першої — «топор», «запор», «затвор».

Бо клямка їхня клацає нестерпно,
і світло їхнє — як ліхтар тюрми!
А тут своє показує люстерко,
що є ще порох, чорт його візьми!

4

Районні, районовані, — всілякі,
поважні, бідолашні, — будь-які,
про зміну поетичну, її якість
невтомно дбають, на підйом легкі.

Легкі на те, щоб передати досвід
не тільки школярам — учителям.

Про досвід той, бува, посвідчить досить
рубець на серці, на обличчі шрам.

Районні краєзнавці процитують,
районні краєзнавці доведуть,
як шанувати; тут же й пошанують
і творчий шлях, і прижиттєву путь.

Іронізуйте, знані та заїжджі!
Поплавський наперед вам відповів,
що імпотент є той, хто гороїжить
критичні вістря на сердечний спів.

Пригляньтесь ж, побачити охочі,
і зрозумійте, що ні в кого більш
так не горять вогнем пророцьким очі,
як у людини, що скла-да-є вірш.

ПОЕМА КОЛОРАДСЬКОГО ЖУКА

*Чоловікам і жінкам, і гермафродитам штату Колорадо,
а також всім ветеранам боротьби з колорадським жуком
в Україні і всій живності України присвячується*

ПРОЛОГ

ПОЧУТИ від сусідки про жука,
якого завезли капіталісти,
щоб він поміг їм нас доценту з'їсти,
з картоплі розпочавши й буряка...

Ще, кажуть, воля Божа, людський гріх,
супутниками закидають їх!

Ще, чуєте, там такий страшний, пекельний:
кус негайний, а і с х о д — смертельний!

Отож недурно, к а ж у т ь, п'ять рублів
дають за штуку, якби хто зумів...

А якби десять, забери їх чорт, —
безплатно посилають на курорт!

А якщо сто (там можна і малі),
вручають о р д е н просто у Кремлі!..

У з д р і т и сатанинського жука
на етикетці пачки з сірниками,
від переляку ледь прийти до тями
в передчутті н а р е ш т і г а п л и к а.

В холодний піт сахатися зі сну,
Молитись Богу, знов кричати «пробі!»,
Коли наснитись... в арештантській робі
Літун-вертун кусючий, що аж ну!

Аж трохи заспокоїтись на тім,
що все ж не видасть, мо', природа-ненька:
«в смугастій робі він... такий... рідненький,
мов плоть від плоті нашої... Ходім!

Ходім бороти — праця не бридка —
тотого коло-радського жука!»

1

ЗІСЬКАТИ неймовірного жука
на рідному вгороді — і не впасти,
впустити руки, дихати так часто,
мов у коханні після сорока.

Покликати сусідів. Гуртома
кусючого до пачки заточити,
щоб із сільради у район дзвонити —
й зітхнути: за рублями за п'ятьма.

Зате дізнатись: не кусючий він,
ловити можна, гада, і руками

Й його кусати, до лихої мами
(аби охота — мамі його хрін!).

І с т р а т и т и, поганця, при сільграді,
бодай і камінцем до камінця:
щоб бризки його крові — гівенця —
лишилися зоріти — на сільграді!

Й, Країни Рад наспівуючи гімн,
міцніше на ніч зачинити двері,
й себе відчути у печерній ері,
сон загадати не страшний...
А втім...

Наснитися знову, певне, тільки жук,
наснитися хоч не страх, одначе ляки...
Прокинутись, вщипнутись за...
Собаки
валують досвіт — розумій їх гук:
«Гайда бороти — праця хоч бридка —
тотого ко — ло — ггг! — радського жука!»

2

ЗБИРАТИ колорадського жука,
не знаючи, що є десь Колорадо —
його вітчизна втішна і принадна,
така єдина, дідько-зна яка.

Збирати ще й личинок, крім жука,
із-під листків витрушувати гаддя,
коли нема за що купити яду —
або не хочеш знати того яду —
збирати незнищеного жука!

Дірява миска, віник золотий —
і ти вже не людина — півкомбайна,
і доля твоя файна, віра-майна,
і вдача твоя вбивчо-життєдайна,
і намір твій жорстокий, та святий.

Жука трусити, мовби куркуля —
в неділю, у вівторок, у серЕду,
у п'ятницю, в суботу... Попереду
неділя знову душу звеселя.

Жука зіськати, мовби тих... бандер
у запашному гіллі смерековім,
коли майор Говнов кричав: «Пріколем!
І навсєгда іх пабєдїм тепєрь!»

Крізь червень червонястий навпростець,
крізь липень золотавий та смугастий
брєсти, комбайнувати і не впасти,
жукові передати свій ломець.

І в світлі дні збирання винограду
збирати колорадського жука!
Не вірячи, що дєсь є Колорадо,
а тутай, на вгороді, — єльдорадо
для тебе, дурня, даже дурака.

3

ТОПИТИ колорадського жука!
Щоб зрозуміти: вєсь не потопає,
торкнєтьєся суші — тут же воскресає;
хіба що нафти звєрху піввєршка
уздовж ріки, упоперек ставка.

Або — його топити в кип'ятку!..
Воно б і можна: в кип'ятку — топити!
Та це вже буде зватися: варити
(якщо сприйме заміну хтось таку).

4

Жука — ПАЛИТИ! (Якщо дрова є).
Хай жук шкварчить! (Якщо садизму стане).
Хай чорний дим у синім небі танє.
Хай вітер з нього чорні кільця в'є.

На цеє «хай», одначе, є «але»:
а що, коли Господь із неба глипне
і в гніві підборіддя своє випне:
«Язичнику! — гукне. — Ти робиш зле!..»
І спробуй довести Йому, ти, скверни повний,
Що це простий вогонь, а не жертвний.

5

ДУШИТИ колорадського жука!
Узвши чуні чорні і смердючі,
утоптувати в битий шлях палючий,
де кров його безбарвна і липка.

Жука топтати, мов крутий заміс
чи греблю ту для того Дніпрогесу,
з тваринного свого інтересу
жука топтати, хай би йому біс!

Жука чавити, мовби виноград
в часи Христа (в добу Іуди тобто),
і, потом поливаючи свій потопт,
Небесний не вимріювати Град.
На мило, на мастило, на лайно
(жуку — жукове!), ну який тут спинок!
Хоч... трохи жаль його малих дитинок,
що вже їм сонця зріти не дано.

Сльозу — прогнати! А прогнати щоб,
спіши собі негайно уявити,
що то — бандерські чи... душманські діти
десь на суміжжі Азій та Європ.

6

ТРУЇТИ колорадського жука!
На яд латинський назбиравши грошей,
кропити в день святешній і хороший,
якщо вже доля випала така.

Святе добро, у кого помпа є.
Той з криком ув атаку йде хімічну,

з собою кличе силу потойбічну,
вояцьке щастя бавлячи своє.

І триумфує він, такий, тоді,
коли з-під хмари трійла, тіда-ріда,
з останніх сил втікають... до сусіда! —
строкаті, перламутрові, руді
(хоча сусід готує вже одвіт,
і завтра чи позавтра, статись може,
їх пожене — назад? невже?! — о, Боже!
О, той сусід — призвідця многих бід!).

О помпо, помпо!
Як тебе катма,
відро і віник — теж якась-то зброя,
що кличуть теж якогось-то героя
на прою ступати зранку задкома;
в штани ловити вітер супротивний,
а поступати проти вітру, вже ж:
в десниці — віник-меч, у шуйці — срібна креш,
у носі — пахощі, достоту не їстивні.

Труївши колорадського жука,
себе не доостанку протруїти:
змарніти, а вціліти й гомоніти
куди не підеш — тільки про жука!

7

«Жуки здихають кроплені,
в болоті рак не свисне,
а людям ця картопелька
безпечна та корисна.
Безпечна, то безпечна,
але іще й корисна!
Корисна, то корисна,
але іще й безпечна!
Безпечніша за бритву
безпечну найтупішу,
корисніша іприту:
хто з'їв, той здоровіший!

Жуки конають добренько
ізвечора до рана,
а людям, як пороблено:
людиськів менш не стане!

Рекламо, альма-матінко,
солодкі твої груди,
нових нам препаратив
везуть хай звідусюди!»

8

МОЛОТИ помічню щого жука,
в сусідки якомсь визнавши рецепта
(не приховала все ж сусідка терта,
що у жукові — сила, ще й тривка:
супроти ревматизму і подагри,
радикуліту і, либонь, правця
і навіть... той... замість тії... «Віагри»
як з о в н і ш н є годиться кашка ця,
що з м'ясорубки хрускітно виходить,
народну медицину в ранг виводить!).
Цю кашку, правда, треба засушити,
настояти — в льоху — на перваку,
щоб потім, куди треба, приложити
в годину добру, але нележку...
Замріявшись про зцілення — терпіти,
аж враз схопитись з вереском: пече!
Пече і пухне, ніби динаміту
ти наковтався ще і ще, й іще...
І власним тоді розумом дійти,
із хіміком шкільним вчинивши раду:
тепера жук настільки повний яду,
що з ним у медицину не ввійти.
Мовляв, якби вдалось в оранжереях,
там скількись прокрутивши покоління,
природні соки відродити в нім,
тоді рецепт такий, можливо, й теє...
Хоча «Віагру», може, що й навряд
замінить препарат «Жук-мінус-яд» —
як з о в н і ш н є принаймні.....

ВИВЧАТИ неймовірного жука,
 його пластунські і літальні сили:
 до щедрика подібні має крила,
 живучість же на рівні... «яструбка»...
 Оцей, напіврозчавлений, повзе,
 той, побратим його, часу не гає:
 до нутрощів друзяки припадає,
 натхненно смочче, злизує, гризе...
 Для місії якоїсь — не інак —
 така, на схилку літа, підзарядка:
 достоту «яструбковий» бiшбармак,
 впізнавані карательські повадки...
 Вивчавши одержимого жука,
 у здогаді раптовім заніміти:
 хіба?.. невже?.. це... наслідок... освіти...
 у центрах, що засновані... ЧК?
 І, отже... певна місія його...
 на цих все ще не знищених городах,
 впізнавана в окремих епізодах,
 страшна, як чорний уночі фургон...
 Іще страшніша?.. В цій технічній ері,
 де кожен стратегічний твій партнер
 тебе жере, щоб зжертви, ненажера,
 тебе за свій вважає тренажер
 для відповідних функцій відповідно
 (цитата майже з Кравчука ЛьоньКА),
 цілком логічно, хоч не зовсім гідно,
 їм всім зробити ставку на... жука.
 В епоху біо-нано-технологій
 це вже лиш маска, може: жук-жерун...
 Все інше — ху із ху на нивці вбогій:
 носій? розвідник? психо-нейро-гунн?
 О Боженьку! О сило молитовна!
 Дай розуму дослідження вести,
 у Київ результати довести,
 в приймальнях не сконати, у двомовних.

10

ЛЮБИТИ колорадського жука!
Він існуванню вищій смисл дарує:
тоді радикаліт не гонорує,
душа тоді п'янюща і п'янка.

Не щедрик-бедрик, але жив-живий,
він по щоді довірливо скородить,
він до матні, буває, шлях знаходить,
а під спідницю — шастає, як свій.

Скількох він молодиць перелюбив,
того ніяк пером не описати,
у жодні серіали не ввібгати!
(а ще скількох їх він недолюбив;

за що ж і гине). Доля не з легких
йому судилась: тут, за океаном,
лишатися будь-що американом,
живішим бути од усіх живих.

Кохати найживішого — того,
останнього: вже паморозь заходить,
а він собі ще місця не знаходить,
а він собі ще зовсім ого-го!
З ним боротьба — як сварка двох сердець,
над ним побіда — тільки тимчасова,
життя матеріяльного основа,
що будить дух, немов лицарський герць.

... У ніч зими (коли прийде така)
жукову пайку тріумфально жерти,
так жерти, що одного разу вмерти,
чи теє... здохнути... і плюнути й розтерти...
Й на цвинтар торохтіти по грудках.

11

По до - ро - зі жук, жук,
По до - ро - зі чор - ний,

По - ди - ви - ся, дів - чи - нонь - ко,
Я - кий я мо - тор - ний!

По до - ро - зі жук, жук,
По до - ро - зі ру - дий,
По - ди - ви - ся, мо - ло - дич - ко,
Я - кий в ме - не гру - бий!

По до - ро - зі жук, жук,
Сму - гас - тий, пе - ріс - тий,
А вже ж ме - ні, ба - бу - сень - ко,
Та й не тре - ба їс - ти!

Ой, не тре - ба їс - ти,
А й не тре - ба ж пи - ти,
На ве - се - ло - му вго - ро - ді
Ка - торж - но ро - би - ти!

Ка - торж - но ро - би - ти,
Са - па - ти, кро - пи - ти,
Пе - ріс - то - го 'ме - ри - ка - на
У мат - ні ло - ви - ти!

По до - ро - зі жук, жук,
По до - ро - зі пук! пук!..

О - о - й - й!..

12

Коли ж весна на гробі зацвіте
і картоплі полізуть на вгородах,
воскреснути — собі у нагороду,
чи на покару, — хто нам скаже те?

Щоб першого смугастого політ
на виході із цвинтаря зірвати,
щоб знову: віник, миска діркувата
і чорні чуні з героїчних літ;

І світ, зелений і смугастий світ,
усмішкою беззубою вітавши,
в бадиллях заблудитися назавше,
безсмертя узвичаюючи міт.

ВІЧНИЙ ДЯК

1

Це ніби ти, весняний дяче,
розмерзлоокий та рудий,
липневий соняшник неначе
і, наче пролісок, блідий?
Берези соком підкріпившись,
хвалу узліссю воздаєш
і, на узліссі забарившись,
з ріллі до церкви ноги рвеш
із чоботиськами рудими...
Але встигаєш ледве-ледь
і, облачившись, с о с в я т и м и
ведеш, виводиш — в небо геть.
Зміцнілий глас берези соком,
доходить Господа ушей,
аж п'яна паства ненароком
сльозу змахне собі з очей:
щоб Лик пресвітлий не двоївся.
І зиркнуть батюшка тепліш
у бік твій: що не заподівся,
що опріч них, як грім, стоїш.
І скапне, хоч би як чаївся,
в коновку — півостанній — гріш.

...Пасками батюшка годують
дві свиноматки цілий рік,
і матушка дяком гордують
на тій підставі цілий вік.
Така-от Книга Битія,

така надія безнадійна:
життя штампує житія —
безперебійна тьма житійна.
По службі виплачешся весь,
додому попри саж ступавши.
Дячиху грізную приспавши,
вовтузишся, весняний, днесь;
і думка думку побиває:
пощо живеш? кому твій хист?
Сон аж під ранок настагає
під вітру крученого свист.
У тому сні, тихіший тиші,
приходить Він — лишень дивись, —
Той, що, п'ять тисяч наситивши
п'ятьма підпалками колись,
посіяв віру. Перст піднявши,
глаголить: «Дяче!»
Мовиш: «Га?.. »
Аж тут дячиха (вчасна завше)
як захропе!!! Яка нудьга:
прокинешся, не спав немов.
Весняний дяче, будь здоров!

2

Літуєш, дяче! З косарями
тнеш осоку, з кринички п'єш,
на сонце молишся без тями
і знов клепаєш, цупиш, тнеш.
Дячиха — слідом, слідкома,
між молодиць геть не остання,
перекидає, стародавня,
покоси, наче Смерть сама...
Воно ж то сохне, то гниє,
єге ж: то зверху, то зі споду.
Між нього ж і попівське є
з-під кіс — твоєї і народу.
Прийшла б... (не прийде!)... попадає:
сушити, грабати, складати,
під сонцем глянуть на рудя,

рудеві ківш води подати...
Зате, лишивши півпокоса
чи півкопиці, рудь летить
до церкви, де вже піп голосе,
кількох нероб благовістить,
зі спеки п'яний...

А в горОді
літуєш, дяченьку, ще й як!
А у саду, де Боже родить
теж не без тебе!.. І однак
на службу устигаєш вчасно,
на вранішню й вечірню, вже ж,
де тоншу свічку гасиш гласно,
коли з найвищих нот береш,
із піднебесних. Не товариш
тобі в мистецтві тім ніхто.
А ти дякуєш-паламариш
із літніх зі своїх невтом.
Ілля-пророк тобі являвся,
коли гасав поміж копиць;
грізніючий Спас тобі всміхався,
коли дрімав ти горілиць...
А долілиць...
все та ж спокуса
все заявляється, як стій:
між свиноматок, темноруса,
веде служниць-прислужниць рій —
овжеж, як хоч, так розумій...

Дяки бували при царях,
бували думні — многоумні,
в Приказах зело кирпу гнули,
служили ревне і за страх,
ну... та й за користь — не наївні;
а ще — церковні та шкільні;
були й мандровані, вкраїнні:
долюбомудрствія голінні,
до вдів та пива не дурні...
А ти — який? Ти — чий? При чому?

При літі? Таж — і при весні,
чимдуж при сонцеві рудому,
колись при Спасі уві сні...
Та при самотній при печалі,
при мріях... при дячисі-кралі,
яка — гріховна та важка
і знову, кажеться... тяжка.

3

Це дійсно ти, осінній дяче,
під небом вогкої золи,
про Бога непомітно плачеш,
де гнуться поминків столи?
Життя, минаючи, минає
тебе на призьбі Псалтиря,
земля, німуючи, приймає
проводиря, поводиря...
А ти — дякУєш; хоч невдячне
те дякувАння день при дні;
ти, незриданий пане-дяче,
у незриданий стороні.
Попів немало переживши,
уже півсвіта відспівав.
А пекло... десь тут, чути, дише.
А раю трошки в серці мав,
та... занедбав.
Одначе наче... небораче!..
Маленька... вавка під ребром...
під тим самісіньким, диваче,
росте уздовж... немов тавро...
Тавро відоме: мук Христових
на розпинальному хресті
від списа римської намови
в хвилини страдницькі святі...
Се зветься... стигми?! Бач, достигли
слова, що сіяні були
тобі й тобою, і спостигли
тебе, нарешті, де столи,
наїдків повні. Боже правий!

Ти обираєш. Ти й веди,
виводь з сього хмільного грайва
півтемної напіворди!..
Що? Ні?!.. Покутником лишаєш
в миру для миру і терпінь?
Про себе, Усевишній, дбаєш,
про власну тут... ходячу тінь?!
Що ж — хай. Ага, Тобі видніше.
Твій промисел, то й збиток — Твій...
А хтілося — як порадніше
межи надій та безнадій.

...«За ваше, дяче!..» — Зїхав з глузду
цей поминальник?.. — «Будьте й Ви!» —
відказуєш... «А — до капусти?!» —
«А — до пустої голови?!» —
«Що ти сказав, паскудний дяче?» —
уже сукає кулаки.
«О, ради Господа, пробачте:
вже просто пити не з руки... »

Дячиху взявши попід руку,
руде за руку дитинча,
виходиш, дяче, у розпуку,
де осінь перебаранча
святими й грішниками. Сливи
гниють, опалі, і пахтять.
Пси галакають неспесиво,
і зорі знічено ряхтять...

4

Це ти й не ти, зимовий дяче?
І знову це твоя печаль?
Немовби, ніби і неначе
лише тобі усіх нас жаль?
Паде сльоза, важка, громохка,
наїдки зїдено і гріш;
дячиха спереп'яну рохка,
Солоха оха ще смачніш...

А попадає проходить гордо,
мов... тая хмарка проз Фавор.
А дітвора шанує «Ворд'а»,
а не церковний спів і хор.
Довкруг — остудження і втома,
при кашлях кашель самоти;
стихія вутла, несвідома,
серед стихії — ти й не ти...
Крізь завірюху — крик свинячий,
за тим свинячим — поросячий:
кричать чим дужче до Різдва.
Свиняча мати слізю плаче.
Та що той плач її тут значе,
коли вже до Різдва — день-два?

...Сьогодні батюшка вручили
тобі торбешку свіжини.
Вручили, мов благословили.
Все ж не такі й лихі вони.
А ніс додому — чувся гидко,
хотілось... викинути псам;
коли ж тут хату стало видко —
рудими сповнений вігвам.
Дячиха спершу косувала,
тоді вся вдячністю зійшла,
до сала радісно припала,
до шкварки шклянку налила.
А діткам, наче горобчиха,
в роти вкладає з того лиха...
Пішов із хати, щоб не бачить,
до дров узявся, бах та гуп,
і так завівся, чуйте, наче
аж ледь не розв'язався пуп...

Але вже кличе Коляда —
прабог хоч ситий, та веселий:
мороза хвацько духопелить,
дяка до співу вигляда.
Го-гов, колядко-колядино,
не замете твої стежки!

Ге-гей, пресвітлая години!
Гай-гай, родину, не-родину,
зрідняйсь хоч нині насправжки!
В колядку вставиш про Христа
слівце доладне: «народився!»
До нього тут же: «уповився»
(ні біс, ні піп щоб не пристав).
Хати «сшиваючи» доладне,
в легені бравши від порош,
пройдете так розпроколядно,
столунко, семисотуладно,
що на весь рік зостане дроз:
в ушах, у стінах, попід стелі,
в серцях, у тім'ячках-умах, —
аж душі стануть розвеселі,
аж Дух озветься у домах!

Меланка теж не забариться
із несказаним Василем.
Водохрещ дорум'янить лиця:
«Живем! Усе переживем!»
Хрещені води попливуть
під кригами, весні назустріч,
і лусне десь — хоч верть, хоч круть —
князьок Прокрустенко-Прокрустич.

...Остигли стигми ненароком,
зарубцювалася сльоза.
А щось такеє... бачить око.
А щось таке та не щеза.
Через хурделиць кілометри,
через торговиці ряди
бредеш у вилинялім светрі,
немов... слідами Коляди;
із усміхом теж нетутешнім,
із сяєвом з-під вій рудих,
до всіх вітаєшся сердешно
(хто навіть і ні в сих, ні в тих),
подячний, ненаглядний дяче,
передвесняний вже неначе.....

ЛЕТЮЧА ГАЛЕРА

То не Голландець, не привид його,
не субмарина шмигутня,
то не на скрині мерця — йо - го - го! —
піє ватага безпутня:

«Турецький корпус,
український двигун,
а замість прапора — туча,
в корпусі — дірка, у тучі — Перун,
разом — Галера Летюча!..»

Дірці не шкодить ні хвиля, ні грім,
швидкостям дірка не вадить:
скрізь перед нею лягає Гольфстрім,
скрізь її Сила провадить.

Ловить вітрило вітри зусебіч
і, мішковинне, не рветься,
ловить щодня на просторах сторіч,
ловить на виспівах серця.

З хвилі — у хвилю, з миті — у мить
кличем звитяги чи згуби
грізно над хвилями цілить-стремить
гострий таран тризубий.

З моря — у море, через моря
та й на усіх океанах
золотом весла на сонці горять,
бронзою — спини в туманах.

Сало-пшоняний двигун: «Раз-два-три!
Р-рАз-два, в саду криничЕнька!..»
Не вповільняють навстрічні вітри,
не виідають личЕнька.

Ковано кожного, а — не дзвенить,
весла ряхтять безшелесно;
ковано, але іржа не ятрить
синіх заліз рознебесних.

— Гов, на галері!
— Не в двері!
— Гов... на галероньці!
— Ми!
— Хто ви?
— Та вже ж не тетері,
дідько нас перейми!
— Якого ж ви батька-нені?
Звідки, куди і за чим?
— Люди здебільше хрещені,
дехто науки учив.
— Чом же Перун понад вами?
— А сам собі, без причин.
— І як, ви досі... прикуті?
— Адже ж ми — український двигун...
— А що вас веде: покута?
подвиг? великий змагун?
— Певне, — усе те потроху
ще й — звідкись — кількоро струн.
— Добре, а як ви зуміли
із-під к о р м и г и втекти?
— Певне, разом ми прозріли,
то й узяли нас світи.
— Отже, вам шлях прослався
в Царство Свободи й Добра?
— ...Там, при вітрилі! Не бався,
не гався! Рушаєм! Пора!

У морі Охотськім хтось брагу розлив,
тисячі тонн і ще трошки:
може, «Варяга» на цей світ манив?
може, ворожу ескадру дурив?
може, Голландця колошкав?..

...Лівою міцно затисши носи,
в Неба галерники просять:
«Сило Всевишня, мерщій пронеси:
випробувань задосить!»

Хвиля хмільна і хмільний вітерець, —
все затулай що є сили!
Закружеляло, але навпростець
весла несуть і вітрило.

Довго ще в головах трута гула,
сирівцювато кусала.
Довго ще вдатна ватага пливла
в пошуках запаху сала.

Брагозавіса чи брагокапкан
був то в Охотському морі?
Знає хіба що тамтешній шайтан,
знає, але не говорить.

— Гов, на галері!
— К мегері!
— Гов, на галероньці!
— Га?
— Ви у якій тамо ері?
— В тій, де найменша нудьга.

— Добре, а чом же у нашу
еру вас так і несе?
— Страху нагнати «безстрашним» —
нам веселіше за все.
— Добре, а як вам вдалося
смертню грань перейти?
— Двічі вмирать довелось,
бувши зі смертю «на ти».
— Але для чого, для кого
страх несете надовкіл?
— Те запиташ у Бога,
щойно покинеш приділ.
Страх же у кожного — власний,
ми йому не додаєм,
просто з'являємся вчасно...
— ...Ви, там, на веслах, ідем!

У Лаптевих Морі глибоко, по дну,
хтось зброю волік надсекретну:
щоб виграти всяку майбутню війну —
хай навіть Земля навпіл репне.
Волік собі тяжко, на всі двигуни,
вглядався у всі кінескопи,
мугикавши: «Боже, царя нам верни,
або хоч верни пів-Європи!»
Волік героїчно, билинно волік,
немовби «Варяг» попідводний...
І враз найнервовіший тік як пропік
дозорців — не вистояв жодний:
ввійшла в кінескопи, неначе мана,
вітрилом і веслами гожа,
надхмарна, надмрійна, як кара — в о н а:
з Перуном у тучі, о Боже!
«Полундра!» — і тік капітана лупнув. —
«К оружжю!» — став голос високим.
Як хижі акули, торпеди — гу-гув-в! —

помчали «порушнику» в боки.
Та диво: до «цілі» домчавши, вони,
торпеди, у світі найкращі,
вразити не вміли прояви-мани,
спинились — як вівці лядаці.
Тоді обігнули ману, обійшли,
неначе почесним парадом,
назад розвернулись і грізно пішли
в атаку... на власну армаду...
...Лежить-вибухає на самому дні
носій надсекретної зброї.
Шлють шифросигнали Генштабу три дні
підводники, марні герої.

— Чи на галероньці?
— Тут ми!
— А як ся маєте?
— Вже!
Маємо сили й маршрути:
Небо їх нам береже.
— Будете далі рушати?
Але — по правді — куди?
— Вмієм про теє мовчати:
щоб не накликають біди.
— Сила веде, чи підгонить?
— Силі ми сил додаєм.
— А — як стають перепони?
— Молиться всяк про своє.
— Всяк про своє? А — про спільне?!
— Спільне складеться відтак,
лиш прокричить поготівля
сизий, як сокіл, ватаг.
— Хто він у вас? Як зоветься?
Де його край і приділ?
— Скрізь, де до нас озветься
голос душі, а не тіл.

- Будьте ж всесвітні!
- А будем! Тільки б не вимарнів світ.
- Вічність здобудьте!
- Здобудем!
- ...Ви, там, на веслах! Гребіть!

У Перській Затоці зійшлися флоти,
жонглюють ракетами люто...
І враз між флотами Галера летить —
летить, як дітиська під Крути!
Один адмірал — Oh, my God! — сплотнів,
другИЙ адмірал матюкнувся:
«Це вп'ять чорт несе цих турецьких хохлів,
Голландець об них не спіткнувся!»
Ракети спинялись і лізли в чохла,
чохлилися авіаносці,
стиснути гашетку ніяк не могли
треновані пальці їхмосці.
Вона ж, підвітрильна, промаяла шлях,
як хустка, поміж ворогами.
І наче не страх, але щось, трах-тах-тах,
вело всіх до тями, до тями.
Дівалося зло, розвівалося зло,
на злоку не шкірився злюка,
а там, де об крейсера ткнулось весло,
ввігнулася груба сталюка...
Розходились гречно ворожі флоти,
сигналячи: «Наміри — добрі!».
Зітхали в світах, лебеділи світи,
придурства щезали, як обри.

— Там, на галероньці!
— К бісу!
— На галерусеньці!
— Ну!?
— Бачите димну завісу?
То океан спалахнув.
Нафти розлито премного,
репнувся танкер, як жбан...
— Маєм надію на Бога,
маємо на океан.
— Там же вогню — кілометри,
плавиться човен на дні!
— Якщо судилось померти,
то не у цій давнині.
Адже вмирати утрете —
це ж відродитись, либонь?
— Та — чи на нашій планеті?
Тут спопеляє вогонь.
Казано ж: той, хто прошкує...
— ... той не ночує, еге ж?
— Вдома, еге, не ночує...
— Надто — як втрете помреш-ш-ш-
-ш-ш-ш?!..

...В морі у Чорному — штиль. І мрячить.
Кіптяву краплі змивають.
Чайка ячить, і вітрило... гірчить,
весла відпочивають.
Голови схилено на ланцюги,
спини туман пеленає;
тиші трикутник, трикутник снаги

судно за судном минає...
Неопалима! Як є, так і є:
ніжиться, — неопалима!
Вави свої і нещастя своє
краплями гоїть малими.
Мжичка тихцем переходить у дощ,
дощ переходить у зливу.
З дна піднімається синій прахвощ:
подивуватися диву.
В тучі поблискує оком Перун,
тучі над тучею стали.
З правого борту озався хропун,
з лівого сни ся озвали.
Ночі світанок хмурний доточив,
снів доточили дельфіни,
сонце крізь хмари помірно точив
день на похилені спини.
І в надвечір'ї сіпнулось весло,
вітер відчуло вітрило,
білих біліше, немов не було
полум'я, чаду, знесилля.
Інше весло за веслом ожило,
голосу голос озався.
В небі нічному, як тінь, перейшло
щось неповторне назавше.

— Гов, на галероньці!
— К бісу!
— Таж... на галериці!
— Ну!?
— Як ви пройшли ту завісу?
— Як? А яку?
— Вогняну!
— Так, як проходять гульвіси
пекло, нудьгу чи війну.
— Не спопелило й вітрило,

туча не википіла?
— Прогартувались премило,
от лиш горілки катма.
— За горілчаною гранню
тамо есте? А — їсте?
— Нюхаєм Вічну Тараню,
згадуєм кашу і степ...
— Запахами підживлятись
вмієте тамо собі?
— Це — щоб з чортами не знатись:
вельми нудні, далєбі.
— Справді, побили б їх пранці,
шкоди б від них не було!..
— ...Там, на тринадцятій банці!
Вже! Опускайте весло!

... Крадений балкер супроти
з краденим збіжжям двигтів;
шастав з широт у широти,
десять зміняв прапорів.
П'яна команда шаліла,
п'яний горлав капітан:
«Нам би Голландця до діла!
Ждуть нас всякчас м н о г о с т р а н ! ..»
Враз — наче грім серед неба:
«Привид іде на таран!»
Зблиснуло, ніби у Феба,
гримнуло, наче в поган!..
Репнувся балкер, як цурка,
збіжжя — Нептуну — буль-буль!..
Близько проходили турки,
не втонув жоден «рогуль».

... Крадений танкер поважно
нафту чиюсь доставляв.
П'яна команда відважно
бавилася у прояв.
Близько було до заробку,
ждали дівулі і ніч...
Але хитнуло «коробку»
і поманило пріч.
Вітрильник, не бачений досі,
на обрії клично заграв.
Стрибали за борт матроси:
плисти до обрію вплав...

... Темні, як ніч, браконьєри
електроневід тягли,
в водах чужих, ненажери,
хижу ловитву вели.
Зблиснуло — і засліпило,
невід урвався і щез:
іскристе помчало вітрило
през шхуни, гостріше лез.
Безносі спинялися шхуни,
сивіли смолисті чуби,
в очах проступали парсуни —
неначе з якої клятьби.
Губили глузд капітани
і з реготом падали ниць...
З-за борту грозились катрани:
допастися мудрих сідниць...

— ?..
— !..
— ?!..
— !!..
— ???..
— !!!..
.....

I:

«Ту-гу-у-рець-кий ко-го-о-о-р-р-пус,
вкра-ї-гі-і-н-ський дви-гу-у-ун,
а за-мість пра-га-а-по-ра — ту-гу-у-ча,
в кор-пу-сі — дір-ка,
у ту-чі — Пе-ру-гу-у-у-ун, —
слав-ся, Га-ле-е-е-ро Ле-тю-гу-у-ча-а-а-а!!!»..

ДЮЖИНА МАРШІВ ДЛЯ ПЕРМАНЕНТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

1. Князь Олег Віщий **(На мотив «Гей, наливайте повнії чари!..»)**

Хто там питає: «Йдемо навіщо?»
Йдемо, бо треба рушати.
Йдемо, бо князь наш, прозваний Віщим,
Не повелів відставати.

Хто там чатує, ставить застави? —
Тішить нас кожна завада!
З Віщим Олегом несем у славі
Щит до воріт Цареграда.

Хто там тікає, хто замикає
Гавані від наших весел?
Князь не гадає — повеліває:
«Гей, кораблі — на колеса!»

Смерті Олега хто там радіє?
Радість йому — на погибель!

Ольга-княгиня стріли посіє,
Ольжичем стане Кандиба.

2. *Король Данило Галицький*

Не пустив на Захід орду,
Не пустив тевтона в Карпати.
Лиш біда: не зумів на орду
Порятований Захід підняти!
    Галицький меч — двосічний,
    Галицький щит — двобічний,
    Галицький дух — двосилий,
    Галицький ум — двокрилий!
Не зносив королівський вінець,
Не відбив у загарбника Київ,
Але твердо прорік рішенець:
Зневажати закон Батиїв!
    Галицька вдача — мужня,
    Галицька сила — дружна,
    Галицька доля — спільна,
    Галицька воля — вільна!
Не узяв за приклад, ачей,
Новгородського князя покірність,
Не стулив недремних очей,
Не зламав християнську вірність!
    Галицьке щастя — трудне,
    Галицьке врем'я — судне,
    Галицьке небо — димне,
    Галицьке диво — дивне!

3. *Князь Дмитро Вишневецький-Байда*

— А що це ти, княже, зібрав гольтіпак?
— Зібрав, щоб орда покотилась навспак!
— А що це ти, княже, між них, наче брат?
— Бо кожен з нас братом тут сильний стократ!
У дикому полі робота кипить,
Фортеця росте, виростає щомить.
Спинились ординці, шукають обхід,

Скородять ярки драпаками борід.
— А що це ти, княже, береш втікачів?
— Беру, бо свідомі, свобода почім.
— А як ти їх, княже, ставляєш на путь?
— А так, що мене уже Байдою звуть.
У Дикому Полі там вежі стоять,
При кожній там вежі дозорці не сплять.
Від Дикого Поля крізь ночі і дні
Палають сигнальні — жертовні вогні!
— А що це ти, княже, притишуєш річ?
— Бо все я сказав, хай говорить вже Січ!
— А що це в сідлі ти... хитнувся-таки?
— Своє відходив — хай ідуть козаки!
До Чорного Моря ватаги ідуть,
По морю по Чорному чайки пливуть!
А Байда — у думах, а Байда — в піснях:
Козацтву щасливий надумує шлях!

4. Найкращі в світі яничари (Стримано. З жалобою і гротеском)

А наші яничари — найкращі в цілیم світі,
А нашим яничарам нічого не болить;
Увагою султана високою зігріті,
За діло бусурманське готові кожну мить:

*Готові розтерзати, готові помирати,
Їх не лякає дідько, їх не страшисть утир;
І нюхом своїм чують, де найбагатші хати,
І серцем своїм знають, де краций взять ясир.*

А в наших яничарів носи найбільш кирпаті,
І найміцніші руки, і найтвердіше щ о с ь...
Нам нашим яничарам не можна попадатись:
Вже краще утопитись в відрі води якось.

Готові розтерзати...

А в наших яничарів сліпучі ятагани,
І найбільші зуби, і нігті — долото.

А наших яничарів обходять бусурмани,
І в очі їм дивитись не видержить ніхто.

Готові розтерзати...

Ми наших яничарів найкраще зустрічаймо,
Всіляко добре дбаймо, щоб душу з тіла — геть!..
Ми нашим яничарам тортур не завдаваймо:
Найкращим яничарам — найлегша в світі смерть!..

*... Уміли розтерзати, уміли помирати,
І не лякав їх дідько, і не страшив упир,
І нюхом своїм чули, де найбагатшій хати,
І серцем своїм знали, де краціей взять ясир.*

5. Полковник Данило Нечай-Брацлавський

Сяде Брацлав на комоні, бряцне Брацлав о шоломи, —
Враз од моря та й до моря полетить луна.
Із полковником Нечаєм, із козацьким звичаєм
Не страшна йому у часі жодна далина.

Приспів:

Полковник Нечай
Козацький звичай
Шанує, як рідну Україну.
Гукнуть: «Виручай!» —
Полковник Нечай
Все кине і яструбом лине.

Із Нечаєм із Данилом вражу силу пересилим,
Сонце ловимо щитами, сонячно йдемо!
А вночі горять Стожари, не страшні нам яничари,
Між вітрами і мечами — гоїно живемо!

Приспів.

Хоч занадто він безпечний і до ворога він гречний,
Відступати не згодився і тому упав, —
Є в Данила вічна сила, що світ білий полонила:
В Красносіллі на Поділлі впав, та не пропав!

Приспів.

6. Полковник Іван Богун-Кальницький

Й-а в Вінниці, при грязиці, над Богом-рікою,
Там Іван Богун-Кальницький не має спокою.
Ой не має та й не має, а й і не бажає —
Уродзоних, ненаситних, з полком зострічає.

Зострічає, проводжає — вміє шанувати,
Научає: на дні річки скарбів пошукати.
«Як знайдете, мостивії, то й давайте знати:
Будем разом дідівськії скарби пайовати».

Мудра голово, козаче, пане полковнику,
Маєш серце ти гаряче і душу велику.
Хоч гаряче, але зряче — врагам на досаду! —
Бачить правду, бачить кривду і вшеляку зраду.
Із Вінниці, од грязиці, було ж тобі видно:
Брешуть послы московськії, аж від людей встидно.
«Не ревуть воли ніколи, якщо повні ясла!» —
Оце ж тобі, Хмелю, правда про їх Переяслав!»

Ой, Богуне, ой, віщуне, як ти смів казати —
Наче дівку довірливу, Хмеля виставляти?!
Ой, Богуне, ой, віщуне, твоя була правда:
Ой, що вийшла Україні з тої «дружби» зрада!

Мудра голово, козаче, Незмигливе Око,
Пробуваєш у Господа високо-високо.
Пробуваєш там і носиш булаву по чину,
У Господа дошу просиш на всю Україну.

7. Гетьман Іван Виговський — Тріумфатор Конопський

Москаль, мати, москаль, мати,
Конотопа не видати:

Прибуває москаль, мати,
Неначе потоп!

А навстріч — козацький гетьман,
Пан Виговський з криком: «Гетьте!» —

Починає пан Виговський
Атаки галоп!
Забрехали москалі
«Спільний Боже наш великий!»
Зверещали москаліки:
«Мать да перемать!»
Пан Виговський добре дбає —
Відступати не дає:
«Оце ж вам, фальшиві браття,
Що прийшли, як тать!»
Гей, від міста Конотопа
Слава йде на всю Європу:
Що розбито двіста тисяч
Підлих брехунів!
Славиться Іван Виговський —
Тріумфатор Конотопський:
Не померкла тая слава
Аж до наших днів!

8. Козак-нетяга Хвесько Ганжа Андибер Непитуций

Кричить султан: «На палю!» Вищить король: «На диби!»
Хурчить аркан смертельно, блищать списи.
Але в сідлі — на диво — Хвесько Ганжа Андибер
Коником вигравляє — Боже, спаси!

Хвесько Ганжа Андибер — козак — аж-аж!
Має він перед Богом єдиний гандж:
Не п'є він, не гуляє, часу на те не має,
Вороженьків кружляє — Ти, Боже, зваж!

Розбіглися рейтари, сахнулися татари,
Спинився воєвода, що дружбу ніс.
Хвесько Ганжа Андибер до Бога шлях надібав:
З сідла не випадає — навіки вріс!

Кричать ксьондзи: «Втікайте! То — сатана!»
Кричить султан: «Качайте сто діж вина!
І злотом спокушайте! І дівку наряджайте!» —
Летить, летить віками крику луна!

9. Гетьман Іван Мазепа

Гетьмане Іване, грішнику святий!
Все на світі кане, тільки Бог — живий.
І живе у Бозі тільки та душа,
Що за Батьківщину йде на палаша.

Довго ти, Іване, важив і вагавсь,
Сили та відваги, правди набиравсь.
І твою поразку ЛюцифЕр прорік,
Але твоя правда не помре повік.

ЛюцифЕр на троні тебе оббрехав,
Він же й на амвоні — зело многоглав!
А твоя заслуга славна дотепер:
Що уздірили люди, де є ЛюцифЕр.

Гетьмане Іване, душе в небесах!
Все на світі кане, тільки не твій шлях.
Ти у Славі Божій вічно пробувай,
Збитися з дороги ти нам не давай!

10. Головний Отаман Симон Петлюра

Ще від кого так втікали?
Ще за ким так полювали?
Ще на кого так брехали? —
Сатаніли аж?!

Хто ще так в погоню гнався?
Хто ще так брехні не дався?
З брехунів так посміявся? —
Тільки Симон наш!
Тільки Симон наш!

Правду Симона Петлюри
Заточили за три мури,
Всіх судили на тортури,
Хто лиш чув про ню...

А та правда не пропала,
Ще ясніше возсіяла,
Сама себе визволяла, —

Впала на брехню.
Впала на брехню!
Правда Симона — всесвітня,
Доля його — не самітня:
Поміж мучеників волі,
Що числа їм несть! —
Іменем Отця і Сина
Славиться Петлюра Симон:
Перед Богом і народом
Вічна честю честь.
Вічна честю честь!

11. Юність УПА

Супроти Гітлера дурного,
Супроти мудрого Кремля
Повстали села і дороги,
Повстали гори і поля.

*Повстанські дні, повстанські ночі,
Смертельний щем повстанських ран...
А серце хоче, серце хоче
Любови, праці і добра!*

Людей вивозять до Сибіру
Кривавозоряні кати,
Готові у сибірську прірву
Всю Україну повезти.

Повстанські дні, повстанські ночі...

Руйнуємо катівські пляни,
Щоденно важимо життям,
А європейські шарлатани
Пішли в підбрехачі катам.

Повстанські дні, повстанські ночі...

І тільки в Бога правда суща,
І тільки Бог нам судія,
І юність наша невмируща
До Неба ранами сія!

Повстанські дні, повстанські ночі...

12. Генерал Костянтин Морозов

Вилітаєш, орле, вилітаєш, сизий,
Вилітаєш гордо, рано на зорі.
А вже круки темні, а вже круки ситі
Затулили ясне сонце угорі.

Не зважаєш, орле, не зважаєш, смілий;
Радісний, як доля, твій стрімкий політ.
А вже круки хижі, а вже круки вмілі
Розклювали небо, вичорнили світ.

Досягаєш, орле, верховин високих,
З верховин найвищих оглядаєш путь.
А вже круки люті, числом двісті сорок,
Числом двісті сорок тінь твою клюють.

Не закрити сонця, не склювати неба,
Не злякати серця стукотом дзьобів.
Піднімаєш, орле, на крило до себе
В небо України молодих орлів!

МИСТЕЦТВО БИТИСЬ (ОБ ЗАКЛАД)

В селі Шульги, відомому довкруг,
Шульгами та Шульженками преславнім,
В селі Шульги, де чуйна річка Буг
На південь повертає дуже плавно,
Де Стах Шульга ще курить самосад,
А Стас Шульга вже «мерседеса» має, —
Там Федь Шульга, побившись об заклад,
Четвертий день вмирає-не-вмирає.
Заклався з кумом Геником Хрунем, —
Поставив півсвині, два бутлі соку, —
Що в першу ополонку упірне,
Потрапить вийти в другу ополонку.
Під льодом шлях навпомацки знайде,
Пробуде саме стільки, скільки треба,

Ні кума, ні себе не підведе...
Ну і попав, як кажуть, пальцем в небо.
А все — чому? А все тому, що Хрунь,
Достойний кум, рішив «підстрахувати».
(То вже такий, що пальця в рот не сунь,
такий, що ду-у-ж-же вміє помагати).
Коли зійшлись на спірнім тім льоду,
І Федір став помалу роздягатись,
Почав мінитись Геник на виду,
Білішати почав і заїкатись:
«Та хлопці! — до Шульженка й Коверги. —
Та що ж це? Та хіба ж це він — серйозно?
Та зупиніть! Залізу у борги,
Тільки б не гріх на душу!..»
«Пізно, пане возний!» —
На те йому своєї Коверга.
Шульженко ж на додачу: «Га-га-га!»
Ну, Хрунь — сміхами: «Пожалій, ги-ги,
Бодай куму, як не народовладдя». —
І, підморгнувши, знов до Коверги:
«Йй-бо', повідморожує приладдя!»
«Оце вже дзуськи!» — Федір заgrimів,
Скипів і гордо з валянців добувся.
Сказав, що був би з роду він Хрунів,
Якби приладдя зараз тут позбувся.
Всім нагадав і не забув всього:
Як вигравав заклади, як — гостинці...
«А ви, — скінчив, — залякувать? Кого?
Колишнього морського піхотинця?!»
Ну, Хрунь тут із кишені — мотузка
Капронового (чорт би його слухав).
Це, каже, буде вигода така,
Щоб (перше!) знати напрям твого руху,
А друге — щоб, коли там щось не так:
Чи перехопить дух, чи зіб'єшся з маршруту, —
Тебе негайно цупити навспак,
Як окунця, добути-підтягнути.
Як окунця! Знайшов, бач, окунця.
Як окунця! Знайшовся, бач, рибалка.

Ну, Хрунь Хрунем! Йому пригода ця
Вкоротить віку, жалко його, жалко...
Тоді ж умисне Федір ворожив,
При паскові замість штанів зоставшись:
Під пасок мотузяку пропустив,
Морським вузлом капрона зав'язавши.
Розтерся, ухнув, хекнув, наказав:
«Тут не дурійте і не галасайте,
Не вірте закордонним «голосам»,
Про честь району та сільради дбайте!»
Всі реготнули: натяк був прямий!
Всі добре пам'ятали острогу
Сільської головихи Гольки Кий,
Яка не раз Шульгу діймала строго;
На людях, коло пива, серед дня,
Державну виявляючи турботу,
Діймала: «Чорт, Шульго, тобі рідня,
Єдиний дідько, Вельзевул достоту!
З твоїми посперечками колись
Утрапимо в пригоду юридичну:
Як б'єшся об заклад, то хоч дивись,
Щоб без підтекстів всяких політичних!»
А головисі, за її труди,
В районі не без остраху якогось
Піддакують: «Хай лиш копне, гляди,
Ще й нас чужий який радіоголос!..»
Забути, бач, не вміють, як «Свобода»
Прославила Шульгу, що угадав,
Хто виборе звання ПОЛІТИК ГОДА —
Хто і за що, вже ж не ловивши гав.
Мовляв, один Шульга не лиш особу,
Але й Указ її вгадати вмів:
«Про заснування Дня Антихвороби
У день Нацгрибника й Нацвудкарів»...
Труси чорнючі ще раз підтягнув
І, підморгнувши всім, — Шульга Шульгою! —
Прощального повітрячка вдихнув,
З води прощально помахав ногою,
З-під криги тобто. І пішов, як морж,

Полохаючи окуня, гарячий.
І був би вийшов точно. Але що ж,
Коли ті «асистенти» — малозрячі.
Виправдувались потім як один,
Клялися на магнето, бідолашні,
Що мовби відхилився від курсу він,
Баритися почав і — «стало страшно».
Такі от страхопуди...
Але чом
Не страшно вам назад щосили перти
Підльодника-плавця, що напролом
Вперед гребеться небувало вперто?
Урватись — міг би? Розв'язати б — міг,
З останніх сил вузла того розплутать?
Тоді б то справді курс на дно проліг —
Замороженого, збитого з маршруту...
Об гострим-гострий ополонки край
Від дії сил, спрямованих зворотньо,
Міг обсіктись капрон щомиті, знай:
Там сума сил була у зо три сотні.
Та сума сил! Хребтом її відчув.
Лежить тепер обчухраний, мов липка.
Температуру більшу перебув,
Наростить шкіру — діло невелике.
Під шкіру — м'яса (лиш у двох місцях!),
На кості ж то не скаржився ніколи.
Труси? Труси розтерлися у прах.
З води добувся, отже, напівголий.
Труси — відшкодувати! Тільки так!
Які там гроші — принцип тут насущний.
До того ж хай покрутяться («навспак!»):
Межи квітчастих щоб знайти чорнющі.
Божились ніби (доки хорував),
Що програш свій засвідчити готові.
Не треба! Проти правил він не грав,
Ніколи «по очках» не вигравав.
Покаялись — спасибі на тім слові.
Тут головне, щоб добрий був урок
На все життя, на випадки майбутні;

Щоб, як новий прийде урочий строк,
Ніхто
нікого
мотузком не путав...

Четвертий день до вечора добрів.
«Минулась криза!» — по селу майнуло.
Заснув Шульга у спокої й добрі,
Рідня й село полегшено зітхнули.
Заснув Шульга.

Наснилося Шульзі:

Без мотузка проклятого пірнає,
З-під льоду підморгнувши Коверзі,
Пливе і — пальцем в небо! — впливає...
Заснув Шульга. Але не спить село,
Відому переказуючи повість:

«У них в роду завжди таке було:

Це з тих Шульгів, чий прадід ліг під поїзд...»

Ще, мов, як тут боялись поїздів,

Неначе дідько дзвонів великодніх,

Між рейок предок той лягти зумів,

Вантажний переждав без ляків жодних.

Не зблід нітрохи буцім, не приглух,

Не заспішив потому в кучугури, —

Великий предок, сперечальник-зух,

Дарма що трохи, кажуть, був похмурий.

Та й син його, — це Федів, знацця, дід, —

Тій пристрасті віддав себе, відомо,

Прославив далі невгамовний рід,

Хоч слава та й ударила по ньому.

Ще поки на ходулях через став,

Ще поки із бичком на плечах бігав,

Сільський народ сміявся, «величав»

Кмітливця, ворохобника, розстригу.

Коли ж заклад про землю об'явив:

«Оце візьмем та й будем віддавати»,

А згодом загадав на ворогів:

«Знайшли в Москві, то й в нас почнуть шукати», —

Сільський народ сахнувсь, як від мерця,

У бік його поглянути боявся;

Кмітливця, ворохобника, знавця
Десятою минати всяк старався.
Звичайно ж, першим «вороном» відбув
З села такий пророк і ворохобник;
Найбільшим, кажуть, ворогом він був,
Казали тобто в ті часи недобрі.
Часи, наставши, не минають враз,
Тож син його Ригорій, батько Федів,
Коли про віщось з кимось закладавсь,
То наперед продумати старавсь,
Щоб хтось чогось колись в тім не угледів.
Хоч відчайдух був не з останніх теж:
Залізти, перегнати, упірнути,
Вкусити пса чи надкусити креш,
Чи... чужій жінці вчасно підморгнути...
Ні в чому рівних не було йому
І другим бути не умів ніколи,
Лишив на фронті ноги лиш тому,
Що перейти узявся мінне поле.
З оточення виходили, і він
Сказав, що має п'яти дуже чуйні,
Повів. Провів. І хоч останню з мін
Не обминув, усе-таки очунав...
Але, вже й комісований, без ніг,
Ще був козак і при нагоді — «спорщик»:
Федька, мізинця, народити зміг,
Нажити повоєнних кілька зморщок...
Федько цей, як то кажуть, довершив,
Сиріч, утвердив справу свого роду:
Пастушив, вчився, працював, служив, —
Все потрапляв з пригоди у пригоду.
Часи тепер уже немов не ті,
Не без розваг, щади їх телевизор,
А, знай, іде по предківській путі!
Іде, пливе, летить, без спросу лізе...
Заснув. Проснеться — що нового втне? —
Село гадає, мучиться начальство.
Село вже одностайно не сумне.
Начальство? Що ж, начальство як начальство:

Йому веселість випада не часто.
Щасливо спи, герою, повен гри
Пропавших сил пропащої пори.

ПРОЩАЮЧИ ВІК ДВАДЦЯТИЙ

Прощаючи вік двадцятий,
премудре-дурацьке століття,
міцніше століття обняти,
сльозу тривкішу пролити;
в обіймах не задушити(сь),
сльозою не похлинутись,
слівце не зужити ужите,
за шкуру сальцем не хлюпнутись.
Було, що було. Відомо ж
(з того, що було насправді)
так мало, що аж судомно:
суцільне архівокраддя!
Спецсховки, архівокраддя.
Спецсховків гниття, палання,
розвіяний попіл архівів,
найкращих умів згасання
в пітьмі славохвальних співів.
Найкращих сердець отупіння
у ящиках чільних президій,
орденоносне успіння,
якому кінця не видно...
Були мудреці вершинні,
лишились ген-ген у двадцятім.
А ти от стоїш на вершині:
казати? кричати? прощати?..
Гай-гай, лишень не мовчати.

Прощаючи вік двадцятий,
прекрасно-калічне століття,
дивися: ілюзій дверцята
прочинені ще і світять...
Розчинені навстіж і світять!

Так світять-світяться клично,
так грайно-німбово сяють,
аж хтось в них повзе рахітично,
і хтосики з них вилітають.
Шикуються ген перед ними
любителі самообману.
Спішать до них пілігрими
немов... по небесну манну.
В розчинені
дещицю видко,
аж хочеться зажмуритись:
йдуть люди у чорних свитках
за нелюдів заступитись.
Малює собі на лобі
дивак вхрест молота серпик.
Бездарно вигукує «Пробі!»
Дивачка-Розхристане-Серце.
Братаються лежебоки,
цілуються мочеморди.
Копають ями глибокі
якісь похмурі... на гордих?
А онде одні «звільнилися»:
аби ще краще служити
все тій же «братерській» силі,
що вміла їх підкорити.
Під прапорами танцюють,
співають під прапорами,
щодня «свободу» святкують
без жодного встиду-страму.
Ще й носять якісь... транспаранти,
на них — програми та клятви:
«Не будемо вимагати
нічого з народу-брата!»;
«Як стали ми незалежні,
то хай всі набутки спільні
народові-брату належать,
а нам — лиш наші руїни!»;
«Хоч спільно ми воювали,
але ветеранам нашим

викупим спільні медалі —
доп'єм Перемоги чашу!..»;
«Ця наша свобода — шлях світу,
отож урочисто питаєм:
мо', в нас щось десь зайве світить,
щось зайве лежить-пропадає?
підкажуйте ж, не баріте:
погасим! здамо! зламаєм!
При цьому поваги до себе
партнерської ми... вимагаєм!»;
«Так! Нам тільки б нам навіки
руїни наші й каліки!
Ще й мовонька наша вічна,
від братніх турбот калічна!..»;
«Безпеки й свободи гаранти —
нам наші оці транспаранти!!!..»
Во ім'я Духа Святого й Отця —
подалі від цих дверцят!

Прощаючи вік двадцятій,
ще раз побачити в нім:
маленький хвацький диктатор
на білім великім коні.
Диктатор маленький хвацький
(котрий же це з них і де?)
мільйони в екстазі дурацькім
здіймає, на подвиг веде.
Мільйони у подвигу марнім
вбивають мільйони — в ім'я;
тиран, «перемігши» тирана,
кричить: «Визволитель я!»

Двадцятій сумлінно прощавши,
в нім орди злічити всі,
що дудлять тріумфу чашу
в усій ординській красі.
Орда орду потісняє,
'дна 'дній жалю завдає,

а славу по світу пускає,
що там чи братів визволяє,
чи вічне своє повертає,
одвіку вічне своє.
Вцілілі аборигени
хліб-сіль ординцям несуть,
зміцнюють ординцям гени,
вславляють ординську суть,
співавши: «Навіки — разом!»
І, гублячи мову і глузд,
до щастя плазують плазом,
героями звать лакуз...

Ніхто не скаже: «Іду на ви!»
Летять же усі, немов навіжені.
Людство — вершник без голови?
Голова... у товстосумів кишені?
Ще добре хоч має подвійне дно
кожна подія, а кожна медаля —
зворотній бік; і завжди, все одно,
має другий кінець будь-яка паля.
Отож, якщо предок твій в трюмі довів
кількоро живучих рабів-африканців,
то нині тебе дотрущують, please,
труські негритянські мотиви і танці.
Або — твій предок кохав Алжир,
із крісом освідчувався Мозамбіку?..
Ти теж не дивуйся, що білий твій жир
розбавлено кров'ю гарячих одвіку;
і нині хвацько твій гімн гудуть,
честь твою захистити готові,
потвердити в світі твою нацмогуть..
спортовці оці, аж такі кольорові;
і внучка твоя під цей гімн понесла
прямісінько в третє тисячоліття
плід дуже глибокого чересла,
очей і кучерів розмаїття...

Прощаючи, себто прощаючися
(є в пісні подільській такий синонім),
до Африк, Америк звертай очеса,
але не барися додому.
І хай навіть критик твій Багдасар'ян
тобі дорікне, сердега, втридцятье:
мов, ту ж таки сіль та й до тих таки ран
ти носиш і сиплеш, сердего, затято, —
нічого не вдієш: є рани, є сіль,
є вміння твоє, горопашне, носити,
є диво-країна твоя, з-під похміль
окрадена в світі, замовчана в світі.
Чорноземів царство! Земля голодух!
Зі списа годовані, кращі герої!
Та кращих, чесніших, на згин веде Дух —
дочасно, всякчасно, —
частіше, ніж в Трої.
Галери, гареми
найкращих беруть,
лишаються — інші,
виплоджують всяких;
манкуртяться всякі, хто — верть, а хто — круть,
з'являються хитро-дурні, аж... ніякі.
Селекція дурнів!
І — хитро-дурних!
Селекція будь-яких пристосуванців!
Сміливців — також,
та... здебільше таких,
що здатні чужинця хистити від пранців.
Довірливих дурнів (до ворога лиш,
але підозріливих бардзо до брата)
селекція ця закінчиться коли ж?
Ростуть собі, стеляться, наче спориш,
всміхаються хитро-дурникувато...

Тож Валуєвський Простір Культурний —
стратегічніший всіх ВПК.
За ерзаци культури — «в натуре»! —
лупить з бевзя-мутанта три шкури,

о б'є г о р ю є простака,
прибутковіший всіх ВПК.
О б'є г о р и в ш и, лупить ідейно,
без перекладу в душу кладе
невідчепний мотив КаВееНний,
невідчепний — дарма, що злиденний,
що тебе проти тебе ж веде.
Бо Культурна Валуєвська Нива
оброблялася, вже ж, на віки:
перегноїв подушних жаждива,
етноцидно-мутантно-спесива,
зі столицею Санкт-Соловки.
Бо Культурна Валуєвська Зона,
що уперлася чоботом в Чоп,
то бізонна, то хамелеонна,
користає під себе закона
хитромудро-наївних европ.
Адже бачено: західніш Чопа
Алл Борісовн, Філл, Машок гастроль
не відвідує навіть розтьопа,
занедбавши їх «удаль» та «боль».
Разом з їхньою ж чудо-Ассоль.
Тільки тут, де дрібні мало-роси
бережуть результати принук
та косЯть під чужі перекоси,
розсупонивсь убогий матюк;
розсупонилась мова безмовна,
розігралися сили сліпі,
самоїдні, нищівно жертвні,
мавпувально-телячо-сліпі.

Прощаючи вік двадцятий,
гомункулуса обминути,
у вуха закласти вати,
щоб, мов, не так дуже чути:

— Єщю дешевле, єщю доступнеє нинє
газета для всех і каждого —
газета «Параша» в Україне!»

— Єщю красочней, єщю прігожей,
сегодня лучше, чем вчера,
в Україні журнали «Трезвая рожа»
і «Опохмёл с утра»!

— Альо, Кієв? Ето радіо «России сапог»?
Ето звоніт вам Іріша
із города Кривой Рог.
— Ірішенька, очень пріятно нам!
Что делала нинче ти?
— Жевала жевачку мятную —
жевачку моєй мечти.
— Восхитітельно! Молодчіна!
Какую песню ісполніть тебе?
— Пожалуйста, две сразу:
«Владивостокская кручина»
і «Сливки из Сен-Тропе»!

— Альо, ето радіо «Європа — за Уралом»?
То єсть — радіо «Європа-ф л ю с»?
Ето звоніт вам із Вінніци Алла,
Впервіє звоню, аж боюсь...
— Смелеє, Аллочка, не бойся,
тогда всьо будет — о'кей!
— Передайте, пожалуйста, Йосе:
он нікогда не будет счастлів с ней!..

— Альо, Вінніца? Ето радіо «Матрена-едрена»?
Ето із Брацлава звоніт вам Альона.
Очень прошу повторіть передачу «Усьо про мінет»!
А єщю передайте Павліку із хати напротів,
что родітелей дома нет.
Павлік, ти слишішь меня, заразіна?!
Пріході! Черепа уехали, а собака прівязана...

І які ж голосочки премилі
в тих клоаках радіохвилі!
А які тенорки, баритони
при скабрезних тих мікрофонах!

Тих, що, ніби неводи й верші,
вже полощатся, чуй...
в двадцять першім?

І все то ти, вірусе-ХХ,
ні як тебе не позбути:
всі бути собою бояться,
всім дай не-собою бути!
Вовк ліпить Овечий і м і д ж,
Медвідь скрізь гуде Бджолою,
Лось, висміяний своїми ж,
Шакалячу нотку засвоїв...
Двадцятого віку байка —
куди тому діду Езопу! —
собі забиваєм баки:
хто — сам, хто — гуртом,
хто — скопом...
Дійшло, що дрімучий Танатос
під Ероса загримувався,
кричить: «Спішіть обізнатись!» —
в розкішну вітрину забрався.

Брести під вагою питання,
за серце вхопитися тихо:
не Бомба, не «Шатл», не «Титанік»,
не зона, Чорнобилем звана, —
ста літ цих емблемне лихо;
не дві невимовні хвороби,
не способи всі людоїдства,
не виродки-одоробла,
не на гробівцях гульвіси,
і навіть не досвід коричневих,
червоним для приміряння,
а... знань для утаємничення
у натовп жадивий жбурляння.
Згвалтована езотерико,
ти нині... всього лиш гістерика?

І символу духу людського
шукати в столітті пекельнім

нам теж не обов'язково
лише на найвищих скелях.
Айнштайни, Швайцери, Ганді,
Корчаки, Сухомлинські, —
розчинені в пропаганді,
як Волга у морі Хвалинським.
Видніється ж і виростає
Горпина-Незігнута-Спина,
що хліба шкурунку вділяє
для вражого того сина,
що свастику ніс на лобі,
а опинивсь — під конвоєм,
бреде в нелюдській подобі
і пахне вже майже гноєм...
Видніється Емма-Трирема
в Вердоглі (земля Вестфаллен),
верстатниця неприторенна,
на ніжних руках з мозолями,
яка остарбайтерці Голі
(дівчисько худе, стробенасте)
кладе конверт бараболі,
коли не дивиться майстер...

Прощаючи вік двадцятий,
сторіччя прогресно-шаманське,
найбільшу печалю втопляти
в усе ще «советським шампанським».
«Советське» таке смаковите,
таке за ціною приступне,
як третій-сорт-оковита
у магазині «По суті».
Прогрес уродив розум штучний.
Шаманство стриже забобони.
Людство мудрішає гучно.
Дебілів гудуть легіони.
Між Розумом Ціло-Сукупним
і мислю кросвордомана
така ж далечінь неспокутна,
як з Глухова до Магадана.

Між генієм гречного Стуса
і шкурністю мільонів
з їх лозунгом «Шлунку, годуйся!» —
безодня бездонна.

Шамани тимчасом — шаманять,
літаючи понад безодні,
над відстані ся плуганять,
оскільки мільйони — згодні...
Таблетку прогресу — в «Шампанське»:
світ п'є здоров'я шаманське!

Двадцятьє вдвадцятьє прощавши,
заплющитись од видіння:
з дірявої цмулять чаші
мужі постмодерн-покоління;
про Текст, Метатекст гундосять,
а власне віршатко читають
лишень з папірця: не досить
сил знати рядочок напам'ять;
ще й з поля чужого премило,
цілком за Шевченком (Тарасом),
словес превелику силу
несуть поза всяким часом.
Принісши, бгають в календу,
а то — доношують гордо
естетського секонд-хенду
й ідейного секонд-хенду,
зразки невисокого сорту.
Воно би іще й нічого
(прикрий собі грішнее тіло!),
так ні: з варунку такого
плюватися закортіло:
на того ж таки Шевченка,
на інших стражденців долі,
чия тривка борозенка
не уривалась ніколи:
при жодних режимах сучих,
ув жодних убійних обіймах;
при зміях на грудях гримучих,

хулителях пересмійних;
в щоденних зі слабкістю герцях;
шпурляючи кесарям грейцір...

Прощаючи... перелічити:
усіх континентів... п'ять;
на всіх земляки нарочиті
до світу лицем стоять:
Атлантику поглядом крає
просвітлений Барка Василь;
Павлишин Марко з Австралії
скрізь бачить без жодних зусиль;
Вовк Віра небес бразилійських
вливає у міти нові;
«Дід Яцик» з трудів канадійських
ощадить на сили нові;
Трач Ігор Європу «зшиває» —
посяти б Зерна лишень, —
не т р а т и т ь, але витрачає
зароблену марку щодень...

Прощаючи вік двадцятий,
чи зможеш простити собі
уміння печально мовчати —
собі і юрбі, дalebі, —
уміння безгучно кричати
при кожнім голготським горбі,
якими покрита країна,
оця, що твоя-не-твоя, —
країна-Вкраїна-раїна,
Вкраїна-руїна-де-я?..
Країна, якій служити
усміхнений Фашенко вчив —
твій вічний одеський Учитель,
твій вічний провинний мотив.
Країна — усіхня приманка,
країна, яку ти не знав,
хоча друкувавсь в Дерев'янка,
і він тебе кимось вважав.

Не кимось, а... речником правди
(про те ж і на шпальтах є),
заїкуватим, щоправда,
заглибленим в серце своє.
І от: Дерев'яно не є,
а ти то мовчиш печально,
то рюмсаєш... в це олів'є
на сконі не лиш століття —
на зламі тисячоліть,
прощальник, усім непримітний...
Прощальника... благословіть?

Прощаючи вік двадцятій,
безбожно-святенницьку еру,
вчорашні кумири кусати?
новим не жаліти паперу?
Відпружено всі пружини,
вуста ж окуто... розмовами,
й усіх відпущено джинів,
і вже «розкручено» джинів,
бісів — дипломовано...
Такі чудеса дивеннії:
біс хреститься, свічку ліпить,
пророчить — за гроші страшеннії, —
цілительствує між «еліти».
А он, сам собі не вірячи,
святенник на кухні тулиться,
спокуси презирливо мірячи,
Писанням ніяк не затулиться...
А онде два «вірні» схопилися —
останні чуби тріщать:
з'ясовують, Господи, змилуйся,
чий піп украв Благодать
в чийого попа...
А — праведник?
Де праведник, Господи, га?
Невже між отих, затравлених,
отих, напівперетравлених?
Боже, яка нудьга!

Чи, як і в епоху Ірода,
скрушаючи серце й серця,
він вийшов сніги переміряти,
в ясельця підкласти сінця?

Я-САД

1

Цей сад посаджено у вирви
та недокопані ямки:
під крик горланний бригадира,
під шнур — туди й сюди — рядки.
Про землю казано: «невдоби».
Про вирви: «Стали у нагоді».
Й хоч був тоді «падіж худоби»,
іще її не пасли в шкоді.
Боялись саду пастухи,
а школярі ходили «стройом»:
збирати гусінь у міхи, —
з уроків зняті «козлодої».

2

Цей сад спочатку доглядали:
разів три-штири проорали
міжряддів простір трактори
натужно вгору та згори;
соломою від зайця в зиму
обв'язувано стовбурці
разів два-три; моральний стимул
стимулював роботи ці.

3

Садо-городньої бригади
недужниці та бабії
були спочатку дуже раді
тут пробавляти дні свої.
Від ранніх яблук розпашілі

і зовсім не завагітнілі
від перших довгожданих груш,
вони були собі при ділі,
при грішнім (роботящим) тілі
та залишках (таємних) душ.

4

Садо-городню р о з п у с т и в,
головувавши, «син райкому»:
на тім з а т р а т и скоротив,
на тих затратах з е к о н о м и в.
І тут відкрилось селякам
те, що вони й без нього знали:
«Садок собі ростиме й сам,
аби йому не заважали».

5

А голови собі мінялись.
Бо що — відомо — голова?
Аби наїлась, насміялась,
з ланковими наженихалась,
в рай— (обл-) —центрі збудувалась,
та й, всепрощenna, прощава...
нова натомість прибува
в колгоспне господарство-царство.
Без голови — пuste капарство
те господарство — плюнь-штукарство:
ніхто не знає, скільки вкрасть,
і скільки за тоте робити,
й де від роботи відпочити
(як прийде празника напасть)...
... Був лейтенант-на-мотоциклі;
була партторгова жона;
змінились два столичні гицлі;
опісля них іще одна...
в головуванні була злою,
хоча, подекуюють, якраз
«рішала» все не головою,
а... іншим органом щораз.

6

У садівництві не кохався
ніже єдиний керівник.
Тож сад старівся, усихався,
для сінокосу призначався

і... плодоносив через рік.
Дива Господні: плодоносив!
Більш року не відпочивав!
У травні — бджоли, в липні — оси,
у жовтні — й лось туди вчашав...
Людиська ж нОчами, як слід,
там розминалися з мішками;
я й сам ходив туди (для мами),
якщо у нас був недорід,
якщо, сиріч, лайдакували
доглянуті, попід вікном:
грайливо вітами кивали
та милувалися шпаком
при шпаківниці й годівниці,
домашнім звавшись садком...

7

Найперші голови — з д а в а л и
врожай негаданий, везли
на заготпункти-перевали
(бо план, було, найперші, мали)...
Та то було іще коли!..
Пізніш (пізніші), як уродить,
було, наставлять сторожів
і десь мерщій купців знаходять,
і — в школі вічних школярів:
бодай трусити, як не рвати,
бодай тичками по гілля
(бо школярам, правду сказати,
чомусь — ги-ги! — не до жалю:
жаліти сад напівнічийний
напівнічийним дітям цим
нема потреби, ні причини,

ні прикладу впадати в стрим).
Із мурави тягнувши соки,
замшілі, не без лишайів,
дають дерева невисоких
сортів плоди, але — сортів!
Рясних при тому. Щедрий Боже,
чому доводиш і кому,
що все Твоя прасила може
в малому й невеликому?..

8

І не деінде — серед саду
у пору чорт знає яку
собі знаходили розраду,
себе дурили на віку...
О Боже, хто лиш не знаходив,
а й хто вже тільки не шукав:
з нагодою та без нагоди
один шукав, другИй — лякав...
Тут сват пізнав, бувало, сваху,
і не уникнув кум куми...
Тут зоотехнік, як на плаху,
ліг на парторга в час п'їтьми.
Але й парторг була!.. Ци... бата,
недремноока, беручка...
А ще... ще... піонервожата
в обійми фізкультурника
упала спасівкою, поки
стояв навшпиньках восьмий клас
довкола саду...

Соки, соки!

Квашених яблук мориквас!

9

Хто перший череду пустив
міжряддя пасти — невідомо.
Корови чухались судомно,
кізяк пахтів, сушивсь, чадив.
А сад... однаково родив

(дев'яте диво з-поміж див?)
рік-через-рік, а то й частіше:
плоди, правда, щораз твердіші
(з недогляду — не з інших див).

10

... Збивають люто пастухи
зелепуги, щоб надкусити,
всідаються по двох (хи-хи!)
на стовбур схилений, зужитий,
сиріч, лишайниками вкритий,
різностатеві пастухи...
Ой-йой! Ох! Ох! Охо-хо-хох!
То не найтяжче, як — по двох...

11

Цей сад — це... я?
Гіркі мої плоди,
сухі морози, перелітній дятел,
гілля роздерте, омела триклята,
сівкий будяк,
у небі крук ненаглий,
весняні води, збігли в нікуди;
осінній цвіт — всім кізякам приЯтель,
стежки і тропи, всі — туди-сюди, —
чужі свята, відсутність мого свята,
чи хоч півсвята,
хоч вряди-годи.

Хіба... коли Ряба, а чи Мазьоха,
начухавшись об стовбура, кладуть
під стовбура гарячу, як епоха,
живлющу купу?

Або... тут же ллють
на стовбура теплавий, ніжний струміль
лишайникам на лихо — не корі, —
тоді просвітлість настає крізь стуму,
аж щось немов світлішає вгорі...

Навіщось корені свердлять землю дику,
навіщось паростки упротиваж ростуть.

Навіщось обіходжуся без крику,
а ще й, еге, вітаю кожному пику
із тих, що тлять, деруть, жеруть, несуть...

12

Я єсьм цей сад.
Коли ж це сталося? Хто зна,
з якого сну до цього напівсну
впроторено мене,
мандрівника без корзна,
під осінь під якусь,
так схожу на весну.
Вкорінено — та й край:
рости, не зарікайся,
горіхом кожним будь
і яблунею будь,
і грушею, і... і... під сонцем не брикайся,
під градом не пади,
під дурнями — не гудь
ні свята, ні судьбу,
ні Господа, ні долю:
мовчи на всю губу,
вимовчуй всю юдолю.

13

То зблиснули... немов... сокири та лопати?
І... ніж-бульдозер сонце засліпив?
То вийшли мов... когось неначе...
корчувати?
Діждались, бач, весни,
дорогу дощ скропив.
Як вийшли, то й ідуть.
Наївна сестро жабко,
спинити їх тобі
хіба дано було?
Вони пройшли і йдуть, лишилась ти

лежати.

Вже поминули став,
минають Джерело...

Невже цей схил комусь
приглянувся, надався?
Під що: під бур'яни? під нужники? під... сад
(новий такий-сякий, аби лиш садом звався:
не глибоко вростав, хімдобрив сподівався,
не високо здіймавсь, до дроту припинався,
не мав ніяких вад,
не стежив людських правд)?..
Бог з ними, тільки б — сад!
Але — навряд чи сад:
садити пізно вже квітучою весною —
хай навіть абищо,
хай навіть з перепою.

14

Баряться з-поза верб.
Чи сіли з перекуром?
Чи не сюди ішли?
Чи не туди зайшли?
А тут співає... чиж?..
Телятко очі жмурить,
коріння глибить глиб,
квіт липне до бджоли...
Мураш — і той припав
до приймочки, лоскоче;
нікчемний короїд
поліз... на білий світ.
І гусеничці тій,
котра найбільше хоче,
вповільнилася жовч,
на-пов-нив-ся живіт.
Яка всещертна мить,
неперебутній солод!
Які стрімкі хмарки,
всебічні вітерці!

Який наскрізний струм,
який нейтрино молод!
І дідько їх щади,
де там блукають ці!.....

СЕЛО ПОМИРАЄ ТАК

«Сучасне мистецтво у значній мірі обумовлене тиском Немо. Перед нами відчайдушні пошуки унікального стилю, от тільки занадто часто ці пошуки ведуться ціною змісту. Геній задовольняє обидві вимоги, але більшість мени обдарованих сучасних митців стали жертвою власної «торгової марки». Цим пояснюється ненормальне множення у нашому столітті стилів і технік, а також... вельми характерне поєднання екзотичності подачі з банальністю теми».

Джон Фаулз. Арістос.

1

Так гарно село помирає,
так лепсько, так файно-загайно
та й так старомодньо,
що аж великодньо;
черешня трухлява сліпа
понад хату міцну ще
останньо цвіте.
Аж гості розчулені,
бувши проїздом-наїздом,
згадали Ім'я Господнє,
оплакали хмільно дитинство своє
золоте.

За тиждень в неділю провідну
ще дехто з гостей завітає,
сльозу на могилки доставить
і поминальні хліби.
І куряву першу в сезоні
колеса зведуть,
і нехай замітає,

нехай намітає журби,
та аби не злоби.

2

Село помирає так юно,
ушпетно, букетно:
Останнього Дзвоника Свято,
найбільшенький клас — випускний,
останні напутні слова...
Першокласник єдиний
калатає довго й завзято;
на прощання звучить
«Кропива, ти моя кропива!..»

3

Сунично, так смачно село помирає
й аж так ерогенно щоденно.
Канікули в місті!
Зіслали на літо міста
небажаних, зайвих,
обтяжливих, неприторенних.
Виляскує,
штокає-какає
нащадків пора золота.

Раптово

на цвиинтар провадячи
бабу чи діда у спеку,
засланці удатні, знай, м'ятну жувачку
завзято жують:
немов, прохолоджую!
Скінчилося літо дочасно, і легку-прелегку
розлуку на завтра
однолітки їм проіржуть.

4

Село помирає так «кльово»,
аж так децибельно попсово,
що пси шаленіють

на ту тріумфальну попсу,
а в лісі попсованім
тяжко у дуплах сахаються сови,
і в небі зірки причахають,
попсових «зірок»
оцінивши красу.

5

Село помирає так люто,
колгосп розібравши на цеглу,
хімсклад у ґрунтові води
пустивши на много літ;
медпункт самотужки забрався,
лишивши по собі плацебо;
зате відродилась «рожа»,
за нею — «враз» і пристріт.

6

Так гнійно село помирає,
молока шумлять між гноями,
гної напливають на хати,
на вулички і на стежки;
молоковози, як танки,
сяк-так обминають ями,
пострілюючи позверхньо
то димом, то оком тяжким.

7

Так хмільно-похмільно село помирає
й аж так белькотливо,
як тільки бувало б можливо,
у пеклі пекельну жаждиво
ковташи смолу;
хитаючись хитко,
до себе всміхаючись криво.
Бо як же ж без усмішки
(навіть вмиравши) селу?

8

Село помирає так ницо,
так, людоньки, післямодерно
під дзенькіт (ночами темнішими)
гострий віконного скла;
самотнім хатам очі-вікна
виймаючи так мародерно,
немовби орда увійшла
і навіки свого досягла.

9

Село помирає невдячно
за всі піклування про нього,
невдячність дрімучу захланну
сховавши в кулак («Кулаки!»):
князі піклувались,
царі піклувались,
вожді і генсеки убогі,
і партія вся, і всі партії,
і віце-прем'єри-дядьки.

Відлига для нього була.
Мороз йому служить крізь сльози.
Воно ж, випускаючи хлипко
старечий нечищений дух,
кульковою ручкою пише:
«Продам в добрі руки кози»,
і вперто на цвинтар торує
свій вічний народний рух.
Невдячне, невдячно хробачне!

10

Так нагло село помирає,
нахабно і так безвстидно,
і «SOS!» не кричить ні разу,
а тільки «Ги-ги!» та «Ах-х!»
Так ницо собі і гордо,
так щезно, що аж... атлантидно

у хвилях зелених тоне —
у міжміських бур'янах.

11

Село помирає зрадливо,
зрадливо і підло, підступне,
вертаючи дикій природі
приручених псів та котів;
природа й сама ледве дише:
буяє й сміється на кутні;
пси вовкові здатись шукають,
котячий страшнішає спів.

12

Так чемно село помирає,
завбачливо так, пробачально.
Припасені «трумна» стоять на горищах,
немов на причалі човни.
Гречана крупа — та й перебрана ж!
Пахнюща крупа поминальна.
Закрутки у банках пишаються,
що завжди готові вони.

13

Село помирає так тупо,
каглу заслонивши свідомо;
в холодних снігах
крапелиною теплою, мерзнучи, тане.
Село помирає тому, ой, тому,
що не всі в нього вдома,
й аж так жалісливо,
неначе востаннє.

*2006, вересень — жовтень;
автобус Летичів — Вінниця.*

ЧАСТИНА ІV

ІСУС — УСІ?

(Поема-паліндром; пам'яті Івана Іова й не тільки)

«Ісус — усІ!»

Іван Іов.

1. Пасха

Ах, сапа Пасха:
«Я, — рече, — вечеря!»
Миска-Мага максим.
Юда — рип, упир: «Адью!»
«Це — на муки!» — куманець.

Ах, сапа Пасха!
Жид загув: «Варавву!» Газди ж
і собі, ці, босі:
«У, В-варавву!»
А сусід: «Ісуса?..»
(І, нишкама замокши: «Ні?..»).

Жалі тіла ж
мотали, паки пика, Пилатом.
Пилат, ага, магат, а — лип,
утоп уже, ге ж, у поту:
«Він — мусе?!.. Леле!» (сумнів).
Е, сумнів («Він — мусе?!»)
є — у крові воркує, у крові воркує...

«Народ нам — ан, до ран
це ворохобе, бо — хоровець!» —
це попища. «Тащи, попець!»

Є — у крові воркує,
є — у гробі боргує!» —
то ідіот...
«У, В-варавву!..»

«Ет, Череповищем мещиво перечте!
Я ж... Я ж... Я...
рученьки... гик!.. не Чур!..
умиваю. А ви 'му
теперка, пак, репет
і боргуйте: гет й у гробі!» —
мінори многії і гон-миронім
мотали пнявим вмив'ян-Пилатом.

Ах, сапа Пасха...
Ах, яв цвяха
сакра-дуб!.. «Ударь-ка-с!» —
кирко-покрик у кирко-покрик.

Мело болем, вмело болем:
«Агу!» — тіла жалі, туга.
Болю лоб
і лобатівся ж: «Я — світа болі?!..»
«А Ти, Б-боже мій і межо б-бита...
О-о, Боже мій і межо... бо-о!..
О, нащо Ти мене покинув? Уник?! О... пень... е...
ми... тошано?..
А наг, Боже мій і Межо — бгана?!..»

... Ото написано? Насипано — то:
«ІСУС — УСИ!»? —
Мово, — Іовом?
Мово-Іовом?
Мовоіовом?..

Ах, сапа Пасха...
О крев Ісусу — сіверко:
«Віра се... ке-са-рив?..»
...Ісус — усі?!..

2. *Великодень*

У Великдень — е? — венедки леву,
Ах, і все дають?!.. Тю, а десь — віха!
«Вісі бісів —
аваль-слава!»
Тую віху, ух, і в'ю-уть.
«А тих венедок оден, е... вхита».
«Тю, а два — завдають!»
«Тим венедкам — смак, де не вмит».
«А в дулібок — обіл у два».
«У хорваток — о, тавро, — ху!»
«Деревлянок онял веред».
«А полянок оня лопа».
«А половчанкам вмакнач волопа:
турк і трев, і верть, і круть!»
«Тиверчанок уконач ревить».
«А печеніжечок... скоче ж!.. — і нечепа!..»
Велик-о-день! Не доки лев!
Спідниць-инді, — п-с!.. —
тут, отут!

3. *Нерозривне: ген вир зорен*

(Реквієм по Ніні Григорівні Стрельбицькій-Шатківській,
доньці сільських кравця та швачки, найхристияннійшій з
продавчинь)

Ти покинула: луни копит,
дорогу у горОд
(жіночу, мучоніж),
щодень-не-дош,
що дань на дощ.

А...

Де... меди? Де — мед?
Апокаліпси' спіла копа...
Іде леді: «І де, леді,
чагу п'є пугач,
а мокши не нишкама, —

еш! — усе ще (де — ше?) суше
чагу, пугу, пугач?!..»

Тропар? Рапорт? Тропар-рапорт?
Нерозривне — ген: вир зорен,
янус-арка та красуня;
є: у шок зоря розкошує;
є: аж дере — попереджає, аж дере, попереджає:
«Сан-вава, пухир-три-хупава, — в нас!»
А тиша — громом, о, морга, шита.
А то — піль ліпота?..
Тіло... політне?.. ген... тіло-політ?
Яр-душа, шудря:
«Усім, Ісу'!!!..»

4. Рацило-лицар

Пам'яті професора Г. А. В'язовського

«В'яз» узяв в'язу з'яв,
ув'яз у З'яву
(З'яв З'яву!), еге, ув'яз «В'яз»...
Репа гул: «Пан, а плуга — пер!..»
«В'яз» зорав?!.. Ква!» — роззяв,
орд (з азій і — заздиро!)
тікав куцо... гоцу!... квакіт.

А

рілля сял-лір:
«Овиду чудиво,
мови добра, — чар-бо, — дивом
яс й істин в нить сійся:
«В'яз» наплугатарив!» А вир: «Ат!» А гул:
«Пан З'яв!
Рацило-Лицар!»

5. Він днесь — Ясень днів

Пам'яті редактора Б. Ф. Дерев'янка

Йому те за газету, мой?
За ранню юнь нараз?
Його — бо «гой»?
Йой! Йой-йой-йой!
За копань ілинь-гнилі напоказ?
Він — горя-лиха нахил, яро-гнів?
Він домам, о, мамо, днів!
Він днесь, Ясень днів,
Є інде — ще дніє.
Не він «гомо гнівен»!
І воркує у крові:
Він говорив з виро-вогнів,
Несян-ян-Ясень!

6. Фащенко і Окнещаф

Я —
віл слів.

Микола Мірошниченко.

Що? Де? Дуби: «Буде дощ!»
«Що — вхопив?» — «А ви — по хвощ?»
І — що? Дахи: «Ха! Дощі!..»
І — що? Тілу літощі?
Біль-хліб.
Воль лов.
Логоклад-алкоголь.
Вір рів...
... Віл слів?

Окнещафе, се — Фащенко!

Окнещафу Фащенко:
«Ти — сить?!»
Окнещафа Фащенко,

сив, — свись!
Та й: «Ат!» —
віл сив, — у вислів,
у фраз арфу,
у фонем Енофу.
Не чернь, — речен:
Віл Слів,
Ливар Правил.

7. *Нечерда, Лад речен*

НА СКОМОРОХА — ХОРОМ ОКСАН:

«Нечерда — Лад речен.

А Лада 'му ума дала;

'му ж ум,

мужу гуж-ум,

о, над усе десь удано,

у, гужово ж, угу!

Трещ: умінь у нім — ущерть!

О, гой-я, йог'о!..»

Ні, Веда є, а де — він?

Адже веж вже вежда

удовіє, ллє і воду,

не вермут... Умрєвен

є?!

НЕЧЕРДА, ЛАД РЕЧЕН:

«Зір-обіл-хліборіз!

А до болю — лобода.

Одо болю, лободо!

Каганчику, кич на гак!

З Ікаром — умора кіз...

Крото-доторк?

Етна Духа, жах у Данте?

О добо, вся — свободо!

О, он на Скомороха хором — оксанно-о!..»

Житомир зримо: «Ти ж?..»

Ор-Ярешки, — гик! — «'Шер, — яро!»

А се — «до відому» — пумо-дів Одеса,
арт-сестра-
- а - а - а!.....

8. *Навік-Іван*

А Іван Іов — воїн-авіа.
І ловелас, але — волі.
А рід, — еге, — Діра:
несох хосен.
Не сох хосен!
Не сохне ген хосен;
он не сохне ген хосенно...
    Іван у наві —
    наві Іван,
    Навік-Іван,
іже межі, —
он ті, — не знав Іван зенітно:
    небу — чудо роду! — чубен,
    в Ісусі й Ісусів...
...Ісус — усі?..
...От: серпанок, ікона, престо:
«Й Ісусу мус усій!..»

ЛЮДИНА-АНТИВІДЧУЖЕННЯ

Преамбула

Людина розумна, людина проста,
людина подвійна...
Ще визначень скільки?..
...Людина відчужена кривить уста,
спішить, непричетна, до власної клітки.
Є різні клітки: золоті, діамантові,
броньовані є,
але більшість — гнилих.
Людина відчужена скована мантрами,

розвагами тлумлена,
бита під дих...

Та надано світові шанс для одужання:
людина усміхнено антивідчужена.

Митя

*Дмитрові Дзензелівському
в село Товща на Житомирщині*

Занедбав аспірантуру, з нею й Київ, місто стольне,
і в селі поліським Товща мовознавчий геній свій
закопав — не відкопати; сидиш батьком кінець столу,
ходиш вчителем народним
між програмних веремій.

Хоч народ, на жаль, пиячить
і під п'яну руку теше,
нарікаючи при цьому на народних вчителів:
мов, для чого нас учити,
як уже ми неотеси,
неотесами й помремо, хоч би хто нам що хотів.

Ти не сердишся, зітхаєш: «Що окраденим лишилось?
Геніталії і лайка,
труд і праця, й самогон...»
І на власнім на городі сам із себе тягнеш жили,
а на книжку заощадив —
канеш з книжкою у сон.

Все ж трапляються товщанці — не останні закалянці:
проступає просвітління на обличчях на таких.
І «Васильович» зіходить з їхніх уст,
як сонце вранці
(«Хоч не все ми розуміли,
хоч були ми не з легких»).

Микола

*Миколі Петровському
в село Шурино Миколаївської області*

Твій мобільник озвався в степу при сівалці,
і в Одесу транслює мобільник сівбу.
Але ти не жалкуєш, що учивсь на філфаці,
що учителем був і директором був,

поки це хліборобство, ці сотні гектарів,
ці озвучені люди у долю ввійшли
і над долею в час обездолений стали,
головою назвали, план життя довели.

Вчив про владу землі: Кобилянська, Довженко...
А довчаєшся досі: як кінці звести?
Крізь посуху двигун подвигає важкенько,
мрії палить соляр, але це не твій стиль.

Тому голос твій — дужий і жовтогарячий,
і, напевне, те вбачивши, жовтогаряч,
щось гукає тобі й аж для мене неначе
горлапан-тракторист чи з сівалки сівач.

Фащенко

Пам'яті Учителя

Світ усе дужче нездужає,
та не шкодує зусиль
професор антивідчуження —
син Василя, Василь.
Фащенко-Антивідчуження,
син Василя, Василь.

Світ дріботить за примарами,
хекає, а — дріботить.
Професор очима карими
здіймає над світом блакить.

Світ воздає безпросвітності
і величає лакуз.
Професор — чесної бідності
не зраджує в колі муз.

Світ, пащекуючи пащами,
славить кинджала й плаща...
але звіряє — за Фащенком
кроки життєві дівча.

Світлана-Світло («Гаврилка»)

Світлані Гавриловій-Карлінь в Одесу

Ведеш екскурсію болгарською,
опісля польською ведеш,
потому сербською... Татарською
ще хочеш вивчитись... Ведеш,
виводиш ниточку історії
від Хаджибея аж до Лип
і навіть далі, в «Дні Факторії»,
де Дерев'янку кров'ю влип
в асфальт гарячий між акацій
упоперек прихватизацій...
Болгарин, — вочевидь ляцяючись:
«Чи знаєте? «Касапа» в нас
розбій та бойня називаються,
а ще — різун, кровавий глаз».
Серб — догоджає: «В мові сербській же
«охол» — то гідний, можний пан:
чуб, оселедець не є фетишем,
а так — задля ознаки дан»...
Всім усміхаєшся примирливо;
наперсток вип'єш: «За знання!
За Белград, Київ і... за «Тирново» ж», —
софійне дуже чарчення.

І однокурсництво збираючи,
збереш, розкидане, хоч раз:

«Упізнаваймось-признаваймося,
бо менше й менше нас!..»

Льонько заплаче аж в Ізраїлі,
коли додзвонитесь йому.
Митька у Товщі щоб розряти,
співайте пісеньку йому.
Мишко — в Майдані безпросвітлено
вдає рідні помагача...
... Гукають: «Світло, Світло-Світлено!»..
Відгукуешся: «Ча — ча — ча!»

Овдієнко

М.Г. Овдієнко-Обуховій у Бровари

Сверстюк нараяв Марії Одесу:
«Гарний філфак, а пильності менше».
Жалів Сверстюк сімнадцятилітню,
що в надто дорослі встряває діла.
Але Марія на те й Овдієнко,
аби в Одесі знайти Караванську,
й не просто знайти, а доросло у поміч
ставати, де треба, раз-по-раз і враз.
Не в тім'ячко биті, чекісти одеські
під нагляд взяли, попередили грізно,
тож ранок поезії Симоненка
з читанням «не тих», не скалічених віршів
вела вже, як пісню жайворонкову
(єге ж, — лебедину, — студентства свого).
Бо як викидали Марію з філфаку
(тоді й Авдієвську ото викидали),
недовго шукали, хто б двійки поставив
між строго заляканих викладачів.
А Фашенко довго виводив «Відмінно»,
білета ж то сам примусивши взяти
(прийшла попрощатись — складати примусив),
був сумовитий і вгору дививсь.
Перерва в навчанні, на жаль, затяглася

(система урок свій давала солідно),
отож по-заочницьки йшлося до диплому:
раніш материнство, потому — диплом.
У школі збагнула, що вчителювання —
це те ж материнство, і теж повсякденне:
уроки, літстудія, часто й ночівля
в учительськiм домі вразливеньких душ.
Учнівства учительство самопосвятне!
Зайшла perestrojka — Марія в Просвіті,
Дмитро, чоловік, не встигає за нею.
Дмитро то книжки помагає носити,
а то телефонно «сидить на зв'язку».
Не слави шукала. Шукає не слави.
(Яка в Броварах кому слава й навіщо?).
І почесь єдину негадано має:
це вулиці їхньої назва нова.
Подумати тільки, омріяно зветься,
і пишеться чітко, по білому чорним,
ось:
«вул. Незалежності»...

Однокурсникам

Безсніжної одеської зими,
безсрібного студентського життя
на сто снігів не проміняли б ми,
за сто зарплат не купим вороття.

Далеко море. Життьові шторми.
Колеса невпізнанно стукотять.
Із нами перечитані томи,
мандруючи, довірливо мовчать.

Візьми Шевченка, Байрона візьми,
згадай, а ти не можеш не згадать:
на цій сторінці зустрічались ми,
на цiм рядковi пальчика печать.

Рубцями — зморшки. Доле, не страми,
Дай, доле, впізнавати, впізнавать:
це все ще ми, це все ще майже ми,
на цьому серці пальчика печать.

Diese liebe Tanitschka (амікошонське)

Тетяні Ананченко в Одесу

Судивсь Тетяні Гео Шкурупій
(сама диплома тему обирала),
причарував її «Остап Шаптала»,
двадцятих років світанковий рій.
До того рою радісно пристала
через літа, бо не забракло дій;
між молодих лишатись молодій
вдалось, вдається, кров не одіграла.
Не дисертацій — лекцій, семінарів
її доробок також не постарів,
шляхи ж — від Конотопа до Стрия.
А сталось — конкурс для газдинь одеських
затіявся, — тріюмувала лепсько:
«Мадам Одеса? Це вам буду я!»

Різників

Олексі Різниченкові (Різниківу) в Одесу

Попри Героїв України
(не тих, що: «Слава Україні!»),
отих, що з п о с в і д к о ю, ге ж,
є героїчний українець:
в Одесі, що не знала меж
ні в чім ніколи. Сам з Донбасу,
та ще й з Єнакієвого,
він все ж Одесі за окрасу,
в Одесі подвиги його.
Студент-колядник, мовознавець,
сумління в'язень пломінкый,

поет — народник і державець,
один усміхнений такий.
Будь-що усміхнений такий.
Він у в'язницях віршував,
у таборах вивчав литовську,
перекладав, памфлети слав,
а згодом студію зібрав,
де в нього вчивсь Дмитро Дроздовський.
Це ж треба: тьми професорів,
пільми доцентів на хильфаках,
а він Дроздовського зумів
знайти, роздмухати, як факел!
... Відвідав вчора Соловки,
де вчарував уми російські,
під чарку доповідь-таки
утнувши про діла бісівські.
Бісів, — на троні святотатців, —
і біля трону полічив,
і не журих, не совістив,
питав: «З якого ж часу, братці,
лихий Росію окрутив?
Чи не з тих пір, як префікс «без-»
змінити біс штовхнув на «бес-»?
Бо ж мова, — знана річ, — кодує
і сенси змінені годує:
БЕСправье, БЕСпредел, БЕСтактность,
БЕСславных БЕСсердечий
тактность... —
и прочая, и проч., и проч...
Как БЕСОВ сих да превозмочь?»

Олексю-пане, мовознавче,
поете-газдо, мовотворче,
живи сто літ, життя пізнавче,
антивідчужуй, сенсоторче!

Освітою — медик, суттєво — поет.
Поету — поетове, лікарю — болі;
чужі забираєш, то й носиш доволі
тих болів, не вмістить ніякий сонет.
Вся область — до тебе рівняти хребет,
та й польські каліки завдячують долі:
рівняєш, складаєш, тож руки не кволі —
одна з твоїх вельми значущих прикмет.
Ні часу, ні сил ми твоїх не шкодуєм,
веди нас, води нас — хай нас консультує
ще той і тамтой ескулап-фахівець.
І водиш, і просиш, уважно вникаєш,
розраджуєш, віршем, бува, розважаєш,
любов до хворинь щоб звести нанівець.

Резюме

Тож надано світові шанс для одужання:
людина просвітлено антивідчужена.

Хоч рідкісна-рідкісна,
зрідка впізнавана.
Оце вона? Де вона?
Ти вона? Я вона?..

Хай скажем не ми,
розпізнаєм не ми,
бувавши всілякими досить людьми.

Хай вкаже-підкаже чи вдячність справдешня
(велика, маленька, колишня, прийдешня),
чи хвилька розчулення поміж марниць,
що знов-таки трохи не сходить із лиць.

ГУРТОЖИТОК ДЯЯ ГЕНІЇВ

Миколі Суховецькому на його 60-ліття

1

Не за морями синіми,
а біля моря кривного,
він був, а чи приснився нам —
гуртожиток для геніїв?
Завжди — у вічність вікнами,
відкритими, розверстими,
зі стінами тендітними,
з недремними вахтерками.
Зі стінами тендітними,
одначе безрозмірними, —
весняно-зимньо-літніми,
осінньо-перевірними;
з балачкою нагальною,
яка до ранку жевріє,
з поемою астральною
(написано уже її?).
Із чаркою не зайвою,
з любов'ю нездійсненою —
банальною-банальною,
натхненою-натхненою.

2

Не за літами сивими,
а крізь літа занозисті
думки пройшли красивими,
ідуть і йдуть, конозисті.
Епоха за епохою
таранили, профанили.
Лишились скоморохами —
відважними? прадавніми?
Вже й море розподілено
і берег повойовано,
і небо зяє дірами,
які приватизовано.

Двигтить, гуде, підморгує
уїдлива прагматика,
романтиків відторгує,
спокушує романтику.
Спокушена вихляється,
«поц-модернізму» служачи.
Відторгнуті брикаються,
але, на жаль, не дужчають.
І все-таки — триваючи,
хвилиноньки не гаючи,
мчить скоморох, трамвайчиком
всі «пробки» обганяючи.

3

Не за дядьками сильними,
а за думками ревними
землі неізносимої
встають новіші генії.
Такі ж... як ми... неначебно,
ей-ей, як ми... колись-то ми:
з очиськами дивачними,
розверстими очиськами.
Хоча... хоча...

А все-таки
(нехай посвідчить Різників)
індиго ці, розвештані,
також бувають різними.
Як ми у тім гуртожитку?
У тій епосі-пазусі?
(Комусь — епосі-пазусі,
комусь — епосі-казусі).
Зі стінами тендітними,
одначе безрозмірними,
весняно-зимньо-літніми,
осінньо-перевірними,
з недремними вахтерками,
зі стінами тендітними,
відкритими, розверстими
завжди у вічність вікнами...

Не за морями синіми,
а біля моря кривного
він був — він не приснився нам, —
гуртожиток для геніїв.

ФАЩЕНКО: ВИМІР П'ЯТИЙ

Триптих

1. Змова живих

Живі — у змові. Як здавен,
живий з живим знаходять мову.
І той і той благословен,
благословен ізнову й знову
(й та сама рима за основу).
Живий гниє, а коверзує,
майна вхопив, шукає спілки,
розмову тче, а сам полне
на дні бездонної тарілки.
Се — поминання? Забування?
Від забуття до забуття
глас човникує без надбання,
без здогаду про надбуття.
Хіба що трохи спекуляцій,
фантазій, темних профанацій
про дивне світло у трубі,
яким душа летить всіляка,
лишивши тіло д'горизнака,
сама втішаючись собі.
А мав би хтось би здогад мати
про справжні вічності пенати
і шлях, яким веде Господь
свою селекцію велику
душ (життєдайних поелику):
девіз найперший — «Не зашкодь!»
А другий — ще Сковородою,
Грицьком Варсавою — девіз

був переказаний для лоу
усім, хто до Пісень доріс:
«А мнє одна только в свете дума,
а мнє одно толоко нейдет с ума:
как би умерти мнє не без ума».
«Не без ума!» Додайте нині:
«І не без совісті» — та й вся
вам буде формула твердині
несмертності в садах Отця.
«Сади» — метафора простецька,
простацька навіть, про усіх.
А «не без» — мінімум скупецький
мандрівникам земних доріг.

2. Живим — найважче

Живі — нещасніші. Найважче
в тенетах борсатись буття,
де між тенет чигають пащі
великопузоживоття.
Істинки суть! Авжеж — вітальні,
ті, що про обмін і про тлінь;
вони й заковтують скрижальні
найвищі поклики сумлінь.
Справжнинки справжності людської —
розкиданий калейдоскоп,
справжнинки — іскорки зникомі,
де попільць гукає: «Гоп!»
Живі сомнамбулами ходять,
живі з похмілля верещать,
втрачають більше, ніж знаходять,
говорять менше, ніж бурчать.
Живі змагаються за простір
і славу (час програючи),
на транспарантах пишуть: «Просто!»,
учителям кричать: «Учи!»
Живим наука та буває
полудою в семірко сфер.
Живий, буває, живе — зіває,

облизується, саможер.
Живі не всі у снах літають,
розлітуються — ой, не всі,
не всі до смерті доживають
в усій земній своїй красі.
Зазвичай, бачать те, що бачать,
і чують те, що глушить слух,
рецепторами, знай, «контачать»,
знавці житейських потерух.
найважче ж їм, живим, прозрівши
на грані першого буття
свою непогамовну грішність
без вороття, без вороття...
Не зміг ще жоден здогадатись:
у снах же можна розлітатись!
Для того й надано ці сни
якоїсь першої весни.

3. І все-таки волення до живих, до найживіших

Живим! Усе-таки — живим
із надбуття потрібні знаки.
Як догукатись до живих,
щонайживіших,
неоднаких? —
про сенси вищі, межові,
про ті чуття, що спів-чуттєві,
не знані ще Адаму й Єві, —
міжкласові, міжвікові,
статеві, а й понадстатеві...
Яке волення бути мало б,
з яких націлене небес,
щоб, долетівши, осіяло:
щоб не без розуму, не без
тієї совісті, що мудра,
земні вивершувались дні
там, де росиця-перламутра,
струмки ж по-всякому брудні...
(Є творчий бруд — природи змога,

є споживацький, труйний є,
такий, що проти людства й Бога,
такий, що пахощами вб'є)...

Як догукатись, натякнути
про сенси понадмежові,
сказати кожній голові,
мудрішої — не обминути?
І сенс земної висоти,
що є безмежжя куцим кодом,
як легкодумним довести —
не нині, то хоча би згодом?
І ті ж таки вві сні літання,
які не всім (хоч раз на рік!)
даються в сенсі тренування,
чом не осмислить чоловік?

.....
Й що треба не «не без ума»,
а в вищій якості ума,
й не просто не без совісті,
а з совістю в спадковості.

ОРДЕН БІЛОЇ ФІААКИ

1
У свої тридцять три
вона вірить у чисте кохання
і в людський ідеал,
і в політика — щоб без доган...
У її тридцять три
її дурить дурепа остання:
тупо спише урок,
тупо вторить потрібний «слоган».

І директор її
хоч не хвалить, зате доручає:
малювати шрифти
і при вході «Вітаємо вас!»

Довіряє заміни... всіх предметників,
бо примічає,
що «історики в нас
знають інші предмети в наш час».

2

Цей директор!.. Спочатку, було ж,
і лицявся опісля уроків:
при шрифтах, «дзьобний птах» (помело ж,
підзбирайло тихеньких пороків).
Як дістав одкоша, —
тихо-ша, —
у наставниках гордо надувся:
мов, Григорівна в нас —
це душа,
перспективний предметник,
Натуся.

3

Школа хиріє.
Впало село,
покотилося, весело впавши:
«Нащо вчитись — ги — ги! —
ну хіба що на зло
псу, кобилі й цапкові,
що з козами спавши?..»
Учні сплять на уроках,
таки насправжки,
бо скромніші цапка
все-таки; та, проснувшись,
оглядають тебе зусебіч, — «мужики»,
на історію предків своїх позіхнувши.

4

Але є учениці ще.
Деякі — є:
перепитують, пишуть конспекти свідомо,
чемно просять позичити книжку додому,
бо немає книжок тих,
книжок «не стає».

5

Боже, скільки лапок!
«Мужики» — це ж селяни,
«не стає» — то ж... діваються,
значить, кудись.
Вже півсвіту в лапках
(і в лабетах поганих),
ще півсвіту в лапки,
у лапки подались...
Справжнє, де ти? Ну — де?!
Безголосі співають.
А безпутні ведуть.
І крадуть сторожі.
Набувальники все, що лиш є, набувають,
відбувайли ж за них все і скрізь відбувають:
на межі розуміння,
на безглуздя межі.
Хоч візьми та й подайсь...
в монастир
(де вони і які ті черниці?)...
Але ж є учениці...
Дві чи три... все ще є учениці...

6

Що їх жде, учениць,
тих, що вчаться і хочуть учитись?
П'ять домашніх корів?
П'яний бельбас і двійко дітей?
Горілчаних дітей, цигаркових дітей,
тих, яким народитись —
не в капусті знайтись, —
з маку вискочити, з конопель?..
За удій молока
ледве матиме діткам жувачки,
на городі сама
буде порпатись,
клясти жука.
А подасться в міста —
як розв'яже буттєві задачки?

В покоївках згниє?
У «наташки» піде від лотка?
Чи багатими, лисими
іноземцями апробуватись
розпочне в певний час
на дружини покірної роль —
щоб чужій чужині
передатись, надатись, піддатись,
роксоланитись там,
де й султан вже давно не герой?

7

Але є нині лист.
Довезли. День поштовий: субота.
Ге, з Італії лист
про... учительки любої хист...
Підпис — «Оля Сендзюк»,
через кому — «Ніна Голота»...
Перший випуск... Вони!
Солов'їний життя пересвист!..
І — фіалка в конверті!
Фіалка засушена біла,
білим-біла, тривка,
і про «Орден» подячні рядки,
і хвальба-похвальба:
не деінде — в Італії цвіла,
із Нетребівки ввезена,
закордонні дала квітки.
Не квітки — талісман:
Ольгу взяв удівець дуже вдалий
(вже є двійко своїх,
поважає і любить, добряк);
Ніні — спадок припав.
Господиня заповідала,
за доглянуту старість
віддячила не абияк:
дім-будиночок в Римі!
Отож і згадали про «Орден».
І зустрітись мріють

у селі, щоб фіалок пора,
і щоб кожна — з фіалкою,
і Наталя Григорівна, горда,
з-поміж білих білішу
відзначила, мов, на «ура»...

8

Що ж,
ура не ура,
але й слави, на жаль, небагато
дожило до цих днів
з тих-то «орденських», леле, часів,
коли квітку квіток
(з найскромніших, листками шерхату)
ученицям додому
роздавала, а голос тремтів:
«Я ж її повела
зі стрілецької, знайте, могили.
Білоцвітна, вона —
символ певності і чистоти.
Дуже трохи цвіте —
на весь рік додає мені сили.
Хай прийметься у вас,
щоби вам чистоту берегти».

9

А той Орден Фіалки
придумала Сендзюківна,
написала й Статут,
десять пунктів,
найперший — «Люби»,
а десятий — «Не зрадь».
Та була в тому Ордені
Сендзюківна всім рівна,
Магістресою ж — «люба учителька»:
як не згадать?

Ну а як же забути,
пустити крізь пам'яті сита

літо Ордену перше,
коли, не змовляючись, враз
понесли до узлісь
ту фіалку — лісам підсадити,
щоб вона між блакитних
взялась, прийнялась, розрослась.

Так було, що зустрілись,
узліссю принісши «розсаду»,
Магістреса-учителька
із... Голотою Нінкою: «В-ви?»
І обидві тоді
мали навіть маленьку досаду,
від якої сьогодні
теплий спомин діставсь голови...

10

А чому ж не вдалось
білосніжну стрілецьку вживити
цим нетребівським пагорбам
рідколісних займистих узлісь?
Чи тому, що ґрунти
бур'янами достатньо обжиті,
чи тому, що сміття,
пияки
і пияцтва до сліз?

11

А чому ж і сама,
донно-панно, овва, Магістресо,
занедбала до тла
слізно-білу стрілецьку жагу?
Ученицям наступним
бракувало — усім? — інтересу,
випускницям пізнішим
збракло ума на бігу?

Радше, певне, сама
ти розтратила щось найсвітліше.

Про самотність думки.
Про заміжжя чутки та плітки.
При нарадах знайомства
найбездарніші, щонайдивніші:
той дитячиться все,
той — з обіймами навпрошки.

Крім нарад — ще парад
доброзичливих рекомендацій:
удівець; розвідняк;
не женивсь, бо комп'ютер вивчав...
І от нині — цей лист,
наче вирок до всіх атестацій.
Тільки ж, леле, цей лист
вже у тобі роботу почав.

12

Де ж вона, білоцвітна?
Півонія — й та
ледве-ледве витримує
курячу силу.
Мама кажуть: була,
та звелась, сирота:
надто ніжна рослинка
для нашого схилу.

13

Принагідно у Вінниці будши,
зійдеш —
але ж літо вже, літо! —
на Першотравневій;
до Хреста квіти півники
там покладеш,
в травах довго шукатимеш
і... не знайдеш
шорстколистого сліду...
та де ж він, о, де він?

14

Квітку ж треба живою
явити «дівкам»
(навіть меншенькі люблять
цим словом єднатись),
бо лиш Квітка Жива,
і чіпка, і тривка,
в юній пам'яті здатна
вчіплятись, вростатись.

15

Перше вересня: будем чекати весни?
Але поки що першого вересня пишем
до Італії лист: зачекались вони
при фіалці своїй наших орденських рішень.
Наші — ось вони: їдьте! Сердечно ждемо.
Доїжджайте щасливо, не треба дарунків.
Але кущик фіалки... з тамтешніх умов
нам надався би: для ботанічних справунків.

ЩЕ ХТОСЬ МОЛИТИСЯ ПОЧНЕ

*Це хтось молитись перестав
За душі грішні і пропащі...*

Василь Дзекан

1

За душі грішні і лядащі,
напівпропащі й запропащі,
молився завжди хтось;
та й не один, не принагідно,
а рвійно, пристрасно і гідно:
якось щоб обійшлося
уському світові; щоб грішні
не переважили, поспішні,
і гірше не збулось.

2

Зневірився
чи похитнувся,
в дорозі праведній спіткнувся,
скінчив дорогу літ, знебувся
молільник той? Хто зна...
Та світ відчув,
поет відзначив:
баланс добра і зла... неначе
зламався
й кличе... бузина?

3

І дно — покликало! І шальки
обі до дна (дивитись жалько)
стрибнули дрібно,
хить-похить,
і поХить-хить, і хитавиця
смикоче славні маски й лица
в таку... немолитовну?... мить...

4

Це
хтось
молитися
почне
у тиші вицвілій, холодній,
і молитовне, вогняне
схлипнеться слово старомодньо.
Хоч, може, тут же й пропаде —
розтане, вичахне вичерпно,
листопадово в стіни шерхне,
до стелі навіть не дійде.
І — все-таки! Усе-таки
він розпочав, смирив гординю,
він доступився самотинню
до титли й коми, і в рядки;
і в міжрядків'я, мабуть, теж,
хоч трохи-трохи — в міжрядків'я,

де серце Логосу не скімле,
а дух душі не ставить меж.

5

Він,
певно ж,
довго йшов до нього,
цього почину немалого:
через добро? через біду?
через недугу недолугу?
та й... ворожбу? ще й ворожду?
вшановану мирську потугу?..
Щоби, прийшовши, досягти
начала вічної мети —
не мсти,
не іншим гіркоти —
собі
ясної ясноти.

6

Собі про себе
і для себе
чи для родинної потреби,
батькам на втіху,
в добрий час
молитва
осіняє нас
під сінню батьківського дому;
півнесвідомо, півсвідомо
її проказуем слова,
щоб згодом коли-небудь вміти
у тих словах снагу прозріти
для надможливих
уповань.

7

Хто головою потрудився,
той причастився,
доступився:

йому відкрився «Отче наш...»,
молитва дуже особиста
і всезагальна; урочиста,
але й інтимна водночас.
«Наш», «нам», «нас», «ми»...
А хто ж ми? — діти
Отця небесного? Не йнак.
І кожен просить всіх зігріти,
за всіх складає хресний знак.
«І не введи НАС у спокусу...» —
за-всіх-про-всіх... Чому? Бо МИ
є всі співгрішники?..

8

Й Ісусу ж
являвся володар п'їтьми.
Гріха солодкого облога
щодня солодшає довкруг:
хмелить, хиляється розлого —
від Вашингтонів до Калуг.
Тож не за себе чи родину —
за всіх співгрішних, геть за тих,
чий обтяжливі провини
тяжать над строком літ земних;
за них, найпершенько за них, —
нехай вони хоч би й з Тараші
чи ті, хто «трахнул» Шагане...

9

За душі грішні і пропащі
це хтось молитися почне.

10

Бастарди грішної епохи,
ми всі... співправедники трохи...
в таку хвилину?

ТАТКОВА ЧИТАНКА

ОБА МИ — ЧИТАЧІ

Оба ми — читачі:
ти — читай, я — мовчи.
Ти читай, я — за тобою,
я навчуся — ти за мною.
Станеш ти старенький, знаю,
тоді тобі почитаю.

МИ ОБА — КОЗАКИ

Ми оба — козаки,
ліпимо коники.
Третього вже бгаємо,
бо пластилін маємо.
Як третього продамо,
то сідельця купимо.

СТОЯТЬ ТАТО НА ВОРОТЯХ

Нема коли їсти,
ні слухати вісти:
у суботу під вечір
ми — футболісти!
Стоять тато на воротях
у червоних чоботях,
виглядають, звідки гол, —
отакий у нас футбол.

НЕДІЛЬНА ПІСЕНЬКА

У неділю я і ти
любимо кудись іти:
чи у ліс, чи на базар,
до крамниці по товар,
чи сюди, а чи туди, —
аби нам удвох іти.

ВОДІЇ ОБА МИ

Водії оба ми,
машину водимо.
Водимо, водимо,
на шлях виводимо.
Допоможи, Боже,
вести шляхом гоже!

КОСИМО, КОСИМО!

Нині ми — косарі.
Від зорі до зорі
косимо, косимо,
їсти не просимо.
Бабця йде, сама несе:
«Хлопці, дякую за все!»

РИБА-КИТ ЧИ СКИРТА?

«Ти — куди?» — «Онде — кит!»
«У степу? Хлопче, встид:
скирта ж то!» —
тут тато.
Не плаває поміж скирт
жодна тобі риба-кит.
Ех!..

ОБА МИ — МАМІЇ

Ти — мій татко, я — син твій,
я мамій і ти — мамій.
Ми обидва — мамії:
дуже любимо її,
маму, мамуню,
нашу красуню.
І вона нас любить:
на людях не гудить.

НАВІТЬ ЯКЩО...

(Постскрипtum на завтра)

*Дуже шкода, але кінець світу може бути
навіть прорекламований.*

*Рекламу може бути запущено для всіх-усіх
згідно розуму їх,
а для прапрапра...правнуків
славних прапрапра...прадідів
виготовлено найпохвальнішу.*

Наприклад:

*«Коли ти є такий, як ти є,
нізащо не намагайся стати іншим —
вдумливішим чи, боронь Боже, вибагливішим:
пий наше для тебе пійло,
цямкай нашу для тебе жуйку,
підживляйся нашою для тебе
картоплею в хімікаліях,
рохайкай наші для тебе шляґери
наших шляґермахерів,
бо все це є від нас тобі, справжньому;
ти ж понад усе слухайся своєї спраги
і дивися на речі просто:
просто прицмокуй, просто кохай,
просто — ги-ги, тіпа карочє, блін! —
двадцять чотири години на добу
по приколу спілкуйся з мобілочкою, —
о незрівнянний пупе галактики твоїх бажань,
о найприбутковіший лицарю невичерпної секреції,
о найсправжнісінський гомо фізіологікусе
усіх часів, народів, недонародів і попіднародів,
слава тобі, найсправжнішому!..»*

*Та навіть якщо слова будуть ще задушевнішими,
а голос ще проникливішим,*

ти можеш встигнути озирнутися,
озирнувшись — роззирнутися:
чи не тут попоходив Іван Ходяча Совість?
чи не сюди довоскресала Армія Пресвятої Покрови?
чи не там-тут з роси та сльози
заснувавсь-ширяться Орден Білої Фіалки?
чи не онде'о виса висить, а хода ходить,
а посуд про узвар розміявся?
чи не там-он-отамечки
мудроока прапрапра...правнучка Мазьошчина
непідробне молоко дає, думу думає,
а ремигає лишень з необхідності?..
І якщо все так-таки-так: тут, сюди, там-тут,
онде'о
та ще й там-он-отамечки,
то — клянуся мобілкою! —
ще майже не все втрачено.

ПОСТПОСТСКРИПТУМ: НЕОБОВ'ЯЗКОВИЙ, АЛЕ НЕОБХІДНИЙ

Більшість імен у книжці реальні, але авторові не хотілося зайвих довідок, приміток. Широкому загалові інше ім'я небагато скаже? То й що? Чи так багато цьому самому широкому загалові казало ім'я, наприклад... Якова де Бальмена у Шевченковому «Кавказі»? «Друг щирий» та «друг єдиний», «кров добра, не чорна», — ото і всі характеристики шевченківського адресата у тексті поеми. Перепрошую, звісно, за надто високу паралель, але й як же тут обійтись без неї?

У літературному творі необхідно розрізняти (за Ю. Лотманом) т. зв. внутрітекстові й позатекстові змістовні зв'язки. Внутрітекстові повинні вилаштовуватись у певну замкнену в собі самодостатність, яка «втягує» читача в сюжет, у сам процес читання. Позатекстові — справа дозвілля й професійних коментаторів. Серед іншого це стосується й імен реальних людей та прототипів. Хіба що відчуваєш особливий моральний авторський обов'язок воздати прототипам. «Іван Ходяча Совість» (на жаль, не повністю вцілілий) спонукає мене саме до цього. І не тільки з мотивів удячності та справедливості. Бо й творився цей персонаж, за всієї його внутрішньої цілісності, як... багатолікий.

Ті лики у сюжетних ситуаціях самі собою проектувалися в авторській уяві на конкретний життєвий прототип, його біографію, риси характеру, житейську філософію. Були це — царство їм небесне — найчастіше мої діди: рідні — Франц Зверхановський, фанатичний любитель землі і худоби, неписьменний колгоспний конюх, репресований і розстріляний 1938 р. як «правий троцькіст», та Григорій Стрельбицький, рідкісний онуколюб-вихователь; двоюрідні (брати бабуні Яніни) — Броніслав та Франц Білявські з с. Терлівка Летичівського району, що на Хмельниччині, — фронтовики від дзвінка до дзвінка, господарі і мрійники. Також ще один наш родич з тієї ж Терлівки Макар Кондратюк,

про якого збереглися лише шанобливі родинні перекази, бо при повторній мобілізації був кинутий у лавах «чорносвітників» на німецькі укріплення й поліг смертю жертвних. Окрім них — Ілько Михайлович Зарембовський (с. Дяківці Літинського р-ну на Вінниччині) — людина комнезамівського гарту, але амбітний, колоритний з гострим почуттям справедливості чоловіча, ще один колоритний дяківчанин Тодір Теофанович Кушнір — фронтовий водій дивізійного генерала Синякова — та Василь Ксеньович Яковенко (с. Соболівка Теплицького р-ну) — механізатор-інтелектуал, що на фронті умів у польових умовах і замок гармати полагодити, і фашистського літака-розвідника з гвинтівки дістати (цей «подвиг Василя Тьоркіна» моему перу, либонь, і не дався з огляду на протореність теми в О. Твардовського). Зате потверджую, що, наприклад, сюжет «Перший і останній раз у президії» та мотив посоромлення дрімучо неграмотного у хліборобстві уповноваженого (пшениця «киво кільчиться») — документально яковенківські. Бувши перед війною висунутий до школи НКВС, Василь Ксеньович згодом усе життя інстинктивно протривав будь-яким «висуненням» — навіть до президії зборів Соболівського відділку Сільгосптехніки. Впродовж усього життя інстинктивно себе «засовував»: печально символічний акт поведінки українця в Радянській Україні — «на нашій не своїй землі».

Уцілів «Іван Ходяча Совість» відсотків на сімдесят. Цілісний рукопис розтринькався по редакціях. У видавництвах погибав знов-таки промовисто. Спершу рецензенти радянські різали його за абстрактний гуманізм та моралізування. Згодом один поет-дисидент авторитетно рубонув за... радянськість та колективізм. Але нема лиха без добра: тут мені відкрилося раз і назавжди, що у тріаді *Ідеологія — Етос — Інстинкти* будь-які рецензенти ставлять на рівень поверхневий — ідеологічний. Інстинктами («життєвою конкретикою») можуть і посмакувати. Етос же «убивають» або ігнорують здебільше. Хоча об'єктивно він-то і є неубієнний. Його й викупляли кращі митці підрадянської епохи ціною ідеологічної данини. Нині, року 2006-го, у тексті «Івана» зредаговано, може, якихось півсотні рядків, а ще яку сотню дописано — як то й дописується (та скорочується) зазвичай у віршах з чернеток. Отже... Хай живе неубієнний Етос! Хай живе Іван Ходяча Совість — без лапок великий Селянин, культурний релікт (майже за О. Шпенглером). Не-

хай, попри все дурисвітство скоромінливих ідеологічних критеріїв, Іван Ходяча Совість солідарно сусідить з «Армією Пресвятої Покрови»: як дві спроби відображення питомого українського ідеалізму у його нерозривній єдності зі своєрідним українським практицизмом, — нехай! Бо й справді: невже маємо занедбати Івана Ходячу Совість лишень тому, що судилося йому заявитися на світ, коли збудований під псевдонімом «розвинутого соціалізму» строго централізований КАПІТАЛІЗМ ДЕРЖАВНИЙ нашвидкуруч ударними темпами перебудовувався на сімейно-клановий — з очевидними рисами КАПІТАЛІЗМУ АНТИДЕРЖАВНОГО? Коли — з іншого боку — знову домінують поверхова, про людське око, ідеологія та розгнuzдані первісні інстинкти...

Поряд збірного Івана — реальний Федір Зотикович Коновалюк, відомий пейзажист та портретист, уродженець села Калівка (нині Ягідне) Муровано-Куриловецького району на Вінниччині. Хоча відтворений, звісно, теж через авторську рефлексію та фантазію. Назва циклу сонетів «Вдячність Коновалюкові» логічно привела до назви й концепції цілої книжки. Втім, спочатку був (і є нині) однойменний щорічний творчий студентський фестиваль у Вінницькому національному технічному університеті, де викладаю на кафедрі культурології. Ще раніше — унікально зворушливе (бо — взаємовдячне!) спілкування удови художника Тамари Іванівни Мороз-Коновалюк з керівництвом та колективом нашого ВНЗ. Уявити тільки: безкоштовно передаючи університетові самотужку експозицію картин покійного чоловіка, 70-літня жінка глибоко, до землі вклоняється врочистому зібранню — «за те, що шануєте пам'ять про Федора Зотиковича». А вже навзаєм колектив намагався віддячити Тамарі Іванівні не тільки увагою, але й — по змозі — продовольчою допомогою з орендовуваного поля. При чім вище керівництво ВНЗ найчастіше робило це власноруч, вирушаючи до Києва то в ректорських та депутатських (Б. І. Мокін), то в багатогранних проректорських та гуманітарних (Т. Б. Буяльська) справах. Останнім часом ідею ВДЯЧНІСТЬ КОНОВАЛЮКОВІ самопожертво втілюють у своїй щоденній діяльності екскурсоводів та пропагандистів методисти Центру Культурології ВНТУ Неля Григорівна Ніколенко та Катерина Павлівна Сокур, щороку залучаючи собі у поміч все нових ентузіастів-студентів. Хоч там що, а Наука Вдячності — у добрих серцях!

Буквенна брахіколона — «рухомий» вертикальний рядок «ФЕДІР КО-НОВАЛЮК» (чудове ж бо «сонетне» ім'я-прізвище!) стала зоро-поетичним виявом означеної вдячності в тексті відносно великого циклу сонетів у цій книзі. Без претензій на формальне штукарство, але з чіткою адресацією до літературної братії: слово наше — всесильне; не лінуйтесь параметрувати його за якомога більшою кількістю формотворчих чинників!

В інших поемах та циклах — деякі свої, можливо, менш очевидні, але від того не менш дорогі авторові принципи і прийоми поетичного викладу та образотворення. Зокрема — часто-густо й поза свідомим авторським наставленням — засіб не власне прямого мовлення, який одного разу наближує, іншого разу дистанціює слово автора й слово персонажа.

При цьому майже всі не тільки цикли, але й поеми мають «відкритий» тип композиції: їх можна певною мірою продовжувати, «розписувати» — аби лишень залишатися на рівні основної теми, настрою та не випадати з отого «інтонаційного образу автора», про який так премудро теоретизує Михайлина Коцюбинська.

У цім сенсі «відкритою» залишається й сама книга, відтак же — й ціла Наука Вдячності, благословенна би була.

Михайло СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ

ЗМІСТ

Про науку вдячності	5
Частина I	6
Станси	6
Груша пізнання	8
Мазьоха	12
Бути-не-бути	20
Про кохання та любов знов і знову, знову й знов	29
Вдячність Коновалюкові. <i>Разок сонетів іменних</i>	41
Частина II	70
Сім мотивів для семи тисяч літ	70
Посттрипільські синдроми	75
Помічники Сонця	77
Гальчевський. <i>Поема з героєм</i>	85
Іван ходяча совість (уцілілі фрагменти однієї феноменології)	95
Армія Пресвятої Покрови. <i>Відкопана книга; фрагменти</i>	192
Частина III	237
Купання коней кольорових	237
Районні, районовані поети	242
Поема колорадського жука	245

Вічний дяк	255
Летюча галера	262
Дюжина маршів для перманентної української революції ...	272
Мистецтво битись (об заклад)	280
Прощаючи вік двадцятий	286
Я-сад	298
Село помирає так	305
Частина IV	310
Ісус — усі? (Поема-паліндром, пам'яті Івана Іова й не тільки)	310
Людина-антивідчуження	316
Гуртожиток для геніїв	325
Фащенко: вимір п'ятий. <i>Триптих</i>	327
Орден білої фіалки	330
Це хтось молитися почне	337
Таткова читанка	341
Навіть якщо. (<i>Постскрипtum на завтра</i>)	343
Постпостскрипtum: необов'язковий, але необхідний	345

Стрельбицький М. П.
С 84   **Наука вдячності.** Поєми, цикли. — Вінниця: Книга-Вега,
2006. — 348 с.

ISBN 966-621-273-0

Співпереживання як емоційна та етична основа вдячності; вдячність як активна пам'ять, що переходить у внутрішню потребу наслідувати тих, кому завдячуєш, — така світоглядна концепція цієї книги. Її склали нові поєми й цикли та своєрідне багатоголосся про героїку УПА «Армія Пресвятої Покрови», у якому віршовані тексти імпровізуються на основі документальних епіграфів.

Окреме місце посідають відновлені за чернетками фрагменти написаної на початку 80-х рр. ХХ ст. і загубленої у редакційних портфелях міжчасів'я ліро-епічної моралістичної збірки «Іван Ходяча Совість».

УДК 821.161.2-1
ББК 84.4 УКР 6-5

Літературно-художнє видання

СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ Михайло Петрович

НАУКА ВДЯЧНОСТІ

Поєми, цикли

Друкується в авторській редакції

Головний редактор *Наталя Космина*
Комп'ютерна верстка *Надія Смерніцька*
Обкладинка *Олександр Дороган*
Коректор *Любов Загородня*

Здано до складання 17.09.2006. Підписано до друку 16.11.2006.
Формат 60 x 84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman Cyr.
Друк різнографічний. Умов. друк. арк. 20,46. Зам. 3008.
Наклад 1000 прим.

Видавництво «Книга-Вега»
ВАТ «Вінницька обласна друкарня».

Свідоцтво ДК № 173 від 12.09.2000 р.

21050, м. Вінниця, вул. Київська, 4.
Тел.: (0432) 55-41-29, факс: (0432) 52-01-78.
E-mail: vinprint@svitonline.com